SÁCH THAM KHẢO

(LƯU HÀNH NỘI BỘ)

# HỒI KÝ CỦA I.LIGACHỐP
## BÊN TRONG ĐIỆN CREMLI CỦA M.GOÓCBACHỐP

## INSIDE GORBACHEV'S KREMLIN
## THE MEMOIRS OF YEGOR LIGACHEV

*Pantheon Books, New York 1993*

VIỆN THÔNG TIN LÝ LUẬN
VIỆN NGHIÊN CỨU CHỦ NGHĨA MÁC-LÊNIN VÀ
TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH.
1993

# LỜI GIỚI THIỆU

*Cải tổ, cải cách, đổi mới theo nguyên tắc XHCN là xu thế tất yếu khách quan và có ý nghĩa sống còn đối với chủ nghĩa xã hội. Song vì sao công cuộc "Cải tổ" của Liên Xô lại đi đến thất bại, làm tan rã Đảng Cộng sản, làm sụp đổ một nhà nước xã hội chủ nghĩa vốn là một siêu cường?*

*Là một trong những người lãnh đạo chủ chốt công cuộc "Cải tổ", qua cuốn hồi ký "BÊN TRONG ĐIỆN CREMLI CỦA GOOCBACHÔP" - I.Ligachôp (nguyên ủy viên Bộ Chính trị, Bí thư trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô) đã cung cấp cho chúng ta bức tranh toàn cảnh qúa trình "Cải tổ" từ năm 1983 đến năm 1991. Các sự kiện, tư liệu trong cuốn sách giúp người đọc hiểu rõ hơn quan điểm chính trị của tác giả và một số nhân vật cấp cao trong bộ máy Đảng và Nhà nước Liên Xô như: Iu.Andrôpôp, K.Trécnencô, đặc biệt là M.Goócbachôp, A.Iacốplép, E.Sêvacnátde, G.Radumôpxki, B.Enxin, A.Xốpchắc... Qua đó chúng ta có điều kiện hiểu rõ hơn qúa trình "Cải tổ" với những tư tưởng đúng đắn ban đầu đã trệch ra khỏi qũi đạo XHCN và rơi vào tay những thế lực chống CNXH, chống cộng sản như thế nào, Đảng Cộng sản Liên Xô bị vô hiệu hóa, Nhà nước Liên bang sụp đổ ra sao?*

*Nhằm cung cấp cho bạn đọc những tư liệu tham khảo, phục vụ nghiên cứu về sự sụp đổ của Liên Xô, Viện Thông tin lý luận dịch và lưu hành nội bộ cuốn hồi ký (gồm 2 tập) này.*

VIỆN THÔNG TIN LÝ LUẬN

# MỤC LỤC

*Trang*

## TẬP I


Lời giới thiệu 5

**Chương I: Bên trong điện Cremli và Quảng trường cũ.** 7

1. Một cú điện thoại giữa đêm khuya. 8
2. Anđrôpốp. 21
3. Sức khỏe của nhà lãnh đạo. 35
4. Phục vụ những tham vọng chính trị. 42

**Chương II: Điều bí ẩn của Goócbachốp trong cạm bẫy của chủ nghĩa cấp tiến.** 52

1. Liệu pháp sốc. 52
2. Vị Hồng y giáo chủ mặc áo xám. 63
3. Hội chứng Khơrútsốp. 91

**Chương III: Điều báo trước thảm họa.** 106

**Chương IV: Vụ Tbilixi** 114

1. Một trận bão chính trị. 114
2. Điều bí mật đã bị tiết lộ. 121
3. Tại sao Sevácnatde không tuân lệnh Goócbachốp. 127
4. Tấn bi kịch của Perestrôica. 136
5. Hoạt động của Sốpchắc.

## TẬP II

**Chương V: G. Dlyan và những người khác.**

1. Nhát dao đâm vào sau lưng.

2. Cuộc phản kích.

3. Sách lược hay chiến lược.

**Chương VI: Những lóng ma của quá khứ.**

1. Sự cố Cônpasevô.

2. Cái vòng khép kín.

3. Chúng ta đã có làm được một số việc.

**Chương VII Việc săn lùng phù thủy.**

1. Sự rạn nứt.

2. Lá thư của Nhina Anđrâyepva.

**Chương VIII Con đường của chúng ta.**

1. Những thành công và sai lầm.

2. Sai lầm có tính chất sống còn.

CHƯƠNG I

# BÊN TRONG ĐIỆN CREMLI VÀ QUẢNG TRƯỜNG CŨ

Trong hàng thập kỷ qua báo chí nước ngoài đã nhiều lần viết về "Sự huyền bí thâm cung" của Cremli. Khi nói đến sự bí ẩn thâm cung bí sử đó, người ta không những muốn nói đến qúa trình làm ra các quyết định chính sách quốc gia ở cấp cao nhất của ban lãnh đạo xô-viết mà còn muốn nói đến sự đấu tranh nội bộ của các phái ủng hộ xu hướng này hay xu hướng khác và các cuộc đấu tranh giành quyền lực của các chính khách đang cố gắng vươn tới quyền lãnh đạo. Không có gì đáng ngạc nhiên là qủa thật có sự bí ẩn đó. Tất cả các nhà lãnh đạo chính trị tại tất cả các quốc gia đều phải luôn luôn che giấu các hoạt động của họ khỏi sự tò mò qúa đáng của giới báo chí và ngăn cản sự chú ý chăm chú thường xuyên của các cơ quan tình báo chính trị của nước ngoài. Điều đó là hoàn toàn tự nhiên, yêu cầu bảo vệ lợi ích quốc gia đòi hỏi phải như vậy. Hãy lấy ví dụ: Chỉ đến những năm gần đây chúng ta mới được biết về những sự kiện đầy kịch tính xảy ra trong nhà trắng trong thời kỳ cuộc khủng hoảng vịnh Caribe (1). Chỉ những năm gần đây hồi ký của các thành viên gia đình Kennedy mới cho thấy những sự kiện ấy (cách đây đã 30 năm).

Và cũng hoàn toàn tự nhiên dễ hiểu là: mọi sự kiện xảy ra ở cấp lãnh đạo tối cao của bất cứ một chính phủ nhà nước nào cũng đều có mang những tính cội nguồn đã nằm sâu trong lịch sử của đất nước, đã thấm sâu vào trong truyền thống chính trị và văn hóa của dân tộc, quốc gia đó. Điều đó cho phép chúng ta hiểu được rõ hơn, giải thích được rõ hơn những tiến trình phương hướng hành động được phát triển như thế nào, giúp chúng ta hiểu được tại sao một tiến trình đi lên có thể bị ngắt quãng bởi các đường dích dắc, và tại sao nguy cơ của tình trạng bế tắc có thể xảy đến.

---

(1) Tức là vụ khủng hoảng về tên lửa ở Cu ba (1962). (BT)

Quyển sách của tôi có thể hoàn chỉnh hoặc chưa hoàn chỉnh về khía cạnh nào đó. Tôi đã cho in copy một vài bản và trao cho một số các bạn bè đồng chí thân thiết của tôi để họ đọc nhằm kiểm tra lại một lần nữa sự phân tích của tôi. Hơn nữa tôi quyết định cho công bố phần mở đầu của một trong các chương về các sự kiện xảy ra trong nội cung Cremli (cơ quan chính trị cao nhất của đất nước, Bộ chính trị của Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô và từ nay ta gọi ngắn gọn là Ủy ban trung ương - luôn họp trong Điện Cremli và tất nhiên trong tòa nhà của Ủy ban trung ương trên quản trường cũ) (2). Nhưng xin độc giả chớ mong đợi tìm được những việc giật gân, những chi tiết giật gân hãi hùng hoặc những chỉ trích hạ nhục những tên tuổi chính trị như kiểu "Sám hối trên chủ đề" cái kiểu như vậy đã xảy ra trước đây chưa lâu (3). Quyển sách này khác hẳn, không như vậy, nó nhằm mục đích để cho các phân tích chính trị nghiêm túc dựa trên những dữ liệu mới, cộng với những dữ liệu đã được một số giới độc giả đã biết trước đây.

## MỘT CÚ ĐIỆN THOẠI GIỮA ĐÊM KHUYA

Tháng 4 năm 1983 sau 17 năm công tác tại thành phố Tômxcơ ở Xi-bêri, tôi đã được chuyển về Matxcơva và được chỉ định làm người lãnh đạo ban tổ chức trung ương Đảng. Hay nói cách khác đó là ban phụ trách về các vấn đề nhân sự và về các ủy ban đảng. Dưới chế độ đảng lãnh đạo ở những năm đó nhiệm vụ của tôi là làm việc về vấn đề "cán bộ" trong nghĩa rộng của từ ngữ này, đó là các cán bộ cốt cán (4) trong các xô-viết (5) và trong điều hành kinh tế.

Trong thời gian đó tổng bí thư của Ủy ban trung ương (6) là Yuri Andrôpôp. Lần đầu tiên tôi được làm quen với ông vào tháng 2 năm 1983; lần gặp gỡ thứ hai của chúng tôi là vào tháng tư năm đó, khi mà tôi được chỉ định giữ cương vị mới của mình (trưởng ban tổ chức trung ương Đảng). Andrôpôp khác hẳn những người tiền nhiệm của ông trước đây trong vấn đề lựa chọn cán bộ lãnh đạo. Ông kiên quyết bác bỏ cái kiểu đề

(2) "Xtaraia" - Quảng trường cũ - Trụ sở trước đây của Ủy ban trung ương Đảng (BT).

(3) Ý muốn ám chỉ quyển sách của B.Enxin "Chống lại ý chí" quyển sách này có nhan đề nguyên bản tiếng Nga là "Sám hối trên các chủ đề đã có". (BT).

(4) Cán bộ cốt cán - những người đã được huấn luyện vững vàng về các tư tưởng hệ và phương pháp cộng sản và ở nghĩa rộng cán bộ là các nhà điều hành nền kinh tế kế hoạch (BT).

(5) Xô-viết - đơn vị điều hành cơ bản của Liên Xô từ cấp địa phương. Xô-viết làng xã, xô-viết quận cho đến thành phố và đến tận cấp quốc gia đó là xô-viết tối cao - hay đó chính là cơ quan lập pháp nhà nước.

(6) Thực tế đó cũng là người lãnh đạo nhà nước.

bạt cán bộ lãnh đạo chỉ dựa trên tình cảm cá nhân, chỉ lựa chọn những người trước đây đã từng làm việc với mình.

Danh sách các cộng sự tin cẩn, chỗ dựa của Andrôpốp cũng chứng minh cho điểm đã nói ở trên, đó là: Goócbachốp từ miền Bắc Capcadơ, Nhicôlai Rưscốp (7) từ miền núi Uran, Vichto Trebricốp (8) từ Ucraina, và Ligachôp từ Xibêri. Các sự lựa chọn của Andropôp cho các chức vị lãnh đạo dưới quyền ông không phải là theo may rủi ngẫu nhiên và cũng không phải tình cờ ngẫu nhiên mà tôi lọt vào sự chú ý của ông để chọn vào cương vị lãnh đạo một cơ quan then chốt là ban tổ chức trung ương.

Có một ủy viên Bộ chính trị đã đề cử tôi với Andrôpôp và đã tác động một cách tích cực để chuyển tôi về Matxcơva. Sự kiện những ngày đáng nhớ đó của tháng 4 năm 1983 đã diễn ra một cách cực kỳ nhanh chóng và không thể ngờ được. Tôi bay đến thủ đô Matxcơva để dự một cuộc họp về nông nghiệp, cuộc họp này đích thân Andrôpôp chủ tọa. Trong phòng Sverdlovsk của Kremli, các ủy viên bộ chính trị hội họp cùng với các bí thư trung ương đảng, với bí thư các khu tỉnh (9) và rất nhiều các nhà kế hoạch điều hành nông nghiệp. Có rất nhiều nhân vật liên quan đến việc thi hành chương trình lương thực thực phẩm đã được thông qua ở năm trước. Vào giai đoạn đó nhiều khi Goócbachốp phải làm việc với vấn đề nông nghiệp. Tại cuộc họp này ông ta đã làm một bản báo cáo, thái độ rất quyết liệt và không khoan nhượng, chỉ trích cả các cấp điều hành địa phương cả cấp trung ương.

Tôi còn nhớ lúc đó tôi đã gửi đề nghị của mình lên đoàn chủ tịch cuộc họp để xin được phép phát biểu, nhưng thực tế tôi chẳng hy vọng người ta sẽ cho tôi được quyền phát biểu. Trong cả thời kỳ cầm quyền của Brêgiơnép 17 năm, với cương vị là bí thư tỉnh ủy Tomxcơ tôi chưa được phép phát biểu một lần nào trên các hội nghị trung ương Đảng. Trong những năm dưới thời Brêgiơnép đó tôi thường xuyên ký tên vào danh sách xin phát biểu tại các hội nghị trung ương nhưng dần dần các hy vọng của tôi héo dần. Tôi mau chóng hiểu ra rằng chỉ có một số người đã được lựa chọn trước là luôn được quyền lên nói tại Micro có thể đó là do họ biết họ phải nói gì và nói như thế nào. Tôi hiểu đó không phải là do người ta mưu mô gì chống lại cá nhân tôi - thực tế là có rất nhiều các bí thư các tỉnh ủy cũng ở vào thế giống hệt như tôi và họ đã trung thành trong một

(7) Nhicolai Rưscốp dưới thời Goócbachốp trở thành thủ tướng và sau đó bị buộc phải từ chức năm 1991. (BT).

(8) Vichto Trêbricốp đã là người lãnh đạo KGB (Ủy ban an ninh quốc gia) nhưng sau đó bị buộc phải từ chức năm 1990.

(9) Ôblactơ một cấp hành chính ở Liên Xô tương đương với tỉnh hoặc khu (BT).

thời gian rất dài gánh vác các trách nhiệm nặng nề của mình một cách chân chính.

Nhưng cùng với sự đăng quang của Andropôp, các bí thư tỉnh ủy ngay lập tức bắt đầu linh cảm thấy có những thay đổi và những thay đổi đó bắt đầu từ chính Ủy ban trung ương Đảng. Thế là có các hy vọng mới và cũng chính vì những hy vọng mới đó đã thôi thúc tôi gửi giấy lên đoàn chủ tịch lần họp này để xin phát biểu ý kiến. Chỉ trong vòng 1 giờ sau tôi đã được quyền phát biểu. Cũng như mọi lần khác, tôi ghi đề cương những ý chính vào giấy để đề phòng mọi trường hợp. Nhưng lần này tôi gần như không hề ngó vào giấy, tôi nói về tất cả những gì tôi đã sống qua, nói về chuyện làm thế nào mà chỉ trong vòng 7 hoặc 8 năm tỉnh Tomxcơ đã từ chỗ là nơi tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp trở thành nơi cung cấp nông phẩm. Tôi nói về sự tăng dân số của miền tây Xibêri, là do công nhân dầu khí từ các nơi đổ về vùng này và họ sinh sống chủ yếu từ nguồn nông nghiệp địa phương. Và cuối cùng tôi nói về điều kiện sống khó khăn của vùng tây bắc Xibêri và vùng Narim, Narim đã từng có thời kỳ nổi tiếng vì chế độ lao động khổ sai nô lệ ở đây với câu ngạn ngữ "thượng đế sáng tạo ra thiên đường, còn qủy sáng tạo ra Narim". Tôi liên hệ đến Narim là có mục tiêu vì tôi muốn liên hệ ám chỉ đến Xuxlốp, trong đầu tôi luôn luôn có những ý tưởng tưởng nhớ đến những nạn nhân của chế độ khủng bố Stalin (về vấn đề này tôi đề cập ở phần sau)(12).

Cuộc họp tại Kremli kết thúc vào khoảng 6 giờ chiều. Sau đó tôi vội đến ủy ban trung ương đảng để giải quyết một số vấn đề quan trọng liên quan đến Tômxcơ. Tôi nhớ lúc đó chưa đến nỗi muộn lắm, trong chiều hôm đó sau khi giải quyết công việc xong ở ủy ban trung ương tôi quay về căn hộ của con trai tôi. Tôi muốn dành chút thì giờ với con tôi trước khi bay về Tômxcơ.

Chuyến bay về Tômxcơ của tôi đã được đăng ký trước và sẽ bay vào sáng hôm sau, vé máy bay đã nằm trong túi của tôi. Tối đó tôi định đi nghỉ sớm. Thời gian của Tômxcơ sớm hơn giờ Mátxcơva bốn tiếng, nên lúc đó ở Tômxcơ đã là sáng sớm.

Nhưng lúc 10 giờ đêm bỗng chuông điện thoại réo vang, đó là điện thoại tìm tôi.

---

(10) Đoàn chủ tịch là khối chủ tọa cuộc họp ngồi tại bàn đặt ở đầu phòng. Dưới thời Xô-viết các đề nghị viết tay được gửi lên đoàn chủ tịch để xin được phát biểu ý kiến.

(11) Mikhain Xuxlốp (1902-1982) nhà tư tưởng chính của Kremli trong thời kỳ Bregionep (BT).

(12) Xem chương 6 (BT).

Tôi cầm máy và hoàn toàn không hề ngờ rằng cú điện thoại trong đêm đó đã làm bước ngoặt thay đổi cơ bản đời tôi. Và sẽ còn những cú điện thoại đêm như vậy, chúng giống như các tiếng chuông của số mệnh - điều đó đã xảy ra vào tháng 2 năm 1984 khi mà Andrôpốp từ trần và vào tháng 3-1985 khi Trécnhencô từ trần - Đó là chuyện về sau này, còn lúc đó tôi cầm máy và nghe thấy:

"Igo - tôi là Mikhain đây - tôi cần phải gặp anh ở văn phòng của tôi vào ngày mai".

Goócbachốp và tôi đã từng quen nhau vào đầu những năm 70 khi mà tôi từng là thành viên của phái đoàn tham quan Tiệp Khắc. Và sau này tại các hội nghị trung ương đảng và các kỳ đại hội đảng khi mà các bí thư tỉnh ủy tập hợp về Matxcơva. Chúng tôi luôn có những cuộc đàm đạo thân mật trao đổi các ý kiến cả về các vấn đề riêng tư lẫn những vấn đề công việc có tính chất tổng thể. Khi mà Goócbachốp trở thành bí thư trung ương Đảng và sau đó thành ủy viên Bộ chính trị và nhất là khi ông phụ trách vấn đề nông nghiệp thì tôi thường xuyên tiếp xúc với ông. Hơn nữa nếu nói về thói quen của ban lãnh đạo cao nhất của Liên Xô dưới thời Bregiơnep thì vào thời đó chỉ có một mình Goócbachốp trong số các ủy viên Bộ chính trị là còn hay làm việc tại nhiệm sở đến tận đêm khuya. Điều đó là rất quan trọng cho một bí thư tỉnh ủy vùng Xibêri như tôi, người mà một khi đến Matxcơva phải chạy từ sáng đến tận tối qua các cơ quan Bộ để giải quyết một loạt các vấn đề liên quan đến phát triển công nghiệp hóa dầu và công nghiệp thực phẩm của địa phương mình, lo giấy phép cho việc xây dựng các công trình kho bãi hiện đại, xây dựng các trung tâm văn hóa khoa học và lại còn phải quan tâm đến các vấn đề rất đa dạng của cuộc sống, cho cuộc sống và điều kiện làm việc của mọi người ở tỉnh Tomxcơ của tôi. Rất dễ dàng để giả định rằng, có lẽ Goócbachốp đã nhận thấy tôi đã được phép phát biểu tại cuộc họp về vấn đề nông nghiệp tại Kremli, và khi chuông điện thoại réo lúc đêm khuya ý nghĩ đầu tiên của tôi là: có lẽ Goócbachốp muốn kể cho tôi về phản ứng của ông ta. Theo như đánh giá của những người tôi đã tiếp xúc sau cuộc họp bài phát biểu của tôi là bài phát biểu chỉ trích cá nhân vao địa chỉ và có lẽ vì vậy Goócbachốp muốn gặp và nói chuyện với tôi ngày mai tại nhiệm sở của ông ta.

Khi đó tôi trả lời Mikhain Secgâyêvích rằng tôi đã có vé máy bay trong túi áo và sớm mai tôi đã bay rồi.

Đã từ lâu Goócbachốp gọi tôi thân mật là Igo còn tôi vẫn giữ lễ phép gọi ông ta cả bằng tên và tên cha (13).

- "Anh sẽ phải gác chuyến bay của anh lại thôi - Igo ạ" Goócbachốp bình tĩnh trả lời - "Anh phải giả lại vé máy bay của anh thôi". Qua giọng

nói của Goócbachốp, tôi hiểu rõ ngay là cú điện thoại này không có gì liên quan đến cuộc họp trong ngày hôm nay.

- "Tôi hiểu! Tôi sẽ có mặt tại văn phòng của anh ngày mai" - tôi không tranh luận gì thêm, tuy nhiên thực tế trong thâm tâm tôi hoàn toàn không hiểu gì cả.

Đối với một bí thư tỉnh ủy đến thủ đô làm việc thì việc phải thay đổi chuyến bay trở về và trả lại vé máy bay đến hàng chục lần vì những lý do khác nhau, vì trong thực tế gặp gỡ với các bộ trưởng và các vị lãnh đạo ủy ban kế hoạch nhà nước là rất bất thường không có trình tự gì cả. Có thể sẽ có một cuộc gặp bàn việc mà không được dự định trước. Hàng loạt các công việc bất thường hay níu kéo trì hoãn các bí thư tỉnh ủy đến Matxcơva làm việc, đặc biệt là khi các bí thư đó đều từ các địa phương xa hơn 3.000 dặm cách thủ đô vì thà ở lại thêm một ngày còn hơn phải bay lại đến thủ đô một lần nữa.

Tôi có thể đến sớm trước 9h00 sáng nhưng tôi vẫn hoàn toàn bị đánh đố về mục đích cuộc gặp mà Goócbachốp gọi tôi lên gặp lần này. Từ kinh nghiệm bản thân tôi biết rằng mỗi một nhà lãnh đạo bao giờ cũng bắt đầu ngày làm việc của mình bằng việc trao đổi công việc ngắn gọn với cấp dưới nhận thông tin và giao nhiệm vụ, đọc các báo cáo cấp bách và hiệu chỉnh lại kế hoạch làm việc nếu như có các hoàn cảnh bất thường xảy đến. Hơn nữa hôm đó là thứ năm mà tôi biết rằng bao giờ cũng vậy, cứ đúng 11 giờ trưa thứ năm là Bộ chính trị lại họp. Thông lệ này đã được hình thành từ thời Lênin và kéo dài cho đến tận đại hội đảng lần thứ 28.

Và tôi quyết định rằng thời điểm thuận lợi nhất gặp Goócbachốp là đúng 10 giờ sáng. Và đúng 10 giờ sáng tôi mở cửa vào phòng khách bên ngoài văn phòng của Goócbachốp.

Từ đó trở đi thời gian của đời tôi được tính theo một kiểu hoàn toàn khác, cuộc sống của tôi được đẩy đi theo một nhịp điệu mới mà thậm chí quãng thời gian sôi động của tôi ở Tômxcơ cũng không thể nào có thể đem so sánh được với nhịp điệu mới đó.

Goócbachốp tiếp tôi ngay lập tức và tôi đã bị sửng sốt ngay sau khi chúng tôi trao đổi lời chào nhau.

"Igo - mọi người có ý kiến rằng anh nên được chuyển về công tác tại Ủy ban trung ương và bổ nhiệm anh vào cương vị trưởng ban tổ chức trung ương. Đó là tất cả những gì tôi có thể nói được với anh hiện bây

(13) Trong quyển sách này tên cha của các tên Nga sẽ bị bỏ đi chỉ trừ các trường hợp trích dẫn trực tiếp (BT).

giờ, còn sau đó thì mọi sự sẽ phụ thuộc vào tiến trình các sự việc. Andrôpôp sẽ mời anh đến nói chuyện. Ông ấy đã đề nghị tôi gặp và nói trước với anh - đó là tất cả những gì mà tôi hiện đang làm đây là công việc Andrôpôp giao cho tôi.

Thực ra thì điều này hại tôi. Vấn đề không đơn giản như thoạt nhìn. Vấn đề là ở chỗ trưởng ban tổ chức trung ương đảng vào thời điểm đó là Ivan Kapitônôp - bí thư trung ương đảng và chỉ có hội nghị Ủy ban trung ương đảng mới có thẩm quyền bổ nhiệm vào chức vụ đó. Hơn nữa Trécnhencô bí thư thứ hai của trung ương Đảng đang đi vắng. Nếu như Trécnhencô có mặt lúc đó thì Goócbachốp rất khó mà có thể can thiệp vào công việc nhân sự, đặc biệt lại liên quan đến cương vị trưởng ban tổ chức trung ương Đảng. Giữa các thành viên của Bộ chính trị có một quy định không viết thành văn nhưng là một quy định không thể bị vi phạm. Quy định đó là: không được can thiệp vào công việc bổ nhiệm nhân sự nếu như sự bổ nhiệm đó không phải là một bộ phận trách nhiệm của anh. Và sau này tôi luôn luôn tuân thủ quy chế này một cách nghiêm ngặt. Điều này có tác dụng ngăn chặn cá nhân các ủy viên Bộ chính trị dùng ảnh hưởng cá nhân của mình can thiệp vào việc bổ nhiệm nhân sự, nó dành quyền này cho tổng bí thư, bí thư thứ hai và tất nhiên là cho toàn thể tập thể Bộ chính trị sao cho quyết định cuối cùng được làm ra một cách tập thể.

Còn bây giờ, trong trường hợp của tôi, các sự kiện lại diễn biến trái với trình tự bình thường. Điều đó làm cho tôi thấy rõ rằng Goócbachốp rất được Andrôpôp tín nhiệm tin tưởng. Và ngoài ra còn một số khía cạnh khác cần phải tính đến. Lần đầu tiên tôi được đề nghị công tác ở ủy ban trung ương Đảng là vào năm 1961, thời kỳ "sau sùng bái cá nhân" (14). Khi đó (1961) những cảm giác về sự trấn áp phe Tơrốtkit (15) dưới thời Stalin không còn đậm nét trong ký ức của tôi nữa mà chính những ký ức và cảm giác này đã làm tôi không muốn công tác ở cấp trung ương. Tôi xin tóm tắt qua về xuất thân công tác của mình: Trong những năm 1950 tôi từng là bí thư quận ủy tại Nôvôximbiếc quận tôi là nơi mà ở đó "thị trấn hàn lâm khoa học" (16) nổi tiếng đã được xây dựng. Tôi đã làm việc kề vai sát cánh với Mikhain Lavrentiev, Khristianovich, Guri Marchuk, Gersh Budker và nhiều nhà khoa học xô-viết nổi tiếng khác. Từ họ tôi đã học tập thu nhận được rất nhiều. Và chính vì vậy tôi được bổ nhiệm làm

(14) Thời kỳ Stalin cầm quyền được gọi là thời kỳ "sùng bái cá nhân". (BT)

(15) Xem chương 6 về việc đàn áp.

(16) Thị trấn Hàn lâm - một thị trấn được biệt đãi của các nhà khoa học tại thành phố Novoximbiếc tại Xibêri (BT).

bí thư phụ trách về tư tưởng của tỉnh ủy tỉnh Nôvôximbiếc. Cùng xuất phát từ cương vị bí thư về tư tưởng này của tỉnh ủy tôi được mời về công tác tại ủy ban trung ương Đảng với tư cách là phó ban tuyên truyền của trung ương đảng thuộc bộ phận chịu trách nhiệm về Liên bang cộng hòa xô-viết Nga (17). Sau đó sau cuộc cải cách về tổ chức, cuộc cải cách đã làm rung chuyển bộ máy đảng (18). Vào những năm đó tôi được chỉ định làm phó ban của ban tổ chức đảng (thuộc phân ban Nga).

Trong hai hoặc ba năm đầu tôi thấy công việc ở trung ương đảng rất thú vị. Tôi được tham gia vào rất nhiều các vấn đề và tôi hiểu sâu sắc hơn về rất nhiều những vấn đề xã hội. Đó là giai đoạn phát triển trí tuệ vượt bậc của tôi. Nhưng dần dần tôi muốn quay trở lại với công việc mà ở đó tôi làm việc thực sự với nhân dân, với quần chúng. Tôi bắt đầu mất hứng thú công tác, cảm thấy căng thẳng và u sầu. Cứ buổi chiều khi về nhà là với trạng thái tinh thần rệu rã mệt mỏi. Năm 1965 sau khi bàn bạc kỹ lưỡng với vợ, tôi đã viết thư gửi cho Brêgiơnép đề nghị ông ta cử tôi đến với công tác đảng ở một nơi nào đó xa Matxcơva; chẳng hạn ở Xibêri thì càng tốt (Trong thư của thực là không có câu "một nơi nào đó xa Matxcơva". Nhưng câu đó của là có trong cuộc nói chuyện trước với người lãnh đạo trực tiếp của tôi, Kapitônôp - trưởng ban tổ chức trung ương Đảng - ông đã ủng hộ tôi).

Trong thời kỳ sau Stalin việc thuyên chuyển các cán bộ lãnh đạo đảng từ trung ương về các địa phương và từ địa phương về trung ương là đều có mục đích của nó. Tôi muốn ví chúng như chuyển động của các dòng chảy, khi mà Khơrupsốp đã củng cố vững chắc quyền lực, ông ta gửi những đối thủ của mình là Molotốp, G.Malencốp, Nicolai Bunganin và L. Kaganôvích vào chỗ lãng quên về khía cạnh chính trị. Sau đó năm 1959 ông ta bắt đầu một đợt xáo trộn mới trong số các cán bộ lãnh đạo ở Mátxcơva. Rất nhiều cán bộ đảng bị phái đi thật xa Mátxcơva với các lý do này hay lý do khác. Kapitonốp bí thư thứ nhất tỉnh ủy Matxcơva bị phái đi nhận công tác ở Ivanovo, còn Mactrencô bí thư thứ hai của tỉnh ủy Matxcơva thì bị điều xuống Tomxcơ và còn rất nhiều cuộc thuyên chuyển đi đi về về khác.

Dưới thời Bregiơnép thì lại diễn ra một qúa trình ngược lại. Năm 1964 Kapitonốp được điều lại về Matxcơva và được bổ nhiệm làm trưởng ban tổ chức trung ương đảng. Mactrencô cũng được vời lại từ Tomxcơ về thủ đô. Nói chung Brêgiơnép tập hợp lại những người đã bị Khơrutsôp phái đi các

(17) RSFSR - Liên bang cộng hòa xã hội chủ nghĩa xô-viết Nga -hay nói cách khác - liên bang Nga - (BT).

(18) Bộ máy đảng là một cơ cấu tổ chức của đảng hoạt động như bộ máy nhà nước.

nơi và về phần mình Bregiơnep lại phái đi các nơi những người Khơrutsôp đã tập hợp lại.

Các xu hướng dòng chảy đó không hề động chạm ảnh hưởng đến tôi. Sự liên hệ giữa tôi với khối Khơrutsôp chỉ giới hạn ở chỗ là tôi thường đi xe của chính phủ đến nhiệm sở cùng với Buốclatxki (19) và Acbatốp (20). Người đương thời thường hay chế giễu sau lưng ông là "Buốclatxki tuy chỉ là kẻ hầu cận mang vác hành lý cho nhóm ê-kíp Khơrutsốp, nhưng lại chẳng bao giờ xách cặp cho Khơrutsôp mà chỉ xách cặp cho con rể ông ta là Alêchxăng Chubai mà thôi" (Rõ ràng là cùng với thời gian qua đi thì mọi chuyện được người ta xem xét theo cách khác đi. Có người cho rằng Buôcclatxki đã từng là cố vấn chính của Khơrutsôp, trong khi đó vì nhiều nguyên nhân không thể nói như vậy đối với A. Chubai.

Xin có vài lời đi chệch khỏi chủ đề: trong tháng 6 - 1985, tôi mang bức thư của A. Chubai gửi cho Ủy ban trung ương trong thư đó ông ta thể hiện sự ủng hộ của mình đối với đường lối mới và đòi hỏi bãi bỏ sự hạn chế của Xuxlôp đối với những bài đăng dưới tên của ông ta. Tôi chưa từng được biết rằng lại có một kiểu cấm đoán trắng trợn như vậy và tôi đã bị sửng sốt: chẳng nhẽ mọi người đã bị đối xử theo kiểu như vậy hay sao? Chẳng nhẽ qủa thực một nhà báo bị cấm không được đăng bài dưới cái tên thật của anh ta hay sao? Và tất nhiên tôi đã trình thư đó cho Goócbachốp và chúng tôi giải quyết vấn đề này một cách tốt đẹp. Từ đó trở đi A. Chubai lại bắt đầu đăng bài trong báo chí dưới tên của mình. Nhưng có những lý do gì đó mà tôi không rõ Attxubai thực tế không quay trở lại hoạt động tích cực. Hoàn toàn có thể là có một vài nhân vật thứ yếu nào đó của êkíp cũ của Khơrutsôp đã ngăn cản ông ta. Có thể là họ sợ rằng sự hồi sinh chính trị của Attxubai sẽ làm hạ vai trò của họ vì xưa nay trong con mắt của mọi người họ vẫn được xem là cố vấn quan trọng của Khơrutsôp. Giờ đây họ sợ Attxubai sẽ công bố thực tế, họ là những người thế nào và như vậy vai trò cá nhân của họ có thể bị đánh giá lại thấp hơn.

Bây giờ tôi xin quay trở lại với những sự kiện 1965. Tôi không nghi ngờ gì và cho rằng thư của tôi gửi Brêgiơnep (20) về việc xin chuyển công tác sẽ được xem xét nhanh chóng vào thời gian đó rất ít người muốn rời Matxcơva để chuyển về các tỉnh và đặc biệt là về Xiberi. Nhưng với tôi đây là lần thứ ba tôi rời Matxcơva đi Xibêri.

---

(19) Ph.Buốclatxki - người chuyên viết diễn văn cho Khơrutsôp là một nhà văn chính luận nổi tiếng và là người hoạt động quốc hội trong những năm cải tổ cũng từ chức sau cuộc chính biến với cương vị biên tập báo văn học.

Thậm chí như vậy nhưng một tuần trôi qua, hai tuần trôi qua mà vẫn chưa có tin tức gì từ bên trên, rồi ba tuần trôi qua. Và rồi sau đó một tháng tôi được gọi đến văn phòng tổng bí thư (21). Và lúc đó có cả Capitonop, tôi hiểu rằng nguyện vọng của tôi sẽ được giải quyết theo ý mình Gensek (22) không khi nào mời một người nào đó đến gặp để mà từ chối lời thỉnh cầu của người đó, chúng tôi vẫn chưa biết được người ta sẽ phái mình đi đâu.

Brêgiơnep vào những năm đó còn đầy năng nổ và sinh khí, ông ta nói "đồng chí ngồi xuống... Có lẽ đồng chí đã sốt ruột vì chúng tôi để qúa lâu mới mời đồng chí đến đây. Đối với trường hợp của đồng chí thì không có vấn đề gì, về đồng chí thì mọi sự đều rõ ràng, chúng tôi biết rõ đồng chí... Chỉ có phức tạp với trường hợp của Macchencô, chúng tôi phải mất thời gian để tìm vị trí cho đồng chí ấy. Còn đồng chí, đồng chí muốn đề nghị về Xibery phải không? Chúng tôi đã suy nghĩ về việc này và đã quyết định gửi đồng chí đến Tômxcơ đồng chí có ý kiến gì về việc đó không?".

Việc người ta phái tôi đến Xiberi là một tin tức tốt. Nhưng về Tômxcơ thì không tốt đẹp gì lắm. Tôi biết rằng Tômxcơ là một tỉnh ở vùng qúa xa xôi hẻo lánh cách xa những đường giao thông chính. Bí thư của tỉnh lúc đó dùng thời gian của anh ta để ngủ gật và mơ tưởng khi nào anh ta sẽ được chuyển về Matxcơva và do đó công việc của tỉnh bê trễ, phản ánh cái thực trạng đó.

Tất nhiên là tôi giữ những ý nghĩ đó trong đầu mình, còn bên ngoài tôi lập tức đồng ý. Khi tôi rời văn phòng Gensek tôi nghĩ sự lựa chọn đó không đến nỗi tồi. Chí ít thì tôi sẽ có thể làm việc với hết tất cả sức lực tâm huyết của mình, ở cái tỉnh này và tôi sẽ biết được thực tế khả năng của mình đến mức nào.

Bây giờ với thời gian đã qua và ngồi nhìn lại qúa khứ tôi có thể nói rằng: "thời gian ở Tômxcơ là thời kỳ tuyệt vời và thú vị trong cuộc đời tôi đó là thời kỳ thăng hoa nảy nở về tinh thần và trí tuệ. Nếu như, ngoài Tômxcơ ra không còn công tác ở địa vị nào khác nữa thì tôi đã có thể có lý do để cho rằng cuộc đời tôi đã thành công thành đạt và tôi là người thành công may mắn. Tất nhiên đã có rất nhiều những ngày khó khăn và có những lúc không còn một chút thời giờ rỗi để giành cho mình, nhưng không hề có ngày nào là ngày u uất. Có lẽ điều quan trọng hơn cả là tôi

(21) Chính xác ra lúc đó Brêgionep là bí thư thứ nhất trung ương Đảng, nhưng để đơn gian cứ gọi chức vị của ông là Tổng bí thứ (BT).

(22) Gensek cách gọi ngắn của người Nga đối với chức tổng bí thư ghép từ hai chữ General Secretary (Tổng bí thư).

đã may mắn gặp được những con người tuyệt vời vào thời điểm những năm đó. Và qủa thực nếu không có các đồng chí chân chính thực sự bên cạnh mình thì cuộc sống của một người sẽ chỉ là trống rỗng. Tôi nhớ lại năm 1983 khi tôi bay về Mátxcơva và các đồng chí trong tỉnh ủy đến từ biệt tôi, tôi đã chào từ biệt họ và nói "ôi... 17 năm không phải là 17 giây...".

Bây giờ tôi quay lại chủ đề. Hãy quay lại với cuộc gặp gỡ giữa tôi và Goócbachốp tại văn phòng ông ta: cái tin bất ngờ sáng hôm đó từ Goócbachốp ngay lập tức làm tôi nhớ lại năm 1964 - 1965 khi mà Kapitonốp về nhận công tác tại Ủy ban trung ương. Tôi hiểu ngay ra rằng: bắt đầu một thời kỳ mới của đảng sự thay thế trưởng ban tổ chức trung ương đảng là một dấu hiệu rõ ràng của sự chuyển hướng đó. Cũng rất là lạ lùng để nghĩ rằng số phận đã bố trí như vậy. 17 năm trước tôi đề nghị Kapitonốp chuyển tôi đến Xiberi. Tôi không thể ngờ được rằng sau này số phận sẽ làm tôi thay chức của ông ta. Thực tế thì Kapitonốp không phải là một người xấu. Nhưng khách quan mà nói cái tính vô nguyên tắc của ông ta - của người phụ trách vấn đề nhân sự dưới thời Brêgiơnép và Adrôpôp. Vì cái tính vô nguyên tắc đó mà Andrôpôp phải cho ông ta ra đi.

Lúc đó Goócbachốp cầm ống nghe máy "Cúc-cu" (23) - đó là điện thoại trực tiếp từ tổng bí thư đến các ủy viên bộ chính trị.

" - Iuri Vladimiarovich. Ligachop hiện đang ở văn phòng của tôi - khi nào thì đồng chí có thể tiếp Ligachop? Vâng! tôi sẽ nói lại với Ligachop".

Goócbachốp hạ máy và vui vẻ nói với tôi: "Andrôpôp sẽ gặp anh ngay bây giờ - cố gắng lên. Điều tôi muốn nói bây giờ là chúc anh may mắn - Igo".

Tôi lên tầng 4 và đến văn phòng số 6. Văn phòng này theo truyền thống là văn phòng của tổng bí thư. Lúc đó tôi đã 62 tuổi. Tôi đã có một cuộc sống đầy sóng gió đằng sau lưng tôi với đầy kịch tính, qua hàng chục năm tôi đã tích lũy được nhiều kinh nghiệm chính trị. Ở các thời điểm khác nhau tôi đã từng tiếp xúc với các nhà lãnh đạo cao nhất của Liên Xô - Hai lần nói chuyện với Mao Trạch Đông. Tỉnh Tomxcơ dưới sự lãnh đạo của tôi đã cất cánh bay cao. Tóm lại nói chung tôi tin tưởng vào những giá trị của riêng bản thân mình. Nhưng một trong những điểm mạnh nhất của tôi là ở chỗ tôi không có tham vọng cá nhân. Công danh cá nhân, cái nỗi gì ở tuổi 62, tuy rằng ở tuổi 62 này với một cách sống

(23) "Cúc-cu" máy điện thoại phát tín hiệu như tiếng chim Cúc-cu.

lành mạnh tôi vẫn có phong độ sức khỏe rất tốt và sẵn sàng nhận lãnh gánh vác trách nhiệm. Tôi không quan tâm lắm đến tương lai của mình. Và trước đó tôi hoàn toàn không có một chút khái niệm ảo tưởng gì về khả năng sự bổ nhiệm mới cho mình về nhận công tác ở Matxcơva.

Ở mỗi một lứa tuổi khác nhau người ta có điểm mạnh và điểm yếu của mình. Khi một người đã ngoài 60 thì sự lo lắng quan tâm về con đường tiến thân không còn nữa và người ta cho rằng cuộc sống của họ thế là tương đối được rồi. Tất nhiên không phải tuyệt nhiên tất cả ai cũng cảm nhận sự biến đổi nội tâm đó. Nhưng tôi là người rất tâm đầu ý hợp với ý tưởng của Tônxtôi ông ta viết rằng: khi một cá nhân đã đạt được đỉnh điểm của những năm tháng của cuộc đời thì người đó sẽ gác bỏ những tham vọng cá nhân và sẽ có cơ hội tập trung toàn bộ tâm trí tình cảm cho trách nhiệm công dân đối với tổ quốc quê hương. Tôn-xtôi nói về sự biến đổi nội tâm này là cho lứa tuổi 50 nhưng đó là đối với thế kỷ trước còn đối với cuộc sống hôm nay cái giai đoạn đó đã tăng lên đáng kể).

Cấp quyền lực cao nhất cần những nhà lãnh đạo ở mọi lứa tuổi cả trẻ trung năng động lẫn già dặn chín chắn. Sự háo hức hiếu thắng lành mạnh của tuổi trẻ cũng cần thiết như sự dày dạn kinh nghiệm và chín chắn của thế hệ già hơn. Tôi không nhất trí hoàn toàn với cách gọi giai đoạn trị vì của Bregiơnép là thời kỳ trì trệ là những năm trì trệ. Đúng là cấp lãnh đạo đảng ở thời kỳ đó chủ yếu toàn là những nhà chính trị qúa già, họ chẳng còn cần gì ở tương lai và điều quan tâm của họ chỉ là tiếp tục nắm giữ quyền lực - về khía cạnh này thì đúng là trì trệ. Nhưng nếu ta bao quát cả đất nước rộng lớn như một tổng thể thì bức tranh toàn cảnh phong phú hơn nhiều.

Trong những năm gọi là trì trệ đó miền Đông của đất nước chúng ta đã có những đề án kinh tế quốc gia vĩ đại được tiến hành trong đó có kể đến những công trình tầm cỡ thế giới về dầu khí, về hóa dầu tại Tây Xibêri; tại vùng lãnh thổ châu Âu của Liên Xô các nhà máy tổ hợp ô-tô Vônga, Kama và các tổ hợp khác đã được xây dựng. Trong những năm của thập kỷ 60 và thập kỷ 70 tổng sản phẩm quốc dân đã tăng 4 lần, xây dựng nhà cửa tăng 3 lần. Đã đạt được sự cân bằng quân sự - chiến lược với Hoa Kỳ. Những nỗ lực của nhân dân nhằm đẩy đất nước tiến xa hơn nữa. Tuy nhiên rất tiếc rằng trong những năm cuối của chính quyền Brêgiơnép, sự tăng trưởng kinh tế giảm sút trông thấy, lan truyền sự lạm dụng quyền hành, kỷ luật bị lơi lỏng và nhiều khu vực của đất nước rơi vào tình trạng không tiếp nhận sự chỉ trích phê bình.

Tôi muốn tổng kết về điều này như sau: sự trì trệ là có nhưng không phải là trì trệ ở các vị trí lao động sản xuất mà là trì trệ ở cơ quan lãnh

đạo chính trị của nhà nước và trì trệ ở cả học thuyết Mạc - Lênin nữa. Kết qủa là: đất nước chúng ta dẫm chân tại chỗ trên ngưỡng cửa dẫn vào giai đoạn tiếp theo của cách mạng khoa học kỹ thuật. Các nước phát triển trên thế giới đã vượt qua giai đoạn chuyển tiếp đó vào những năm 1970 còn chúng ta lừng chừng bỏ lỡ thời gian. Sự bỏ lỡ cơ hội thời gian đó đã có ảnh hưởng trực tiếp đến sự phát triển của đất nước chúng ta. Các nhà lãnh đạo của chúng ta mang trách nhiệm đang bị lên án vì tình trạng đó và cũng đáng lên án cả những nhà khoa học xã hội đầu lĩnh của đất nước, họ chỉ tập trung sự chú ý để tán dương, ba hoa về ưu thế hơn hẳn của cái gọi là "chủ nghĩa xã hội phát triển", trong khi đó bỏ qua không thèm để ý đến vấn đề quan trọng trung tâm của ba thập kỷ mới của thế kỷ 20 đó là giai đoạn tiếp theo của cách mạng khoa học kỹ thuật. Và điều đáng nhấn mạnh hơn là những học gia xã hội đó gồm cả những vị viện sỹ mà sau này họ lại lớn tiếng lên án về sự trì trệ, vỗ ngực tự xưng mình như những anh hùng của Perestrôika (cải tổ).

Trong những năm 1950 tôi có hân hạnh được làm việc với rất nhiều các nhà khoa học nổi tiếng của Liên Xô tại thị trấn hàn lâm khoa học. Ở Tomxcơ chúng tôi đã hưởng rất nhiều sự chú ý để thành lập trung tâm khoa học của mình. Tiếng tăm của trường đại học tổng hợp Tomxcơ trường đại học tổng hợp đầu tiên của Xibêri tiếp tục được nâng cao, và Tomxcơ của chúng tôi hôm nay là một trung tâm khoa học và giáo dục đào tạo lớn. Rất nhiều các nhà khoa học xô - viết lỗi lạc đã đến Tomxcơ để giúp chúng tôi thành lập một mạng lưới các viện nghiên cứu các trường đại học khoa học và y học. Tôi luôn có các mối quan hệ tốt đẹp trong giới khoa học và họ thông tin cho tôi về những gì đang diễn ra bên trong và xung quanh thế giới khoa học. Họ chia sẻ với tôi mối quan tâm lo lắng rằng sự chú ý cho tiến bộ khoa học kỹ thuật là qúa ít ỏi không đầy đủ.

Rỏ ràng rằng sự trì trệ phải được xem xét như mọi hiện tượng chính trị xã hội khác: ở chỗ này chỗ nọ, lĩnh vực này lĩnh vực kia thì trì trệ, nhưng ở chỗ khác lĩnh vực khác thì lại thành công phát đạt - cuộc sống tiếp tục phát triển tiến về phía trước. Cần phải trung thực - tôi kiên quyết chống lại các kiểu dán nhãn chính trị cho các hiện tượng xã hội chỉ bằng một cái nhãn chung chung - cái kiểu này là cách thường xuyên quen sử dụng của thời kỳ Stalin và nó vẫn còn tàn tích, còn tồn tại trong ý thức xã hội. Đặc trưng chân lý là phức tạp. Mọi cố gắng để giải thích các hiện tượng trong cuộc sống qúa khứ và tương lai chỉ bằng một nhãn hiệu một từ hay một biểu tượng thì đều chỉ là một trò bịp tuyên truyền không

hơn không kém. Trong qúa khứ chúng ta đã từng dán nhãn "Kosmopolitanism" (phi dân tộc, phi truyền thống) và "Volumtarism" (duy ý chí) và bây giờ là cái nhãn trì trệ cũng chỉ là một thuật ngữ của những kẻ muốn truy bức người khác, chỉ có điều khác trước là giờ đây sự truy bức này không còn khốc liệt triệt để như trước vì hoàn cảnh, thời gian đã khác trước.

Tôi nhấn mạnh điểm này vì năm 1983 khi Andropốp trở thành tổng bí thư, tôi cũng như nhiều các bí thư tỉnh ủy khác đã rất sốt ruột trông chờ một sự thay đổi, chúng tôi nhận thức được một cách đau đớn rằng đất nước đã bị dẫn vào con đường khủng hoảng kinh tế và chính trị, chúng tôi phải gắng sức vượt bậc với mọi tiềm năng của mình cho một đường lối mới để kéo đất nước lại con đường phát triển bình thường tiến bộ. Đó là khi Anđrôpốp lên nắm quyền (đó là một con người sáng suốt, nhưng rất tiếc sức khỏe của ông ta lại qúa kém). Và tơi đã thấy một dấu hiệu đáng mừng là dưới quyền Anđrôpốp tầm quan trọng chính trị của Goócbachốp trẻ trung năng động bắt đầu tăng lên nhanh chóng, và do đó các vai trò mới được giao phó cho tôi, đó chính là một bộ phận của kế hoạch của họ (Andropop và Goócbachốp cũng như nhà chủ trương cải cách), và vai trò mới đó của tôi là đặc biệt quan trọng, tôi phải nói như vậy nhưng với nó là đặc biệt quan trọng cho cương vị người tham gia cuộc dựng xây chứ không phải cho cương vị của người hãnh tiến hay mưu cầu một vai trò lãnh đạo. Tôi đã chuẩn bị để chấp nhận nó một cách kiên quyết không hề dấn đo dao động.

Đó là thời gian cần phải nỗ lực làm việc. Sự thay đổi trong chính sách nhân sự cán bộ mà Andropop và Goócbachốp đang trù tính là sự thay đổi có tính tất yếu lịch sử và tôi được phái đến để thực hiện một nhiệm vụ rất thực tế rất quan trọng, mặc dù việc này rất thường hay làm người ta oán mình - nhưng nó cần phải được thực hiện.

Tôi không có mưu đồ xa xôi gì. Tôi hình dung rằng cái công việc mà tôi được giao sẽ là nhiệm vụ cuối cùng của tôi và trong thâm tâm tôi đã chuẩn bị cho mình để ghé vai vào bánh xe làm những việc tốt cho những người tốt và làm chống lại những kẻ xấu xa.

Và đó là tâm trọng của tôi khi bước vào văn phòng của Anđrôpốp. Ông ta tiếp tôi ngay và hỏi: "Goócbachốp đã nói chuyện với đồng chí rồi chứ?".

- "Vâng".

- "Tôi sẽ giới thiệu để cử đồng chí với Bộ chính trị, bổ nhiệm vào chức vị trưởng ban tổ chức trung ương đảng đồng chí thấy thế nào? Chúng tôi rất trông đợi ở đồng chí...".

Không có lý do gì để mà hỏi những câu hỏi không cần thiết, tôi trả lời rất ngắn gọn.

- "Tôi xin nhận". Cảm ơn sự tin tưởng của đồng chí".

- "Nếu vậy chúng tôi sẽ giải quyết việc của đồng chí hôm nay lúc 11 giờ 00 tại Bộ chính trị".

- "Hôm nay"? "Chẳng lẽ lại như vậy"? Tôi bất chợt bật ra hỏi. Tôi đã trông đợi mọi thứ nhưng không thể ngờ sự việc lại tiến triển với tốc độ như vậy.

- "Tại sao lại phải chần chừ? Chúng ta cần phải bắt tay làm việc...".

Tất cả thời gian cuộc nói chuyện diễn ra trong khoảng 10 phút, khi rời văn phòng Anđrôpốp tôi nhìn đồng hồ và thấy rằng tôi có thể đến Kremli để dự cuộc họp bộ chính trị. Gensek sẽ đi đến đó bằng ôtô còn tôi sẽ phải dựa vào đôi chân mình thôi. Thật là không thể nào có thể đến muộn cuộc họp bộ chính trị này, vì thường người ta hay bắt đầu cuộc họp bằng cách xem xét các vấn đề thuộc loại tương tự bổ nhiệm nhân sự. Và không còn một chút thời gian nào để quay lại gặp Goócbachốp được nữa để kể cho ông ta nghe về cuộc gặp với Anđrôpốp. Ngoài ra có lẽ Goócbachốp đã rời văn phòng đi đến Cremli, vì thường thì các ủy viên bộ chính trị hay tập hợp ở phòng Walnut trước khi tổng bí thư đến.

Tôi đi thẳng xuống cầu thang, bước ngay ra quảng trường và vội vã đi dọc phố Quibisép đến điện Cremli.

## ANĐRÔPỐP

Các ủy viên bộ chính trị đã đến đầy đủ trong điện Cremli để họp. Họ tập trung trên tầng 4 của ngôi nhà cũ với trần rất cao và các cửa sổ cùng cao nhìn ra tường thành điện Cremli. Quảng trường đỏ và lăng Lênin rất gần đó. Tất nhiên ngôi nhà thì cũ nhưng trang bị, bố cục nội thất của ngôi nhà chính phủ này đã được thay đổi đáng kể: các phòng đã được hiện đại hóa và các loại đường dây liên lạc được lắp đặt. Trong ngôi nhà này có phòng họp của Bộ chính trị, văn phòng Cremli của tổng bí thư, phòng đợi của tổng bí thư và phòng Walunt, đó là một cái phòng có cái bàn tròn rất rộng mà các ủy viên bộ chính trị thường ngồi trao đổi ý kiến trước khi bước vào họp. Thường thường ở đó diễn ra các cuộc thảo

luận sơ bộ không chính thức, không có ghi chép biên bản và thường ở đó người ta hay thảo luận trước những vấn đề quan trọng nhất và phức tạp của chương trình nghị sự. Đôi khi cuộc họp chính thức bắt đầu không phải là lúc 11 giờ đúng, mà có thể 15-20 phút sau. Các ủy viên dự khuyết bộ chính trị và các bí thư trung ương Đảng cũng tham dự cuộc họp, nhưng họ sẽ đi thẳng đến phòng họp dài và chiếm các vị trí họ thường ngồi (các chỗ này không quy định chính thức cho ai cụ thể) cạnh một cái bàn dài. Còn các khách mời thì ngồi ở một cái bàn nhỏ dọc theo tường.

Ngoài phòng họp lớn trong điện Kremli ra, cũng như ở nhiều quốc gia khác còn có một phòng được gọi là vị trí chỉ huy. Ở đó trong điều kiện xảy ra các hoàn cảnh cực kỳ đặc biệt.

Các thành viên ban lãnh đạo tối cao? sẽ tập hợp lại. Nhưng hy vọng làm sao để vị trí chỉ huy dự phòng này không bao giờ phải dùng đến. Trong những năm cuối cùng của thời kỳ Brêgiônép các cuộc họp Bộ chính trị thường ngắn và diễn ra nhanh chỉ trong vòng 1 giờ hoặc đôi khi chỉ 30 phút. Thường là các quyết định đã được chuẩn bị sẵn và sẽ được thông qua. Còn dưới thời Andrôpốp cơ quan lãnh đạo chính trị tối cao này bắt đầu làm việc hết công suất, các cuộc thảo luận diễn ra hàng giờ. Khi giải lao thường thường người ta ăn bánh mỳ cắt, uống với nước chè. Dưới thời Goócbachốp người ta đặt ra thời gian giải lao ăn trưa và tất cả đi xuống dưới tầng I và ăn cùng nhau tại một cái bàn dài. Tại đó các cuộc thảo luận không chính thức kể cả các vấn đề thuộc chương trình nghị sự vẫn tiếp tục được thảo luận sôi nổi và người ta cũng trao đổi các ý kiến về các bài trên báo chí, các vở sân khấu mới, chương trình vô tuyến truyền hình và các chuyến đi trong nước.

Là một bí thư tỉnh ủy tôi đã có dịp tham gia các cuộc họp của Bộ chính trị. Khi vội vã đi dọc phố Quibisép đến Kremli, tôi lướt qua trong đầu về những đối thoại có thể diễn ra những câu hỏi gì người ta có thể hỏi tôi và tôi sẽ trả lời như thế nào, tôi hoàn toàn bình tĩnh. Tôi hoàn toàn tin tưởng rằng tổng bí thư có đủ khả năng thi hành kế hoạch dự định của mình. Và điều quan trọng hơn cả là tôi không có gì là đánh cuộc mạo hiểm trong lần chuyến về Matxcơva này. Tôi vui mừng với công việc của mình ở Tômxcơ. Lời đề nghị của Goócbachốp là hoàn toàn bất ngờ không được báo trước và cảm giác của tôi lúc đó là cứ lộn xộn: cái gì phải đến sẽ đến.

Qủa thực lúc đó tôi tò mò muốn biết vấn đề về Kapitônốp, người tôi sẽ kế nhiệm, sẽ giải quyết như thế nào. Nhưng tất nhiên một việc như vậy bao giờ cũng được suy nghĩ trước, đến lúc bàn về vấn đề nhân sự Andrôpốp nói:

"Có ý kiến đề nghị bổ nhiệm đồng chí Igo cudơmích Ligachốp làm trưởng ban tổ chức trung ương Đảng và đồng chí Kapitonốp sẽ được bổ nhiệm sang lĩnh vực sản xuất và tiêu thụ hàng tiêu dùng. Các đồng chí cũng biết được tầm quan trọng như thế nào của việc bổ nhiệm sang lĩnh vực rất quan trọng như vậy. Đồng chí Ligachốp đã có kinh nghiệm công tác trong nhà máy, trong đoàn thanh niên cộng sản và trong các xô-viết, đồng chí ấy cũng đã từng làm việc ở ủy ban trung ương đảng (Andrôpốp nhấn mạnh về điểm này). Điều này có nghĩa là đồng chí ấy biết công việc trong bộ máy trung ương Đảng. Các đồng chí có ý kiến gì không?".

" - Đồng chí ấy đã bao nhiêu năm công tác ở Tômxcơ" - có ai đó nêu câu hỏi.

" - 17 năm" - ai đó trả lời.

Tôi chữa lại nhẹ nhàng "17 năm rưỡi và..."

Andrôpốp mỉm cười. Họ chấp nhận tôi và cho tôi nói lời cảm ơn. Bỗng nhiên Nicôlai Tikhônôp hỏi tôi với sự nghiêm nghị giả vờ: "Nếu vậy thì tôi sẽ phải làm gì đây?".

Thật rằng tôi không hiểu câu hỏi Tikhônốp nói tiếp "chính đồng chí đã đề nghị tôi giải quyết một số vấn đề - đúng vậy không? vậy bây giờ tôi phải làm gì đây?"

Sau đó ông ta quay về phía Andropốp và giải thích: "Ligachốp hai ngày trước đã ở văn phòng của tôi để thảo luận việc xây dựng phòng hòa nhạc và khánh thành viện nghiên cứu thứ tư ở Tômxcơ về các khoa học vật liệu tôi đã hứa giúp đỡ đồng chí ấy thế mà bây giờ đồng chí ấy bỏ Tômxcơ..."

Andrôpốp hiểu rất tinh tế chuyện đùa và cũng trả lời một cách đùa tương tự: "Thôi được! Bây giờ chủ tịch hội đồng bộ trưởng sẽ phải hoàn thành những gì được đề nghị và chúng ta sẽ để cho trưởng ban tổ chức trung ương mới, đồng chí Ligachốp kiểm tra việc đó". Với những lời nhẹ nhàng này trường hợp của tôi đã được giải quyết xong. Cũng cần nói thêm hiện nay cả phòng hòa nhạc, cả viện nghiên cứu đều đang hoạt động tại Tômxcơ.

Khi tôi rời phòng họp của Bộ chính trị là 11h30 phút sáng chỉ trong khoảng một tiếng rưỡi kể từ cuộc nói chuyện với Goócbachốp thế mà cuộc đời tôi đã đổi hướng một cách đột ngột.

Nói thực là tôi không nhớ tôi đã sử dụng phần còn lại của ngày đó như thế nào, nhưng sáng hôm sau một điều đáng ngạc nhiên khác lại đón chờ tôi. Khi đó tôi dừng lại ở văn phòng Goócbachốp để trao đổi ngắn gọn

với ông ta và ông ta nói cho tôi biết: "Anh biết không - Grômưkô đã ủng hộ anh rất mạnh mẽ - sự thể là thế này" Andrôpốp, Grômưkô và tôi (Goócbachốp) đã thảo luận về người lãnh đạo. Ban tổ chức trung ương. Tôi nói rằng chúng ta cần một người như Ligachốp và tôi rất hài lòng và ngạc nhiên khi nghe Grômưkô nói rằng "tôi biết anh ta - anh ta là một đối tượng qúy giá" - đó là khoảng 2 tháng trước rồi, và anh chắc cũng biết tại sao cần lâu thời gian như vậy - cần có thời gian để làm rõ mọi việc và anh thấy đấy, Andrôpốp nghiên cứu cán bộ kỹ lưỡng.

Sự ủng hộ từ phía Grômưkô qủa thực là không thể ngờ tới, nó làm tôi sửng sốt. Chúng tôi về mặt cá nhân chưa hề gặp gỡ quen biết nhau, cũng chưa hề có đàm đạo với nhau bao giờ. Tôi có thể cho rằng Grômưcô chẳng biết một tý gì về tôi, có chăng chỉ nghe đến tên của tôi mà thôi. Thế mà bây giờ hóa ra là vị trưởng lão bộ chính trị này lại ủng hộ tôi. Tại sao? Làm thế nào mà ông ta biết tôi?

Tôi lật lại trí nhớ, suy nghĩ và nhớ lại đầu những năm 1980 tôi đã được xem xét bổ nhiệm làm đại sứ của một nước châu Âu có danh giá. Xuxlốp và Rưscốp đã trình bày đề nghị bổ nhiệm tôi tại cuộc họp bộ chính trị. Dimianhin kể lại cho tôi cuộc họp đó và nhấn mạnh rằng đề nghị này được nhiệt liệt ủng hộ. Sau đó ông ta nói như khen ngợi tôi "Anh thấy đấy, người ta đã bổ nhiệm anh làm đại sứ ở một nước rất hay và chẳng hỏi ý kiến anh. Điều đó có nghĩa rằng họ biết anh và kính trọng anh đấy".

Nhưng tôi không cho phép trò đùa này tiếp diễn, tôi nói: "Được rồi! Rất dở là họ đã không hỏi ý kiến tôi bởi vì tôi không có ý định rời Xiberi".

"Vậy thế bây giờ anh định làm gì? - Quyết định đã được thông qua trên nguyên tắc rồi".

" - Phải chờ và xem thế nào. Họ không thể phái tôi đi đâu xa hơn Xibêri và cũng không thể chỉ định tôi vào một chức vị gì thấp hơn cương vị bí thư đảng ủy địa phương, và tôi hoàn toàn hài lòng với hoàn cảnh hiện nay.

Sau cuộc nói chuyện này với Dimianhia tôi được triệu tập đến gặp Xuxlốp, Kapitonốp cũng có văn phòng Xuxlốp và cả hai họ đều nói về sự bổ nhiệm tôi làm đại sứ như một sự đã rồi. Hơn nữa họ nói đó như một sự đề bạt, một bằng chứng về sự tin tưởng tín nhiệm rất lớn đối với tôi, rằng đó là phần thưởng cho tôi vì những việc tốt tôi đã làm tại điều kiện khó khăn của Xiberi. Nhưng tôi kiên quyết từ chối sự bổ nhiệm đó và điều này làm Xuxlốp cáu giận, ông ta không thèm để ý đến các ý kiến

trình bày của tôi và khi chia tay ông không thấy một dấu hiệu gì sẽ thay đổi quyết định này.

Vào ngày hôm sau, trên máy bay trở về Tômxcơ tôi suy nghĩ về việc này một cách kỹ lưỡng và quyết định không để phí thời gian sẽ gửi đơn thỉnh cầu cá nhân đến Bregiơnép. Tôi liền phác thảo đơn cho ông ta ngay trên máy bay, tôi viết rằng tôi không muốn đi ra nước ngoài, tôi muốn làm việc ở Xiberi, tôi yêu nơi đó và ở đó tôi cảm thấy như ở nhà.

Khi máy bay hạ cánh ở Tômxcơ thì bức thư của tôi cũng vừa xong. Tôi trực tiếp giao nó cho người phụ trách Ban tổng hợp (24) của đảng ủy để cho đánh máy và nó được gửi ngay ngày hôm đó về Maxcơva theo đường công văn.

Hai ngày sau, Trecnhencô gọi điện cho tôi và nói: "Lênin Ilích đã đọc bức thư của đồng chí và vấn đề đã được giải quyết theo nguyện vọng của đồng chí. Đồng chí có thể yên tâm tiếp tục làm việc".

Việc này chấm dứt sự chuyển tôi sang ngạch công tác ngoại giao. Tôi đã chưa gặp một ai ở bộ ngoại giao và cũng chưa có ai ở đó thảo luận gì với tôi về vấn đề bổ nhiệm đó. Nhưng có lẽ Grômưcô có lẽ đã nhớ toàn bộ câu chuyện rất kỹ lưỡng và hiểu sự từ chối của tôi theo cách hiểu của ông ta. Ông ta cho rằng chỉ gửi ra nước ngoài các đại sẽ là các nhà ngoại giao chuyên nghiên, những người phải trải qua huấn luyện cơ bản tại lò ngoại giao của ông ta. Nhưng nhiều khi bộ máy trung ương Đảng lại áp đặt cho ông ta những đối tượng khác. Sự từ chối kiên quyết của tôi đi ra nước ngoài, thêm nữa nhất là lại là đi một nước châu Âu rất thuận lợi, rõ ràng là một trường hợp ngoại lệ duy nhất và nó đã ăn sâu vào trí nhớ của Grômưcô.

Sau này khi đã trở lên gần gũi hơn với Grômưcô tôi biết rằng điều giả định đó của tôi là đúng. Nhưng thậm chí cho đến lúc đó, năm 1984 tôi vẫn không hiểu cái gì đã làm cho ông ta rất tin tưởng tôi. Với một thời điểm đầy kịch tính khi Trecnhencô từ trần, khi cần phải bầu một tổng bí thư mới, tôi là một trong số những người mà Grômưcô quyết định tham khảo ý kiến.

Tôi sẽ kể về chuyện này kỹ hơn ở phần sau, còn bây giờ hãy trở về với những sự kiện khi tôi mới được bổ nhiệm. Sau khi được chỉ định và chức vụ lãnh đạo ban tổ chức trung ương đảng tôi buộc phải ở lại Maxcơva để làm việc. Vài ngày sau khi chúng tôi kỷ niệm ngày sinh Lênin và tập

(24) Ban tổng hợp của đảng ở cả cấp trung ương và cấp địa phương có trách nhiệm về liên lạc và làm công văn giữa bộ chính trị ủy ban trung ương, đệ trình các khiếu nại thỉnh cầu của nhân dân, cung cấp nguồn cán bộ đảng và lưu giữ hồ sơ của đảng (BT)

trung tại cung đại hội trong điện Cremli để tiến hành lễ kỷ niệm. Tôi không ngờ lại ngồi ở cuối đoàn chủ tịch và lúc đó các đồng chí ở Tômxcơ vẫn chưa hề biết gì về sự phân công công tác mới của tôi và sau này họ đề nghị Andrôpốp cho phép tôi quay trở về Tômxcơ để bàn giao công việc bí thư tỉnh ủy của tôi, Andrôpốp trả lời rằng: "đồng chí sẽ về đó chỉ khi nào đồng chí nói cho chúng tôi biết tên của người mà đồng chí đề nghị thay thế mình làm bí thư thứ nhất tỉnh ủy".

"Iuri Vladimiarovich" - tôi nói với Andrôpốp - "Có đồng chí bí thư thứ hai Mennhicốp và nhiều đồng chí khác hoàn toàn đã đủ điều kiện để lãnh đạo tổ chức đảng địa phương".

"Đồng chí có nhiều người có thể thay thế đồng chí ư".

"Vâng tôi thấy có một số".

Và qủa thực tôi có thể nói như vậy ngay ở đây và tôi tự hào về điều đó. Tổ chức đảng của Tômxcơ đã hoạt động và tạo ra một không khí thi đua lành mạnh. Trong không khí đó các cán bộ có thể thể hiện mình trong công việc và tiến bộ lên rất nhanh chóng. Mọi người biết rõ là tôi không chịu chấp nhận thói nịnh hót và không chơi cái trò chơi có các đồ đệ được sùng bái. Các cán bộ được đề bạt hoàn toàn phụ thuộc vào phẩm chất cá nhân và năng lực chuyên môn của họ.

Qúa trình đổi mới nhanh chóng đội ngũ cán bộ đảng và cán bộ kinh tế đã được bắt đầu từ mùa xuân năm 1983. Thật là đáng tiếc rằng những năm cuối cùng sự nghiệp của mình Brêgiơnép và những người gần gũi của ông ta qúa quan tâm đến vấn đề sự ổn định của đội ngũ cán bộ. Điều đó tạo điều kiện thuận lợi cho một số người có làm sao để "không bị sờ đến" một số người đã nắm giữ cương vị của họ 15 hoặc 20 năm và họ tập trung sự chú ý sao cho chỉ để phục vụ lợi ích cá nhân của họ. Những người này tiếp tục cầm cự trên chức vị có được không phải là do nhờ có năng lực gì mà do là họ có các dây liên hệ tốt với cấp lãnh đạo chóp bu ở Matxcơva. Họ có cả một hệ thống chuyên trị để làm các báo cáo gửi lên trên và họ biết phải bao che khuyết điểm cho nhau như thế nào và làm sao khuếch đại những thành tích cá nhân. Họ biết cần phải lời các ủy viên bộ chính trị hoặc các bí thư trung ương đến địa phương họ vào lúc nào nhằm tranh thủ sự ưu ái của các vị này.

Khi chúng tôi tập hợp lại để họp hội nghị trung ương, các kỳ đại hội đảng hoặc các cuộc hội thảo thì các bí thư các tỉnh địa phương tất nhiên sẽ trao đổi ý kiến với nhau. Mỗi một người tạo lập mối quan hệ bạn bè đồng chí gắn bó với mình. Chúng tôi biết cách đánh giá lẫn nhau và một điều tất nhiên: các bí thư "ngựa kéo" ("ngựa kéo" - thuật ngữ tiếng lóng

chỉ những người làm việc thật sự quên mình) những nhà chuyên môn thực sự sẽ tập hợp lại thành một khối với nhau, trong khi đó những kẻ có chức quyền, nhờ có sùng ái, có quan hệ cá nhân họ hàng sẽ củng cố kết lại thành một nhóm khác. Trong 17 năm trên cương vị bí thư ở Tômxcơ tôi biết rất rõ nhiều bí thư ở các địa phương. Trong hàng ngũ đảng của chúng ta tôi biết thiên hướng cá nhân của từng người: ai có yếu điểm hay uống rượu, ai có thói quen thích nịnh bợ, và vân vân. Sự hiểu biết như vậy về con người là rất bổ ích cho tôi sau này khi tôi giải quyết các vấn đề nhân sự.

Thực tế qúa trình đổi mới hàng ngũ cán bộ đảng được bắt đầu bằng Andrôpốp. Chính sách đó dưới thời Trecnhencô có chậm lại đôi chút và nó lại được tiếp thêm nguồn năng lượng mới khi Goócbachốp lên nắm quyền lực.

Tôi phải nhận lãnh một công việc rất không dễ chịu là phải nói với người ta rằng họ phải từ chức thôi. Tuy rất nhiều trường hợp có những vị quan chức không phải là xấu nhưng họ đã qua giai đoạn hoạt động có ích và bước vào giai đoạn tiêu cực hoặc vì già nua hoặc do sức khỏe. Trong những trường hợp này thì tôi thường rất lúng túng. Tôi phải chuẩn bị cho mình kỹ lưỡng để chuẩn bị cho cuộc nói chuyện rất khó chịu như vậy và tôi cố gắng tế nhị, gợi nhớ lại những điểm mạnh của họ trong qúa khứ để cốt sao hạn chế giảm nhẹ đi phần nào cơn tức giận không thể tránh khỏi.

Tuy nhiên có những trường hợp mà tôi buộc phải cứng rắn trong cuộc nói chuyện với một số người. Đó là dưới thời Andrôpốp tôi đã bị buộc phải tiếp chiến không khoan nhượng với Risidốp vào năm 1983. Tôi sẽ kể trường hợp này về sau trong quyển sách này.

Mỗi một người chúng ta đều có một vai trò và mình phải đóng đúng vai trò đó. Khi mà một ai đó bị khuyên là nên về hưu thì tôi sẽ phải nói chuyện với họ và tôi phải hấp thu cơn thịnh nộ tâm lý và sự phản ứng của họ. Trong khi đó nếu có sự bổ nhiệm hoặc đề bạt nào thì không phải là tôi mà là Goócbachốp sẽ mời người đó đến gặp ông ta và cho ông ta biết tin tốt lành. Tôi không hề bực bội ghen tỵ gì với sự phân công chức năng vai trò như vậy cả, tôi cho rằng đó là điều hoàn toàn cần thiết. Goócbachốp trẻ hơn tôi 10 tuổi và đã là ủy viên Bộ chính trị và tôi tin tưởng một cách đương nhiên rằng sự phân công vai trò như vậy là nằm trong lợi ích của đảng và của đất nước nên tôi giúp đỡ và ủng hộ ông ta. Năm 1983 dưới thời Andrôpốp Goócbachốp đã bắt đầu được xem như người kế vị với hoàn cảnh như vậy thì công việc của tôi là hoàn toàn rõ ràng. Tôi có trách nhiệm phải gánh vác cái phần khó chịu trong công

cuộc đổi mới hàng ngũ cán bộ. Tôi cho đó như một bộ phận quan trọng của công việc tập thể sáng tạo hài hòa. Ai có thể biết được rằng cái công việc đó sau này càng ngày càng trở nên khó khăn và sau đó bị cắt bỏ?

Trong khi đó qúa trình đổi mới cán bộ lãnh đạo hóa ra lại là một việc rất phức tạp, đầy rẫy những khó khăn. Một số các bí thư cấp tỉnh mặc dù tuổi đã khá cao tiếp tục bám chắc vào ghế của mình, họ viết đơn khiếu nại, thỉnh cầu lên các ủy viên bộ chính trị làm cho việc giải quyết các trường hợp của họ bị kéo dài. Trong một vài trường hợp lại có những lý do khá là phức tạp quan trọng liên quan đến các bên hữu quan.

Vấn đề là ở chỗ: dưới thời Bregiơnép việc về hưu của quan chức đảng thường phụ thuộc vào mối quan hệ của quan chức đó với các thành viên bộ chính trị và với chính Brêgiơnép, cái lệ này, hay nói đúng hơn sự thiếu luật lệ này đã làm tăng cường sự phụ thuộc của các quan chức địa phương đối với trung ương và đối với các thành viên Bộ chính trị và với chính Brêgiơnép, cái lệ này làm tăng cường sự phụ thuộc của các quan chức địa phương đối với trung ương và đối với các mối quan hệ với các sếp ở Matxcơva. Tất cả mọi người đều phụ thuộc vào mức độ sủng ái cá nhân. Việc về hưu là vấn đề chủ quan cá nhân. Những bí thư nào đã làm việc quên mình nhưng không quan tâm tạo dựng những mối quan hệ cá nhân với ủy ban trung ương thì đến tuổi họ đều về hưu.

Giữa những tháng nóng bỏng đó tôi thường nhắc lại một câu nói của miệng của ai đó mà tôi không nhớ "Nếu anh muốn có một đội quân khả dĩ để đánh trận thì đừng có chần chừ với hưu trí của các tướng lĩnh".

Trong thời kỳ đầu năm 1984 hội đồng bộ trưởng Liên Xô thông qua nghị quyết về vấn đề hưu trí của các cán bộ đảng và xô-viết. Nghị quyết đã dựa vào các tiêu chuẩn khách quan, công khai chấm dứt thời kỳ hưu trí được coi như sự "trừng phạt".

Thay vì đi sâu vào chi tiết về tính phức tạp của vấn đề nhân sự của thời kỳ đó sự phức tạp đã gây cho tôi bao điều đứng, hãy cho phép tôi trích dẫn chương sách của học giả chính trị Phần Lan I.Livonen quyển "chân dung của giới lãnh đạo mới của Liên Xô" trong chương sách nói về tôi, ông ta viết:

"Công việc đầu tiên của Ligachốp là sẽ thực hiện cuộc cách mạng Andrôpốp" giữa các thủ lĩnh đảng của các tổ chức đảng các tỉnh. Đến cuối năm 1983 khoảng 20% các bí thư thứ nhất các tỉnh ủy đã bị thay thế, 22% thành viên hội đồng bộ trưởng và một phần đáng kể bộ phận lãnh đạo cấp cao của bộ máy trung ương đảng (các trưởng và phó ban của trung ương Đảng). Sự xáo trộn ồ ạt như vậy cho phép củng cố những cải

cách của Andrôpốp. Trong tháng 12 năm 1983 Ligachốp đã trở thành thành viên đầy đủ thẩm quyền của bộ máy trung ương Đảng. Lĩnh vực hoạt động của ông ta cũng được mở rộng ra. Hiện nay càng ngày ông ta càng tham gia nhiều hơn trong cả việc chuẩn bị và xem xét những vấn đề tư tưởng. Việc bầu Igo Ligachốp vào bộ chính trị và là nhà lãnh đạo vấn đề tư tưởng của đảng đã làm sống lại cuộc tranh luận: "ông ta là người theo phái tự do hay phái bảo thủ... Trong một vài phân tích của phương Tây hồi mùa xuân 1985 có nhận xét rằng trong văn hóa Liên Xô các ý kiến tự do hơn đã bắt đầu xuất hiện và một người có học cao và hiểu biết nhiều như Ligachốp phù hợp hơn với những nỗ lực văn hóa và trí thức nói chung. Một sự đánh giá tương tự cũng đã được đưa ra cho Andrôpốp trong năm 1982".

Về khía cạnh tỷ lệ phần trăm của các quan chức bị thay thế thì học giả Phần Lan này đã gần đạt đến chính xác. Nhưng ý kiến rằng tháng 12-1983 tôi được bầu làm bí thư trung ương Đảng thì cần phải có sự bình luận thêm.

Lại một lần nữa mọi sự lại bắt đầu từ Goócbachốp hội nghị tháng 12 của Ủy bam trung ương đã đến gần và một ngày Goócbachốp nói với tôi "Igo, tôi có quyết tâm sắt đá là anh sẽ phải được bầu làm bí thư trung ương đảng hội nghị trung ương đảng đến gần và tôi đang có những cố gắng đặc biệt để giải quyết vấn đề này.

Trong vòng 6 tháng, qua Goócbachốp và tôi đã trở nên rất gần gũi. Chúng tôi đã thử thách nhau trên công việc, quan hệ của chúng tôi đã đạt được đến mức rằng chúng tôi đã có thể hiểu nhau chỉ cần với 1 lời nói và các cuộc nói chuyện của chúng tôi thường là trực tiếp và thẳng thắn.

Do vậy tôi đã không ngạc nhiên là sau đó vài ngày trợ lý của Andropốp điện thoại cho tôi và nói: "Igo Cudơmích đồng chí sẽ đến gặp Iuri Vladimiarovich - ông ta muốn đồng chí đến vào lúc 6 giờ chiều hôm nay".

Lúc đó Andrôpốp đang ốm rất nặng và phải điều trị tại bệnh viện và ông ta không thể tiếp tục chủ tọa các cuộc họp Bộ chính trị được nữa. Tôi chỉ có khái niệm lờ mờ là làm thế nào và gặp Andrôpốp ở đâu và tôi nói điều đó với người trợ lý.

- "Xe sẽ đến chỗ đồng chí và đón đồng chí" - trợ lý trả lời.

Tôi nhớ rằng: đó là tháng 12 trời sụp tối rất nhanh và khi chúng tôi đi xe qua các phố xá Matxcơva đèn đường đã được chiếu sáng, đi trên xe

tôi suy nghĩ về những sự kiện của những tháng qua: đường lối chính trị của Andrôpốp đã được xác định: hoàn chỉnh, làm trong sạch chủ nghĩa xã hội và tiếp tục giữ vững các chính sách dựa trên những cái gì tốt đẹp nhất mà nhân dân lao động đã đạt được. Chúng tôi phải quyết tâm giải phóng đất nước chúng ta khỏi những hiện tượng tiêu cực đã nói ở trên, những hiện tượng tiêu cực này đã tích cóp nhiều năm và sau này được gọi là các hiện tượng trì trệ.

Tôi biết rằng sau khi được bầu làm tổng bí thư Andrôpốp đã nhận được hàng vạn thư và điện với đòi hỏi phải tăng cường kỷ luật và trật tự và tăng cường sự kiểm soát công khai đối với các quan chức. Và Andrôpốp đã đáp lại lời kêu gọi đó của nhân dân, "năm Andrôpốp" tiếp tục giữ mãi lại trong trí nhớ của nhân dân như là thời gian mà trật tự kỷ cương được thiết lập nhằm phục vụ lợi ích của những người bình thường. Vấn đề trung tâm là phải làm thế nào sử dụng khả năng tiềm tàng của đất nước, Andrôpốp có một tài năng hiếm thấy của một nhà lãnh đạo chân chính là có thể chuyển những đường lối nhiệm vụ quốc gia thành ngôn ngữ của từng công việc cụ thể. Ông có sự chỉ đạo trên những vấn đề then chốt như mối quan hệ giữa mức tăng trưởng kinh tế và năng suất lao động đối với mức tiền lương, và sự cân bằng giữa tổng sản phẩm kinh tế quốc dân với thu nhập của nhân dân. Đối với ông đó là những vấn đề có tầm quan trọng chính trị tối cao.

Với cương vị một trưởng ban của trung ương đảng tôi thường phải báo cáo tình hình công việc ở các khía cạnh then chốt nhất của các vấn đề điều hành nhà nước hàng ngày.

Andrôpốp thường bắt đầu công việc với câu: "Hãy phân tích cho chúng tôi: Hiện chúng ta đang đứng ở đâu? Hãy đánh giá tình hình hiện nay" và sau đó ông thường nói thêm: "Hãy bắt đầu vấn đề này ngay đi", và thường thì lúc đó chúng tôi thực sự bắt đầu vấn đề vừa thảo luận vừa uống trà với bánh bích quy. Nếu như chỉ có hai người làm việc với nhau thì Andrôpốp thường kết thúc cuộc làm việc với câu nói: "Tốt! bây giờ tôi đã hiểu đồng chí...".

Tôi cần phải nhấn mạnh điều này: dù ai có ầm ỹ giải thích khái niệm "lập lại trật tự kỷ cương" như thế nào nhằm mục đích hạ thấp vai trò của "năm Andrôpốp" thì cái kiểu giải thích đó dù có phổ biến bao nhiêu cũng là sai lầm và một chiều. Người ta giải thích dường như Andrôpốp chỉ là một người "cứng tay" lập lại trật tự mà thôi. Điều đó hoàn toàn không đúng. Andrôpốp có cái nhìn rõ ràng những triển vọng của sự phát triển đất nước. Ông không thích những cách giải quyết vấn đề theo kiểu ứng

tác hấp tấp không có suy nghĩ chuẩn bị trước và không chấp nhận cái kiểu tiếp cận vấn đề mò mẫn may rủi mà ông thường dựa trên cơ sở những thành tựu đạt được trước đây và sự phát triển sáng tạo học thuyết Mác-Lênin để lập kế hoạch đổi mới chủ nghĩa xã hội, trong khi vẫn hiểu rằng điều đó đòi hỏi có những thay đổi sâu sắc về chất. Anđrôpốp cho rằng qúa trình đó là sự cần thiết khách quan. Ông thường nói "Chúng ta không thể tiếp cận vòng quanh nó..." (không thể giải quyết vấn đề một cách hời hợt bên ngoài mà phải có sự thay đổi đồng bộ về chất).

Anđrôpốp còn giành rất nhiều sự chú ý cho việc phát triển hệ thống chính trị của chúng ta. Nhưng ở đây ông coi rằng cần phải bắt đầu nó bằng cách lấy ý kiến của mọi người. Đó chính là Anđrôpốp người đã áp dụng phong cách làm việc là đem những chính sách của đảng và chính phủ tham khảo ý kiến sơ bộ tại các tập thể lao động, nhà máy.

Tuy rằng tôi không thể liệt kê tất cả những ý tưởng của Anđrôpốp tại đây nhưng trong quyển sách này ở các chương khác nhau tôi còn quay lại nhiều về cái năm đáng ghi nhớ ấy. Khi mà quyền lực lớn bắt đầu hướng về một đường lối mới. Tuy nhiên sức khỏe kém của Andrôpốp đã cho ông qúa ít thời gian. Ông đã để lại một dấu ấn của mình trong lịch sử, và nhân dân nhớ đến ông và kính trọng ông. Nhân dân đã tiếp nhận lời kêu gọi của ông: Hãy đánh giá bằng hành động chứ không phải bằng những lời kêu to.

Chiếc xe chở tôi đến với Anđrôpốp vòng ở đường Rublyobshoe. Người đi cùng với tôi là một đồng chí ở cục 9 KGB (Ủy ban an ninh quốc gia) - cục 9 là cục phụ trách về an ninh của chính phủ - anh ta nói với tôi rằng chúng tôi sẽ đi đến bệnh viện Kunshevo. Chúng tôi vào cổng chính rẽ sang trái và cập vào đôi nhà giống hệt nhau. Đó là hai ngôi nhà nhỏ hai tầng. Chúng tôi đi lên tầng 2, cởi áo khoác và tôi được chỉ đường đến phòng bệnh nhân nơi Anđrôpốp nằm.

Căn phòng cực kỳ đơn giản có cái giường và vài thứ dụng cụ y tế. Có một người ngồi cạnh cái bàn sát tường.

Đầu tiên tôi giật mình vì sự xuất hiện của người đó, tôi không dám tin chắc đó là Andrôpốp: có lẽ đó là một đồng chí nào đó sẽ dẫn tôi đến với Andrôpốp chăng?

Nhưng không phải vậy đó chính là Anđrôpốp. Cơn bệnh đã làm ông thay đổi hoàn toàn đến nỗi không thể nhận ra được nữa. Vẫn cái giọng rất nhẹ và thân mật - người ta nói rằng giọng của một người lớn sẽ không thay đổi trong suốt đời người đó. Cái giọng đó mời tôi vào "Hãy vào đi Igo Cudơmích - đồng chí ngồi xuống đây".

Tôi ngồi xuống cái ghế tựa đã được chuẩn bị sẵn cho tôi, trong vòng vài phút đầu tôi không thể nào tập trung tư tưởng của mình được, tôi rùng mình vì sự thay đổi ghê gớm hình dạng của Andrôpốp. Mặt của ông đã mang dấu ấn của cái chết đang đến gần. Rõ ràng là Andrôpốp đã nhận thấy sự hồi hộp của tôi, nhưng tôi cho là lúc đó ông đã nghĩ là tôi hồi hộp vì lý do nào khác, ví dụ hồi hộp về tâm lý, và thật là lạ ông lại bắt đầu trấn tĩnh tôi.

"Hãy bình tĩnh, hãy kể cho tôi nghe về công việc của đồng chí đi - vấn đề nan giải của đồng chí là cái gì?".

Tôi đã biết là tôi sẽ tiếp xúc với một người ốm và việc làm người đó mệt là có hại và tôi đã chuẩn bị trước câu trả lời để nó không dài hơn 10 phút, nhưng Andrôpốp ngắt lời tôi ở phút thứ 7 và nói "Thôi được, đủ rồi... Tôi mời đồng chí đến đây để nói với đồng chí rằng tại hội nghị trung ương lần tới, Bộ chính trị sẽ thảo luận vấn đề bầu đồng chí làm bí thư trung ương đảng". Và ông ta chuyển sang cách nói chuyện trang trọng và cuối cùng nói thêm một cách nửa trang trọng nửa thân mật "đồng chí đã trở thành một phát hiện của chúng tôi rồi đó".

Nước chè được mang tới cho chúng tôi và chúng tôi bình tĩnh nói chuyện trong 15 phút nữa về những vấn đề trong nước. Andrôpốp không mặc quần áo bệnh viện nhưng trông rất đơn giản trong chiếc áo sơ mi và cái quần pizama có sọc. Nhìn kỹ Andrôpốp tôi vẫn chưa nhận ra được Andrôpốp mà tôi vẫn quen tiếp xúc trên công việc. Hình dạng bên ngoài ông ta đã biến hẳn thành một người hoàn toàn khác, và tim tôi thấy quặn lại với sự thương cảm giành cho ông. Tôi hiểu rằng sức lực của ông đã cạn kiệt.

Chúng tôi nói tạm biệt một cách bình thản hôn lên má nhau. Tôi không còn dịp nào được thấy Andrôpốp sống nữa và tôi luôn nhớ buổi chiều tháng chạp năm đó tại phòng bệnh.

Hội nghị trung ương bắt đầu vào 7 ngày sau đó và tôi được bầu làm bí thư ủy ban trung ương Đảng. Việc đề cử được Trecnhencô đưa ra, lúc đó Trecnhencô chủ tọa kỳ họp và đã có tham khảo ý kiến của Andrôpốp. Trecnhencô không nói gì với tôi trước khi hội nghị nhóm họp và cũng không mời tôi đến cuộc họp của Bộ chính trị, ở đó có thảo luận sơ bộ về vấn đề này. Sau này Goócbachốp kể với tôi về cuộc họp Bộ chính trị đó: "Các ủy viên bộ chính trị rất ủng hộ việc đề cử anh làm bí thư trung ương Đảng, Gromucô và Ustinốp đặc biệt ủng hộ anh".

Khi đã kết thúc hội nghị, tôi trở về văn phòng của mình thì người đã cùng tôi đi trên xe đến gặp Andrôpốp - nhân viên an ninh cục 9 KGB-

đang đợi tôi tại phòng đợi. Từ nay anh ta đã được phân công theo tôi. Trong buổi chiều hôm đó các đài Radiô phương Tây loan báo về sự bổ nhiệm tôi kèm theo lời bình luận "bí thư trung ương đảng mới được bầu - Ligachốp là người khắc kỷ, khiêm tốn trong lối sống đến Mátxcơva 6 tháng trước chỉ với một vali".

Đáng ngạc nhiên là người ta đã hoàn toàn chính xác làm sao khi họ biết được rằng tôi đến Mátxcơva với chỉ một va ly và với một tập đầy những bài viết tay và các báo cáo được tích lũy hơn 17 năm ở Tômxcơ.

Sau đó không lâu là thời kỳ chuẩn bị cho cuộc bầu cử vào Xô-viết tối cao Liên Xô. Tôi bay về Tomxcơ để thực hiện diễn văn vận động bầu cử. Tôi ở lại một chỗ rất thân quen với tôi. Nhà nghỉ ngoại ô ở địa điểm "vách đá trắng". Tại đó lại một cú điện thoại gọi cho tôi từ Goócbachốp vào buổi chiều ngày 9-2-1984.

"Igo đã xảy ra bất hạnh - Andrôpốp đã từ trần - Anh hãy bay về Matxcơva, hãy có mặt tại đó vào sáng mai, chúng tôi cần anh ở đây".

Mã số thông điện chính thức về cái chết của Andrôpốp vẫn chưa đến được với tỉnh ủy Tomxcơ cho đến tận sáng hôm sau đến. Khi đó thì tôi đã ở Maxcơva rồi.

Trong buổi sáng hôm đó chúng tôi tập trung viết cáo phó tại văn phòng của Dimyanhin - có năm hoặc 6 người gì đó, trong số họ tôi chỉ nhớ có Leonit Dimyanhin, Ackadi Vônxki và trợ lý của Andrôpốp. Khi chúng tôi viết Andrôpốp "là một nhân vật đảng và nhà nước lỗi lạc" thì có người thể hiện sự hoài nghi: "Chúng ta có phóng đại vai trò của Andrôpốp không? vì ông ta mới làm tổng bí thư một thời gian rất ngắn, chưa đầy một năm?". Nhưng tôi bác bỏ ý kiến đó ngay, "vấn đề không phải là thời gian mà ở các tiến bộ và kết qủa".

Lênin đã có một ý tưởng rất thú vị rằng: "công lao lịch sử được đánh giá không phải dựa trên những gì mà nhân vật lịch sử chưa làm được so với yêu cầu của thời đại mà dựa trên những gì là mới mẻ mà nhân vật lịch sử đã cống hiến so với những người đi trước..." (25).

Trecnhencô được bầu là tổng bí thư một cách thuận lợi không có rắc rối gì. Tikhônốp - chủ tịch hội đồng bộ trưởng đề cử Trecnhencô tại hội nghị trung ương và được ủng hộ - mọi sự diễn ra nhanh chóng suôn sẻ. Thế rồi sau đó ít lâu tại một cuộc họp của Bộ chính trị để bàn về vấn đề tổ chức Trecnhencô đề nghị bổ nhiệm Goócbachốp làm người chủ tọa các

(25) V.I.Lênin. Toàn tập, T2, tr. 178.

phiên họp của ban bí thư trung ương. Trecnhencô rõ ràng là đã hiểu rõ rằng một người năng động, trẻ trung và khỏe mạnh cần cho cương vị này.

Tuy nhiên không phải tất cả ủy viên Bộ chính trị chia sẻ lập trường đúng đắn này của Trecnhencô. Tikhônốp liền phản ứng ngay lập tức với đề nghị của tổng bí thư: "Goócbachốp nếu được bầu vào cương vị đó sẽ biến Ban bí thư thành cái viện của bộ nông nghiệp và sẽ chỉ quan tâm đến những vấn đề nông nghiệp thôi".

Rõ ràng đây chỉ là cái cớ để phủ quyết sự đề cử Goócbachốp, nhưng có những người khác liền nắm ngay lấy cớ đó, và còn vài ý kiến khác thể hiện sự hoài nghi. Nhưng nguyên soái Uxtinốp phát biểu ủng hộ đề nghị của Tổng bí thư.

Sau đó Gromircô phát biểu ý kiến, ông ta vận dụng kinh nghiệm ngoại giao của mình, ông đề nghị giải pháp kiểu Solomon (giải pháp dung hòa) nhằm chấm dứt sự căng thẳng đang tăng lên. "Tôi có ý kiến thế nào về vấn đề này. Chúng ta không nên vội vã và sẽ quay lại vấn đề này sau".

Nhưng Trecnhencô bình thường thì là một người yếu sức khỏe và thụ động kém sôi nổi, thế mà lúc đó ông ta thể hiện một kiểu cá tính khác và nói rắn chắc: "Tuy nhiên, tôi tiếp tục kiên trì đề nghị các đồng chí ủng hộ tôi giao phó chủ tọa ban bí thư cho đồng chí Goócbachốp".

Thực sự chính xác là như vậy trong buổi họp hôm đó. Không thể viết lại sáng tác bài hát trữ tình (đừng có thi vị hóa, diễn giải, giải thích bằng cảm tính quan hệ Trecnhencô - Goócbachốp trong những ngày nay). Tuy rằng Goócbachốp và Trecnhencô chưa bao giờ là những người gần gũi nhau nhưng cũng chính Trecnhencô là người đã quyết định đề cử Goócbachốp vào vị trí được coi một cách không chính thức là vị trí thứ hai trong thang bậc lãnh đạo tối cao của đảng. Trecnhencô hoàn toàn không phải là loại người vô tư đơn giản và không có tham vọng như một số nhà báo của thời kỳ cải tổ đã mô tả. Tuy rằng những kẻ nói xấu vẫn thầm thì vào tai Trecnhencô đủ mọi loại chuyện nói xấu về Goócbachốp nhưng Trecnhencô vẫn biết cách phân biệt được đâu là sự thật, đâu là đồn đại nhảm nhí và dưới thời Trecnhencô vai trò của Goócbachốp vẫn tiếp tục nâng cao, dù rằng không phải là không gặp những phức tạp.

Tôi muốn nói thêm rằng cả tôi, cả Goócbachốp có trong mình sự kính trọng đặc biệt với Trecnhencô, mặc dù có những vấn đề khó khăn mà tôi sẽ nói sau này, tôi nghĩ Trecnhencô đã bất lực không thể làm gì được với chúng.

Nhưng sự việc còn phức tạp hơn nhiều như tôi đã từng tưởng. Như Goócbachốp sau này đã cho biết: trong năm 1984 có một số người trong

Bộ nội vụ đã cố gắng tìm những tài liệu trong thời kỳ hoạt động ở Xtavropol của ông ta nhằm làm mất uy tín của Goócbachốp (26).

## SỨC KHỎE CỦA NGƯỜI LÃNH ĐẠO.

Các cuộc họp của Bộ chính trị mà ở đó Trecnhencô đề cử bổ nhiệm Goócbachốp làm lãnh đạo Ban bí thư - đó là cuộc họp đánh dấu một thời kỳ mới sau "năm của Andrôpốp". Thực tế mà nói thì cần phải gọi thời đó một cách chính xác là cũ, chứ không phải là mới. Ekip Brêzhnép trong bộ chính trị gần như vẫn còn nguyên vẹn và họ đã cố gắng nhiều để bắt đầu quay trở lại con đường cũ. Tôi không muốn mô tả thế hệ các chính khách đó một cách đơn giản, đánh đồng tất cả bọn họ làm một trong một màu đen. Trong số họ có một số là rất có tài những nhà chuyên môn giỏi. Trong Bộ chính trị lúc đó thậm chí nếu đem so sánh với những người được coi là tiến bộ nhất theo đánh giá của đương thời thì Andrôpốp vẫn nổi bật hẳn lên. Ông ta là người tách biệt hẳn, đi trước thời gian mà ông ta sống và điểm đó theo như một câu nổi tiếng của Sơcsin là điểm quan trọng để phân biệt một nhà hoạt động nhà nước với những chính khách chỉ quan tâm làm sao thắng cử trong cuộc bầu sắp tới.

Sau khi Andrôpốp từ trần và Trécnhencô thay chỗ của ông thì điều dễ dàng được hình dung trước là: Các mưu mô hậu trường sẽ bắt đầu chống lại những gì Andrôpốp bảo vệ, và trước hết là nhằm chống lại thành viên trẻ nhất của bộ chính trị: Goócbachốp được xem là người kế tục ý tưởng cải cách của Andrôpốp.

Điều đó qủa đúng là như vậy. Và 13 tháng cầm quyền là thời gian như vậy. Khi Trecnhencô từ trần Goócbachốp được bầu làm tổng bí thư, mặc dù có những khó khăn ghê gớm và có lúc mang tính chất kịch tính. Nhưng trước khi tiếp tục vấn đề đó tôi muốn trích dẫn một đoạn trong sách của Enxin "chống lại ý chí" về vấn đề này.

"Sự lựa chọn bầu Goócbachốp vào cương vị tổng bí thư trong hội nghị trung ương đảng tháng 3 năm 1985 đã cho nhiều tiền đề để người ta bàn tán bình luận về cuộc bầu cử đó và về khởi đầu của cải tổ. Một số người tuyên bố rằng 4 ủy viên Bộ chính trị đã ủng hộ đề cử Goócbachốp và như vậy họ đã quyết định số phận của đất nước. Ligachốp đã nói vậy về vấn đề này rất nhiều tại đại hội bất thường của đảng vào tháng 6-1988. Theo ý kiến tôi làm như vậy là ông ta (Ligachốp) đã phỉ báng Goócbachốp và tất cả những ai đó tham gia vào bầu tổng bí thư. Tất nhiên là đã có đấu tranh nội bộ. Đã tìm thấy giấy của Grishin liệt kê danh sách những ủy

viên bộ chính trị sẽ ủng hộ ông ta. Ông ta đã dự trù danh sách đó khi mưu toan vươn tới chức lãnh tụ của đảng. Grisin không liệt Goócbachốp và nhiều thành viên khác của Bộ chính trị vào danh sách những người ủng hộ mình.

Trên thực tế đây là hội nghị để quyết định ai sẽ là Tổng bí thư của Đảng. Đặc biệt hầu hết các thành viên tham gia hội nghị kể cả rất nhiều đảng viên cựu trào và các bí thư thứ nhất nhiều kinh nghiệm từng trải của các tỉnh đều cho rằng Grisin là không thể chấp nhận được. Nếu bầu Grisin điều đó có nghĩa là cáo chung lập tức cả đảng, cả đất nước. Chỉ cần một thời gian ngắn thôi cũng đủ để Grisin làm héo quắt đến tàn lụi toàn bộ tổ chức đảng như ông ta đã làm đối với cơ cấu đảng ở Mátxcơva dưới quyền ông ta. Điều đó không thể được phép xảy ra. Hơn nữa không thể lường hết được những yếu điểm về cá tính của Grisin: thói chủ quan tự mãn của ông ta, sự tự tin mù quáng, ảo tưởng về khả năng không thể sai lầm và sự thèm khát quyền lực của ông ta.

Một bộ phận lớn các bí thư thứ nhất nhất trí cho rằng trong tất cả số ủy viên Bộ chính trị người được bầu lên làm Tổng bí thư phải là Goócbachốp, con người năng động nhất, có học vấn giáo dục cao, và thích hợp nhất về mặt tuổi tác. Chúng tôi quyết tâm làm nghiêng cán cân về phía Goócbachốp. Chúng tôi đã tham khảo với một số ủy viên Bộ chính trị kể cả Ligachốp (27), quan điểm của chúng tôi phù hợp với ông ta vì ông ta cũng lo ngại về Grisin cũng giống như chúng tôi một khi đã rõ ràng rằng đó là quan điểm của đa số. Chúng tôi quyết định rằng nếu bất cứ một người nào khác (không phải Goócbachốp) được giới thiệu ứng cử - ví dụ Grisin, Romanốp hoặc một ai khác thì chúng tôi sẽ liên minh lại thành khối và chống lại sự đề cử đó và sẽ đánh bại ứng cử viên đó.

Có lẽ rõ ràng trong Bộ chính trị cũng có các cuộc thảo luận tượng tự về các vấn đề trên. Những ủy viên bộ chính trị nào tham gia chăm chú kỳ họp hội nghị này thì đều cảm thấy quyết tâm của chúng tôi và Gromucô cũng vậy. Ông ta ủng hộ lập trường của chúng tôi và chính Gromucô đã phát biểu tại hội nghị đề cử Goócbachốp... (28).

Những điều Enxin viết là không được chính xác, cần phải có bình luận bổ sung thêm:

---

(26) Phần đầu của chương này đã được đăng trong tạp chí hàng tuần của Liên Xô "Người cựu chiến binh" và "chứng cứ và sự kiện" số 3, 4, 5, 6 1991.

(27) Từ sách "Chống lại ý chí" (Against the Grain) người dịch Michael Glenny (New York 1990) tr. 137-139 - (BT)

(28) Từ sách "Chống lại ý chí" (Against the Grain) người dịch Michael Glenny (New York 1990), tr. 137-139-(BT)

Tôi chưa bao giờ nghe thấy về cái danh sách của Grisin về các ủy viên Bộ chính trị sẽ ủng hộ ông ta đã được tìm thấy. Goócbachốp cũng không bao giờ nói về chuyện này kể cả nói công khai lẫn nói chuyện riêng tư với những người gần gũi của mình. Điều khẳng định này của Enxin tối thiểu là rất đáng ngờ, vì: tại sao lại phải lập danh sách khi mà qúa dễ dàng nhớ được tên của các ủy viên Bộ chính trị, số lượng ủy viên Bộ chính trị có thể đếm trên đầu ngón tay? và tìm thấy cái giấy của Grishin này ở đâu? ai tìm thấy? chẳng lẽ người ta đã lục soát văn phòng của Grisin hay sao? sau tháng 3 và tháng 4-1985 Grisin vẫn là ủy viên Bộ chính trị và là người tiền nhiệm của Enxin trên chức bí thư thứ nhất tỉnh ủy Matxcơva. Cái chuyện về bản danh sách đúng hơn là chuyện đồn đại ngoài phố. Tôi xin nhắc lại vào thời điểm tôi làm việc tại Matxcơva với cương vị bí thư trung ương đảng tôi chưa bao giờ nghe thấy các chuyện như vậy. Có lẽ phải chăng ở Sveclốp, nơi Enxin làm việc khi đó, người ta có thể biết rõ hơn về những chuyện xảy ra trong Cremli.

Cũng là điều quan trọng phải nói về giả định của Enxin về những gì xảy ra trong Bộ chính trị, ở đây Enxin sử dụng cụm từ rất thuận lợi là "có lẽ rõ ràng rằng". Tôi sẽ quay trở lại với luận điểm của ông ta về câu chuyện huyền thoại đồn đại đặc biệt chú ý đó.

Để mà hiểu rõ tốt hơn về "13 tháng của Trecnhencô, tôi nghĩ nên mô tả kỹ con người đã lên vị trí Tổng bí thư. Thực ra ở cả trong nước ta và trên thế giới người ta biết được rất ít về ông ta. Konxtantin, Trécnhencô là một cán bộ bộ máy đảng cổ điển, tính chất bộ máy của ông ta thể hiện từ đầu đến chân, nó thấm cả vào xương cốt của ông ta. Ông ta đã hàng chục năm làm việc trong các bộ máy văn phòng cách biệt rất xa với đời sống hiện thực, ông ta đã cùng làm việc với Bregiơnép tại Môndavia, sau đó ở Ủy ban trung ương, sau nữa lại ở Xô-viết tối cao, cuối cùng lại quay về Ủy ban trung ương Đảng. Tôi muốn gọi Trecnhencô là một Aparatchích đa năng đa dụng điều đó là một lợi thế để tiến thân công danh sự nghiệp, nhưng điều đó lại là điểm yếu nếu ở trên cương vị một nhân vật chính trị. Cần phải nói rằng đã rất nhiều lần Trecnhencô ở trong cái bóng của Bregiơnép, cái nghệ thuật của nhà Aparatchích là một lợi thế mạnh của ông ta. Nhưng khi mà ông ta bắt đầu biến hình thành một nhân vật chính trị độc lập thì nhược điểm qúa xa với cuộc sống thực của ông, nó mới thể hiện ra rõ rệt là một gánh nặng. Tuy vậy chính trong thời kỳ này ông ta đã ra nhiều quyết định sáng suốt hợp lý và vô tư không vụ lợi. Cái quyết định quan trọng nhất trong số các quyết định đó là đề bạt Goócbachốp lên làm người có vị trí số hai trong Đảng.

Các bí thư Đảng các tỉnh rất kính trọng Trecnhencô khi ông ta là trưởng ban tổng hợp của trung ương Đảng vì ông ta rất chú ý tới các yêu cầu cấp bách từ các tỉnh của họ. Nếu anh đi đến chỗ Trecnhencô kể với ông ta về vấn đề của mình và sau đó để lại cho ông ta một bản ghi nhớ có luận cứ rõ ràng giải trình và phác thảo bản chất của vấn đề thì anh có thể yên tâm rằng ông ta sẽ đọc nó kỹ càng và sẽ tìm cách lấy được chữ ký của Tổng bí thư. Trecnhencô rất tự tin ở cái vị trí quan trọng cực kỳ đó của Bộ máy trung ương Đảng và đó là chỗ đúng nhất phù hợp nhất của ông ta. Cần nói thêm về một phẩm chất nghề nghiệp của ông là: ông có một đặc trưng tốt đẹp rất lớn là tính trách nhiệm cao là lòng khát khao muốn giúp đỡ mọi người.

Điều cực kỳ quan trọng phải nói đến là: ông ta thường xuyên gần gũi và có ảnh hưởng lớn đến Bregiơnép nhưng ông ta lại thành công trong việc không làm bẩn thanh danh của mình không dính vào tham nhũng. Sự lạm dụng quyền hành là cái thường xuyên bao quanh, Bregiơnép và Trecnhencô có thừa thãi các cơ hội để đưa cổ mình vào cái vòng tham nhũng. Chỉ một cái nháy mắt hoặc một lời ngụ ý là người ta sẽ giới thiệu cho ông ta đủ loại "tặng phẩm" hoặc "qùa lưu niệm" ngay. Nhưng ông ta là người rất khiêm tốn trong phong cách và lối sống sạch sẽ. Nói thật là tôi đã ngạc nhiên tại sao và làm thế nào mà ông ta sống giữa những người thích tặng qùa mà vừa giữ được phẩm giá chống lại áp lực mạnh của cám dỗ, mặt khác lại vẫn duy trì được ảnh hưởng của mình vì những kẻ tham nhũng thường không chấp nhận những người ngoài cuộc. Rõ ràng Trecnhencô đã phải thể hiện một tính chất rất cứng rắn.

Đúng, sẽ sai lầm và không đúng khi vẽ nên một hình ảnh méo mó về Trecnhencô như một số người đã từng thử làm số phận của con người này có thể nói là bi kịch vì: những nguyên nhân sức khỏe, chính trị và kinh nghiệm sống của ông làm cho ông chưa đủ sức để làm Tổng bí thư - bị kịch bất hạnh của ông là ở chỗ ông đã chịu khuất phục trước áp lực của một số thế lực để lên làm Tổng bí thư vào lúc hoàng hôn của cuộc sống, khi mà sức mạnh của ông đã hết.

Một khía cạnh nữa của Trecnhencô đối với tôi cũng là đáng chú ý. Không hiểu làm sao mà trong Trecnhencô có sự kết hợp của hai thái cực mâu thuẫn nhau: trong khi vẫn là một người trong sạch không bị tha hóa có phong cách sống khiêm tốn lành mạnh thì ông lại vẫn rất thích được tặng thưởng huân chương danh hiệu và tán tụng. Chỉ ngay sau khi ông được bầu làm tổng bí thư, có một số kẻ - những người rất giỏi trong nghệ thuật sáng tác hồi ký cho Bregiơnép đã vội vã chế tác một quyển sách

tương tự như vậy về Trecnhencô. Một số người ở Craxnôaxcơ tìm đến ông với quyển hồi ký về những năm ông làm việc tại địa phương họ và một số nói về những chiến sĩ tiên phong cùng thời Trecnhencô. Ấy vậy mà ông không có ý kiến phản đối gì với những điều vô vẩn này. Đó chính là điểm yếu của ông. Có thể đó là chỗ mềm yếu của một nhà chính khách dạng quan liêu văn phòng đã dùng gần trọn đời làm việc trong bóng tối không được biết đến. Có phải chỉ có một mình Trecnhencô là có cái điểm yếu đó không? hay là đó là "bệnh nghề nghiệp" của những nhân vật quan liêu văn phòng khác, những người chưa bao giờ lãnh đạo các tổ chức lớn hay tập thể lớn, chưa bao giờ gánh vác gánh nặng của người lãnh đạo mà chỉ tiến hành bằng các mưu mô hậu trường trong các hành lang của quyền lực. Những chính khách quan liêu hậu trường đã cũng có cùng thứ căn bệnh của Trecnhencô, vì đó là kết qủa của thiên hướng làm việc trên giấy tờ và văn phòng mà thiếu những kiến thức của cuộc sống thực bên ngoài. Trecnhencô là như vậy, ông ta rất ít gần như không có tiếp xúc gì thật sự với công nhân, nông sản và giới trí thức khoa học - kỹ thuật.

Trên đây là tôi nói về căn bệnh của Trecnhencô theo nghĩa bóng của từ "căn bệnh". Nhưng để hiểu rõ hơn những sự kiện của thời kỳ Trecnhencô tôi thấy cần phải nói đến căn bệnh sức khỏe theo nghĩa đen của nó. Tôi thấy cần phải quan tâm đến vấn đề sức khỏe của nhà lãnh đạo. Về vấn đề này tổng thống Pháp Valery Giscard d'Estain đã viết trong quyển sách của ông ta "Quyền lực và cuộc sống", quyển sách này vừa qua mới được xuất bản ở Liên Xô. Tôi xin lưu ý đến chương sách gọi là: "Sức khỏe của nhà lãnh đạo".

Theo ý kiến của ông là: sự chăm lo công việc quốc gia đòi hỏi nỗ lực phi thường từ phía người lãnh đạo cả những nổ lực về mặt trí tuệ, cả những nổ lực về mặt thể lực. Nền chính trị của đất nước tích cực hay thụ động, cân bằng hay bất cân bằng đều phù thuộc vào sức khỏe thể lực của người lãnh đạo quốc gia, chính phủ và các bộ, và của các quan chức cấp thấp hơn. Sức khỏe của nhân vật nhà nước đặc biệt là của lãnh tụ không còn là vấn đề cá nhân riêng tư mà là mối quan tâm theo dõi của toàn xã hội vì nó trực tiếp ảnh hưởng đến số phận của đất nước và nhân dân.

Xuất phát từ lập trường nói trên khi đề cập nhớ lại cuộc gặp của ông ta với Brêgiơnép cuối những năm 1970- tổng thống Pháp đặt câu hỏi "làm thế nào để một con người ốm yếu có thể cai trị điều hành một đất nước lớn như vậy?".

Tình trạng sức khỏe của tổng bí thư của đảng cộng sản trong thời gian dài được coi là vấn đề bí mật. Mọi người đều hiểu rằng Trecnhencô bị bệnh nghiêm trọng nhưng việc nói lên điều đó trong các văn phòng trung ương đảng được coi là không tế nhị, tuy rằng trong các cuộc nói chuyện riêng vấn đề đó làm nhiều người quan tâm. Có những chuyện đồn đại, ví dụ: các chuyên gia y tế có thể chẩn đoán một cách chính xác về bệnh tật, chỉ cần dựa trên hình ảnh của nhau trên vô tuyến truyền hình và các chẩn đoán của họ cho Trecnhencô là rất đáng lo ngại.

Theo quan điểm của tôi, riêng việc các đảng viên và các thành viên ủy ban trung ương không được biết gì về sức khỏe của tổng bí thư đã là một biểu hiện của sự vi phạm nghiêm trọng nguyên tắc dân chủ trong nội bố đảng, với điều kiện của hệ thống đảng lãnh đạo lúc đó thì đây cũng là sự vi phạm các thủ tục dân chủ nói chung. Như tôi đã nói: trong mọi quốc gia văn minh phát triển tình trạng sức khỏe của nhà lãnh đạo là mối quan tâm của công luận. Ở đó về chuyện này sẽ không có gì là bí mật cả và mọi chuyện đồn đại sẽ bị bác bỏ ngay lập tức. Chính bản thân việc tồn tại những tin đồn đã là có vấn đề về sự không công khai.

Đã từ lâu ở các quốc gia dân chủ văn minh đều có sự công khai về vấn đề này, còn ở nước ta thì lại khác.

Các kết qủa kiểm tra sức khỏe của Trecnhencô được coi là điều tuyệt mật. Mọi chuyện được làm ra vẻ là sức khỏe của ông rất khả quan. Nhưng mặt khác Tổng bí thư lại được thông tin đầy đủ về tình hình sức khỏa của các thành viên Bộ chính trị. Viện sĩ Engheni Chalốp người lãnh đạo của Tổng cục 4 Bộ Y tế Liên Xô đã báo cáo cho Trecnhencô kết qủa kiểm tra về mọi sự không bình thường trong sức khỏe của mọi ủy viên Bộ chính trị, của các thành viên ủy ban trung ương và các bộ trưởng. Lúc đó Tổng cục 4 phụ trách việc cung cấp các bác sĩ riêng cho gia đình các ủy viên Bộ chính trị, các bác sĩ này không chữa chạy gì nhiều cho các bệnh nhân của mình mà chủ yếu theo dõi sức khỏe của họ và mang đến các chuyên gia cho ý kiến trong trường hợp cần thiết. Do vậy Chalốp biết tình trạng sức khỏe của mọi nhân vật trong bộ máy lãnh đạo tối cao và ông báo cáo tất cả những điều đó lên cấp cao.

Tôi cần phải nói rằng Chalốp - nhà tổ chức chính của hệ thống Y tế Liên Xô đã đạt được những thành tựu vô cùng to lớn không phải là cho Tổng cục thuộc chính phủ mà cho sự phát triển của nền khoa học y tế nói chung. Chalốp đã nhiều lần đến với chúng tôi ở Tômxcơ và giúp đỡ chúng tôi thành lập hệ thống chi nhánh các trung tâm y tế toàn liên bang về tim mạch học, y dược học và tâm thần học. Nhờ có những nỗ lực của

Chalốp mà Mátcơva có thể cung cấp phương tiện cho các chi nhánh ở Tomxcơ một cách đầy đủ và giúp các chi nhánh này có các kênh liên hệ hợp tác với những trung tâm y tế dẫn đầu trên thế giới: Ở Xibêry, Chalốp được đánh giá rất cao như là một người đã làm được nhiều điều tốt đẹp không phải để phục vụ cho các VIP (các nhân vật quan trọng) mà là cho nhân dân bình thường. Ông đã ủng hộ, giúp đỡ rất nhiều cho trường Y Tomxcơ và sự giúp đỡ đó vẫn đang được tiếp tục bởi các nhà tổ chức hệ thống bảo vệ sức khỏe ở Xibery như R.S.Kappốp, A.I.Potopốp, E.D. Gônbéc và nhiều người khác nữa.

Chalốp cũng thực hiện được rất nhiều việc tốt trên cương vị bộ trưởng y tế Liên Xô. Rất tiếc rằng sau vụ tai nạn ô-tô ông không thể gánh nặng công việc quản lý bộ và ông đã trở về với trung tâm tim mạch do ông sáng lập.

Là người lãnh đạo của tổng cục 4 của Bộ Y tế Liên Xô, Chalốp đương nhiên đã phải chơi theo đúng luật chơi của trò chơi chính trị - y tế thời bấy giờ: sức khỏe của lãnh tụ là một trong những bí mật tối cao của đảng và nhà nước. Tất nhiên chúng tôi vẫn biết là tổng bí thư vẫn phải thường xuyên được xử lý y tế nhiều lần trong ngày này tại tòa nhà của ủy ban trung ương. Thường thì sau mỗi lần xử lý y tế như vậy ông ta trông hồng hào và hoạt bát năng nổ hơn nhưng cũng chỉ kéo dài trong vòng 1 giờ hoặc tương tự.

Căn bệnh rất nặng của Trecnhencô không nghi ngờ gì nữa là sẽ mau chóng dẫn đến kết cục bi thảm đau buồn và do đó bắt đầu gây ra một qúa trình đấu tranh giành quyền lực trong giới lãnh đạo cao nhất của Đảng. Một vòng đấu đang đến gần xung quanh việc lựa chọn tổng bí thư mới. Nhớ lại những ngày khó khăn của năm đó, tôi một lần nữa lại quay lại với ý nghĩ rằng: sức khỏe của nhà lãnh đạo Đảng là yếu tố sống còn trong việc xác lập chính sách. Ở những nước phát triển cao đã có lệ từ lâu là các ứng cử viên của các cơ quan nhà nước cấp cao phải cung cấp phiếu chứng nhận sức khỏe. Lấy ví dụ tại Hoa Kỳ mỗi một lần phẫu thuật mà Ronan Rigân phải trải qua thậm chí không quan trọng hoặc thậm chí không phải ở bệnh viện mà chỉ ở văn phòng bác sĩ, tất cả những sự kiện đó được báo chí thông tin rộng rãi. Còn ở nước chúng ta bản thông báo về sức khỏe lãnh tụ chỉ xuất hiện khi bệnh tình đã đến lúc nguy kịch hoặc đã hết hy vọng.

Tôi nghĩ đã đến lúc chúng ta phải học cách giải quyết vấn đề sức khỏe của nhà lãnh đạo. Chúng ta không được cho phép để còn đất sống cho những chuyện đồn đại. Chúng ta phải xác lập các thủ tục bắt buộc cho

phép chúng ta đánh giá khách quan và vô tư khả năng trí tuệ và thể lực của nhà lãnh đạo. Cuối cùng: sức khỏe của một nhân vật cấp cao như vậy cùng với những yếu tố khác như khả năng trí tuệ, tính chất chính trị, phong cách làm việc... là các nhân tố đảm bảo cho một chính sách lành mạnh, có hiệu qủa.

Thậm chí một nhà chính trị sáng suốt cũng không thể thi hành được chương trình của mình nếu sức khỏe của người này kém cỏi- chính đó là trường hợp Andrôpốp. Sức khỏe cạn kiệt của ông đã làm cho quyền lực trao vào tay các cấp dưới là một vài cá nhân hoặc một nhóm chính trị - làm những người này có cám dỗ và có cơ hội ảnh hưởng tác động lên ông ta. Và điều đó đã xảy ra dưới thời Trecnhencô.

## CHỈ NHẰM PHỤC VỤ THAM VỌNG CHÍNH TRỊ

Sự thay thế hàng ngũ cán bộ được bắt đầu dưới thời Andrôpốp qúa trình đó dưới thời Trecnhencô bị chậm lại chứ không bị chấm dứt hẳn. Cái tính chất tất nhiên của công việc nhân sự cán bộ là phải làm trong sạch hàng ngũ lãnh đạo của Đảng, loại bỏ những người sử dụng chức vụ như một lợi quyền. Việc làm trong sạch Đảng như vậy dẫn dắt chúng tôi phải nghiên cứu xử lý người lãnh đạo của ban hành chính tổng hợp trung ương Đảng Cônxtatin Bogoliubốp.

Bogoliubốp đặc biệt gần gũi với Trecnhencô và có được sự tín nhiệm hoàn toàn của ông ta. Sự dễ dãi lạ lùng đến như vậy của tổng bí thư đối với Bogoliubốp làm cho tôi thấy được tính chất phức tạp hai mặt của Trecnhencô. Ông là một người giản dị khiêm tốn, trong khi đó Bogoliubốp rõ ràng lạm dụng chức quyền cao của mình, ấy vậy mà Trecnhencô tín nhiệm người này - đó là điều khó mà tưởng tượng được.

Nhưng dù thế nào đi nữa thì tôi không thể đánh giá thấp Bogoliubốp, một trong những nhân vật cựu trào đầy thế lực của hệ thống bộ máy Đảng và nếu có thể nói thì đó là chỗ dựa của một số bộ máy cao cấp khác. Tất cả bọn họ chính là hiện thân của trật tự cũ của quảng trường cũ (Kremli). Goócbachốp chia sẻ ý kiến của tôi và chúng tôi đã phải thảo luận thường xuyên vấn đề Bogoliubốp. Đó là một con người tự cao tự đại, ông ta luôn tự khoe khoang không ngớt rằng ông ta không phải là đồng hạng với các trưởng ban khác, mà có sự nâng đỡ đặc biệt của tổng bí thư.

Dưới thời Andrôpốp, Bogoliubốp kẻ đã quen với các kiểu dễ dãi của mình luôn sợ hãi mỗi lần tổng bí thư gọi điện đến cho ông ta. Đã có một lần tôi đã ở trong văn phòng của ông, khi mà có điện thoại đến từ

Andrôpốp và tôi đã được dịp chứng kiến rất rõ sự biến sắc mặt của Bogoliubốp và sau khi Andrôpốp từ trần rõ ràng Bogoliubốp quyết định bò dần đến quyền lực.

Tôi nhớ lại năm 1984, lần sinh nhật thứ 70 của Bogoliubốp và người ta đặt vấn đề tặng thưởng cho ông ta. Tôi và Goócbachốp đã phải lùi bước trước áp lực của Trecnhencô. Lương tâm của chúng tôi thấy nhức nhối vì buộc phải đồng ý tặng thưởng cho Bogoliubốp. Nhưng thậm chí đến cả phần thưởng chính cũng là còn ít cho Bogoliubốp và ông ta đã làm thế nào đó với Trecnhencô đòi cho bằng được danh hiệu anh hùng lao động xã hội chủ nghĩa. Điều này sau này tôi mới được biết qua báo chí.

Qủa thực đúng là như vậy - đó chính là cái kiểu, thói của thời kỳ đó người ta đã được chứng kiến cái kiểu "trưng bầy các ngôi sao" thời kỳ Brêgiơnép khi mà các nhà lãnh đạo trang trí huân chương huy chương và phần thưởng cho nhau và Bogoliubốp là tàn dư muốn quay lại với lề thói đó.

Vấn đề Bogoliubốp kéo dài mãi cho đến tận sau tháng 4 năm 1985 sau khi được bầu làm Tổng bí thư Goócbachốp dường như không còn để ý mấy đến vấn đề Bogoliubốp nữa. Nhưng đối với tôi đây là vấn đề có tính nguyên tắc. Tôi chẳng hề động chạm cá nhân gì với Bogoliubốp ông ta cũng chẳng có gì là cản đường của tôi, nhưng ông ta là hiện thân của hàng ngũ lãnh đạo bộ máy quan liêu của Đảng, hiện thân của phong cách cũ kỹ, ông ta là người quan liêu không phải vì đứng trong hàng ngũ quan liêu mà tính chất quan liêu đó đã vào tâm can của ông ta. Ông ta cúi gập mình nịnh hót trước kẻ mạnh, nhưng đè đầu cưỡi cổ kẻ yếu. Trong một thời gian dài làm lãnh đạo một ban rất quan trọng của trung ương Đảng Bogoliubốp đã lạm dụng quyền hành điều đó cho thấy rằng phong cách làm việc bộ máy quan liêu theo kiểu cũ chưa bị bẻ gẫy.

Tôi có thể kể về một ví dụ của phong cách bộ máy quan liêu của Cremli thời kỳ đó: ngay sau một ngày tôi được bổ nhiệm làm trưởng ban tổ chức trung ương Đảng tháng 4 năm 1983, người ta đã cấp cho tôi một chiếc xe "Hải âu" đó là một chiếc xe qúa bóng bẩy hình thức, nhưng qủa thực là tôi không thích nó. Trong nhiều năm làm việc ở Tomxcơ chúng tôi cũng có một chiếc "Traica" ở trong Gara để xe của văn phòng đảng ủy Tomxcơ chúng tôi chỉ dùng nó khi có khách cao cấp từ Mátxcơva tới. Trong vòng 17 năm ở Tomxcơ tôi chưa hề ngồi xe "Traika" lần nào, tôi quen dùng xe Vônga và cũng thường xuyên dùng xe Commăngca - Anh không thể nào bị ngủ gật trên cái xe rất ồn chạy việt dã mọi địa hình! như xe Uoát (ấy thế mà tôi biết có một vị cựu bộ trưởng, tôi đã cùng với

ông ta đi xe hàng trăm dặm dọc tuyến ống dẫn dầu, người đó khẳng định rằng ông ta đã quen ngủ như vậy - ông ta nói rằng ông nổi tiếng vì khả năng ngủ trên đường dưới mọi hoàn cảnh của mặt trận trong thời gian chiến tranh).

Tóm lại, tôi không quen "Traika" và tôi không muốn đi trên cái xe đó ở Matxcơva. Tôi đề đạt ngay với G.S.Paplốp, trưởng ban điều hành của trung ương Đảng. "Tôi cố đề nghị với anh đổi cho tôi một chiếc Vônga thay cho "Traika" để đi trong Matxcơva - rất cảm ơn anh nhiều". Nhưng câu trả lời của Paplốp rất rõ ràng và không thể ngờ được "cái gì?" Anh muốn lập dị khác mọi người à? tất cả ai cũng đòi "Traika" còn anh thì không. Thôi Igo Cudmích, đừng lập dị nữa, nếu làm thế anh sẽ đặt các trưởng ban trung ương khác vào thế khó xử đấy. Hãy làm đúng như quy định cho những người thuộc các bậc như anh".

Và như vậy đó! đừng có lập dị chơi trội. Paplốp là người có khá thế lực để gạt phăng mọi phản đối của tôi, và với bản thân, ông ta cũng không cho phép mình vi phạm phong cách bộ máy quan liêu của thời kỳ đó - tác phong, trật tự quan liêu bộ máy đó được những người như Bogoliubốp gìn giữ một cách ngoan cố.

Trong khi đó các thư từ bắt đầu gửi đến ủy ban trung ương khiếu nại về sự lạm dụng chức quyền của Bôgôliubốp. Điện tín từ Kiếcghidia cho thấy rằng: Bôgôliubốp - người là đại biểu xô-viết tối cao từ nước cộng hòa đó đã bay về đó 4 lần bằng máy bay đặc biệt giành cho mình chỉ để gặp gỡ với cử tri. Mọi người đã dùng nó đó chính là sự lạm dụng quyền hành. Sự thanh tra tiếp theo cho thấy các việc lạm dụng quyền hành khác của ông ta, luận án tiến sĩ của Bogoliubốp được một người khác viết cho ông ta. Ông ta cũng bằng biện pháp giả dối để có một giấy chứng nhận giả rằng ông ta đã tham gia các hoạt động chiến đấu trong những năm chiến tranh vệ quốc vĩ đại và còn nhiều điều khác nữa.

Sử dụng vị trí quyền hành của mình, Bogoliubốp mang tên mình gắn vào tập thể các chuyên gia để nhận giải thưởng quốc gia về công trình lắp đặt hệ thống bưu điện đường ống giữa tòa nhà ủy ba trung ương đảng trên quảng trường cũ và Cremli. Ông ta còn là người được giải thưởng Lênin cùng với các nhà thiết kế và xây dựng khác, vì có công thiết kế và xây dựng gian hội nghị của Trung ương Đảng. Thử hỏi như vậy những người xây dựng Phòng hội nghị đó có phỉ báng giải thưởng Lênin hay không?

Đối với những cán bộ lãnh đạo cấp cao của Đảng vấn đề tặng thưởng không đơn giản. Hồi đó người ta hay gắn cán bộ lãnh đạo Đảng vào các

tập thể thi đua với hy vọng để cho vị quan chức Đảng đó cũng được giải thưởng. Trong nhiều trường hợp người cán bộ lãnh đạo Đảng có vai trò rất tích cực cho công việc của các tập thể, làm cho nó trở nên thi đua thực sự. Tôi muốn lưu ý rằng tôi cũng hoàn toàn đã có thể nhận giải thưởng quốc gia.

Hồi đó còn ở Tomxcơ chúng tôi đã lắp đặt một hệ thống sản xuất tự động rất lớn tại một nhà máy quốc phòng. Vào thời gian đó dự án phụ thuộc rất nhiều vào sự kiên trì của cấp ủy Đảng. Vai trò của tôi khi đó được mọi người biết rõ: Tôi làm tất cả những gì có thể làm được để giúp hoàn thành công việc. Tôi đã đặt những nỗ lực rất lớn để đảm bảo cung cấp người máy và máy tính điện tử cho nhà máy.

Vào năm 1986, khi tôi đã là ủy viên Bộ chính trị có một tài liệu được đưa cho tôi để lấy chữ ký liên quan đến việc tặng thưởng giải thưởng quốc gia của Liên Xô cho một nhóm các đồng chí ở Tomxcơ vì đã có đóng góp lắp đặt hệ thống nói trên. Trong danh sách có cả tên tôi. Lúc đó văn bản này đã được tất cả các ủy viên Bộ chính trị đồng ý, đã qua Ban Bí thư trung ương Đảng, đã được hầu hết ủy viên Bộ chính trị ký.

Khi thấy tên tôi trong danh sách những người được giải thưởng, tôi gọi điện thoại cho Goócbachốp và đề nghị rút tên tôi khỏi danh sách. Nhưng ông ta phản đối cương quyết và nói rằng các đồng chí ở Tomxcơ biết rõ hơn ai xứng đáng được thưởng. Và tôi không còn cách nào khác là tự tay gạch tên mình khỏi danh sách và tôi đã làm như vậy. Sự việc này có Leonit Daikốp và Ôlếch Baclanốp biết. Sau đó giải thưởng đã được phát cho những người này. Daikốp lúc đó là người trong Bộ chính trị phụ trách về quốc phòng, còn Baclanốp phụ trách chế tạo máy bay hạng trung (29). Đó là một quyết định không dễ dàng. Nhưng đối với cương vị của tôi là phải hay xem xét các giấy tờ liên quan đến việc khen thưởng các giải thưởng và các danh hiệu thì việc tôi từ chối giải thưởng đã giúp tôi có tư thế giải quyết những vấn đề khó xử tế nhị một cách vô tư và đẹp đẽ.

Trong năm 1986, chúng tôi nhất trí rằng Bộ chính trị sẽ không trao huân chương cho các thành viên lãnh đạo Đảng cấp cao. Và chúng tôi cũng nhất trí thận trọng việc tặng thưởng bất cứ một giải thưởng nào. Tôi nhớ lại điều này và nhiều điều khác nữa để thấy chúng ta đã đúng đắn, đã bắt đầu một cách trung thực và đáng kính trọng.

---

(29) Bộ chế tạo máy bay hạng trung (Medium Machine - Building) tên ngụy trang của bộ phụ trách sản xuất vũ khí hạt nhân. Baclanốp sau này bị bắt vì là một trong những người chủ mưu vụ chính biến tháng 8-1991.

Tôi xin có đôi lời ngoài lề câu chuyện: đã phát giác ra rằng Bogoliubốp đã bỏ túi hàng chục nghìn rúp nhờ tập sách "Các nghị quyết của các hội nghị trung ương Đảng". của nhà xuất bản chính trị quốc gia (30) mà việc chuẩn bị biên soạn tập sách này chính là trách nhiệm công vụ của ông ta, ông ta không có quyền gì nhận tiền vì những quyển sách này. Trong thực tế: các ủy viên Bộ chính trị thời kỳ này đều mang tiền nhuận bút các bài viết và sách của mình góp vào qũy Đảng. Khi tôi công tác ở ủy ban trung ương tôi chưa bao giờ cầm nhuận bút của các sách và các bài của tôi trên các báo và tạp chí - bao giờ tôi cũng góp hết vào tài khoản của Đảng.

Bogoliubốp đã có rất nhiều tội lạm dụng chức quyền và ngay sau khi ủy ban thanh tra đi trình Goócbachốp kết luận điều tra thì Bogoliubốp đã bị đuổi khỏi bộ máy đảng một cách nhục nhã. Và ủy ban Đảng của bộ máy trung ương Đảng cũng điều tra về các lạm dụng chức quyền của Bogoliubốp một cách kỹ lưỡng và đã khai trừ ông ta ra khỏi Đảng.

Mục đích của tôi khi đề cập câu chuyện này là để nói rằng: qúa trình làm trong sạch đảng là qúa trình tự làm trong sạch - nó được bắt đầu từ trong nội bộ đảng, từ chính ngay bộ máy trung ương của nó và với sự giúp đỡ của các đảng viên cộng sản trong hệ thống đảng. Qúa trình đó đã được tiến hành khi cải tổ bắt đầu những bước đi đầu tiên của nó và khi các cơ cấu lãnh đạo và nhà nước khác nhau vẫn còn đây rẫy và phát triển các loại tiêu cực của những năm trước. Đảng cộng sản đã nêu gương tự làm sạch tự sửa mình. Theo ý tôi thì ngày nay các đối thủ phê phán đảng đang cố tình quên đi điều đó, thậm chí chính họ đã khuất phục trước biết bao nhiêu loại tha hóa.

Tôi nhớ lại rằng: trong thời gian đó tôi được trao một bản dịch từ bài của một phóng viên của tờ báo Italia "Corriere della Sera" thường trú tại Matxcơva với đầu đề: "Ligachốp là người có ảnh hưởng thế lực của Goócbachốp nhằm để bảo vệ tín điều. Bài báo viết rằng: "Ligachốp đã trở thành chỗ dựa của Goócbachốp trong chính sách đổi mới. Rằng "Ligachốp là người khởi xướng "sự thanh lọc vĩ đại" nhằm mục đích đưa những nhà lãnh đạo mới vào các văn phòng cao nhất của đảng, những người có thể đánh giá thực tế tình hình và biết phải hành động như thế nào. Nhà báo sau đó viết: "con đường công danh phát triển chậm trên giai đoạn đầu tiên của nó, sau đó có bước nhảy vọt khi 1983 Andrôpốp triệu tập ông ta về Matxcơva và sau đó đã hình thành liên minh Goócbachốp Ligachốp -

(30) Politizdat Nhà xuất bản chính trị quốc gia - (BT)

điều đó cho phép Ligachốp cơ hội đấu tranh hiệu qủa nhất với tệ tham nhũng, thụ động và quan liêu".

Tôi trích dẫn những bài này để minh họa sự đánh giá của báo chí thế giới trong thời gian đầu của cải tổ mà vì những lý do gì đó đã bị lãng quên khi có những áp lực tâm lý chống lại tôi trong cái gọi là "vấn đề Gdlyand" mà tôi sẽ nói ở các phần sau (31).

Nhưng vấn đề không phải là tôi. Một mình tôi thì cũng chẳng là cái gì. Nhà báo Italia đã sai lầm khi gán cho tôi là người khởi xướng "sự thanh lọc vĩ đại" chính đó là yêu cầu tập thể của tất cả các lực lượng lành mạnh trong đảng, những lực lượng đã được đánh thức dậy trong thời kỳ của Andrôpốp và đã nắm được ưu thế trong thời kỳ đầu của perestroika khi mà Goócbachốp lãnh đạo đảng cộng sản.

Bi kịch thực sự của cải tổ là ở chỗ: qúa trình tự làm trong sạch xã hội chúng ta, qúa trình này được bắt đầu từ trong lòng đảng cộng sản, nhưng rất tiếc là nó không những bị chậm lại mà tôi có thể nói là đã bị người ta làm biến dạng méo mó đi. Những phần tử sâu mọt mục ruỗng cũ trong hàng chục năm thối rữa trên cơ thể của đảng của xã hội đã bị đuổi đi nhưng thay vào đó chỉ trong vòng 2-3 năm bỗng xuất hiện những thế lực mới còn mục ruỗng hơn, còn kinh khủng hơn. Những thế lực thối nát này đã bóp chết sự khởi đầu lành mạnh của Perestrôika được đảng và đất nước bắt đầu từ sau tháng 4-1985. Chúng giống như những con bọ hung sinh sản nhanh và chỉ trong chốc lát đã ăn tàn phá hại tất cả mầm khoai tây xanh trên cánh đồng. Những lực lượng ăn bám tàn hại sinh sản nhanh đó đã tiêu diệt hết các chồi lộc của perestroika. Và cuối cùng kết qủa là: đất nước đá đứng dậy để đổi mới mình nhưng đã bị mất thăng bằng và run rẩy. Đến bây giờ chúng ta thấy đất nước đã rơi vào vực thẳm khủng hoảng.

Những lực lượng đó là gì? Bản chất của chúng như thế nào? những ai đứng đằng sau những thế lực đó và tại sao những lực lượng này lại tự do lộng hành như vậy trong khi đó đảng cộng sản - đảng đã bắt đầu qúa trình tự lành mạnh hóa lại bị trói chân trói tay giống như chàng Guliver hoàn toàn mất khả năng kháng cự và đấu tranh chính trị.

Để cùng chịu chung những đắng cay mà toàn thể đất nước đã hứng chịu, chúng ta phải nghiên cứu một cách bình tĩnh và sâu sắc. Perestrôika đã được sinh ra như thế nào nó bắt đầu ra làm sao, phát triển và tan rã thế nào?

---

(31) Xem chương 5.

Như tôi muốn tái lập lại trình tự các sự kiện. Tôi muốn gắn vào qúa trình lịch sử một hội nghị trung ương đảng mà nó chưa từng bao giờ xẩy ra. Đó là hội nghị trung ương đảng dự định giành cho chủ đề cách mạng khoa học và kỹ thuật. Việc lập kế hoạch cho hội nghị này đã có từ những ngày còn Bregiơnép rất nhiều người trong đảng hiểu rằng chúng ta đang đứng trên ngưỡng cửa của một cuộc cách mạng khoa học và kỹ thuật mới mà nó sẽ làm sinh động lại quan điểm của chúng ta về lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất. Các nước phát triển của phương Tây đã bắt đầu tổ chức lại ngành công nghiệp và nông nghiệp của họ. Cùng với những tiềm năng to lớn về khoa học, kỹ thuật và trí tuệ chúng ta có thể theo kịp tầu tốc hành cách mạng khoa học kỹ thuật tiến đến thiên niên kỷ thứ 3.

Nhưng năm này qua năm khác hội nghị này cứ tiếp tục bị hoãn đi hoãn lại. Và rất đáng tiếc là như tôi đã nhận xét: một số nhà khoa học xã hội của chúng ta đã góp phần làm lạnh nhạt sự quan tâm đến những vấn đề cấp thiết nhất của cuộc cách mạng khoa học và kỹ thuật. Tôi nhớ lại bài báo tháng 5 năm 1975 trên tạp chí "nền kinh tế có kế hoạch" có viết của viện sĩ G. Acbatốp về điều hành các đề án lớn của nền kinh tế quốc gia. Đó là bài báo làm chúng tôi ở Tomxcơ đặc biệt quan tâm, bởi vì chúng tôi đang có những vấn đề khó khăn trong việc xây dựng tổ hợp dầu khí và đang thiết kế hệ thống điều hành quản lý, điều hành tự động hóa cho nền kinh tế của tỉnh, đang đẩy mạnh việc nghiên cứu và phát triển. Bài báo của Acbatốp nói rằng ở Hoa Kỳ một bộ phận lớn các kinh nghiệm là được tiếp thu từ các sai lầm, thất bại, và tính toán sai trong hệ thống điều hành và chúng ta phải học rút kinh nghiệm trên cái gương của họ. Một trong những sai lầm nghiêm trọng nhất là đánh giá qúa cao vào vai trò của mấy tính điện tử trong điều hành quản lý kinh tế - "cuộc bùng nổ điện tử", làm lu mờ, đẩy lên hàng thứ yếu những cơ cấu tổ chức của quản lý điều hành, các phương pháp ra quyết định, và "nhân tố con người" trong quản lý điều hành.... Sự phân tích các kinh nghiệm trong nước và trên thế giới cho phép chúng ta kết luận rằng hệ thống tự động hóa trong quản lý điều hành là một yếu tố thứ yếu không quan trọng dưới quan điểm hiểu biết cơ chế tổ chức của điều hành quản lý".

Tôi sẽ không thử cố gắng tranh luận các vấn đề chuyên môn hàn lâm của vấn đề quản lý điều hành với một vị viện sỹ. Nhưng tôi phải nói rằng lúc đó đất nước chúng ta đã đầu tư hàng tỷ rúp để phát triển các hệ thống tự động hóa, và chúng đã xuất hiện dưới dạng các đường lối trong "phương châm cơ bản" được vài đại hội đảng thông qua. Rất tiếc rằng sự chú ý đến hệ thống tự động hóa trong quản lý điều hành bắt đầu giảm

sút khi mà các hệ thống này được coi là "yếu tố thành phần thứ yếu không quan trọng" trong cơ cấu quản lý điều hành. Luận điểm này chỉ làm vui mừng một số nhà lãnh đạo của chúng ta, những người mà đối với họ hệ thống tự động hóa sẽ là mối đe dọa, và điều đó để ngỏ cửa cho những người ngứa ngáy muốn tổ chức lại - kết cục cuối cùng là sự đầu tư to lớn đã không hồi vốn. Còn về chuyện "đánh giá qúa cao sự bùng nổ điện tử ở Hoa Kỳ" thì không cần gì phải bình luận thêm. Chính cái sự bùng nổ "sai lầm" đó đã dẫn đến sự computer hóa nhanh chóng cho toàn nước Mỹ và chúng ta tụt hậu sau các nước phát triển.

Tôi không định nói rằng chỉ một bài báo của vị viện sĩ có thể gây được ảnh hưởng đến lập trường đối với triển vọng phát triển các hệ thống tự động hóa. Lập trường này là lập trường đã được chia sẻ bởi những vị lãnh đạo "thượng tầng" và cái gọi là ưu thế, sự hơn hẳn của cách điều hành quản lý mệnh lệnh hành chính cổ điển đã tạo nền móng để cho rằng sự cần thiết có một hội nghị trung ương đảng về cách mạng khoa học và công nghệ là không còn cấp bách nữa. Và hơn nữa lời tuyên bố rằng Hoa Kỳ đã phạm sai lầm nghiêm trọng trong việc phát triển "sự bùng nổ điện tử" đã làm yên lòng các vị lãnh đạo của chúng ta.

Phải chăng ý tưởng về sự đánh giá qúa cao hệ thống tự động từ phía bên kia đại dương là có chú ý nhằm "là yếu lòng chúng ta"?

Thế nào đi nữa thì mãi đến tận năm 1984 dưới thời Trecnhencô Bộ chính trị mới lên sơ đồ hội nghị trung ương về cách mạng khoa học và công nghệ.

Goócbachốp được chỉ định làm báo cáo tại kỳ họp đó vừa là vinh dự vừa là trách nhiệm lớn lao. Một việc đã thành truyền thống lâu là ai đọc báo cáo tại hội nghị trung ương đảng, người đó sẽ trở thành nhân vật có ảnh hưởng trong đảng. Vì lý do sức khỏe của Trecnhen cô và vì sự tương đối bất ổn định trong ban lãnh đạo cao nhất của đảng sự giao trách nhiệm đó cho Goócbachốp được xem như dấu hiệu của sự gia tăng trọng lượng của Goocbachốp trong đảng và trong xã hội.

Goócbachốp bắt đầu chuẩn bị một cách tích cực cho hội nghị, ông ta bới lên các tài liệu đã được tàng trữ hàng năm trong ủy ban trung ương đảng. Được sự giúp đỡ của Bí thư trung ương đảng Nhicolai Rưcốp ông ta đã tham khảo ý kiến của các nhà khoa học và các nhà công nghiệp, trọng tâm của bản báo cáo rất rõ ràng: làm sao để có thể đạt được bước nhảy vọt về kỹ thuật và công nghệ theo kịp các thành tựu mới nhất của cách mạng khoa học và công nghệ.

Nhưng đến tận tháng 12 năm 1984 trước khi có một cuộc họp của Ủy ban trung ương, Goócbachốp bất ngờ nói với tôi "Anh biết không Igo ạ! các ý kiến bắt đầu cho rằng hội nghị về cách mạng khoa học và công nghệ sẽ phải hoãn lại. Trên thực tế người ta đang cố gắng vứt bỏ nó đi...".

Chúng tôi hiểu rằng: thiên hướng đó chỉ có một ý nghĩa duy nhất mà thôi: Có một số thế lực nào đó sợ sự lớn mạnh của ảnh hưởng của Goócbachốp. Tôi còn nhớ câu thốt lên tức giận của Goócbachốp: "Anh có thể tưởng tượng được điều đó không - đó là âm mưu vứt bỏ vấn đề tối quan trọng cho đất nước - đây là một vấn đề có tính chất quyết định". Sự giải thích cho cái đó rất rõ ràng: Goócbachốp biết rất rõ rằng tham vọng chính trị của ai đó bị thách thức nên họ muốn triệt bỏ hội nghị này. Và chúng tôi biết rất rõ cái gì đã và sẽ xảy ra.

Sau đó ít lâu Trécnhencô nói trước kỳ họp Bộ chính trị: có ý kiến cho rằng: không nên triệu tập hội nghị về cách mạng khoa học và công nghệ vào thời điểm này - để làm gì? Đúng ra phải bàn về vấn đề quan trọng như vậy tại đại hội đảng sắp tới. Chúng ta sẽ nói đến nó ở đó". Nhưng đại hội đảng còn lâu hơn một năm nữa.

Tại cuộc họp Bộ chính trị này Goócbachốp đã giữ im lặng. Nhưng những kẻ đã quyết định dìm chết hội nghị với vấn đề then chốt cho số phận của đất nước có im lặng không? Không! tất cả những điều đó đã được chuẩn bị kỹ lưỡng từ trước ở trong các văn phòng, các nhà nghỉ ngoại ô, trong các cuộc nói chuyện qua Vertushka (32). Mọi chuyện đã được thảo thuận trước bởi một nhóm nhỏ các thành viên Bộ chính trị. Những kẻ một lần nữa hoãn hội nghị về cách mạng khoa học và công nghệ đã hành động không hề suy nghĩ về tương lai của đất nước, họ chỉ nhằm phục vụ tham vọng chính trị của riêng mình mà thôi.

Và thế đấy lại một lần nữa người ta đã chôn vùi một cơ hội động viên những tiềm năng trí tuệ vĩ đại để thảo luận về vấn đề cách mạng khoa học - cuộc cách mạng đang gõ cửa đất nước chúng ta. Cho mãi đến tận giữa năm 1985 thì hội nghị liên tịch đảng mới nhóm họp ở Kremlin về vấn đề khoa học, công nghệ và chế tạo sản xuất. Goócbachốp lúc bấy giờ đã là tổng bí thư đã đọc báo cáo. Một lập trường mới cuối cùng thì cũng đã đến. Người ta đã quyết định không triệu tập hội nghị trung ương Đảng mà là hội nghị liên tịch toàn đảng với rất nhiều khách mới tham gia. Đó chính là một hành động quan trọng thực sự của ban lãnh đạo mới nhằm

(32) Vertushka máy điện thoại quay số hệ thống liên lạc trực tiếp trong nội bộ chính phủ.

đưa perestrôika vào hiện thực cuộc sống. Phương hướng tổng thể đã được xác định rất chính xác. Hơn nữa đường hướng cốt lõi của vấn đề đã được xác lập: Phát triển tối đa công nghiệp chế tạo máy và chế tạo công cụ gia công, ngành điện tử và tự động hóa. Sự ưu tiên đầu tiên đã thay đổi về cơ bản: ngành chế tạo máy được giành 200 tỷ rúp nhiều hơn tổng số của 2 kế hoạch năm năm trước đó cộng lại.

Chúng ta cần phải bổ sung lại đầu tư vốn cho các hàng hóa chủ yếu và hiện đại hóa các nhà máy. Điều đó sẽ bảo đảm sự tăng trưởng kinh tế theo tốc độ ngày càng cao. Đó là con đường đúng đắn thực tế đã được các nước phương Tây thực hiện trong những năm 1970. Ở đó người ta xử lý lại các ngành công nghiệp của họ để liên kết chúng với các hệ thống công nghệ mới. Đó chính là chiến lược đúng đắn của sự đẩy nhanh kinh tế - xã hội. Theo tôi nghĩ đó là cách giải quyết đúng đắn duy nhất tại giai đoạn này của sự phát triển cách mạng khoa học và công nghệ.

Chúng ta mới chỉ bắt đầu qúa trình này. Nhưng rất đáng tiếc đã có các sự hấp tấp bắt đầu trong chính sách. Chúng ta đã sai lầm nghiêm trọng khi chọn những phương án chiến thuật cho phát triển kinh tế với sự vội vã của một số nhà viện sĩ kinh tế học cái khẩu hiệu nhục nhã Uskorenie - (tăng tốc) đã được dựng lên: với mục tiêu có kết qủa ngay lập tức. Nhưng thực tế không bao giờ lại xảy ra theo kiểu như vậy, theo đuổi cách làm ăn có kết qủa ngay nhằm thỏa mãn ngay mục đích chính trị là điều hoàn toàn không phù hợp với việc đổi mới cách đầu tư mà nếu theo cách đổi mới đó thì kết qủa phải ngược lại mới đúng: mức tăng trưởng sẽ tạm thời bị chậm chững lại để dồn sức cho những cơ sở kỹ thuật mới mới được thành lập.

Nói một cách khác: "mặc dù chúng ta đã xác định đúng chiến lược, nhưng chúng ta đã chọn nhầm chiến thuật, phương sách thực hiện. Một chiến thuật phương sách biện pháp thực hiện không thực tế. Và với kết qủa là những nỗ lực lớn được bắt đầu sau hội nghị liên tịch ở Kremli nhằm phát triển ngành chế tạo máy dần dần biến thành con số không. Một nhiệm vụ quan trọng hàng đầu bị đứt gánh giữa đường. Thay vì phải tập trung sự chú ý vào cách mạng kỹ thuật như đã nhất trí năm 1985 chúng ta đã làm qúa ít để khuyến khích ứng dụng những công nghệ sản xuất mới nhất. Mà ngược lại chúng ta dậm chân tại chỗ làm chậm qúa trình đến mức hạn nguy hiểm.

Lời kêu gọi "tăng tốc) sau đó đã mau chóng bộc lộ rằng đó là sai lầm. Sau đó nó biến hẳn khỏi chương trình của cuộc sống. Trong khi đó chúng ta lại ngập sâu vào vấn đề chính trị "sở hữu cá thể" và sau đó là "thị

trường" để hy vọng rằng những cái đó sẽ khuyến khích nền kinh tế. Nhưng thực tế lại khác hẳn. Việc sáp nhập các biện pháp nhằm ứng dụng các thành tựu kỹ thuật trở nên thứ yếu trong mối quan tâm của công chúng và các quan chức nhà nước cấp cao. Tình hình cũng lại giống hệt như năm 1984 chỉ có điều nguyên nhân thì lại khác. Vấn đề cấp bách của cách mạng kỹ thuật quan trọng sống còn cho quyền lợi của đất nước chúng ta lại một lần nữa trở thành nạn nhân của sự đỏng đảnh chính trị và sự tham vọng chính trị.

Cái gì đã đẩy chúng ta ra khỏi con đường đúng đắn đã lựa chọn hồi tháng 4 năm 1985?

Câu hỏi này là một trong một loạt các vấn đề sống còn cho perestrôica mà tôi sẽ cố gắng trả lời trong quyển sách này.

## CHƯƠNG II

# ĐIỀU BÍ ẨN CỦA GOÓCBACHỐP TRONG CẠM BẪY CỦA CHỦ NGHĨA CẤP TIẾN

### LIỆU PHÁP SỐC

Trong năm 1985 ngay sau những ngày lễ tháng Năm (1 tháng 5 và 9 tháng 5 - ngày kỷ niệm chiến thắng trong Đại chiến II), và chỉ vài ngày sau Hội nghị của Ủy ban trung ương Đảng, Goócbachốp gọi điện thoại đến cho tôi.

"Igo tôi sẽ chuyển lên văn phòng số 6 và anh sẽ chuyển lên văn phòng số 2 này. Anh phải lãnh đạo Ban bí thư, chúng ta sẽ giao ban tổ chức cho một ai đó anh hãy nghĩ đi, nên giao cho ai?".

Ngay sau đó, Goócbachốp trình bày ý kiến này lên Bộ chính trị và tôi đã được chính thức bổ nhiệm lãnh đạo Ban bí thư của trung ương Đảng, tôi sẽ chủ tọa các cuộc họp của Bộ chính trị khi vắng mặt Tổng bí thư. Và thế là tôi được chuyển vào cửa số 1 của tòa nhà của Ủy ban trung ương, tiếp quản văn phòng số 2. Đó là văn phòng nổi tiếng được gọi là "văn phòng Xuxlốp" - ở trên tầng 5 của tòa nhà. Tôi không biết trước ai đã làm việc ở đây, còn sau ông ta là Andrôpôp, Trécnhencô và Goócbachốp.

Tôi có rất nhiều kỷ niệm về văn phòng số 2 này khi Xuxlốp còn ngự trị nó. Hầu hết những kỷ niệm đó là những kỷ niệm không vui. Theo truyền thống, văn phòng số 2 là văn phòng của nhân vật thứ hai trong ban lãnh đạo chính trị tối cao và phụ trách Ban bí thư trung ương Đảng. Ban bí thư đó là một cơ quan thường trực Ủy ban trung ương và nó được thành lập theo điều lệ đảng. Ban bí thư được lập ra để giải quyết những công việc thường xuyên, các công việc liên quan đến vấn đề nhân sự, và có lẽ quan trọng hơn cả là để kiểm tra việc thi hành các nghị quyết, quyết định của Bộ chính trị, Ủy ban trung ương và Đại hội đảng. Nói một cách đơn giản ban Bí thư là Bộ tham mưu hành động của giới lãnh đạo đảng. Trong những năm của thời kỳ đảng lãnh đạo Nhà nước thì các cuộc họp của Ban bí thư giải quyết một loạt các vấn đề của mọi lĩnh vực cuộc sống: từ tư tưởng, kinh tế cho đến văn hóa, từ vấn đề xây dựng đảng đến các vấn đề xây dựng lực lượng vũ trang.

Goócbachốp từ khi lên làm Tổng bí thư không bao giờ còn tham dự các cuộc họp như vậy của Ban bí thư nhưng thường xuyên gọi Ban bí thư để trao đổi ý kiến về những vấn đề cấp bách. Ông ta và tôi lập tức lập một cơ chế mà qua đó tổng bí thư có thể xem xét kỹ lưỡng nhưng kế hoạch làm việc của Ban bí thư trước sáu tháng và sẽ có những hiệu chỉnh và đóng góp cần thiết. Kế hoạch làm việc của Ban bí thư được lập từ bên dưới với sự phối hợp các ý kiến đóng góp của các ban của trung ương đảng. Mỗi một lần như vậy thường có đến 70-80 ý kiến đề nghị sơ bộ, không thể liệt kê hết ra đây được và cũng có rất nhiều vấn đề bị gạch bỏ đi. Sau khi Goócbachốp tán thành kế hoạch và Ban bí thư xác nhận thông qua thì kế hoạch đó được in sao để thực hiện.

Loại trừ những trường hợp ngoại lệ hiếm hoi, ban bí thư thường họp trên quảng trường cũ đúng 4 giờ chiều mỗi thứ ba. Tôi báo cáo với

Goócbachốp những điểm chính trong chương trình nghị sự trước lúc họp một ngày và luôn luôn báo cáo với Tổng bí thư kết qủa sau khi họp, thường thì tôi báo cáo bằng điện thoại hoặc gặp trực tiếp khi có vấn đề quan trọng. Bằng cách đó Goócbachốp luôn luôn được thông tin đầy đủ về công việc của Ban bí thư, và qua phản ứng của ông ta tôi có thể nói chắc chắn rằng ông còn có các thông tin về Ban bí thư qua các nguồn thông tin khác.

Tôi cho rằng như vậy là bình thường và có thể nói thêm rằng: việc cung cấp thông tin đầy đủ cho Tổng bí thư và các thành viên lãnh đạo cao cấp không phải là vấn đề đơn giản. Các báo cáo, lưu ý, bảng biểu phân tích, nhận định được gửi về nhiều như một dòng suối, để gửi lên Tổng bí thư và Bộ chính trị đó là các giấy tờ từ các tổ chức khác nhau như Bộ quốc phòng, Bộ ngoại giao, KGB (Ủy ban an ninh quốc gia), Bộ nội vụ, Ủy ban thống kê quốc gia, TASS, các ủy ban đảng các cấp. Các thành viên ban lãnh đạo cao cấp cần tối đa các thông tin về các vấn đề trong và ngoài nước để có quyết định phù hợp. Phải nói một sự thật là các cơ quan chuyên trách cung cấp thông tin cho lãnh đạo đó trong một thời gian dài đã hoạt động rất tốt.

Một điều dễ hiểu là: khối lượng thông tin và mức độ bí mật của thông tin phụ thuộc vào chức vụ cao hay thấp của người nhận thông tin đó. Chức vụ càng cao thì càng phải nhận nhiều thông tin và thông tin cho người đó cũng sâu sắc hơn. Lấy ví dụ: Tôi phải bỏ ra mỗi ngày khoảng 2 giờ để đọc các loại giấy tờ công văn như vậy. Nó cho phép tôi hình dung được sự liên hệ giữa các qúa trình xảy ra trong và ngoài nước và cho phép tôi phản ứng với những sự kiện và dự đoán trước những bước phát triển chính.

Tôi yêu cầu được nhận các tài liệu thậm chí trong các ngày nghỉ của tôi. Việc nghiên cứu các tài liệu không gián đoạn giúp cho tôi nắm bắt được xu thế phát triển của vấn đề và tôi có thể nắm bắt ngay vấn đề khi tôi quay trở lại công việc. Tất nhiên tôi nghiên cứu các tài liệu về mọi lĩnh vực và không thay đổi thói quen đó khi tôi tập trung vào vấn đề nông nghiệp. Tôi cũng cần phải nói rằng việc đi các nơi trong nước cũng là nguồn tiếp cận thông tin quan trọng và giúp tôi có sự quan sát trực tiếp. Tính từ năm 1985 tôi đã thực hiện gần 80 cuộc công du trong nước là kỷ lục trong số các thành viên Bộ chính trị.

Tôi cho rằng việc đi như vậy là một phần quan trọng trong công việc của tôi. Nó cho phép tôi có cơ hội góp phần vào việc thi hành các quyết định của đảng và thu nhận những thông tin trực tiếp về tinh thần của

nhân dân. Khi mà tình hình công việc giữ tôi lại Matxcơva qúa lâu hơn thường lệ thì sự tách biệt khỏi cuộc sống thực tại làm tôi bất ổn. Sau mỗi một chuyến đi đến các địa phương, trở về tôi cảm thấy tràn đầy sức lực và tinh thần như được gột rửa sạch sẽ. Thậm chí ngay cả những chuyến đi căng thẳng làm tôi mệt về thể xác thì chúng cũng gây hứng khởi tinh thần cho tôi, làm tôi cảm thấy tự tin hơn vào đường lối chính sách của mình.

Sự bất đồng giữa tôi và một số thành viên ban lãnh đạo cấp cao bắt đầu bộc lộ trong nửa năm cuối của năm 1987. Một số bất đồng về những vấn đề có tính chất hạn hẹp đặc biệt, còn một số khác lại là những bất đồng có tính chất cơ bản. Đặc biệt khi nó liên quan đến sự đánh giá các qúa trình kinh tế xã hội hiện tại và trong tương lai gần. Không cần thiết phải đi sâu vào cụ thể các bất đồng đó nhưng theo ý tôi những bất đồng đó xuất hiện vì một số người đó không có được bức tranh toàn cảnh của những gì đang xảy ra trong nước. Một số ủy viên Bộ chính trị nghiên cứu các vấn đề "của họ" một cách rất kỹ lưỡng - những vấn đề liên quan trực tiếp đến trách nhiệm của họ, nhưng họ chỉ liếc xem qua những vấn đề còn lại. Điều đó thể hiện rất rõ ở các cuộc họp của Bộ chính trị và Ban bí thư.

Đặc biệt đó là Iacốplep, người phụ trách về vấn đề tư tưởng ông ta rất quan tâm đến vấn đề quốc tế, nhưng khi nói đến kinh tế thì ông ta mất sự quan tâm. Ông ta chẳng bao giờ đi đến các nhà máy các công trình xây dựng, thôn quê, nơi mà vấn đề kinh tế là vấn đề cuộc sống hàng ngày. Ông ta không hề biết những sáng kiến kinh tế được áp dụng vào cuộc sống như thế nào và ông ta cũng chẳng muốn tìm hiểu nó.

Ấy vậy mà Iacốplep lại tích cực đặc biệt trong việc định hình các xu hướng chủ yếu của chính sách kinh tế. Nhưng rõ ràng vì sự quan tâm của ông ta là rất không thích hợp về các qúa trình thực của các hiện trạng kinh tế cụ thể nên các ý kiến của ông ta thường hạn hẹp và mang tính cấp tiến cực đoan.

Việc nhận thông tin không đầy đủ, một chiều, không khách quan, đó là một trong những cái cạm bẫy chính đang chờ đợi các chính khách. Nhưng rất tiếc tôi không thể nói được rằng sự lựa chọn "tiêu chuẩn" các tài liệu thực tế và tài liệu phân tích trên bàn của Ban lãnh đạo tối cao là luôn luôn khách quan.

Có những tài liệu rất khó chịu, rất đắng cay - điều đó là thực tế khách quan. Mà những tài liệu này cần được chuẩn bị và được ký bởi ai đó. Thế là có một số người có ý định bỏ đỡ tâm lý và tinh thần của lãnh đạo và

họ xử lý chuẩn bị các tài liệu sao cho nó phù hợp với lập trường của các vị lãnh đạo cấp trên thay vì phải trao sự thật thẳng thừng. Đó là điều cực kỳ nguy hiểm và nó là một hiện tượng không phải lúc nào cũng nhận biết được, có thể đưa chính khách đến chỗ có những sai lầm nghiêm trọng. Do đó điều quan trọng sống còn đối với người lãnh đạo là phải có các phân tích so sánh các dữ liệu từ các nguồn khác nhau và phải đặt nó đối diện với cuộc sống thật. Tôi luôn giữ nguyên tắc đó trong đầu và nếu khi tôi phát hiện ra sự không đồng nhất về các vấn đề quan trọng thì tôi liền báo động và đặt thẳng vấn đề ra trước chương trình nghị sự của Ban bí thư hoặc thậm chí của Bộ chính trị - tôi đã làm đúng như vậy khi có sự leo thang các sự kiện ở Lít-va năm 1988.

Nhưng vấn đề thông tin cho lãnh đạo tối cao còn có một khía cạnh khác nữa - và đặc biệt là đối với Tổng bí thư. Các thông tin cho Tổng bí thư nhiều như dòng suối và do đó nó đòi hỏi phải có sự phân loại và chỉnh lý - và do đó xuất hiện vấn đề: ai lựa chọn và các thông tin đó được lựa chọn như thế nào. Chỉ có thể nói được rằng đó là vấn đề rất đặc biệt đối với cả các tài liệu sự kiện, và đối với cả các tài liệu phân tích tổng hợp.

Và cần nói thêm: có một quy luật tâm lý như sau: khi lần đầu tiên bạn tiếp nhận một thông tin về một sự kiện gì đó thì ấn tượng đầu tiên của bạn về sự kiện đó là rất mạnh và nó chiếm lĩnh ưu thế và nếu sau này có ý kiến khác về sự kiện đó thì ấn tượng về sau không mạnh bằng ấn tượng ban đầu nhất là khi nó đối lập với ấn tượng ban đầu đó. Điều đó dẫn đến một kết luận thực tế quan trọng là: nếu có một sự kiện gì xảy ra thì những cố vấn, người trợ lý luôn cố gắng vội vã trình bày quan điểm của mình sớm nhất với thủ trưởng để nhằm giành giật ảnh hưởng của thủ trưởng về phía mình và họ luôn hiểu trong đầu rằng các cố vấn, trợ lý (cả chính thức và không chính thức) có thể có một ảnh hưởng quan trọng lên sự suy nghĩ của nhà lãnh đạo của họ.

Từ thời cổ đại xa xưa các nhà thông thái phương Đông đã thường nói rằng: nên dựa vào các quân sư cố vấn của vua hơn là dựa vào chính vua. Ngày nay các cố vấn và trợ lý cũng có ưu thế tương tự như vậy. Nếu một người nào đó muốn tranh giành ảnh hưởng của lãnh đạo, người đó luôn tìm cách nỗ lực tối đa để sao cho thủ trưởng của mình bị biệt lập bưng bít với bên ngoài.

Vì lý do đó cho thấy: tại sao việc lựa chọn cố vấn và trợ lý là vấn đề đặc biệt quan trọng. Đã có bao nhiêu là tấm gương trong lịch sử cho chúng ta thấy rằng không thể chỉ chọn trợ thủ trong êkíp của mình mà

chỉ dựa trên tình cảm cá nhân. Một khi mà thủ lĩnh rơi vào vòng bị cách ly biệt lập bưng bít của các tay chân êkíp mình thì khi cố gắng giải thích các hiện tượng, sự kiện, các nhân vật thì vị thủ lĩnh đó có thể sẽ bị chi phối bởi những ấn tượng sai lầm về những gì xảy ra trong nước và ở nước ngoài. Điều đó liên quan đến mỗi một Tổng bí thư và có thể nói là đặc biệt đối với Goócbachốp.

Khi tôi về Mátxcơva năm 1983, sau 17 năm ở Xibêri tôi không hề có bất cứ một "người của tôi" nào trong bộ máy trung ương đảng. Tôi không hề kết đảng kết cánh với bất kỳ ai, điều đó cho phép tôi độc lập và thực tế làm cho công việc của tôi được dễ dàng hơn. Nói chung tôi không hề có mưu mô hậu trường. Thậm chí tôi không quan tâm nghĩ đến việc Goócbachốp sẽ thành lập nhóm cố vấn gần gũi của ông ta như thế nào. Tôi cho rằng đó là vấn đề riêng của Goócbachốp. Tôi không hề giới thiệu bất cứ ai cho Goócbachốp để làm trợ lý hay cố vấn. Và tôi cũng không hề xếp ai vào các vị trí then chốt quan trọng dưới quan điểm của bộ máy đảng.

Goócbachốp và tôi thảo luận các vấn đề nhân sự quan trọng nó xác định sự phân bố lực lượng trong Ủy ban trung ương và trong toàn đảng nói chung. (Tất nhiên là sau đó được thông qua một cách tập thể tại Bộ chính trị, Ban bí thư và các hội nghị trung ương) và chính như hồi năm 1983 dưới thời Andrôpốp chúng tôi đã bắt đầu tìm kiếm lãnh đạo mới cho ban tổ chức trung ương Đảng vì không thể một lúc đảm đương được chức vụ bí thư thứ hai và trưởng ban tổ chức trung ương.

Chúng tôi (tôi và Goócbachốp) đã lựa chọn G.Radumôpxki. Sau đó đã có ý kiến tiêu cực về ông ta và điều đó đã được thể hiện công khai tại Đại hội 28 của đảng. Tôi nhớ mãi hình ảnh buồn của ông ta khi được đề cử vào làm Bí thư trung ương đảng mới. Ông ta vội vã chạy lên diễn đàn xin rút lui khi hiểu rằng sẽ thua trong cuộc bỏ phiếu.

Thực ra vấn đề phức tạp hơn nhiều chứ không như những gì ở trên bề mặt. Radumôpxki đã từng là một nhân vật nổi tiếng và phức tạp chứ không như một số người tại đại hội đảng hiểu về ông. Ông ta là một nhà chính trị với một số phận phức tạp và đã thể hiện điểm yếu của mình và đã bị bẻ gãy.

Từng là chủ tịch Ban chấp hành khu Craxnoda (33) Radumôpxki đã thể hiện cá tính mạnh của mình, giải phóng mình khỏi sự quấy nhiễu can thiệp từ phía người lãnh đạo đảng địa phương. Medunốp có những cố gắng

(33) Thuộc xô-viết khu - về mặt hình thức là độc lập với đảng ủy.

tiếp cận và lôi kéo Radumôpxki vào cuộc chơi của mình, nhưng ông ta giữ vững lập trường cứng rắn của mình và khước từ mọi cuộc tiếp xúc cá nhân. Không có gì là ngạc nhiên khi có sự mâu thuẫn trong lãnh đạo vùng tại vùng Cuban. Radumôpxki nói rõ quan điểm của mình với Ủy ban trung ương (dưới thời Brêgiơnép) và đề nghị thuyên chuyển vì không thể nào dung hòa được với Medunop và yêu cầu được chấp thuận và trong năm 1981 Radumôpxki chuyển sang phụ trách Ban nông nghiệp, trực thuộc Hội đồng bộ trưởng Liên Xô.

Sau khi những hoạt động của Medunốp bị phát giác, Vôrônhixcôp đang là Bí thư thứ nhất đảng ủy ở Craxnôđa và ngay sau đó trở thành chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Liên Bang Nga. Vấn đề xuất hiện là ai sẽ làm Bí thư thứ nhất cho Craxnôđa. Lúc đó tôi là trưởng ban tổ chức trung ương đảng và chúng tôi đã nghĩ đến Radumôpxki. Tôi cũng phụ trách chủ trì hội nghị của ủy ban vùng Craxnôda và tại đó tôi có thể thấy được rằng người ta có thiện cảm rất tốt với Radumôpxki vì họ nhớ đến sự đối đầu của ông ta với Medunốp.

Trong tháng 5 năm 1985, khi mà Goócbachốp và tôi đang xem xét nên cử ai vào chức vụ trưởng ban tổ chức trung ương Goócbachốp nêu lên tên Radumôpxki và tôi liền tán thành. Tôi đã biết rằng ông ta làm việc ăn ý với Ivan Bôlôkôp, người lúc đó là trưởng một phân ban của ủy ban trung ương. Là người mà Radumôpxki mời về làm Bí thư thứ hai khu ủy Craxnoda (34) để làm trong sạch khu vực này. Và khi rời Kraxnoda Radumôpxki đề cử Poloxkốp làm Bí thư thứ nhất ở đây vì những việc tốt mà ông ta đã làm ở đây - tôi cũng đồng ý với đề nghị của Radumôpxki, vì tôi đã có những thông tin biết rất rõ về Bôlôxkôp và đánh giá Bôlôxkôp rất tích cực.

Radumôpxki tiến hành sự khởi đầu rất tốt đẹp ở ủy ban trung ương. Ông ta không ngại nói rõ chính kiến của mình và ông thích giải quyết công việc theo trọng điểm tập trung chứ không manh mún giàn trải từng góc. Có thể thấy ông ta không có ý định thỏa hiệp. Tại các cuộc họp của Ban bí thư trung ương Đảng Radumôpxki đã thể hiện các mặt rất tốt của mình. Điều đó tiếp diễn cho đến tận cuối năm 1988 khi mà tình hình trở nên tồi tệ.

Và ở đây cần có vài sự giải thích thêm.

Qúa trình cải cách toàn diện hệ thống chính trị của chúng ta đã được đẩy mạnh và thúc đẩy nhanh sau khi có hội nghị toàn đảng lần thứ 19 -

(34) Ivan Pôlôxcôp sau trở thành lãnh tụ của ĐCS Nga trước khi nó tan rã.

Đảng đưa ra một khẩu hiệu đảng rất sáng suốt là: nhiều hơn cho chủ nghĩa xã hội, nhiều hơn cho dân chủ. Trong hệ thống bầu cử có từ thời Stalin đã có những thay đổi cơ bản và những thay đổi đó nhằm làm sao để chúng ta có các nguyên tắc bầu cử có cạnh tranh.

Hàng chục năm qua, việc bầu các đại biểu nhân dân chỉ là thuần túy, hình thức và điều đó dẫn đến sự thờ ơ thụ động của cử tri. Tất cả đã được lập kế hoạch chuẩn bị sẵn và không ai có thể được phép đăng ký làm ứng cử viên nếu như không có được sự đồng ý của ủy ban đảng địa phương. Tất nhiên điều đó không có nghĩa là không có những người tốt trong các đại biểu nhân dân. Trong thực tế có rất nhiều người như vậy. Hơn nữa quy chế đó cho phép tất cả giai cấp và tầng lớp có đại diện trong xô-viết: mọi dân tộc, nam, nữ, giới trẻ. Nhưng không còn gì phải bàn cãi nguyên tắc bầu cử như vậy là tuyệt đối phản dân chủ và cần phải có sự thay đổi.

Và ban lãnh đạo đảng cao cấp không có tranh cãi gì về vấn đề cơ bản như vậy. Nhưng qúa trình biến đổi hệ thống bầu cử bị thúc đẩy qúa nhanh và hỗn loạn. Thật ra không có sự thảo luận trong nhân dân về luật bầu cử mới, mà điều này có tầm quan trọng sống còn, nhất là đối với đất nước chúng ta lần đầu tiên trong lịch sử ứng dụng quy chế bầu cử cạnh tranh của các ứng cử viên. Sự vội vã như vậy đã không cho phép cân nhắc thật sâu sắc các chi tiết - và sự hấp tấp như vậy là không thể chấp nhận được để triển khai một tài liệu quan trọng như vậy.

Nói đúng ra tôi đã có hoài nghi sự cần thiết phải vội vã hấp tấp thông qua các luật này. Nhưng ta hãy nhớ lại cuối năm 1988: lúc đó đang có các cuộc tiến công rất dữ dội vào tôi liên quan đến bài báo của Nhina Andrâyépva, và tôi phần nào phải xa rời công việc điều hành Ban bí thư. Trong điều kiện như vậy rất khó mà nói chống lại ý kiến của Tổng bí thư và những người lớn tiếng đòi đẩy mạnh tối đa sự biến đổi hệ thống chính trị.

Và điều cũng cần phải nói - đó là nghĩa vụ lương tâm của tôi - phải nói một cách thẳng thắn là: vào thời điểm đó tôi cũng không hiểu hết thấu đáo động lực của sự cấp tiến chính trị đó, của sự đẩy mạnh nhanh chóng đó và điều quan trọng hơn cả là tôi cũng không nhận thức được đầy đủ hậu qủa tai hại của nó. Chỉ đến sau này khi mà đã tương đối rõ ràng tôi mới nhận thức được rằng đó chính là một kiểu "liệu pháp sốc" trong chính trị, là một dạng khác của phương pháp nhằm không cho phép mọi người kịp lấy hơi dưới các đòn đánh tới tấp của sự biến đổi và đặt người ta vào "sự đã rồi".

Ở đây tôi thấy cần phải nói rõ "cấp tiến" là cái gì trong chính trị. Những kẻ cấp tiến hiện nay hay đó là những kẻ dân chủ giả hiệu đang tìm cách thay đổi hệ thống kinh tế và chính trị, quay ngược sự phát triển xã hội của chúng ta và nhằm tiến đến chủ nghĩa tư bản, điều đó tất yếu dẫn đến sự khốn khổ của đa số và sự giàu lên của thiểu số. Mục tiêu của phe cấp tiến đã đặt họ vào vị trí cánh hữu và là lực lượng chống chủ nghĩa xã hội.

Cũng có những phần tử cấp tiến cánh tả những người này trong khuôn khổ của chủ nghĩa xã hội đòi hỏi phải thực hiện ngay các thay đổi cần thiết cấp bách trong xã hội mà không tính đến các thực tế hoặc tình cảm chung của nhân dân. Nhưng ở đây tôi muốn nói chủ yếu đến lực lượng cấp tiến cánh hữu, những kẻ hoạt động tích cực đặc biệt trên diễn đàn công luận trong những năm cải tổ. Khi tôi nói đến cấp tiến là tôi ngụ ý đến thế lực cấp tiến cánh hữu.

Những kẻ dân chủ giả hiệu (tức là những kẻ cấp tiến) thường lợi dụng sự thiếu kinh nghiệm chính trị và sự ngây thơ của một xã hội đã vừa bừng tỉnh sau nhiều năm dưới chế độ sùng bái cá nhân và trì trệ để nhằm đòi một sự thay đổi chính trị với tốc độ hãi hùng. Dưới cái áo khoác dân chủ nhất định sẽ xuất hiện một hình thức chuyên chế mới - nền chuyên chế của vô chính phủ, khi mà tất cả đều được luật chơi chấp nhận. Chúng ta luôn luôn đi chậm trễ so với thời gian nhưng không vì vậy mà phải hấp tấp. Đảng đáng ra phải đưa ra một tiến trình có tốc độ chấp nhận được và một quy mô hợp lý chấp nhận được cho sự đổi mới hệ thống chính trị.

Liệu pháp sốc đã dẫn đến sự chia rẽ và sự bất ổn định của xã hội. Nó có ảnh hưởng rất tồi tệ đến qúa trình cải cách kinh tế và đưa đất nước đến tình trạng khủng hoảng.

Rất nhanh chóng sau đó có thể thấy rõ ngay rằng luật bầu cử là rất chưa hoàn chỉnh. Sự vội vã đã được phơi bày. Nhưng đó mới chỉ là đêm trước của những sự kiện nặng nề và tai hại mà sẽ diễn ra trong chiến dịch bầu cử.

Trong qúa khứ đảng kiểm soát toàn bộ qúa trình bầu cử cho đến từng chi tiết nhỏ nhất, còn bây giờ khi mà diễn ra bầu cử cạnh tranh thì đảng lại hoàn toàn lùi khỏi vĩ đài đấu tranh chính trị. Ở các nước có nền dân chủ phát triển thì các cơ cấu đảng trở nên hoạt động rất tích cực trong thời kỳ bầu cử khi mà các sự kiện diễn ra rất sôi động, còn ở đây thật đáng ngạc nhiên mọi sự lại khác hẳn, đảng trở nên bất đồng hoàn toàn.

Ủy ban trung ương tới tấp gửi đi các chỉ thị này đến chỉ thị khác cho các văn phòng đảng ở các địa phương yêu cầu không can thiệp hãy đứng ra ngoài. Người ta thấy rất nhiều những kẻ vô giá trị đã công bố là ứng cử viên thậm chí có cả những kẻ trước đây đã phạm sai lầm, những tội ác nghiêm trọng kể cả giết người. Chỉ bằng to mồm và mị dân chúng xây dựng lập trường trên cơ sở chống cộng sản chống Xô-viết. Số lượng của chúng là nhiều vô kể. Các bạn có thể nghĩ rằng trong điều kiện như vậy việc tuyên truyền của Đảng sẽ tích cực lên và là chỗ dựa cho ứng cử viên của mình, sẽ lật tẩy những lời hứa hẹn mị dân rẻ tiền không thực tế và thiếu cơ sở.

Nhưng không! Trung ương Đảng lúc đó không hề đưa ra được một định hướng chính trị nào đó và các cấp bộ Đảng địa phương hoàn toàn không có sự giúp đỡ. Đây là lần đầu tiên không có sự chỉ đạo từ trung ương xuống hướng dẫn phải hành động như thế nào. Và điều đó diễn ra trong qúa trình bầu cử khi mà vấn đề quyền lực được đem ra định hoạt. Các Xô-viết là cơ sở của chế độ chúng ta. Nay vai trò của chúng được gia tăng và chức năng điều hành kinh tế đã chuyển hẳn sang tay Xô-viết và Đảng giảm hẳn tính tích cực của mình một khi mà nó đã giải phóng không còn kiểm soát trong qúa trình bầu cử. Các lãnh tụ đảng cấp cao nghĩ rằng mọi sự thể sẽ tự động sắp xếp lại theo đúng yêu cầu của nó, rằng sự không can thiệp của đảng là thể hiện của dân chủ. Đảng đã trung thành với ý tưởng phải đấu tranh bác bỏ cái cũ nhưng lại vứt bỏ con trẻ cùng với chậu nước bẩn (ý nói phá bỏ cái cũ nhưng lại phá hoại luôn cái tốt đẹp).

Sự thể lại càng cực kỳ thảm hại khi các ứng cử viên cộng sản bắt đầu đấu tranh chống lẫn nhau, điều đó tạo điều kiện cho các kẻ thù tư tưởng càng dễ dàng được bầu. Trong các làn sóng các cuộc họp biểu tình các phần tử chống cộng sản đã bắt đầu ngóc đầu dậy, và bằng các chiến thuật bầu cử "các nhà dân chủ" đã bôi đen toàn bộ lịch sử của chúng ta.

Khi mà qúa trình đăng ký ứng cử viên gần kết thúc thì rõ ràng rằng số lượng công nhân và nông dân trên danh sách ít đều đáng sợ. Không còn một nghi ngờ gì nữa là các ứng cử viên của các tổ chức đảng đã phạm sai lầm nghiêm trọng khi họ bỏ ngoài tai mọi qúa trình bầu cử ngoài sự kiểm soát của mình. Sự hiểu một cách qùe quặt giả tạo như vậy về dân chủ chỉ có thể dẫn đến sự vắng mặt của công nhân và nông dân trong xô-viết cấp cao nhất, xô-viết tối cao - quốc hội. Vấn đề đó được báo cáo trên các cuộc họp bộ chính trị ngày một nhiều hơn. Bản thân Goócbachốp đã đề xuất vấn đề này vài lần. Nhưng vấn đề này vẫn không

được giải quyết, nó chưa bao giờ đi qua giới hạn lời nói. Hơn thế nữa các sự kiện trong thời gian đó để lại cho tôi các cảm giác không yên.

Goócbachốp đã đến Lêningrat thăm nhà máy Idoocxki. Ở đó ngay trên mặt bằng sản xuất các công nhân đã phát biểu ý kiến là phải bầu cử không những dựa trên địa phương sinh sống của ứng cử viên mà phải dựa trên đơn vị, nơi công tác của ứng cử viên (điều đó cho phép bảo đảm sự có mặt đại diện của giai cấp công nhân trong xô-viết). Goócbachốp ủng hộ ý tưởng Lêninit nói trên và điều đó đã được đăng trong các thông báo báo chí về chuyến đi của tổng bí thư đến Lêningrat.

Vài ngày sau cái gọi là báo chí cấp tiến như là có một sự chỉ huy thống nhất đồng loạt tiến công chỉ trích nguyên tắc bầu cử theo địa điểm công tác. Các đợt sóng gió phản đối của báo chí và truyền hình đòi hỏi rằng bầu cử chỉ theo nguyên tắc theo địa điểm cư trú và người ta lên án công nhân của nhà máy Idooxki và những người ủng hộ họ là âm mưu đưa những người nằm trong bộ máy của đảng vào xô-viết. Tỉnh ủy Lêningat liền lập tức tuyên bố rằng các công nhân đảng viên sẽ không có tên trong danh sách bầu cử theo chỗ làm việc. Nhưng cũng chẳng có ai để ý một tý gì đến lời tuyên bố đáng lưu ý đó. Sự hỗn loạn tiếp tục không hề giảm trong các báo chí.

Goócbachốp từ đó không bao giờ công khai ủng hộ công nhân nhà máy Idooxcki nữa. Tuy vậy theo như tôi nhớ chúng tôi vẫn thảo luận ý kiến của họ (công nhân) trên các cuộc họp của bộ chính trị và củng cố ý kiến đó, và quyết định rằng nên lập các đơn vị bỏ phiếu tại các vùng và thành phố mà ở đó các quan chức địa phương nhất trí như vậy. Điều đó cũng không có gì trái với luật bầu cử.

Nhưng ý kiến khởi đầu hợp lý đó cũng không tồn tại được. Các kẻ thù của nguyên tắc bầu cử theo địa điểm làm việc đã sử dụng các báo chí cấp tiến để thủ tiêu đề nghị quan trọng đó. Lập trường không can thiệp vào bầu cử đã thắng thế. Và kết qủa là sự hiện diện của công nhân và nông dân tại Đại hội đại biểu công dân Liên Xô đã không phản ánh đúng vai trò lãnh đạo của giai cấp công nhân và nông dân trong xã hội.

Tất cả chúng tôi trong bộ chính trị đã không đánh giá hết điều này vào thời điểm lúc đó. Cuộc bầu cử cạnh tranh đầu tiên trong cuộc sống của chúng ta đã diễn ra rất nóng bỏng và người ta nói với chúng tôi: Hãy ngồi yên.

Theo truyền thống thì ban của Radumôxki chịu trách nhiệm lãnh đạo các cuộc vận động bầu cử. Và chính vì vậy ông có trách nhiệm phải triệu tập các cấp ủy đảng địa phương và nói với họ những gì cần phải làm. Là

một người đã qua trường học lãnh đạo, Radumôpxki phải hiểu công việc phải làm của mình.

Chính trong thời điểm này Radumôpxki lại thay đổi đến mức không thể nhận ra được. Ông ta bỗng nhiên trở nên hoàn toàn không có chính kiến gì cả trong các cuộc thảo luận về các vấn đề khác nhau, mặc dù trước đây bao giờ ông cũng luôn có chính kiến của mình và từ đó không bao giờ còn nghe thấy gì từ phía ông ta nữa. Bất cứ lúc nào tôi gọi điện thoại đến cho ông ta (và tôi phải thường xuyên gọi cho trưởng ban tổ chức trung ương) thì phải thường xuyên nghe thấy giọng của thư ký" G.Petrovich đang ở phòng của Iacôplep... "hoặc đôi khi"... ở văn phòng của Métvêđép" (35).

Radumôpxki lại hay cáo ốm - vin vào chuyện không được khỏe và thần kinh bất ổn, uy tín của một con người có ý chí độc lập mạnh bỗng nhiên bị bẻ gãy. Uy tín của ông ta giữa các đảng viên cộng sản bây giờ chìm hẳn.

Theo ý kiến của tôi Radumôpxki đã hành động trái với niềm tin lý tưởng của chính mình. Một người có ý chí mạnh mà không hề sợ xung đột với các thủ lĩnh đảng đầy quyền lực của địa phương giờ đây thể hiện mặt yếu của mình, điểm yếu đó làm ông ta không hoàn thành vai trò được giao phó của mình và làm cho quan điểm chính trị của ông trở nên hoàn toàn khó hiểu.

Còn về nhiều điều không giải thích được trong câu chuyện này trong đó có vấn đề: tại sao Iacôplep lúc đó phụ trách về vấn đề đối ngoại, sao lúc này lại qúa sốt sắng tích cực với các vấn đề quốc hội như vậy kể cả vấn đề bầu cử?

## VỊ HỒNG Y GIÁO CHỦ MẶC ÁO XÁM

(Tiếng Pháp Eminince - Grise - kẻ mặc áo xám đứng sau lưng giật dây hồng y giáo chủ - kẻ thầy dùi).

Iacôplép là một trong những cán bộ đảng chủ chốt có thâm niên kinh nghiệm nhất trong ủy ban trung ương. Bắt đầu sự nghiệp từ giữa những năm 1950 ông ta đi qua các cương vị từ một cán sự cho đến chức bí thư trung ương đảng, ủy viên bộ chính trị. Ông ta chỉ rời bỏ quảng trường cũ trong thời gian được bổ nhiệm làm đại sứ tại Ca-na-đa, đi học tập tại học

(35). V. Metvêđép nhận trách nhiệm thay mặt bộ chính trị lãnh đạo vấn đề tư tưởng sau khi Ligachốp chuyển sang lĩnh vực nông nghiệp (BT).

viên các khoa học xã hội (36) và thực tập sinh nghiên cứu tại trường đại học tổng hợp Colombia tại Niuooc.

Chúng tôi đã từng gặp nhau đầu những năm 1960 khi tôi làm việc tại Ủy ban trung ương trong 4 năm trước khi quay lại Xibêri, quan hệ của chúng tôi là bình thường không có vấn đề gì và sau này ông ta luôn gửi thiếp chúc mừng năm mới vào dịp đầu năm, thậm chí khi ông ta ở Canada.

Là đại sứ Canada trong thời kỳ Andrôpốp, Iacôplép đã đón tiếp đoàn đại biểu của chúng tôi đi thăm Canada, đoàn đại biểu này do Goócbachốp dẫn đầu. Sau đó ít lâu Iacoplép được gọi từ nước ngoài về và trong một thời gian ngắn lãnh đạo viện nghiên cứu kinh tế thế giới và các quan hệ quốc tế của Viện hàn lâm khoa học Liên Xô. Tháng 7 năm 1985 Goócbachốp đề cử Iacôplép vào chức vụ trưởng ban AGITPROP (37) của trung ương đảng. Lúc đó tôi hiểu rõ ràng rằng đó chỉ là bệ phóng ban đầu và Goócbachốp muốn đưa Iacôplép vào ủy ban trung ương càng nhanh càng tốt. Lúc đó tôi cũng có phản ứng tích cực với đề nghị của Tổng bí thư. Tổng bí thư lúc này đang thành lập một êkíp chính trị mới và cần có một người có kinh nghiệm về tư tưởng, kinh nghiệm về bộ máy và kinh nghiệm về công tác đối ngoại.

Tất nhiên tôi không thể giả định trước được rằng sau này cái nhãn hiệu cấp tiến của Iacôplép đã góp phần làm biến dạng méo mó tiến trình cải tổ chúng ta đã lập ra sau hội nghị tháng 4 năm 1985.

Vài tháng sau đó Iacôplép được bầu làm Bí thư trung ương đảng và nhận trách nhiệm về công tác tư tưởng. Tôi là ủy viên Bộ chính trị kiểm soát vấn đề này, nhưng sau đó có sự phân chia trách nhiệm được hiểu ngầm và tôi chỉ chú trọng đến các vấn đề văn hóa khoa học và giáo dục, trong khi đó Iacôplép tập trung vào lãnh đạo phương tiện thông tin đại chúng. Việc phân chia trách nhiệm này xảy ra một cách tự phát nhưng được sự tán thành của Tổng bí thư. Tất nhiên theo đề nghị của Goócbachốp tôi thường gặp gỡ với các biên tập viên báo chí.

Nhưng trọng tâm của việc phân chia trách nhiệm đó là: Iacôplép chịu trách nhiệm đổi mới, thay thế các tổng biên tập. Nói một cách khách quan: phương hướng đường lối chính trị mới đòi hỏi sự yểm trợ tương ứng của tuyên truyền vận động và rất nhiều các nhà lãnh đạo phương tiện thông tin đại chúng còn chưa đạt được yêu cầu của việc "tự đổi mới". Tôi nhớ lại: ngày trước tôi hay đùa giễu với câu nói của Lênin rằng: "cách

(36). Học viện của Trung ương đảng để đào tạo các nhà lãnh đạo đảng và nhà nước (BT).
(37). Ban tuyên truyền và vận động của trung ương Đảng (BT).

mạng bắt đầu bằng việc đánh chiếm nhà bưu điện và trạm điện tín". Tôi không hề bao giờ ngờ được rằng việc chiếm lĩnh các phương tiện thông tin đại chúng là có chủ định và việc tôi đùa giễu ý tưởng của Lênin lại trở thành một sự thật đắng cay.

Từ 1967 - 1972 Iacốplép đã từng làm lãnh đạo ban tuyên truyền vận động của trung ương đảng, ông ta biết rất rõ các cán bộ tư tưởng, chỉ có điều ông ta không nắm được khả năng chuyên môn của họ. Ông ta cũng quen biết cá nhân với bọn họ. Tôi cũng cần phải nói rằng: các quan sát của tôi dẫn tôi đến với ý nghĩ rằng: Iacôplép rất giỏi về tâm lý học và cũng có mối thân thiện lâu dài với một trong những người này.

Tôi tin tưởng chắc rằng: các mối quan hệ gần gũi cá nhân không phải tất cả đều là tiêu cực trong chính trị, ngược lại có khi lại rất có ích. Nhưng đó là một vấn đề rất tế nhị và nó phụ thuộc trước hết vào việc mối quan hệ thân thiết gần gũi đó phục vụ cho giá trị nào, phục vụ cái gì. Những người được Iacôplép đề cử đều có thể chấp nhận được đối với thời điểm lúc đó. Hầu hết số đó đã kinh qua chương trình huấn luyện đào tạo của trung ương đảng, nhiều người trong số họ đã công tác dưới quyền Iacôplép trong ban tuyên truyền vận động hoặc về các vấn đề chung của văn hóa. Làm sao tôi có thể ngờ được rằng ông ta lúc đó đang lập ê kíp cấp tiến trong phương tiện thông tin đại chúng để phục vụ cho vai trò đặc biệt của loại phương tiện này trong những sự kiện sắp tới.

Tuy nhiên để thật khách quan, tôi cũng phải nói đến sai lầm của tôi trong vấn đề bổ nhiệm biên tập viên cho một trong những báo chí cấp tiến nhất sau này đó là tạp chí "Oganhiôck" (Ngọn lửa nhỏ).

Trong trường hợp này thì ban tuyên truyền vận động cũng đi bước chủ động, họ đề cử Vitali Corotich làm tổng biên tập. Khi tôi hỏi họ đề nghị cho tôi xem một tác phẩm nào đó của Leorotích để làm ví dụ thì họ nói "hiện nay tạp chí "Báo tiểu thuyết" đã vừa đăng quyển sách của anh ta nhan đề "bộ mặt của sự căm thù, trong quyển sách đó Corotich trình bày quan điểm chính trị của mình".

Và tôi đọc "bộ mặt của sự căm thù" và kết luận rằng tác giả có quan điểm tư tưởng vững vàng. Lúc đó tôi cảm thấy ở một vài chỗ Corotích đã hơi qúa đà. Anh ta qúa cực đoan khi chỉ trích Hoa Kỳ. Nhưng sự hơi cực đoan đó sẽ được chữa trị khỏi. Tôi quyết định cho mời Corotích đến gặp.

Corotích rất hài lòng khi biết tôi về cơ bản có phản ứng tích cực với quyển sách của anh ta, và anh ta hứa nếu được bổ nhiệm làm biên tập tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" anh ta sẽ phục vụ đảng một cách trung thực và tận tâm. Sự hứa hẹn của anh ta rất nhiệt thành và quyển sách đã gây ấn

tượng, mà chắc các bạn cũng biết là đã đánh giá một nhà văn thì tốt nhất là đánh giá tác phẩm của người đó.

Iacôplép và tôi soạn thảo quyết định bổ nhiệm Corotích làm tổng biên tập tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" anh ta được chuyển từ Kiep về Matxcơva và được giao nhiệm sở.

Thế là sự thể bắt đầu từ đó. Chắc mọi người còn nhớ những bài đăng rất hiếu chiến kích động trên tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" những bài này gây chia rẽ giữa giới trí thức và thường bị phê phán tại các cuộc gặp gỡ của Goócbachốp với các biên tập báo chí truyền thông. Tôi đã gặp Corotích vài lần, có khi theo đề nghị của anh ta. Anh ta lần nào cũng tỏ ra lấy làm tiếc và bày tỏ rằng các đồng nghiệp đã lợi dụng mình. Anh ta thề rằng sẽ tự chấn chỉnh lại, rằng điều này sẽ không lặp lại nữa. Nhưng lần khác tôi lại đọc được chính ở tạp chí này những bài còn cực đoan hiếu chiến kích động hơn nữa, đó là các bài chống chủ nghĩa xã hội, khuấy động sự căng thẳng xã hội, lăng nhục quân đội, chỉ trích đảng.

Rồi Corotích đến gặp tôi thề thốt... và rồi lại quay về tiếp tục làm bậy.

Đó chính là tác giả của một quyển sách chống Mỹ một cách triệt để "Gương mặt của sự hằn thù" và người đó đã hiện nguyên hình là người như thế nào. (Cũng cần nói thêm rằng, người Mỹ đã tha thứ cho anh ta vì điều đó. Sau này anh ta sống ở Mỹ nhiều hơn là ở nhiệm sở Matxcơva của anh ta (38). Và cũng cần nói thêm khi các báo chí chống chủ nghĩa xã hội, chĩa mũi nhọn chống lại tôi thì tạp chí Ogonhioc ở mũi tiên phong. Nhưng điều đó cũng không làm cho Corotích ngừng việc gửi những thiếp chúc mừng năm mới cho tôi với những lời lẽ rất cảm động. Trong năm 1990 anh ta gửi cho tôi thiếp chúc mừng năm mới nói rằng anh ta cảm ơn tôi vì những gì tôi đã dạy cho anh ta.

Tôi đang chuẩn bị để có biện pháp với Côrôtích tối thiểu thì cũng phải xử lý phần nào với anh ta thì Iacôplép lại đứng ra đề bạt các biên tập viên cấp tiến khác, tuy nhiên anh ta bắt đầu với những người trầm tĩnh hơn. Nếu tôi không nhớ sai thì sự thay thế tổng biên tập đầu tiên là dành cho chức lãnh đạo tạp chí của đảng "Người cộng sản" R. Kôsôlapôp đã bị thay thế bởi Ivan Drôlôp - người đã từng cùng công tác với Iacôplép trong bộ máy trung ương đảng. Khi đó Frôlôp mới chỉ là viện sĩ thông tấn và sau này khi được chỉ định làm trợ lý cho tổng bí thư ông ta trở thành viện sĩ chính thức. Tôi nêu điểm này vì vào cuối năm 1987 tôi cảm thấy

(38). Vitaly Lorotích từ chức ở tạp chí Ogonhioc sau vụ chính biến và sang Hoa Kỳ như một học giả tham quan.

rằng Goócbachốp dần dần được bao bọc bởi những người phụ thuộc về mặt cá nhân với Iacôplép.

Có một xu hướng khác cũng rất rõ ràng: Những người mà biết rất rõ cuộc sống thực của đất nước dần dần bị đẩy ra xa khỏi Tổng bí thư và được thay thế bằng các vị học giả có lối suy nghĩ kiểu viện sĩ.

Điều bình thường tất nhiên là lãnh tụ cần có những người trợ lý và cố vấn. Những người đó là rất quan trọng không thể không có. Nhưng trong chính trị cũng như trong nghệ thuật tất cả phụ thuộc vào mức độ. Goócbachốp rõ ràng đã bị cuốn hút hấp dẫn bởi ý tưởng muốn làm "vị vua anh minh" và ông ta quấn xung quanh mình toàn những vị "học giả". Sự mất cân bằng của các học giả đó là chỉ tập trung vào các vấn đề lý luận chính trị mà thực sự lãnh đạo thực tế đất nước. Có rất nhiều các cuộc họp và gặp gỡ được điều hành bởi các thành viên êkíp của Goócbachốp, nhưng công việc hàng ngày của Tổng bí thư nhằm đưa những quyết định vào thi hành trong cuộc sống gần như không có và có thì cũng ở mức độ không thể chấp nhận được.

Nhược điểm đó là nhược điểm cố hữu của các lãnh tụ chính trị, nó có thể dễ dàng được sửa chữa bằng cách lựa chọn đúng đắn các trợ lý, cố vấn, và các đồng nghiệp. Đúng ra êkíp của Goócbachốp phải gồm cả các người hành động thực tế, cả những nhà suy luận viện sĩ, nhưng rất tiếc sự kết hợp giữa tư duy học giả và thực tế chính trị đó đã không xảy ra.

Mà những người thực tế như vậy không phải là thiếu: tất cả những điều mà người lãnh tụ phải làm là sử dụng một cách hợp lý tiềm năng đó phục vụ cho cải tổ.

Nhưng Goócbachốp lại đã chọn con đường khác hay nếu nói chính xác hơn. Goócbachốp đã bị người ta hướng đi vào con đường khác. Nhưng trước khi tôi kể cho các bạn việc đó đã diễn ra như thế nào thì trước hết tôi muốn nhắc lại một vài sự kiện liên quan đến cuộc đấu tranh giành giật phương tiện thông tin đại chúng.

Trong tháng 9 năm 1987 tờ báo "Tin tức Mátxcơva" đã làm đau đầu trung ương đảng bằng việc đăng bài cáo phó, tưởng nhớ đánh giá nhà văn Victor Neknexôp (39) người vừa chết ở Paris cần phải nhớ lại rằng vào thời điểm lúc đó vẫn chưa xuất hiện cách nhìn nhận đánh giá mới về những người bỏ đất nước đi ra nước ngoài. Bộ chính trị phê phán tờ báo "Tin tức Mátxcơva" và Goócbachốp lúc đó đang đi vắng ở Crimê. Từ Crimê ông ta gọi điện thoại cho tôi và giao cho tôi nhiệm vụ nói rõ quan

(39). Vichto Nècraxốp (1911-1987) nhà văn nổi tiếng - người đã bỏ tổ quốc đi lưu vong năm 1974 và xuất bản các tác phẩm của mình ở nước ngoài (BT).

điểm của chúng tôi tại một trong các cuộc họp thường kỳ với các biên tập các báo và tạp chí. Tại cuộc họp này Sergli Xlobodenuc, phó phân ban báo chí của trung ương đảng đã kể lại rõ ràng: Ygo - Vorona trưởng ban văn hóa của Ủy ban trung ương đã gọi Xlobodenuc lên và nói rằng cả hai tờ báo "Báo văn học" và báo "Tin tức Mátxcơva đều đang định đăng bài cáo phó tưởng nhớ Necraxốp và Xlobodenuc đã báo cáo lại việc này cho Iacốplép - bí thư trung ương đảng". Sau đó nói lại với Voronop và với tờ "Tin tức Mátxcơva" rằng ý kiến của trên là không cho đăng bài báo nói trên, nhưng tổng biên tập báo "Tín tức Mátxcơva" Igo Iacôplép đã không chấp hành ý kiến của Bí thư trung ương đảng Alecxan Iacốplép.

Và vấn đề này được đem ra thảo luận tại cuộc họp các Tổng biên tập vào ngày 14 tháng 9, một ngày sau khi bài báo trên được đăng. Nhưng Iacôplép phản bác lại Xlobodenuc, nói rằng ông ta không nhận được chỉ thị gì của trung ương đảng cả và cuối cùng kết qủa cuộc họp vì vậy chẳng đi đến đâu.

Goócbachốp, Iacôplép và tôi đều có ý kiến thống nhất về vấn đề đăng tải bài cáo phó. Chúng tôi không bao giờ đề cập đến khía cạnh nghệ thuật của các tác phẩm của nhà văn này mà chỉ đánh giá về lập trường chính trị của ông ta. Một người bỏ đất nước đi lưu vong. Vào thời điểm đó chúng ta có một quan điểm hoàn toàn khác với quan điểm ngày hôm nay về những người lưu vong. Và hiện nay tất cả chúng ta, từ các nhà lãnh đạo cao nhất cho đến toàn xã hội đã xem xét lại vấn đề này và coi đó như một chuyện bình thường.

Qúa trình đánh giá lại giới lưu vong cũng đã diễn ra trong ý thức của tổng biên tập tờ "tin tức Matxcơva". Như tôi còn nhớ chính tờ "Tin tức Matxcơva" của Igo Iacôplép đã in lại từ báo Pháp "Le Figaro" một bức thư của chín nhà hoạt động nghệ thuật đã lưu vong. Bức thư đó kèm theo một bài của chính Igo Iacôplép ở đó ông ta trực tiếp nguyền rủa Liubôp, Vaxili Akascanop, Heixvectiu, Maximop và những người khác đã ký tên dưới bức thư. Dưới cách nhìn nhận hôm nay thì sự nguyền rủa của Igo Iacôplép với chức vị kia thực là nực cười và cũng hoàn toàn nực cười tương tự khi vài năm trước chúng tôi phê phán ông ta về chuyện cáo phó kia. Chuyện này tôi sẽ không kể ra nếu như nó không có một hậu qủa đáng lưu ý.

Sau khi có cuộc họp về vấn đề cáo phó nói trên, Igo Iacôplép đã viết một thư cho ủy ban trung ương đảng để khiếu nại tôi. Sao lại khiếu nại tôi? Chẳng lẽ chỉ vì tôi chủ trì cuộc họp? Tôi đã thể hiện ý kiến không phải chỉ là ý kiến riêng của tôi, mà đó cũng chính là của Goócbachốp, và

bài cáo phó không phải bị tôi cấm mà bị Alekxander Iacôplép cấm. Vậy tại sao tổng biên tập của tờ báo cấp tiến cánh hữu lại hướng sự tấn công vào một mình tôi?

Đầu tiên tôi bỏ qua không quan tâm đến chuyện này, tuy nhiên vài ngày sau sự việc bắt tôi phải suy nghĩ nghiêm túc về chuyện này. Goócbachốp đã xử lý với lời buộc tội này một cách rất kỳ lạ, ông ta gửi lá thư khiếu nại này cho tất cả ủy viên bộ chính trị như thể đồng tình với nó và không một ai có một ý kiến bình luận gì hoặc có một ý kiến gì khác với tác giả thư khiếu nại. Cách làm đó của Goócbachốp làm tôi phải suy nghĩ rõ ràng đó là sự ủng hộ hậu thuẫn cho Igo Iacốplép và là một cái tát nhẹ vào tôi, và tôi có thể thấy có bàn tay ai ở đằng sau việc này.

Việc đó để lại cho tôi một ấn tượng rất khó chịu và tôi chán đời rồi bỏ việc điều hành báo chí và phương tiện thông tin đại chúng. Và sau này tôi thấy rằng rõ ràng việc tôi xa rời các phương tiện thông tin đại chúng là một sai lầm nghiêm trọng của tôi. Vào thời điểm đó các báo và tạp chí đang hình thành lập trường, và tôi đã có thể ảnh hưởng đến qúa trình đó. Và kết qủa sau việc này là Goócbachốp và Iacôplép nắm lấy phương tiện thông tin đại chúng hoàn toàn vào tay mình. Goócbachốp thường xuyên có các cuộc họp với các biên tập hoặc gọi họ lên gặp, không có gì lạ là Goócbachốp lúc đó đang qúa bận tâm về vấn đề tư tưởng của Đảng.

Nhưng có một đặc điểm rất lạ của những cuộc họp đó của Tổng bí thư: mặc dù có sự có mặt của hầu hết ủy viên bộ chính trị nhưng chỉ có mỗi một mình Goócbachốp nói và hoàn toàn là độc thoại, mặc dù lúc đó chúng ta đang phủ nhận vai trò qúa đáng của một cá nhân. Và các cuộc họp đó trở thành các cuộc độc thoại lâu hàng giờ, ở đó Goócbachốp chỉ trích, chỉ thị và kêu gọi các tổng biên tập hãy đóng góp vào sự nghiệp đoàn kết toàn xã hội, trong khi đó không một ai thèm chú ý lắng nghe và cũng đồng thời khi đó các báo chí cực đoan tiếp tục cái công việc phá hoại của chúng. Tiếp tục nâng đỡ những bài báo phủ nhận hoàn toàn qúa khứ của chúng ta.

Tôi nhớ rằng đã nhiều lần tôi nói với Goócbachốp về sự vô tác dụng của các cuộc họp như vậy. Ông ta luôn tức giận và ra lệnh cho Ban tư tưởng trung ương phải cải tiến cách làm việc với phương tiện thông tin đại chúng. Tuy nhiên những mệnh lệnh đó cũng trở nên vô tác dụng. Tôi nghĩ rằng đầu tiên Goócbachốp không đánh giá hết hậu qủa xã hội của các công việc phá hoại của báo chí, phát thanh và truyền hình. Nhưng vai trò của phương tiện thông tin đại chúng trong việc làm mất ổn định ở các nước cộng hòa vùng Ban tích là qúa rõ ràng. Như các báo chí của

mặt trận nhân dân Litva, Estonia và Látvi đã trở thành các con dê hung hăn phá chuồng, chúng đang làm rung chuyển các chân cọc của chủ nghĩa xã hội và nhà nước liên bang. Báo "sự thật" đã cảnh cáo về điều này khi mà Vichto Aphanasép còn phụ trách ở đó, đó chính là một trong số ít các tổng biên tập của báo chí quốc gia không rơi vào vòng ảnh hưởng của Iacôplép (chính vì lý do đó giải thích tại sao người ta không tiếc các nỗ lực nhằm đánh bật Aphanasép ra khỏi vị trí công tác và cuối cùng đã đạt được âm mưu của họ).

Rất nhiều người đã cảnh cáo rằng các nước Bantích và đặc biệt là Litva đang được sử dụng như bãi thử các loại mô hình cấp tiến phá hoại. Rất tiếc rằng, không một ai, kể cả Goócbachốp và các ủy viên Bộ chính trị đã nghe ra những lời cảnh tỉnh đó. Lúc đó đã rõ ràng rằng (tính công khai và dân chủ đã bị các nhà cấp tiến lợi dụng để gây căng thẳng xã hội, đánh lạc hướng ý thức nhân dân, và làm mất ổn định đất nước. Trong khi đó cải tổ mà chúng ta đã bắt đầu từ năm 1985 lại đang rất cần có sự ổn định sự thống nhất quốc gia và nhất trí xã hội. Để nhằm giữ cho đảng và Nhà nước khỏi bị tan rã, chúng ta phải điều khiển phương tiện thông tin đại chúng theo một kiểu mới không phải bằng áp đặt mà bằng sự thảo luận và làm việc trên tình đồng chí, trên nguyên tắc đa nguyên xã hội chủ nghĩa của các báo chí truyền thanh và truyền hình. Chỉ có cách đấy mới ngăn chặn được tình trạng hỗn loạn vô chính phủ. Nhưng các ấn phẩm cấp tiến vẫn đang điên cuồng tiến công. Vào thời kỳ đó khó mà có thể nhớ đến cuộc họp nào của Bộ chính trị mà vấn đề thông tin đại chúng không được nêu ra. Vấn đề đó được hầu hết các ủy viên Bộ chính trị nêu ra đặc biệt là Rưscốp Criuscốp và Lukianốp (40) và nhiều bí thư trung ương đảng khác chỉ trừ Iacôplép và Metvedep.

Trung ương Đảng bắt đầu nhận được các thư từ gửi từ phía nhân dân căm phẫn bởi các bài thóa mạ đảng chúng ta, thóa mạ các cựu chiến binh và quân đội. Tất nhiên các phản ứng đó là chính đáng và nhầm mắt làm ngơ không phản ứng đáp lại các thư đó là điều không thể được, vì vậy Goócbachốp đôi khi thể hiện sự tức giận của mình với một vài bài nào đó hoặc chương trình phát thanh truyền hình gì đó. Nhưng mỗi một lần như vậy thì cũng chẳng khác gì cơn soáy trong cốc nước chè, chỉ toàn là lời nói chứ chẳng có gì hơn. Đôi khi Bộ chính trị chỉ định Metvedep "Xử lý tình hình" nhưng chẳng có ai tiếp tục theo dõi và ông ta cũng chẳng bao giờ báo cáo lại kết qủa. Tôi nghĩ - không! tôi tin tưởng chắc chắn rằng

(40). G. Criuscốp - lãnh đạo KGB và Anatoly Lukianôp chủ tịch xô-viết tối cao Liên Xô - sau này hai người bị bắt vì bị buộc tội hoạch định kế hoạch chính biến (BT).

các chính sách như vậy được các thủ lĩnh cấp tiến cánh hữu biết rất rõ và đều cổ vũ chúng.

Tình hình càng trở nên cấp bách với việc là tại tất cả các cuộc họp của hội nghị trung ương vào thời gian này, tại tất cả các cuộc gặp gỡ của công nhân, nông dân, giáo viên, và các cán bộ công nghiệp đã có các chỉ trích lớn tiếng đối với phương tiện thông tin đại chúng. Ngày nay ngồi đọc lại các bản ghi chép các hội nghị khi đó tôi kinh hoàng với cái kiểu lập trường của Goócbachốp. Ông ta hoặc là không thèm để ý đến sự phê phán, hoặc là cho đó chỉ là âm mưu của một số người nhằm lẩn tránh sự nhìn nhận nghiêm khắc của xã hội và báo chí. Tổng bí thư đã làm một sai lầm nghiêm trọng. Sự thống trị của phương tiện truyền thông cánh hữu rõ ràng là hiện thực. Đó là sự khủng bố về mặt tuyên truyền trong đó không có một cơ hội nào cho sự phát triển của các ý tưởng khác. Trong một ngày cứ như là theo hiệu súng lệnh của người chỉ huy năm hoặc sáu tờ báo và tạp chí hàng đầu ở Mátxcơva cộng thêm với vô tuyến truyền hình và đài phát thanh Maiắc đồng loạt tung các đợt sóng tiến công chống lại các đối thủ của chúng trong các chiến dịch tuyên truyền làm mất ổn định, chúng còn được sự ủng hộ rất mạnh mẽ của các đài nước ngoài.

Những người tự gọi mình là dân chủ đã cho thấy dấu hiệu của chuyên chế và họ cố gắng chiếm độc quyền về tư tưởng, đó là một xu hướng nguy hiểm đe dọa dân chủ thật sự (41).

Nhưng Goócbachốp đã đánh giá thấp điều đó và cuối cùng điều không thể tránh khỏi đã xảy ra. Con quỷ bị nhốt trong bình sau khi ra được khỏi bình quay ra tấn công người đã giải phóng nó. Các báo chí cấp tiến quay lại tấn công chính ngay Goócbachốp vào chính ngay thời điểm kích tính và khó khăn nhất của cải tổ.

Tôi đã kiên trì tác động lên Goócbachốp trong hai năm trời, cho đến Hội nghị trung ương Đảng tháng 10 năm 1990 để nhằm đưa vào chương trình nghị sự vấn đề "trách nhiệm của phương tiện thông tin đại chúng" và "cố gắng ngăn chặn các quan điểm chủ quan một chiều không cho chúng được xem xét như ý kiến của toàn dân". Cuối cùng ông ta đã lên án các phương tiện thông tin đại chúng là đã "lạm dụng công khai để gây

(41). Âm mưu thực của các nhà dân chủ cấp tiến đã được bộc lộ rõ bởi những sự kiện sau này ở (Grudia) nắm lấy chính quyền trên ngọn sóng chống cộng, chống xô-viết. Những kẻ tổ chức không chính thức ở các địa phương được sự ủng hộ tích cực của Sôpchắc và những kẻ khác trước tiên đóng cửa các báo không đồng tình với chúng và giải tán các xô-viết các địa phương mặc dù những xôviết này được bầu lên một cách hợp pháp, chúng chỉ định sự điều hành độc tài trực tiếp. Ở các nước dân chủ lành mạnh phương Tây người ta đã bị cơn sốc sửng sốt bởi những diễn biến chính trị cực đoan không chế ngự được.

ra những thiệt hại". Phải mất bao nhiêu thời gian mới làm cho ông ta đến được với kết luận như vậy. Cho đến lúc đó thì cải tổ, qúa trình dân chủ hóa và toàn xã hội đã bị phái đối lập chống phá điên cuồng.

Sự chỉ trích ngày càng dữ dội từ các thành phần xã hội nhất là từ phía đảng đối với phương tiện thông tin đại chúng đã buộc Iacôplép phải chế tác ra các lý thuyết bào chữa cho các hành động phá hoại của các báo và tạp chí mà ông ta bảo hộ. Và thế là xuất hiện các luận điểm khó hiểu rằng: "báo chí và vô tuyến truyền hình chỉ đơn giản là tấm gương phản ánh cuộc sống, cuộc sống thế nào thì báo chí như vậy". Thực tế, Iacôplép đã phát biểu trên một cuộc họp của Bộ chính trị "giá trị lớn nhất của các phương tiện thông tin đại chúng là phản ánh những gì xảy ra trong xã hội. Không có gì ngạc nhiên với thực trạng của chúng hôm nay".

Mọi người xôn xao trong cơn bực tức và những diễn biến thù địch đó buộc Iacôplép phải im lặng. Nhưng vấn đề thì vẫn còn đó: "Làm sao mà Iacôplép một người nhiều năm phụ trách vấn đề tư tưởng của trung ương Đảng lại có thể nói rằng sự phản ánh là chức năng chính của các phương tiện thông tin đại chúng, tất cả mọi người kể cả Iacôplép đều biết rất rõ rằng báo chí và vô tuyến là các tay đòn mạnh mẽ để thành lập ý kiến quần chúng.

Và đó là lần đầu tiên tôi được chứng kiến các khả năng kỳ diệu của Iacôplép nói đen thành trắng. Sau này tôi còn được thấy nhiều và kết luận rằng đó là trò ảo thuật lý luận rất qúy giá của nhà chính khách này. Tôi nhớ lại cuộc diễu hành ngày Một tháng Năm trên quảng trường đỏ năm 1990. Sau khi các đoàn diễu hành của các thành viên công đoàn thương nghiệp đi qua lăng Lênin thì một cuộc biểu tình của "bọn điên" đã diễn ra trên quảng trường với sự hậu thuẫn của Hội đồng thành phố Matxcơva, liên minh dân chủ, và các loại cái gọi là các nhóm cánh tả khác, họ mang các biểu ngữ trực tiếp chống Bộ chính trị và Goócbachốp.

Tôi nhớ lại Goócbachốp lúc đó đến bên tôi và nói "Igo, tôi thấy rằng đã đến lúc phải chấm dứt cái trò này được rồi đấy - chúng ta hãy đi thôi".

"Đúng đã đến lúc rồi" tôi trả lời.

Và sau đó chúng tôi rời lan can quan sát trên lăng (42).

Mọi người đều rõ đó là lực lượng chính trị nào, ai đứng đằng sau cuộc biểu tình này, biểu dương lực lượng này. Ấy vậy mà tại cuộc họp báo được

---

(42). Vào thời kỳ này trước sự có mặt của các ủy viên khác của Bộ chính trị tôi lại một lần nữa nói với Goócbachốp rằng những sự kiện này đang làm sáo trộn đất nước. Nhưng ông ta gạt bỏ sự

phát đi trên ti vi trung ương Iacôplép tuyên bố một cách không do dự rằng cuộc biểu tình chống Goócbachốp được tổ chức bởi các lực lượng bảo thủ chứ không phải ai khác. Tuyên bố của ông ta được đăng trên báo "Sự thật" và đã gây ra sự phẫn nộ cao độ. Nhưng điều rõ ràng hơn cả là Iacôplép đại diện cho lực lượng nào trong Bộ chính trị.

Không thèm lưu ý đến sự phản đối của Bộ chính trị đối với luận điểm "tấm gương phản ánh" mà Iacôplép đã bảo vệ trên báo chí và trong bài nói với một nhóm biên tập của các báo của giới trẻ tại trường cao cấp đoàn Cômxamôn Metvêdép lại lặp lại Iacôplép nhằm dựng lại thuyết "tấm gương" tại hội nghị trung ương Đảng và đã gây ra phản ứng phản đối rất mạnh của thính giả.

Các ủy viên Bộ chính trị nhiều lần thể hiện sự phẫn nộ với thuyết "tấm gương" của Iacôplép tại nhiều cuộc họp. Nhưng rất tiếc rằng lập trường lạnh nhạt của Goócbachốp rơi hẳn về thiên hướng không can thiệp vào phương tiện thông tin đại chúng. Các nhà cấp tiến sử dụng báo chí và truyền hình để giật dây ý kiến quần chúng, truy đuổi những người mà họ không thích, và vi phạm luật bầu cử trong qúa trình vận động bầu cử bằng cách trao ưu thế thời gian cho người ứng cử của họ.

Ở đây tôi không nói đến sự khác nhau ý kiến trong báo chí, mà nói đến sự chuyên chế độc tài của các lực lượng phá hoại hoành hành bằng phương tiện thông tin đại chúng. Điều đó thúc đẩy nhanh sự sụp đổ kinh tế và kích thích mạnh mẽ các xung đột sắc tộc. Các cơn gió từ báo chí cấp tiến đã làm suy yếu nghiêm trọng lực lượng công an tạo điều kiện cho tội ác có tổ chức. Nói tóm lại luồng gió của chúng đã làm suy yếu hệ thống tự bảo vệ của xã hội. Những nhà sử học trong tương lai sẽ rất dễ dàng tìm được mối liên hệ trực tiếp giữa các bài đăng có tính phá hoại và những căn bệnh trầm trọng của xã hội chúng ta. Để làm điều đó họ chỉ cần giở các trang báo chí cấp tiến trong thời kỳ cải tổ.

Tôi tin tưởng chính xác rằng trong số các nhà báo vô tình hay hữu ý góp phần làm mất ổn định cuộc sống của chúng ta, đại bộ phận trong số họ - nhất là các nhà báo trẻ tuổi bị lợi dụng và bị điều khiển bởi những nhân vật già dặn rất nhiều kinh nghiệm chính trị - các nhà báo này khi bị lợi dụng thậm chí cũng chẳng biết mình đang làm gì. Khi tôi lên án cái phương tiện thông tin đại chúng phá hoại thì không nên giải thích ý của tôi như sự coi thường và không tin tưởng đến phương tiện thông tin đại chúng - ngược lại tôi đánh giá rất cao loại hình này và thực tế là có rất nhiều các nhà báo xô-viết và nước ngoài mà tôi đã gặp đều biết và công nhận điều này. Có rất nhiều bài đăng và nhiều tập thể báo chí đã đáp ứng đúng được

yêu cầu của thời kỳ và đã có lập trường nguyên tắc mô tả trung thực hình ảnh của qúa khứ và hiện tại.

Tôi cũng không hề có một cảm giác tức tối trả thù nào vì những bài viết mà trong đó viết biết bao nhiêu điều không đẹp và thường là xuyên tạc về tôi. Hôm nay khi mà sự căng thẳng chính trị đã từng quấn quýt xung quanh tên tôi trong vài năm trước đã lắng xuống. Tôi vẫn thường được đề cập tới bởi chính những tờ báo và tạp chí chỉ mới đây đã "săn lùng" tôi. Nói chúng tôi cố gắng không phản bác chúng vì chỉ có những người ngốc mới bực tức chống lại báo chí.

Không! Sự suy nghĩ của tôi về vai trò của báo chí trong Perestroika không phải là do tôi bị phỉ báng và bị làm tổn thương lòng tự trọng. Điều này chính là các phân tích chính trị nghiêm túc về những gì đã xảy ra cho đất nước chúng ta những năm qua. Và vai trò tối quan trọng của các phương tiện truyền thông đại chúng là không thể coi thường. Chúng ta ở Liên Xô vẫn luôn luôn biết vậy. Nhưng chúng ta không khái niệm được rằng các phương tiện thông tin đại chúng có thể là những vũ khí nguy hiểm và lợi hại như thế nào trong điều kiện Galasnost và đa nguyên. Iacôplép người đã từng nhiều năm ở phương Tây tất nhiên là có nhiều hiểu biết về vấn đề này hơn so với các thành viên Bộ chính trị. Từ khi bắt đầu ông ta đã thiết lập sự kiểm soát cá nhân đối với các báo chí cấp tiến. Bây giờ thì không còn nghi ngờ gì nữa: những báo chí "bạo mồm" nhất thường viết về sự bảo hộ của Iacôplép. Đôi khi ông ta tham dự vào các cuộc gặp của Hội đồng của tờ báo thân tín của mình "Tin tức Matxcơva. Đó là dấu hiệu rõ ràng của sự gần gũi của Iacôplép với các nhà cấm tiến cánh hữu. Mọi việc đã được giải thích qúa rõ ràng.

Những phương tiện thông tin đại chúng thực sự cấp tiến lúc khởi đầu đã sử dụng Iacôplép như một vũ khí bí mật, sau đó như một vũ khí công khai trong cuộc đấu tranh giành quyền lực trên quảng trường cũ. Với sự trợ giúp của các phương tiện đó Iacôplép đã điều khiển công luận chống lại các đối thủ của mình (43).

Sự xung đột công khai đầu tiên với Iacôplép là vào cuối năm 1987. Khi mà đi vắng cũng như thường lệ, Goócbachốp giao cho chúng tôi nghiên cứu một loạt các đề nghị nhằm tiếp tục phát triển qúa trình chính trị ở trong nước. Ngay sau khi Goócbachốp trở về Matxcơva đã có cuộc họp của Bộ chính trị thảo luận về vấn đề "quy mô và các bước của cải tổ". Cuộc thảo luận đã diễn ra thú vị và phong phú, cuộc họp kéo dài lâu. Sau đó Iacôplép,

(43) Ở đây rất đáng chú ý trích dẫn Svetlana Goriacheva phó chủ tịch xô-viết tối cao liên bang Nga trong bài trả lời phỏng vấn sau này cho báo "Sự thật" về vai trò của phương tiện thông tin đại chúng: "Tôi nghĩ rằng tuyên truyền của chúng ta đã trở thành vũ khí khủng khiếp trong những tay khủng khiếp".

một số đồng chí khác và tôi được giao trách nhiệm soạn thảo nghị quyết dựa trên các kết luận thảo luận.

Tôi đã chuẩn bị xong tài liệu, tôi ký vào đó và chuyển giao cho bản đó cho ban tổng hợp để chuyển cho các ủy viên Bộ chính trị. Sau đó một hai ngày tôi nhận được dự thảo nghị quyết của Goócbachốp, trong đó thiếu rất nhiều các điểm ban đầu, và đặc biệt thiếu hẳn các điểm phê phán và các phương tiện thông tin đại chúng và lên án những kẻ tô đen lịch sử chúng ta. Những điểm đó của dự thảo đã bị gạch bỏ. Hóa ra là Iacôplép không nói với bất cứ ai đã sửa đổi nội dung nghị quyết và sửa đổi ở những vấn đề quan trọng cơ bản nhất.

Đó là điều rất đáng ngạc nhiên vì đó là sự vi phạm các thủ tục thông thường cho việc thông qua các nghị quyết qua Bộ chính trị. Điều quan trọng nhất là: điều này người ta tỏ ra coi thường, phớt lờ ý kiến tập thể của bộ chính trị. Hơn nữa chúng tôi đã mất nhiều thời gian để thảo luận về các hiện tượng tiêu cực của việc bôi đen lịch sử xô-viết.

Ngay lập tức tôi viết khuyến nghị của tôi về bản dự thảo này và gửi nó cho Goócbachốp kèm theo bức thư đặc biệt, tôi đã để dự thảo trong cặp của mình và để có thể trao nguyên văn bức thư đặc biệt mà tôi đã gửi cho Goócbachốp.

Mikhail Segâyêvích!

Nội dung: "Kiến nghị về đồng chí Iacôplép liên quan đến dự thảo nghị quyết của trung ương Đảng "những vấn đề then chốt của Perestroika trong đất nước chúng ta và giá trị của các tổ chức đảng trong việc làm tích cực hóa Perestroika". Như đồng chí đã thấy: tất cả những gì liên quan đến việc lên án kiểu đưa tin giật gân của báo chí và các âm mưu bôi đen tất cả các thành tựu đã đạt được của chúng ta đều đã bị gạt bỏ khỏi dự thảo nghị quyết. Các thành viên Bộ chính trị của Ủy ban trung ương đã phát biểu nhiều về loại hiện tượng này trong khi thảo luận về giai đoạn hiện nay của Perestroika Công nhân cũng biết về điều đó trong các bức thư của họ, và các ấn phẩm cũng đăng về điều đó. Làm sao chúng ta có thể làm ngơ với sự thể như vậy.

Có những điều có thể đã bị thêm bớt và lược bỏ (kèm theo bản nội dung) - đó là những kiến nghị của tôi về thực chất nội dung của bản dự thảo. Còn bây giờ xin nói về thể thức: Tôi nhận được đề nghị của đồng chí Iacôplép A.N chỉ sau khi chúng ta đã gửi dự thảo đi để biểu quyết thông qua. Tuy vậy chữ ký của tôi lúc đó đã có trên tài liệu.

Kính thư

Xe. Ligachốp 10-6-1987.

Ngay sau đó tôi nhận được thư viết tay của Goócbachốp "Igo cudmích. Tôi đề nghị gặp đồng chí một lần nữa và thảo luận một cách bình tĩnh. Do vậy xin mời đồng chí hãy đến gặp tôi. Có thể chúng ta phải xem thêm nên viết cái gì và nên không viết cái gì. M. Goócbachốp".

Câu "xem xét thêm nên viết cái gì và không nên viết cái gì" đã làm tôi choáng váng. Cả xã hội đang sôi sùng sục, các yêu cầu từ các công dân và công luận đòi phải lập lại trật tự dân chủ. Trên báo chí đăng tăng lên ấy thế mà chúng tôi được Goócbachốp đề nghị "không nên viết, giữ lại trong đầu" chỉ có thế thôi ư?

Sự thảo luận tiếp theo với Goócbachốp là vô tác dụng. Goócbachốp không chú ý đến kiến nghị của tôi và nội dung với sự sửa chữa của Iacôplép đã được in.

Sau đó báo chí rộ lên in bài chỉ trích tác phẩm "Về sự chống lại lịch sử". Đó là tác phẩm của Iacôplép đã được in trong báo văn học từ năm 1972. Người ta phê phán rằng tác giả đã phát biểu ý kiến chống lại việc hồi sinh của ý thức dân tộc Nga, rằng tác giả đã kết án giai cấp nông dân là gia trưởng độc đoán và đã quy kết tác phẩm của Karamdin "lịch sử của nhà nước Nga" (44) là tác phẩm nguy hiểm. Tuy nhiên một vài nhà văn vẫn kiên trì đòi tác phẩm trên của Karamdin phải được tái bản. Các bài chỉ trích này ở thời Perestroika đã chỉ ra rằng bài của Iacôplép hồi năm 1972 đã bôi nhọ nhà văn Mikhain Solokhốp và nhà văn đã khiếu nại với Xuxlôp với kết qủa là Iacôplép phải rời khỏi chức vụ trưởng ban tuyên truyền của trung ương và đi làm đại sứ ở Canada như một "hình phạt". Goócbachốp đề nghị tôi gặp Iacôplép ông ta đang nhận thức được rằng xung đột trầm trọng đang chín muồi giữa hai chúng tôi và tôi có ý nghĩ rằng ông ta (Goócbachốp) hy vọng rằng chúng tôi sẽ có thỏa hiệp.

Cuộc nói chuyện của chúng tôi bắt đầu bằng câu hỏi của Iacôplép tại sao tôi không bảo vệ, ủng hộ ông ta khi mà báo chí chỉ trích bài của ông ta xuất hiện đã khá lâu - tôi đã thừa nhận là thậm chí chưa đọc bài đó.

"Tôi sẽ gửi bài đó cho anh" - Iacôplép nói - "Anh hãy đọc đi và xin anh cho biết ý kiến của anh, tôi nghĩ anh sẽ ủng hộ tôi, tôi bị người ta chỉ trích không thỏa đáng".

Sau đó cuộc nói chuyện chuyển sang các vấn đề hiện tại và rõ ràng rằng chúng tôi có các lập trường hoàn toàn khác nhau. Chúng tôi không nhất trí được với nhau về lịch sử, về đảng, và về qúa trình dân chủ hóa. Tôi cần phải nói rằng Iacôplép có khả năng thuyết phục, có năng khiếu về

(44). "Lịch sử của nhà nước Nga" - của Nicolai Karamdim (1766 - 1826) nhà sử học bảo thủ.

mặt này - nhưng anh ta chỉ theo đuổi lý luận thuần túy về mặt lô-gích. Và tuy vậy anh ta không tác động được tôi. Như thành ngữ có câu "Vỏ quýt dày gặp móng tay nhọn" (ý nói cao thủ gặp phải cao thủ - ăn cắp, bà già gặp nhau).

Trong 90 phút chúng tôi nói chuyện riêng chỉ giữa hai người với nhau không một ai trong chúng tôi thay đổi lập trường của mình, nhưng quan hệ giữa chúng tôi thì đã rõ ràng.

Tuy vậy Iacôplép vẫn còn hy vọng nhỏ nhoi rằng tôi sau khi đọc xong tôi sẽ đứng về phía Iacôplép. Lúc này ông ta đang rất cần sự ủng hộ và sẽ rất biết ơn sự ủng hộ cá nhân. Nhưng sau khi đọc xong bài đó tôi gọi ông ta và nói rằng: "Tôi nghĩ là chúng ta không cần phải có cuộc tranh luận dài về những vấn đề trong bài này. Có rất nhiều sai lầm trong bài của anh và đặc biệt là cách đánh giá qúa khứ... có nhiều điều tôi không thể đồng ý".

Đó là một bài nghiêm túc, đó không phải đơn giản chỉ là đánh giá vài sự kiện, mà là cách thể hiện thế giới quan. Vấn đề này tôi không thể nhượng bộ, tôi không thể liên minh với Iacôplép trên cơ sở vô nguyên tắc kiểu "Ông mất chân giò, bà thò chai rượu".

Tôi gọi điện cho Goócbachôp và nói với ông ta rằng: tôi đã gặp Iacôplep và đã đi đến kết luận rằng chúng tôi có các quan điểm rất khác nhau về các vấn đề quan trọng và nắm giữ các lập trường khác nhau.

"Tóm lại, Mikhain sexgeievich - tôi tổng quát lại Iacôplep và tôi không thể có chung một lập trường thống nhất, chúng ta phải đối mặt với một sự thật như vậy.

Từ giờ phút đó trở đi tôi đã khái niệm rất rõ ràng rằng sẽ có những trận chiến đấu rất khó khăn quyết liệt với những lực lượng xung kích chính của các phương tiện thông tin đại chúng cấp tiến chống lại tôi. Tất nhiên lúc đó tôi không thể đoán trước - cụ thể là tôi sẽ bị bọn họ biến thành cái bia trong vụ Tbilixi, trong vụ Gdlyan, và thậm chí trong vụ Konpasevô (45) và hoặc như trong bức thư của Nhina Anđrâyépva tôi bị dán nhãn "đầu sỏ bảo thủ" và bài đó thúc giục kêu gọi mọi người nhìn nhận chúng tôi là "một nhóm chống cải tổ" trong Bộ chính trị. Nhưng tôi đã hiểu rằng thời kỳ khó khăn đã đến. Tôi hiểu tôi đang đứng ngáng đường những thế lực nào và tôi chấp nhận tiến lên phía trước một cách có ý thức bởi vì tôi thấy mây mù của bão tố đang kéo đến bao phủ trên bầu trời của đất nước.

---

(45) Xem chương 4, 5 và 6 liên quan đến việc lên án chống lại Ligachôp (BT)

Phe cấp tiến được hiện thân bởi Iacôplep tại cấp lãnh đạo cao nhất của Liên Xô đã đe dọa phá hủy tiến trình nhịp điệu của Pêrestroika và thúc đẩy các bước chuyển mà không tính đến các thực tế. Tôi đã phải làm mọi cái những gì có thể làm được trong khả năng của tôi để vô hiệu hóa các âm mưu tàn hại đó. Nói về mặt công danh cá nhân không có ai cản trở tôi trong năm 1983 và năm 1987 cũng không ai ngáng đường tôi. Tôi hiểu cuộc đấu tranh sắp tới không phải là cuộc đấu tranh vì quyền lực mà là cuộc đấu tranh vì lý tưởng và tôi đối mặt với nó một cách không do dự.

Nhưng thậm chí trong mùa thu ẩm ướt đó ngay trong những giấc mơ man dại nhất tôi cũng không thể hình dung được rằng tôi sẽ phải bảo vệ không những lập trường về Perestrôika đã được nhất trí từ năm 1985, mà tôi còn phải bảo vệ cái thiêng liêng qúy giá hơn đó là chủ nghĩa xã hội và đảng cộng sản - khi mà bọn cấp tiến cánh hữu và dân chủ giả hiệu mở các cuộc tiến công chống lại những giá trị này.

Tôi không thể nhìn thấy trước sự căng thẳng và sự cấp bách của tình hình ngay tại quảng trường cũ. Những mưu toan nhằm giảm bớt ảnh hưởng của Ligachop đã gây ra những hậu qủa tiêu cực cho toàn đảng, không phải đó là vì bản thân cá nhân tôi mà là do cách thức mà các sự kiện đã diễn ra. Nhưng như các ủy viên ủy ban trung ương đã nhận xét đảng dường như đang bị một cơn bệnh ngủ li bì.

Khoảng một năm sau khi có các sự kiện như tôi đã mô tả trong tháng 9 năm 1988 lại một lần nữa trong kỳ vắng mặt thường xuyên của mình Goócbachốp thảo ra kế hoạch tổ chức lại công việc của Ủy ban trung ương của đảng. Ông ta đề nghị thành lập các tiểu ban tư tưởng, tổ chức, kinh tế, nông nghiệp và đối ngoại và các vấn đề khác nữa. Mỗi một tiểu ban này sẽ được lãnh đạo bởi một Ủy viên Bộ chính trị. Cung cách tổ chức lại này được lập luận rằng với lý do nhằm cải tiến công việc của Ủy ban trung ương. Nhưng mục đích thật sự của mưu đồ này thì qúa rõ ràng.

Vì có sự đối đầu do hai ủy viên Bộ chính trị cùng chịu trách nhiệm tư tưởng Ligachop và Iacoplep hai bên giữ hai lập trường đối lập nhau. Tình hình này thực tế cần có phương sách giải quyết. Nhưng phương sách giải quyết được lựa chọn như đã nói trên thì hoàn toàn lạ lùng. Đó là một sự vi phạm nghiêm trọng điều lệ đảng chưa từng có trong hàng chục năm qua. Cái thâm hiểm cố ý hay không cố ý của việc tổ chức lại này là nằm ở chỗ nó nhằm thủ tiêu ban Bí thư trung ương Đảng mà bề ngoài không đả động gì đến việc hạn chế Ban bí thư hay có ý định tiến công Ban bí thư. Các tiểu ban được thành lập và từ nay các cuộc họp của Ban bí thư

sẽ đơn giản không còn theo chức năng của nó nữa. Đảng đã bị tước mất bộ tham mưu hành động cho các lãnh đạo đảng.

Điều đó có ảnh hưởng phá hoại ghê gớm đối với hoạt động của cả Ủy ban trung ương và cả các ủy ban đảng địa phương. Kỷ luật chấp hành nghị quyết giảm đi mạnh mẽ và sự kiểm tra giám sát bị suy yếu vì một chức năng của Ban bí thư là kiểm soát và giám sát việc thi hành các quyết định của trung ương Đảng. Một trong những chức năng quan trọng khác của Ban bí thư là phổ biến các kinh nghiệm có ích cho toàn đảng. Và bây giờ với sự phân chia các tiểu ban theo các ngành thì từ nay các cán bộ đảng phải hoàn toàn dựa trên sức mình là chính để giải quyết các vấn đề. Thế là cấp trung ương biến mất và mối liên hệ ngành dọc cũng biến mất.

Gần một năm đã qua mà chẳng có một cuộc họp nào cả Ban Bí thư và tuy rằng về chuyện đó không có một lời tuyên bố chính thức nào nhưng đó không còn là bí mật nữa. Khi đó tôi phải trả lời rất nhiều câu hỏi về vấn đề trên cả ở trong nước, cả khi đi ra nước ngoài (Tại sao không còn thấy vai trò của Ban bí thư nữa?) và tôi đã phải giải thích là hiện nay trung ương đảng đang bận phải giải quyết nhiều vấn đề cơ bản. Đến nay tôi cảm thấy tôi đã phạm một sai lầm nghiêm trọng khác là đã không đặt vấn đề về Ban bí thư ra trước các cuộc họp Bộ chính trị hoặc các hội nghị trung ương Đảng. Nói thật ra tôi không làm điều đó vì chỉ một nguyên nhân đụng chạm đến tôi về mặt cá nhân. Tôi ngại rằng với cương vị chủ tịch Ban bí thư tôi nêu vấn đề lên khác gì đấu tranh giành quyền lực cho chính bản thân mình. Sự khiêm tốn không chân chính đó đã dẫn tôi đến chỗ bỏ qua nguyên tắc của mình và đã đồng ý với cái mà tôi không được làm như vậy. Thậm chí cả khi Alechxangđra Briucôva ủy viên dự khuyết bộ chính trị hỏi Goócbachôp tại sao ban bí thư không làm công việc của mình. Tôi đã giữa miệng không nói gì - lúc đó Goócbachôp quay sang và nói: Hãy hỏi Ligachôp xem ông ta có cần Ban bí thư không? - và tôi đã không trả lời gì. Trong tình hình chính trị mới ngày càng phức tạp các đảng viên cộng sản tại tất cả các cấp nóng lòng chờ đợi chỉ thị từ Matxcơva các hội nghị trung ương đảng đã nghe thấy rất nhiều yêu cầu thậm chí đòi hỏi đòi phải xác lập lập trường rõ ràng của đảng về những gì xảy ra trong nước. đó là những đòi hỏi chính đáng và đẹp đẽ. Ủy ban trung ương là trung ương lãnh đạo chính của đảng bộ chỉ huy của đảng nó có trách nhiệm thực hành các chức năng của cơ quan trung ương như bất cứ một cơ quan trung ương của bất cứ một đảng chính trị nào trên thế giới; đó là: hướng dẫn chỉ đạo các đảng viên của mình trong các cuộc

chiến chính trị cao trào nhất là trong các kỳ tuyển cử. Ấy vậy mà để đáp lại các yêu cầu đòi hỏi đó của cán bộ đảng viên các cấp câu trả lời từ Ủy ban trung ương bao giờ cũng chỉ là một "hãy tự quyết định lấy cần phải hành động như thế nào đừng có chờ sự trợ giúp từ trung ương - hãy tự quyết định lấy".

Cái luận điểm sai lầm đó đã tước vũ khí của đảng trước ngay một nguy cơ mới rất nguy hiểm - chủ nghĩa chống cộng. Và việc tước vũ khí của đảng, vô hiệu hóa đảng được thực hiện một cách rất tinh vi khi người ta ra các lời kêu gọi bằng miệng "không can thiệp" đúng vào lúc diễn ra chiến dịch vận động bầu cử như vậy các ủy ban đảng - các ủy ban mà trước đó đã được người ta nói rằng "hãy tự quyết định" đã bị trói tay khi họ định có các hành động tích cực tác động lên qúa trình bầu cử. Trong khi đó Ban bí thư trung ương đảng không hề có cuộc họp nào trong thời kỳ bầu cử khiến cho tình trạng càng xấu càng trầm trọng thêm.

Sự thiếu vắng các cuộc họp của Ban bí thư cùng phá hoại nguyên tắc lãnh đạo tập thể của đảng, kể cả việc thảo luận tập thể vấn đề nhân sự. Về mặt kỹ thuật các quyết định của ban bí thư vẫn đều đặn phát ra từ tòa nhà của ủy ban quốc gia. Nhưng đó chỉ là những vấn đề có tính hình thức như chuyển giao giấy tờ từ văn phòng này sang văn phòng khác để lấy chữ ký.

Lịch sử của đảng luôn cho thấy rằng việc vi phạm nguyên tắc lãnh đạo tập thể bao giờ cũng dẫn đến những hậu qủa trầm trọng cho đất nước. Nguyên nhân của các sự vi phạm đó là rất khác nhau với các thời kỳ khác nhau. Còn ở đây trong trường hợp của Iacoplep thì rõ ràng Ban bí thư bị vô hiệu hóa vì Ban bí thư là vật cản trên đường của Iacoplep. Thường thường trên các cuộc họp ông ta chẳng có gì để mà nói. Tôi có cảm tưởng rằng ông ta đã không đọc các tài liệu mà Ban bí thư đã chuẩn bị. Bắt đầu từ mùa xuân năm 1988 ông ta bắt đầu bỏ các cuộc họp đôi khi không thông báo cho chúng tôi biết là ông ta sẽ vắng mặt. Tôi đã một lần khiển trách cảnh cáo ông ta và Iacôplep trả lời rằng "Tôi có mệnh lệnh từ Mikhain Secgâyêvích tôi phải đi công tác ra khỏi thành phố". Tôi đã nói lại chuyện đó với Goócbachôp và ông ta đã tránh trả lời thẳng và tôi đã có thể thấy rõ: Ban bí thư là vật chướng ngại trên đường của họ (Goócbachôp và Iacoplep).

Sau khoảng một năm tình hình đòi hỏi phải nhóm họp lại các cuộc họp của Ban bí thư: vì công việc của bộ máy đảng có nguy cơ bị tê liệt. Nhưng những cuộc họp sau này được chủ tọa bởi Metvedep - rất không đều đặn và không xem xét những vấn đề quan trọng. Các cuộc họp đều

đận chỉ được lập lại sau đại hội 28 của đảng, các tiểu ban của Ủy ban trung ương cũng vẫn tiếp tục tồn tại. Kinh nghiệm cho thấy các tiểu ban này không thể nào thay thế được cho Ban bí thư, chúng chỉ ra rằng việc muốn thủ tiêu Ban bí thư là một chủ định đã được cân nhắc kỹ lưỡng từ trước.

Sau khi các tiểu ban được thành lập, tôi được chỉ định phụ trách chính sách nông nghiệp. Iacốplép - phụ trách đối ngoại và Metvedep phụ trách tư tưởng (46).

Tại sao và như thế nào mà Metvedep lại trở thành nhà tư tưởng chính? Câu trả lời cho vấn đề này không nên tìm ở trong sự sơ suất thiếu cân nhắc cẩn thận của lãnh tụ đảng, mà ngược lại điều này được thực hiện một cách có ý thức chủ định và có tính toán kỹ lưỡng.

Tính cách cá nhân của Metvedep làm cho ông ta trở nên một người rất hợp rất tiện dụng. Tính chất phục tùng ngoan ngoãn như cái máy đồng hồ sẽ bảo đảm rằng trên cương vị nhà tư tưởng, chính ông ta sẽ tuân thủ chắc chắn không đắn đo tất cả những gì người ta chỉ thị bất kể đến việc các chỉ thị đó như thế nào.

Không phải chỉ Goócbachôp là người ra chỉ thị, mà thường cả Iacốplép. Việc chấm dứt họp Ban bí thư và bổ nhiệm Metvedep vào cương vị nhà tư tưởng chính có nghĩa là Iacoplop đã trở thành người quyết định chính sách tư tưởng trong ủy ban trung ương. Từ thời điểm này vai trò "hồng y giáo chủ áo xám" của Iacoplep đã rõ ràng (hồng y giáo chủ áo xám kẻ đứng đằng sau giật dây - thầy dùi).

Iacoplep người đã thành công trong việc xếp đặt người của mình bao quanh Goócbachôp là người vô hình đứng đằng sau những diễn biến không lường trước được và những Zikzak (khúc quanh) trong các chính sách những năm vừa qua. Chính là ông ta là người đã điều khiển báo chí cấp tiến, chính ông ta người đã cố gắng lèo lái điều khiển công luận.

Làm thế nào mà Iacoplep đã thành công loại trừ được các cản trở chính trên con đường mưu đồ của mình như loại trừ Ban bí thư - cơ quan lãnh đạo tập thể thường trực, làm thế nào mà ông ta làm được việc đó mà không cần phải loại trừ Ligachôp? Câu trả lời rất đơn giản: cả Iacoplep cả Goócbachôp đều biết rất rõ là tại các hội nghị trung ương đảng họ không thể đặt vấn đề thay thế tôi ra khỏi chức vụ ủy viên Bộ chính trị Hội nghị trung ương nhất định sẽ không ủng hộ họ hơn nữa một cố gắng như vậy có thể có hậu qủa xấu với những người khởi sự.

---

(46) Tôi sẽ nói cặn kẽ về Đại hội 28 của Đảng trong tập 2 của hồi ký.

Goócbachôp có khái niệm rất rõ về ảnh hưởng mạnh như thế nào của tôi đối với các đảng viên tích cực của đảng.

Việc người ta mở các cuộc công kích liên tục không ngừng chống lại tôi làm tôi phải suy nghĩ về động lực sâu xa của họ. Hãy cho phép tôi nhắc lại là đằng sau những cuộc tiến công đó chúng tôi không hề có các khúc mắc cá nhân gì với nhau, không có thù địch gì và cũng không có mối nợ cũ gì cần thanh toán. Quan hệ của tôi với Iacoplep vẫn ổn định bình thường, và quan hệ của tôi với Goócbachôp là quan hệ hữu hảo, chúng tôi đã cùng nhau tấn công vào tháng 4 năm 1985 (khi Goócbachôp lên chức Tổng bí thư) và chúng tôi đã cùng nhau bắt đầu Perestroika. Cũng không thể giải thích cuộc tiến công đó như là mưu đồ đấu tranh giành quyền lực vì cuối năm 1988 cuộc đấu tranh giành quyền lực mà Iacoplep khởi xướng đã cơ bản được giải quyết ngã ngũ khi mà trên thực tế tôi bị rời khỏi vị trí Bí thư thứ hai và chuyển sang vấn đề nông nghiệp tôi không còn là đối thủ giành quyền lực của họ nữa. Vậy họ bắt đầu các cuộc tiến công tuyên truyền điên dại chống lại tôi để làm gì sau khi tôi đã không còn ở vị trí thứ hai nữa?

Từ cách nhìn của các lực lượng chống Peristrôika thì đó là điều cực kỳ cần thiết là phải triệt hạ được tôi trong cuộc đấu tranh tư tưởng ngày một gia tăng. Lập trường rõ ràng, cứng rắn của tôi đã cản phá kế hoạch của các nhà cấp tiến trong việc tôi kéo đất nước vào đống đổ vỡ. Tôi tiếp tục bảo vệ sự lựa chọn xã hội chủ nghĩa và bảo vệ quyền lợi giai cấp công nhân và đấu tranh chống lại sự phá hoại tư tưởng đảng.

Đó là lý do tại sao mà tôi không bao giờ dự định từ chức, theo đúng cách mà những thế lực đó hy vọng. Nhà văn Olech Adammôvich, một kẻ cấp tiến có thể được coi là "Cực đoan" người đã cố gắng đóng góp rất nhiều để làm phân rã chia ly xã hội trên thực tế đã kêu gọi tôi từ chức. Nhưng có hàng trăm hàng nghìn lá thư từ khắp miền đất nước đòi hỏi tôi không được từ chức. Và những lá thư đòi hỏi đó không phải chỉ từ các đảng viên cộng sản mà còn từ phía những người ngoài đảng họ đòi hỏi tôi phải đứng vững và tôi đã làm đúng như vậy.

Cho đến mùa xuân năm 1990 khi mà mối đe dọa của cuộc tổng khủng hoảng toàn bộ đã kéo đến bao phủ đất nước thì những điều tôi cảnh tỉnh trước đó đã dẫn đến. Tôi bắt đầu cảm thấy không khí công luận xung quanh tôi bắt đầu thay đổi. Báo chí cấp tiến những kẻ mà trước đây đã kết tội tôi với biết bao nhiêu là thứ tội lỗi khủng khiếp trên đời, giờ đây đang mất lòng tin của công chúng. Và thêm nữa các lời buộc tội xuyên tạc mà Gdlyan và Ivanốp đưa ra được mọi người thấy rõ là sự khiêu

khích. Tôi cảm thấy nhẹ nhõm đi một cách đáng kể. Trong thời gian đó tôi đã tiến hành rất nhiều biện pháp ngay tại Ủy ban trung ương Đảng, đặc biệt là việc đòi hỏi phải triệu tập ngay hội nghị trung ương đảng để thảo luận tình hình trong đảng và trong nước.

Rất nhiều tổ chức đảng đã kiên trì đòi hỏi một hội nghị như vậy. Những nghị quyết về vấn đề đó đã được thành ủy thành phố Matxcơva và tỉnh ủy Leningrát kêu gọi thực hiện. Các tổ chức đảng khác ở Liên bang Nga, Ucraina và Belorutxia và ở các nước cộng hòa khác mà lãnh đạo của họ là một bộ phận của Ủy ban trung ương, cũng có các loại quyết định như vậy tràn về ủy ban trung ương và ngày càng gia tăng. Nhưng việc đó cũng chỉ làm cho các ủy viên Bộ chính trị và các Bí thư trung ương đảng biết vậy mà thôi. Tôi thường tự hỏi mình: là một thành viên của Ban lãnh đạo chính trị thì mình phải làm gì trong bối cảnh đó. Tất cả mọi nỗ lực cố gắng của tôi xem xét vấn đề này tại Bộ chính trị đều bị làm cho thất bại và cuối cùng tôi đã sử dụng quyền của một đảng viên - quyền đó được bảo đảm bằng điều lệ Đảng; tôi viết một bức thư cho Ủy ban trung ương, nguyên văn bức thư đó như sau:

"Gửi Tổng bí thư Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên xô - đồng chí Goócbachop M.X.

Sau những suy tư trăn trở đau lòng, tôi quyết định kiến nghị đến đồng chí - Mikhain Sécgâyêvích với vấn đề về tình trạng trong đảng cộng sản Liên Xô.

Trong ba năm đầu của cải tổ tình hình trong xã hội biến chuyển theo chiều hướng tốt đẹp và uy tín của đảng đã được nâng cao. Sau đó bắt đầu một qúa trình chuyển động ngược lại. Hiện nay như nhiều người đã nói với một sự lo lắng ưu tư một đất nước đã đến mức giới hạn nguy hiểm. Có những mối đe dọa thực sự đối với liên bang xô-viết và sự thống nhất của Đảng cộng sản Liên Xô. Xã hội của chúng ta muốn có lạc quan lịch sử, hòa bình và bình yên và xung đột giữa các sắc tộc. Có hàng ngàn người ty nạn trong đất nước. Đã có những sai lầm khủng khiếp, mắc phải trong qúa trình thi hành cải cách kinh tế. Kỷ luật kỷ cương và tính trách nhiệm đã giảm sức mạnh, cuộc sống của rất nhiều người đang ngày càng kém sút hơn. Những lực lượng đối lập với chủ nghĩa xã hội đang lan tràn trong xã hội.

Ủy ban trung ương đảng đã nhận được rất nhiều nghị quyết, thư, và điện tín của các tổ chức đảng, của các tập thể lao động, các nhóm người và các công dân trong các thư từ, điện tín và nghị quyết do một mặt nhân dân vẫn ủng hộ chính sách cải tổ nhưng nhân dân cũng thể hiện sự

lo lắng to lớn và sự đau đớn trăn trở cho đất nước của chúng ta và đảng cộng sản của chúng ta. Tôi đã nhận thấy những ấn tượng như vậy từ các cuộc gặp gỡ với các tập thể lao động. Nhân dân đang kiên trì đòi hỏi mỗi chúng ta, và chúng ta phải nói gì với họ?

Tôi luôn luôn cảm thấy và vẫn tiếp tục cảm thấy là tôi không đơn độc trong cảm nghĩ của mình rằng: lực lượng chính khả dĩ có thể đưa đất nước chúng ta ra khỏi tình trạng nguy kịch đó và thực hiện các cải cách trong xã hội là Đảng cộng sản Liên Xô và các xô-viết. Nhưng đảng đó phải là một đảng thống nhất nhất trí và có tổ chức, chính sách của nó phải đáp ứng quyền lợi của giai cấp công nhân và quần chúng lao động. Chỉ trong trường hợp đó đảng mới có thể giữ vững được sự lãnh đạo chính trị của mình.

Theo ý kiến của tôi: mối nguy hiểm ghê gớm là ở chỗ chúng ta đã cho phép làm suy yếu đảng. Tôi tin rằng đó là sai lầm của ban lãnh đạo đảng - Bộ Chính trị trung ương đảng. Tất nhiên gánh nặng của qúa khứ cũng có ảnh hưởng của nó đến uy tín của đảng - những hậu qủa khủng khiếp của chủ nghĩa Stalin và thời kỳ trì trệ và các sự thật về sự mục ruỗng thối nát của một số người lãnh đạo.

Thậm chí hiện nay còn có các phe cánh, nhóm và các xu hướng đối lập trong nội bộ đảng. Dựa trên các nền tảng dân chủ những phần tử xét lại (họ tự gọi là là cấp tiến) đang cố gắng biến đảng cộng sản Liên Xô từ một đảng nội bộ thành một đảng kiểu đại nghị, lôi kéo đảng rời khỏi công việc tổ chức với quần chúng và với các tập thể lao động. Có hàng loạt các nhóm đảng viên cộng sản không những tham gia mà còn lãnh đạo các tổ chức ly khai theo chủ nghĩa dân tộc.

Một dòng thác dối trá xuyên tạc đang đổ lên đảng, rất nhiều các đảng viên cộng sản đáng kính, các nhà lãnh đạo, những người đại diện nổi tiếng của khoa học, văn hóa và văn học đã bị xuyên tạc, vu khống trong thời gian vừa qua, quân đội xô - viết và các lực lượng an ninh là đối tượng cho các cuộc công kích bôi nhọ và vu khống.

Dưới lá cờ của dân chủ và công khai các nguyên tắc trụ cột của tư tưởng và đạo đức xã hội đang bị cuốn trôi. Các công việc phá hoại của các lực lượng đối lập phù hợp với âm mưu của các thế lực thù địch từ bên ngoài. Chúng đặt mục tiêu là đánh sụp chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô, ở Đông Âu, phá tan những biến đổi xã hội theo con đường chủ nghĩa xã hội khoa học và đưa nước ta vào qũy đạo phát triển tư bản chủ nghĩa.

Ví dụ như các phương tiện thông tin đại chúng, bên cạnh những công việc tích cực to lớn mà các phương tiện này đã làm có những bài, ấn

phẩm, các đài truyền hình, các chương trình phát thanh công khai chà đạp qúa khứ và hiện tại của chúng ta, kích thích sự căng thẳng trong xã hội. Chúng câm lặng về những qúa trình tích cực của Peristroika và không thèm để ý đến công việc hàng ngày của hàng triệu người xô-viết. Đó hoàn toàn không phải gì là đa nguyên chính kiến là một sự chuyên chế độc tài.

Đã có rất nhiều lời nói về những vấn đề nêu trên kể cả trong các hội nghị trung ương đảng, trong các kỳ họp của Bộ chính trị, trong xô-viết tối cao. Nhưng tình hình không hề được cải thiện, sự việc không tiến xa hơn việc chỉ là trao đổi ý kiến.

Những sự kiện liên quan đến quyết định của xô-viết tối cao Lítva tách khỏi liên bang xô-viết đã làm tăng sự căng thẳng và tăng xu hướng ly khai tại các nước cộng hòa khác, quyền lợi nhà nước và quyền lợi liên bang đang bị lung lay tận gốc.

Tất cả những vấn đề mà tôi đã liệt kê ở đây đã thường xuyên được đưa ra bởi rất nhiều thành viên ủy ban trung ương đảng tại các hội nghị trung ương. Không thể nói rằng đây là lần đầu tiên tôi viết về vấn đề sự thống nhất của đảng cũng không phải tôi viết ra một cách bất ngờ không được trông đợi trước. Tôi đã phát biểu về những vấn đề này một cách công khai và trung thực tại các hội nghị trung ương, tại các cuộc họp các bí thư thứ nhất các ủy ban trung ương đảng các nước cộng hòa, tại các cuộc họp đảng tỉnh và khu và cả tại Bộ chính trị nữa. Các thư và nghị quyết gửi tới Ủy ban trung ương trong đó các ủy ban đảng các cấp chỉ trích Bộ chính trị trung ương đảng vì sự không cương quyết nhất quán. Họ thể hiện ý kiến của công nhân, của quần chúng đảng viên đòi hỏi tăng cường đấu tranh chống lại các thế lực phá hoại.

Trong khắp toàn đảng cùng song song với việc dân chủ hóa và tăng cường mối quan hệ với quần chúng còn cần phải làm trong sạch đội ngũ, loại bỏ những kẻ xét lại, vô chính phủ và dân tộc chủ nghĩa. Nếu không đảng có thể bị đập tan và lúc đó đảng cộng sản Liên Xô có thể trông đợi số phận như đảng cộng sản Litva, tại sao chúng ta lại đang chần chừ chậm trễ. Tất nhiên những công việc này phải nằm trong phạm vi của điều lệ Đảng cộng sản Liên Xô và Hiến pháp Liên Xô.

Tôi cho rằng đã đến lúc phải xem xét tình hình chính trị trong đảng tại Hội nghị trung ương đảng. Nếu chúng ta quay nhìn lại lịch sử chúng ta sẽ thấy những thời điểm lịch sử đã được xem xét một cách tập thể tại các hội nghị dưới thời Lênin. Chúng ta phải triệu tập hội nghị bất thường của trung ương đảng cộng sản Liên Xô. Mục tiêu của đảng là tăng cường

sự thống nhất của đảng và sự thống nhất của nhà nước sẽ được thảo luận ở hội nghị này. Chúng ta đã nhất trí tại Bộ chính trị là sẽ gửi bức thư về vấn đề này cho các tổ chức đảng. Tôi tin tưởng chắc chắn rằng điều đó còn chưa đủ.

Giữa các vấn đề khác tôi thấy chúng ta phải chú ý đến vấn đề có tầm quan trọng chính trị đặc biệt, đó là sự tham gia của giai cấp công nhân và nông dân vào sự điều hành các cơ quan và ủy ban đảng. Như đồng chí thấy đấy sự thể đã đạt đến mức giới hạn khủng khiếp từ Matxcơva và Lêningrát mỗi nơi chỉ bầu được một công nhân làm đại biểu nhân dân của Liên bang Nga. Một vấn đề cấp bách khác là phải bàn bạc công khai, trực tiếp và có biện pháp tăng cường ảnh hưởng của đảng đối với các đảng viên đang công tác trong các loại hình của phương tiện thông tin đại chúng.

Đảng đang trông chờ ủy ban trung ương cho sự phân tích, đánh giá các sự kiện ở Đông Âu. Cộng đồng xã hội chủ nghĩa đang tan rã và NATO đang ngày càng mạnh hơn. Vấn đề nước Đức là ưu tiên số một. Tôi nghĩ trong tổng thể qúa trình lịch sử đây là một bước thụt lùi thất bại tạm thời của chủ nghĩa xã hội và tôi tin tưởng rằng ý tưởng cộng sản cuối cùng sẽ chiến thắng.

Đồng chí đã biết tôi và đặc tính của tôi -Mikhain Secgeievich - và đồng chí phải hiểu rằng tôi cần phải viết bức thư này, tình hình đòi hỏi phải có hành động ngay. Đảng và đất nước đang trong cơn nguy hiểm, khả năng tan vỡ của Liên bang xô-viết của chúng ta sẽ là một cơn chấn động toàn thế giới và sẽ là một đòn khủng khiếp chống lại phong trào cộng sản và công nhân thế giới.

Tôi tin tưởng rằng: việc xem xét các vấn đề đó tại hội nghị trung ương Đảng sẽ có một giá trị to lớn.

Tôi đề nghị đồng chí lưu ý bức thư của tôi với các đồng chí trong Bộ chính trị và Ủy ban trung ương của đảng.

Gửi lời chào kính trọng

X. Ligachôp 17-3-1990.

Những sự kiện sau này đã hoàn toàn khẳng định những phân tích trong bức thư này. Nếu như Goócbachôp phục tùng theo yêu cầu và đòi hỏi các ủy ban đảng địa phương và triệu tập hội nghị Ủy ban trung ương để thảo luận về tình hình trong đảng và trong đất nước thì hoàn toàn có thể là các sự phát triển tiếp theo của tình hình sẽ kiểm soát được và sẽ tránh được cuộc khủng hoảng khủng khiếp. Rất tiếc hội nghị đã không

được triệu tập mặc dù người ta đã nói rất to rất nhiều về hoàn thiện nền dân chủ trong nội bộ đảng, người ta cũng không đưa bức thư của tôi cho các ủy viên Bộ chính trị tham khảo bức thư đó đơn giản là đã rơi vào hố băng.

Đó chính là phương pháp của Goócbachôp. Dưới thời Stalin anh sẽ mất đầu vì bức thư như vậy. Dưới thời Khorútxốp anh sẽ bị lên án chỉ trích. Dưới thời Brêgiơnép anh sẽ được cử đi làm đại sứ ở một nước châu Phi, còn dưới thời Goócbachốp thì đơn giản là anh sẽ bị phớt lờ.

Cái gì cần thì nó sẽ đến. Cho đến gần Đại hội 28 của đảng các cuộc tấn công vào tôi đã giảm hẳn và vai trò, ảnh hưởng của tôi đã được thư và bổ nhiệm Metvedep vào cương vị nhà tư tăng cường đáng kể. Tất nhiên Goócbachop và Iacoplep đã hiểu điều đó. Và trước ngưỡng cửa đại hội 28 bỗng có một đề nghị không thể nào hiểu nổi được đặt ra: thay thế toàn bộ 100% ban lãnh đạo Đảng. Trong thực tế ý tưởng này là phủ nhận khái niệm kế thừa. Có thể thay thế một phần ba nếu cần thiết hoặc một nửa hoặc thậm chí hai phần ba ban lãnh đạo tại đại hội đảng. Nhưng nếu thay thế toàn bộ ngay một lúc? điều đó chưa từng bao giờ xảy ra trong lịch sử đảng ta, và chưa từng có bao giờ trên thế giới dù có là đảng cộng sản, xã hội hay tư sản đi nữa. Biện pháp thay thế toàn bộ là một biện pháp phản dân chủ, nhưng người ta có thèm quan tâm đến chuyện đó đâu.

Tôi sẽ không đề cập bây giờ đến những sự kiện sóng gió của đại hội đảng lần thứ 28 mà ở đó tôi đã đấu tranh quyết liệt. Nhưng tôi thấy cần phải nhắc đến một chuyện khá lạ xảy ra một ngày trước khi đại hội kết thúc, khi mà tôi đã thất bại ứng cử vào chức vị phó tổng bí thư, mà sự thất cử này có nghĩa là về hưu. Trong một cuộc giải lao tôi đứng ở gian ngoài của cung đại hội và đang nói chuyện tình hình với hai nhà văn Vladima Kurpop và Anatoli Salutxky Stephan Cohen tiến đến chỗ tôi cùng với một người quay camera. Tôi đã đọc quyển sách của ông ta về Nhicôlai Bukharin và chúng tôi đã từng gặp nhau trước đó. Trong các cuộc gặp gỡ đó tôi hiểu rằng tôi không chia sẻ quan điểm của Cohen về những gì đang xảy ra tại Liên Xô và ông ta cũng không chia sẽ quan điểm của tôi. Lần này bất ngờ Côhen tìm đến tôi, ông ta nói tiếng Nga rất giỏi; ông ta nói: "Igo Cudmich, hãy cho phép tôi bắt tay ông, ông là một con người dũng cảm, một con người đáng kính ông ra đi một cách rất đẹp đẽ hào hùng".

Stephen Cohen hoàn toàn có quyền đánh giá các hành động của tôi như thế nào tùy ý ông ta. Nhưng thực tế tôi không nghĩ về việc tôi "ra đi một cách đẹp đẽ" mà vấn đề ở chỗ khác. Từ trước đó tôi đã hiểu rằng tôi

không thể được bầu vào chức phó Tổng bí thư chỉ vì Goócbachốp sẽ chống lại điều đó. Vậy thì tôi đồng ý chạy đua vào chức vụ đó làm gì? tôi chạy đua vào đó với chỉ một mục tiêu duy nhất: tôi phải nói lên quan điểm lập trường của tôi về tình hình hiện tại, tôi phải sử dụng hết mọi cơ hội để nói với các đại biểu đại hội đảng các đảng viên cộng sản của đất nước. Tôi đã sử dụng cơ hội cuối cùng của tôi để làm tất cả những gì còn có thể làm được.

Không phải chỉ có mình tôi lên tiếng báo động, còn nhiều người khác nhưng bị người ta át đi như cái hạt nước rơi vào bãi cát. Iacoplep cứ nói trấn an mọi người. Hôm nay các đồng chí cứ bị kích động thần kinh thế nào ấy - có cần thiết phải như vậy không? đây là một qúa trình bình thường của Perestrôika, một giai đoạn bình thường của một qúa trình bình thường. Tất nhiên là sẽ có những khó khăn không thể tránh khỏi của giai đoạn chuyển tiếp, nhưng không cần phải lo lắng qúa về chúng".

Tôi nhớ đã có một lần tại cuộc họp Bộ chính trị tôi đã trả lời thẳng thừng gay gắt Iakôplep "Đừng có vỗ về chúng tôi. Không có ai yếu thần kinh lại ngồi tại cái bàn này đâu - khủng hoảng đang phát triển lên trong đất nước".

Nhưng Iakôplep vẫn tiếp tục lập trường vỗ về an ủi. Ông ta hành động kiểu đó ở mọi hoàn cảnh khẩn cấp ví dụ như vấn đề với các phương tiện thông tin đại chúng hay như vấn đề Lítva. Lập trường của ông ta là: "Đừng lo lắng - điều này gợi lại cho tôi bài hát trên sân khấu. Mọi việc đều tốt đẹp ôi Markis thân mến. Lửa cháy ngốn hết chỗ này đến chỗ kia còn Iakôplep thì vẫn bình tĩnh dài giọng "dừng cỏ lo". Phải chăng đó là do thiếu liên hệ với thực tế? Phải chăng đó là sự thiếu nhạy cảm chính trị? Phải chăng đó là sự thiển cận chính trị? - hay ngược lại đó là một sự tính toán kỹ lưỡng xa xôi? Thực tế là tôi bị choáng váng bởi sự kết hợp giữa một bên là tính cấp tiến chính trị mạnh của ông ta và một bên là các cố gắng của ông ta nhằm vỗ về chúng tôi trong những hoàn cảnh hiểm nghèo nhất.

Trong rất nhiều thời điểm của sự khủng hoảng toàn diện nhiều lúc Goócbachốp cũng có các lập trường đúng đắn lành mạnh, nhưng chỉ cần Iakôplep tác động vào là Iakôplep lại chinh phục được Tổng bí thư ngay. Hồng y giáo chủ áo xám luôn biết cách phải làm như thế nào. Một trong những minh họa rất rõ ràng cụ thể cho việc này là chuyện đã xảy ra trước kỳ Đại hội đảng lần thứ 28 khi qúa trình chuẩn bị đã diễn ra trọn vẹn thì vấn đề được đặt ra là mời các đoàn đại biểu nước ngoài. Đó là truyền thống lâu năm của các Đại hội đảng của chúng ta. Tôi nghĩ rằng

tại cái thời điểm của giai đoạn quan trọng này của Perestrôika thì sự có mặt các đoàn đại biểu nước còn cần thiết quan trọng hơn trước nữa. Nguy cơ ly khai phân rã đang treo lơ lửng trên đầu đảng ta và chúng ta phải tìm một bước đi gì đó để cố kết, đoàn kết lại. Điều quan trọng hơn nữa là chúng ta hiện nay sẽ phải sống trong một hệ thống đa đảng và chúng ta có thể sử dụng được các kinh nghiệm và lời khuyên của những người đã có một thời gian lâu dài hoạt động trong môi trường như vậy.

Và nói chung, làm sao mà chúng ta có thể giấu diếm cuộc đấu tranh trong nội bộ đảng đối với các đồng chí đồng tư tưởng của chúng ta?

Nhưng Ban đối ngoại của Ủy ban trung ương đứng đầu là Iacôplep bất ngờ gửi cho các ủy viên Bộ chính trị một tài liệu nói rằng các đoàn đại biểu nước ngoài sẽ không được mời. Khi đọc tài liệu đó, tôi viết ngay một thư ngắn cho Goócbachôp trình bày quan điểm của tôi: đó là một vấn đề quan trọng và tôi đề nghị mời họ, điều đó có lợi cho cả chúng ta và cho cả các đồng chí nước ngoài của chúng ta.

Vài ngày sau, Goócbachôp có cuộc đi thăm chính thức Hoa Kỳ. Như mọi lần, chúng tôi tập trung tại Sân bay Vnucovo-2 và khi chúng tôi nói lời từ biệt, Goócbachôp quay lại vấn đề mà tôi đã nêu lên: "Thế nào, chúng ta có nên mời các đoàn đại biểu nước ngoài hay không? Igor Cudmich kiên trì đề nghị việc đó, tôi nghĩ đồng chí ấy nói đúng, tôi ủng hộ ý kiến này".

Mọi người đều đồng ý không có sự phản đối nào kể cả của Iacôplep.

Vài ngày sau chúng tôi tụ tập tại phòng họp của Ban bí thư trên quảng trường cũ và tôi quay lại hỏi Metvedep "công việc mời các đoàn đại biểu nước ngoài tiến triển thế nào rồi? Iacôplep trả lời thay cho Metvêdep "điều đó tốn kém lắm. Chúng ta phải chi hàng triệu".

Nicolai Sliucốp (47) trả lời phản ứng ngay không hề suy nghĩ "Anh đang nói gì vậy Alecxadezr Nicolaiêvich? Tại sao anh lại mang bàn tính ra với vấn đề quan trọng thế này".

Sliucốp đã rất đúng, bởi vì trong những năm vừa qua, chúng ta đã chi rất nhiều tiền để đón vô số các đoàn đại biểu nước ngoài được Iacốplep mời và cũng đã chi qúa nhiều cho các chuyến đi ra nước ngoài của nhiều người chủ yếu là các vị cấp tiến. Nhưng khi vấn đề chạm đến các đoàn đại biểu cộng sản nước ngoài là Iacôplep lại giở ngay cái cớ thiếu kinh phí ra. Tuy nhiên thậm chí cái việc bình thường như vậy cũng có thể giải

(47) Nicolai Sliucôp là Bí thư thứ nhất của Ủy ban trung ương Đảng của nước cộng hòa Bêlôruxia cho đến khi ông bị thôi chức vì vụ thảm họa Trecnôbưn sau vụ này ông vẫn là ủy viên Bộ chính trị.

quyết được bằng thỏa hiệp, ví dụ: không giống với các đại hội trước, lần này chúng ta tiếp khách sẽ khiêm tốn hơn với chi phí tối thiểu.

Do đó tôi ủng hộ mạnh mẽ Sliucốp: "Đó là vấn đề chính trị chúng ta luôn mời các đồng chí từ nước ngoài và bây giờ chúng ta sẽ không được bạn bè hiểu, nếu như trong thời công khai mà anh ta lại làm khác đi".

Bây giờ chuyển sang các đề tài khác. Qua kinh nghiệm tiếp xúc thực tế với Iacốplép trong hai năm qua tôi biết rằng ông ta sẽ im lặng giữ quan điểm của mình và sẽ chẳng làm gì - hay đúng hơn là sẽ làm cái gì đó trong im lặng. Đó là cung cách được ưa chuộng của ông ta, một chiến thuật thường xuyên của ông ta. Thời gian trôi qua và cuối cùng vấn đề mời các đoàn đại biểu nước ngoài bị quên đi và lần đầu tiên sau hàng chục năm không có một đoàn đại biểu nào từ các đảng anh em đến đại hội đảng.

Tại sao Iacốplép lại chống đối sự có mặt của các khách mời nước ngoài? Tôi nghĩ ông ta sợ những gì mà các đoàn đại biểu nước ngoài đó sẽ nói. Đại hội đảng sắp tới sẽ là rất nóng bỏng. Tại Đại hội này người ta trông đợi là phe cánh hữu, những người tự xưng là diễn đàn của dân chủ và được sự ủng hộ của Iacốplép, sẽ ra sức phá bỏ đảng hoặc chí ít cũng đập nhỏ đảng thành nhiều mảnh. Không nghi ngờ gì cả: các đoàn đại biểu nước ngoài sẽ không vỗ tay chào đón chiều hướng các sự kiện với kết qủa như vậy và sẽ cổ vũ ủng hộ những lực lượng lành mạnh trong đảng.

Nhưng điều quan trọng hơn cả là: đây là lần đầu tiên trong nhiều năm thậm chí trong cả lịch sử xô-viết đại hội 28 của đảng không thể hiện, phản ánh phong trào cộng sản và công nhân quốc tế. Điều lệ mới của đảng đã loại bỏ điều khoản nói rằng đảng là một bộ phận cấu thành hữu cơ của phong trào đó. Thậm chí trong những thời kỳ khó khăn nhất khi mà đảng còn trong bí mật thì đảng cũng không giấu giếm cái tư tưởng có tính cương lĩnh đó.

Những vấn đề này đã được đề cập tại Bộ chính trị - khi chúng tôi thảo luận dự thảo điều lệ, và mỗi lần tôi đề nghị giữ lại điều mục quan trọng nào thì đề nghị bị từ chối ngay mà không có tranh luận.

Phân tích phong trào cộng sản và công nhân quốc tế trong thời đại hiện nay là một vấn đề phức tạp - tất nhiên là như vậy và nó đòi hỏi sự hiểu biết to lớn, sự thấu suốt chính trị và sự suy tư lớn lao. Phong trào cộng sản đã mang tổn thất rất nặng nề và đang trong cơn khủng hoảng. Đó là tất cả vì sao cần phải có sự phân tích tập thể và có các biện pháp nhằm khắc phục cuộc khủng hoảng đó. Đảng của chúng ta có sức mạnh trí tuệ thích hợp để đoàn kết cùng với bạn bè quốc tế thực hiện việc đó

trên cơ sở thảo luận và trao đổi ý kiến. Trong những năm đầu của Perestrôika cùng với các vấn đề khác Goócbachốp đã có những cố gắng lớn nhằm thực hiện theo phương hướng này. Nhưng sau đó nó bị bỏ rơi. Tại sao? điều gì giải thích sự giảm sút quan tâm cho các mối liên hệ với các đảng cộng sản và công nhân. Những nhân tố khách quan và chủ quan nào đã dẫn đến điều này? Phải chăng sự tham gia của chúng ta vào phong trào cộng sản là sự cản trở cho ai đó ở nước ngoài?

Tôi vẫn chưa tìm ra lời giải đáp cho rất nhiều câu hỏi như vậy, đó là một bí ẩn khác về nhân vật Goócbachốp.

Chính xác rằng: hầu hết mọi diễn văn của Tổng bí thư về vấn đề quốc tế (và không chỉ về vấn đề quốc tế) đều do Iacốplép chuẩn bị. Nói chung Goócbachốp là một chính khách làm việc trên các quan điểm của chính mình nhưng ông ta nhất định tham khảo gì đó từ Iakốplép mà người này lại qúa dễ dàng ảnh hưởng đến Goócbachốp.

Tập 2 của quyển sách này sẽ đề cập về vấn đề Iakốplép làm việc với chính công việc của ông ta thế nào - vấn đề chính trị quốc tế tập hai quyển này sẽ xem xét các vấn đề liên quan đến các sự kiện ở Đông Âu. Iacốplép gọi những thay đổi xảy ra ở đó là "sự chuyển động vĩ đại về phía trước".

Nhưng theo ý kiến tôi lời tuyên bố đó thực sự chỉ là mưu toan nhìn nhận thất bại như một sự chiến thắng và các sự kiện ở châu Âu chưa phải là đã qúa xa.

Tôi đã nói ở đây về những ví dụ cụ thể mà Goócbachốp đã thay đổi lập trường của mình nhưng đó chỉ là phần nổi của núi băng trôi.

## HỘI CHỨNG KHƠRÚTSỐP

Thành phần của Ban bí thư trong thời kỳ tôi lãnh đạo các cuộc họp của nó thường là 7 ủy viên Bộ chính trị trong tổng số 12 ủy viên Bộ chính trị, nghĩa là thành phần hơn một nửa Bộ chính trị. Nhưng từ giữa năm 1987 tôi bắt đầu cảm thấy rằng các công việc chính xác và hiệu qủa của Ban bí thư, nhất là những công việc sửa chữa những sai sót đã làm cho một vài người, trong đó có Goócbachốp cảm thấy khó chịu. Dấu hiệu của việc này rất mờ nhạt, không rõ rệt, nhưng vì tôi có các cuộc gặp hàng ngày với ông ta nên tôi cảm thấy được điều này, đối với bản thân tôi nhiệt tình nội tâm của con người là điều quan trọng nhất và trong tôi những tình cảm nội tâm đó là hoàn toàn trong sáng. .Khi đó tôi thấy trong con người Goócbachốp một nhân vật lãnh đạo, người khởi xướng qúa

trình đổi mới, người giữ vững những nguyên tắc tác phong làm việc, người không chấp nhận kiểu âm mưu, mưu mô hậu trường, và người đã làm việc rất nhiệt tình cho Perestrôika. Vì vậy tôi không có ý định thay đổi tác phong làm việc.

Có nhà văn nói "Cái lưỡi độc địa hiểm ác hơn khẩu súng lục". Sự gia tăng ảnh hưởng và uy tín của Ban bí thư rõ ràng đã không vừa mắt một số người và người ta tưởng tượng ra theo một kiểu khác. Người ta nghĩ phải làm gì đó để xử lý đối với việc này.

Có rất nhiều người ở trong phòng đợi của văn phòng của tôi từ sáng đến tận khuya, không phải vì tôi không chịu tiếp họ, tôi tiếp mọi người thường là lần đầu tiên đến họ đã được tôi tiếp, và tôi tiếp họ trên cơ sở theo thứ tự trước sau, trừ trường hợp những người từ các địa phương xa tới thì những người đó được tiếp sớm hơn. Nhưng có qúa nhiều người muốn tới gặp tôi, do đó luôn có đám đông tại văn phòng của tôi. Tất nhiên các bí thư thứ nhất các tỉnh ủy cũng đều có vấn đề để đến văn phòng số 2 khi mà họ ở Mátxcơva và tôi luôn luôn sẵn sàng tiếp đón họ.

Tôi có lý do để mà cho rằng Goócbachốp đã có những ý nghĩ không đẹp thế nào đó về sự tụ tập đông người ở phòng đợi của tôi. Thực tế thì tôi phải làm việc rất lâu, rất bền bỉ và tích cực để giải quyết các vấn đề đặc trưng và các vấn đề có tầm quan trọng sống còn với những người đến gặp tôi. Mặt khác đó là phần đóng góp của tôi vào sự nghiệp Perestrôika. Nhưng có một số người rõ ràng đã cố gắng thuyết phục Goócbachốp rằng Ligachốp đã thu tóm vào tay mình qúa nhiều rồi đấy và đang mưu toan rèn đúc những mối liên hệ mạnh mẽ trong đảng và trong ủy ban trung ương. Báo chí bắt đầu ám chỉ về "hội kín Ligachốp" trong ủy ban trung ương của đảng.

Tôi không có một bằng chứng cụ thể nào chứng tỏ rằng đó là sự thuyết phục Goócbachốp từ phía Iacốplép. Nhưng những bằng chứng không trực tiếp thì lại gây ấn tượng. Ở trên các cuộc họp của Ủy ban trung ương Iacốplép không bao giờ bác bỏ sự mập mờ về "hội kín Ligachốp" không bác bỏ bằng viết cũng không bác bỏ bằng lời nói, cũng không bao giờ phủ nhận bất cứ một sự đồn đại về một hội kín nào. Hơn nữa báo chí cấp tiến bao giờ cũng phát động chiến dịch nói xấu tôi về cái gọi là "hội kín" mỗi một lần Goócbachốp rời đất nước. Ngay là cái thuật ngữ "hội kín" rất được dùng rộng rãi bởi các phương tiện thông tin đại chúng gần gũi với Iacốplep đã là chứng cứ rõ ràng rằng nó được xuất phát đi từ phía chóp bu chính trị.

Xin nói thêm nữa về một điểm: các câu chuyện về "tháng 10-1964" khi mà Khơrutsốp bị thay thế tại hội nghị trung ương đảng đã lan truyền

khắp các văn phòng của quảng trường cũ, từ các văn phòng giúp việc cho đến các văn phòng chóp bu. Thậm chí nó còn được báo chí nắm bắt lấy. Tôi không biết ai đã khởi xướng ra những câu chuyện nhớ lại thời Khorútsốp, đó chỉ biết rằng chính những câu chuyện đó đã làm nảy sinh bầu không khí lo lắng và rõ ràng nó rất khớp về thời gian với những sự chỉ trích của các phương tiện thông tin đại chúng về các hội nghị Ủy ban trung ương và các cuộc họp khác.

Việc lặp đi lặp lại các câu chuyện "hội kín" đã làm tăng sự căng thẳng (dễ bắt được cá hơn trong nước đục) và có tác dụng phụ nhằm hướng ý nghĩ của Goócbachốp vào chủ đề "hội kín". Tuy vậy tôi không bao giờ nghĩ rằng Tổng bí thư có thể thật sự tin vào cái khả năng là tôi đi lập hội kín chống lại ông ta. Ông ta biết tôi qúa rõ và ông cũng không phải là người ngây thơ, ông ta là người vững vàng về tâm lý và không phải là người dễ bị gây ấn tượng. Mà vấn đề theo tôi nghĩ là ở chỗ Goócbachốp đã bị hấp dẫn muốn được làm vai trò của một vị vua hiền sáng suốt, một vị vua anh minh nên ông ta bị lôi kéo vào những phạm trù chính trị, triết học và đạo đức học một cách trừu tượng và xa không muốn làm những công việc thực tế tuy buồn chán và bị người ta oán ghét nhưng là những công việc thực tế, cần phải làm để điều hành một đất nước to lớn như vậy. Còn tôi tôi có phận sự thi hành những công việc thực tế đó, cho nên tôi đứng ngoài ê -kíp mà Iakốplép đã lập xung quanh Tổng bí thư và chính ê -kíp này đã làm thay đổi định hướng của Perestrôika và chính vì tôi không nằm trong ê-kíp của họ nên câu chuyện "hội kín" là thích hợp, cần thiết để chống lại tôi.

Hơn nữa Perestrôika đã được bắt đầu một cách tốt đẹp thì giờ đây gặp phải những khó khăn trở lực rất to lớn trong năm 1989. Sự cấp tiến triệt để của các thay đổi chính trị cộng với sự hỗn loạn trong kinh tế làm cho nhiều người bị kích động. Xu hướng hành động nhằm đổi mới dần dần bị coi là cách nghĩ "bảo thủ". Trong thực tế bảo thủ là gì, bảo thủ là phản ứng tự vệ của xã hội nhằm chống lại sự cực đoan chính trị. Mọi người trên toàn thế giới hiểu điều đó và điều đó giải thích tại sao có nhiều đảng bảo thủ rất được uy tín ở những nước tư bản phát triển.

Nhưng thay vì phải hiểu sự cần thiết và giá trị của qúa trình từ kẻ cấp tiến cánh hữu Alexan Iacốplép lại đi theo lối mòn của qúa khứ và ra sức tìm kiếm một kẻ thù tưởng tượng nào đó, trong trường hợp này thì đó là kẻ thù của Perestrôika. Thuật ngữ "kẻ thù của Perestrôika" xuất hiện lần đầu trên các trang của tờ báo "Tin tức Mátxcơva" trên khía cạnh triết học. Sự dịch chuyển chính trị đó có nghĩa là nguyên tắc cải tổ

Perestrôika đã bị thay thế một cách im lặng bằng đường lối "nhảy vọt". Những người thể hiện sự cẩn thận, thận trọng đối với bước nhảy vọt đó và ủng hộ qúa trình cải tổ dần dần thì lại bị coi là những kẻ chống lại Perestrôika và bị coi là tàn dư của các phương pháp quan liêu mệnh lệnh, là thế lực cản trở và bị dán cái nhãn chính trị "bảo thủ".

Ở đây tôi phải chạy trước về thời gian một chút để kể về một bài diễn văn của bộ trưởng ngoại giao tại đại hội các đại biểu nhân dân tháng 12 năm 1990 khi ông ta từ chức và rất bất ngờ ông ta tuyên bố rằng sự bảo thủ lành mạnh không phải là cái gì xấu xa ghê gớm. Goócbachốp sau đó không lâu bắt chước lặp lại Sevanatde: bây giờ "phản động" lại là những kẻ tự vỗ ngực mình là dân chủ - mà thực tế chính vấn đề là ở những kẻ phản động này.

Đó là một sự biến đổi gây ấn tượng mạnh nhưng tại sao người ta không nói điều đó sớm hơn hai năm, lúc đó đã có đầy đủ cơ sở để kết luận như vậy. Nhưng lúc đó cái kiểu tự do vô giới hạn của báo chí cấp tiến được xem như sự thể hiện của đỉnh cao dân chủ, và chính lúc đó bắt đầu qúa trình lèo lái ý thức, nhận thức của quần chúng.

Trong một bài diễn văn Goócbachốp nói về "Các hình thức khác nhau về sở hữu xã hội chủ nghĩa...". Theo ý kiến tôi, điều này là hoàn toàn phù hợp với sự bố trí lại, cải biến lại các quan hệ sản xuất và là một bước đi nhất định từ tình trạng chỉ có độc quyền sở hữu nhà nước. Báo chí liền vồ lấy luận điểm này của Goócbachốp và tích cực tuyên truyền cho nó, bản thân ý của Goócbachốp là hoàn toàn bình thường tốt đẹp, nhưng cùng với thời gian qua đi thì càng ngày càng thấy rằng thuật ngữ "khái niệm" đã không được. Goócbachốp sử dụng và như vậy, câu nói của ông ta đã bị thay đổi hoàn toàn ý nghĩa và bắt đầu bị biến dạng.

Sau này không cần phải có một cơ sở lý luận nào để ngụy trang thuật ngữ "xã hội chủ nghĩa" cũng biến nốt và chỉ còn lại "các hình thức khác nhau của quyền sở hữu" điều đó hướng ý thức của quần chúng vào việc công nhận tính tất nhiên của sở hữu cá thể, khái niệm "đa nguyên xã hội chủ nghĩa" cũng biến thành "đa nguyên chính trị", luận điểm về sự ưu tiên các "giá trị chung của loài người" để nói về vấn đề hòa bình cũng bị biến dạng tương tự. Khi nói đến vấn đề chặn đứng nguy cơ hạt nhân thì luận điểm đó là một luận điểm tiến bộ, là một yếu tố quan trọng của chính sách cùng tồn tại hòa bình của các quốc gia có các hệ thống chính trị khác nhau. Nhưng các phương tiện thông tin đại chúng cấp tiến đã nham hiểm biến cái khái niệm đó thành khái niệm áp dụng vào các quan hệ xã hội lấy đó để đối lập lại yếu tố quyền lợi giai cấp.

Giở lại những bài báo đó có thể thấy ngay việc làm biến dạng đó cũng hoàn toàn không có một cơ sở lý luận nào. Nó không giống với những câu đã xáo mòn và đã gõ vào tâm trí tư tưởng của nhân dân.

Bây giờ trở lại với chủ đề "hội kín" hãy cho tôi nói lên điều này, thậm chí nếu Goócbachốp không nhận thức sau lâm về cá nhân tôi, không tin vào những mối hiểm họa thì dù sao dưới tác động của sự tuyên truyền mạnh mẽ của các phương tiện thông tin đại chúng, nói chung ông ta cũng phải cảm thấy lo lắng về các "thế lực bảo thủ", bóng đen của hội nghị trung ương tháng 10 năm 1964 lởn vởn trong tâm trí Goócbachốp và làm ông ta phải đặt các "thế lực bảo thủ" vào trọng tâm chú ý của ông ta và làm cho ông ta tin tưởng vào những kẻ cấp tiến.

Ủy ban trung ương được bầu tại Đại hội 28 của đảng là rất mạnh và gồm có một số người vừa mới được đề bạt lên cấp lãnh đạo cao. Theo quan điểm của tôi đó là một ủy ban trung ương có năng lực và sáng suốt, Ủy ban này đứng trên quan điểm vững vàng vì sự nghiệp Perestrôika, điều đó là rõ ràng thể hiện ở sự thận trọng của họ đối với "bước nhảy vọt vĩ đại" - là ý tưởng của khối cấp tiến dưới cái vỏ dân chủ - mà chính ý tưởng này đã thay đổi cơ bản các mục tiêu ban đầu của Perestrôika tại mỗi hội nghị, giờ đây các cuộc thảo luận và chỉ trích đều nghe thấy các ý kiến mạnh mẽ chống lại các phương tiện thông tin đại chúng cấp tiến, chống lại các mưu đồ kinh tế có hại và chống lại cả Goócbachốp.

Rất nhiều cuộc hội nghị sau các cuộc chỉ trích gay gắt Goócbachốp đã nó trong các giờ giải lao với các thành viên Bộ chính trị và ê-kíp nhỏ của ông ta là: "thành phần của Ủy ban trung ương bây giờ là cực kỳ bảo thủ - không thể nào làm việc với họ được! Tôi sẽ từ chức, tôi sẽ ra phát biểu từ chức ngay bây giờ".

Tuy nhiên trong thực tế Goócbachốp không hề quan tâm đến ý kiến của Ủy ban trung ương, do đó không ai có thể lên án "thành phần bảo thủ của Ủy ban trung ương" là nguyên nhân của cuộc khủng hoảng sau này. Nhưng quan hệ căng thẳng của Tổng bí thư với một bộ phận của Ủy ban trung ương đã tạo nên "hội chứng Khơrútốp" (Hội chứng Khơrútsốp - là tình trạng Tổng bí thư - đối lập với Ủy ban trung ương), điều đó đã dẫn đến việc từ chức tập thể của một loạt các thành viên của Ủy ban trung ương tại hội nghị trung ương tháng 5-1989, những người vừa được đề bạt từ các tổ chức đảng vì những nguyên nhân khác nhau. Còn dưới con mắt của Goócbachốp và giới lãnh đạo cao nhất thì đó là mối nguy hiểm của một sự chính biến và điều đó làm cho họ càng lao sâu vào qúa trình đẩy nhanh cải cách chính trị.

Tôi rất gần gũi với các bí thư thứ nhất các tỉnh ủy, tôi biết tâm trạng, suy nghĩ của họ và gặp họ thường xuyên. Tôi xin thề rằng: trong thời gian đó mọi người này mặc dù có quan điểm bất đồng về qúa trình cấp tiến hóa Perestrôika nhưng họ ủng hộ Goócbachốp không phải bằng lời nói hoặc các diễn văn công khai mà trong thâm tâm và hành động của họ. Họ coi Goócbachốp như lãnh tụ của một đường lối mới, chính họ đã ủng hộ cho thắng lợi vĩ đại của Goócbachốp năm 1985 làm cho ông ta trở thành Tổng bí thư, họ gắn hy vọng đổi mới của họ với bản thân cá nhân Goócbachốp.

Có phải hai năm sau các bí thư thứ nhất thực sự muốn gạt bỏ Goócbachốp hay không? Điều đó không thể có được và đã không xảy ra. Sự bất đồng tại các cuộc hội nghị là bắt nguồn từ sự tin tưởng chắc chắn của các thành viên ủy ban trung ương, rằng sự cấp tiến hóa một cách cực đoan đã bẻ lái Perestrôika khỏi con đường chân chính ban đầu của nó. Với kinh nghiệm chính trị phong phú của mình, họ có thể dễ dàng thấy được ai đang hối thúc Goócbachốp và với mục đích gì và họ thấy được hậu qủa của việc vội vã đó.

Nếu Goócbachốp đã đi cùng nhịp với những người thực tế đó thì chúng ta sẽ đi rất xa chứ không phải như hôm nay. Chúng ta sẽ không rơi vào cuộc khủng hoảng và mất ổn định chính trị như bây giờ, và chúng ta sẽ không phải đi thụt lùi lại để mà khôi phục lại những mối dây liên hệ kinh tế đã bị giật đứt một cách ngu xuẩn, và không nghi ngờ gì cả, đảng của chúng ta sẽ không phải ra đi khỏi đời sống kinh tế đất nước.

Trái ngược lại với điều đó: sự khước từ biến Perestrôika thành "bước nhảy vọt" của Ủy ban trung ương được Goócbachốp xem như mối hiểm họa của âm mưu chính biến. Rõ ràng rằng cái kiểu tuyên truyền to mồm của phe cấp tiến về hội kín đã có tác dụng. Đó là một âm mưu nham hiểm và phản bội nhằm hướng sự chú ý của xã hội và của đảng sang một phía khác làm cho những cơ chế báo động, tự vệ của xã hội và của đảng không tập trung vào mối hiểm họa, thật sự đó là sự ly khai dân tộc chủ nghĩa và tư tưởng chống cộng sản. Không lâu sau cuộc sống đã chứng minh cho chân lý này. Khi mà không khí chính trị bị hun nóng thêm nữa thì các vị cấp tiến lại một lần nữa kêu gào về "hội kín" lần này và về âm mưu của các tướng lĩnh. Báo chí nắm ngay lấy những tin đồn đại nực cười này. Ví dụ người ta mô tả các công việc của binh sĩ được tập trung thu hoạch khoai tây xung quanh Mátcơva như sự chuyển quân về Mátxcơva nhằm giành lấy chính quyền. Và hãy nhớ lại lời cảnh báo của Sevácnatde trong tháng 10-1990 sôi động về một khả năng của chế độ độc

tài. Lập tức báo chí cấp tiến liền chộp ngay lấy chủ đề đó. Chỉ có điều lạ là chiến dịch tuyên truyền lần này về âm mưu hội kín thiết lập chế độ độc tài lại nhằm chống lại chính bản thân Goócbachốp nhưng thực ra điều đó không phải là đáng lạ mà là rất lô-gích- cái lô-gích cấp tiến phá hoại.

"Sự bí ẩn Góocbachốp" - Sự bí ẩn đã làm đau đầu tìm đòi giải đáp của nhiều người ở Liên Xô và ở nước ngoài- một trong những câu trả lời cho sự bí ẩn đó nằm ở trong "hội chứng Khơrutsốp", hội chứng này đã ăn sâu vào ý thức của ông ta (ý nói Goócbachốp lo sợ bị âm mưu lật đổ như đã có với Khơrutsốp). Bài học cay đắng tháng 10 năm 1964 tại hội nghị trung ương khi mà lãnh tụ cải cách Khơrútsốp đã bị thay thế khỏi chức vụ của ông ta (48). Tuy vậy chỉ riêng một mình hội chứng Khơrutsốp cũng chưa đủ để giải thích những dích dắc của qúa trình chính trị gắn liền với tên tuổi Goócbachốp. Có một loạt các tổng thể toàn bộ các nguyên nhân đan quyện lẫn nhau kể cả các nguyên nhân thuộc về phẩn chất cá nhân của Goócbachốp.

Và ở đây tôi đề cập đến một câu trả lời cho một trong những vấn đề quan trọng nhất liên quan đến "bí ẩn Goócbachốp" đó là vấn đề "chậm trễ". Goócbachốp luôn luôn là người chậm trễ.

Luôn luôn chậm trễ - hay phản ứng rất chậm đối với các sự kiện đó là một trong các đặc trưng nổi bật nhất trong chính sách của Goócbachốp. Có hàng loạt các ví dụ về sự chậm chạp đó: từ Nagornưi-Karabát đến Lítva. Rồi cải cách giá cả, rồi các biện pháp kinh tế tài chính nhằm khắc phục khủng hoảng. Ông ta đã rất nhiều lần bị chỉ trích một cách chính đáng vì sự chậm chạp này, sự chỉ trích có cả từ phía Bộ chính trị, rồi hàng nghìn thư gửi đến Ủy ban trung ương và báo chí. Chậm chạp phản ứng với các vấn đề cụ thể trong thực tế đã là một cái gì đó biểu tượng đặc trưng cho Perestrôika.

Tại sao ông ta không hành động kịp thời khi mà diễn biến sự kiện bắt đầu thể hiện sự bất ổn? Tôi không có tham vọng giải thích được hoàn toàn cho câu trả lời này nhưng sau đây là một số ý nghĩ của tôi:

Trong những năm cuối cùng của bộ máy Brêgiơnép sự phát triển xã hội và chính trị thể hiện rõ cái hố ngăn cách giữa lời nói và việc làm.

(48) Trong một bài về Khơrutsốp, Pheođo Buốclaxki đã công khai viết rằng Khơrutsốp bị đánh bại bởi các thế lực đối lập vì ông ta không dựa và giới trí thức và thấy không cần thiết phải lôi kéo họ về phía mình. Luận điểm này là một cách nhìn nhận lịch sử rất đơn giản và sơ lược và cũng qúa đơn giản sơ lược đối với nguyên nhân sự phế truất Khơrutsốp. Tuy nhiên điều mà Buốclatxki cần không phải là tính chính xác lịch sử mà là mối liên hệ lịch sử, ý kiến của ông ta đăng trên báo văn học rõ ràng có mục đích ám chỉ Goócbachốp và điều này một lần nữa chứng minh rằng câu chuyện về Khơrutsốp được xem ra để tạo một tình hình giả tạo để hướng sự chú ý của Goócbachốp vào vấn đề "các lực lượng đối lập".

Người ta nói một đằng làm một nẻo. Ví dụ: người ta tuyên truyền "kinh tế phải tiết kiệm", nhưng người ta đã ăn tàn phá hại hàng trăm triệu rúp và ngoại tệ mạnh nhờ bán dầu lửa và sản phẩm rượu. Sau hội nghị trung ương tháng 4 năm 1985 cái hố ngăn cách giữa lời nói và việc làm đó bắt đầu thu hẹp lại trong cả lĩnh vực chính trị trong cả lĩnh vực kinh tế. Chúng ta đánh giá lại tình hình kinh tế một cách sáng suốt và thực tế và trên cơ sở đó đã phát triển khái niệm Perestrôika. Đã có những sai lầm trong giai đoạn đầu của Perestrôika nhưng những sai lầm đó là không thể tránh khỏi khi chúng ta tìm kiếm một con đường đúng đắn, cũng đã có những dích dắc chính trị, nhưng không hề có những sự giả tạo cố ý và những cái vòng tội lỗi.

Đó là một chính sách trung thực, đó chính là phong cách điều hành và lập trường chính trị lúc đó. Nhưng nếu chúng ta từ trên cao hạ thấp xuống lĩnh vực của các quyết định cụ thể chúng ta sẽ thấy một bức tranh hoàn toàn khác hẳn. Ở đó hố ngăn cách giữa lời nói và việc làm thực tế lại tăng lên bây giờ hố ngăn cách đó lại có tính chất khác: không phải là nói một đằng làm một nẻo, mà là nói nhiều làm ít.

Tất nhiên một số nguyên nhân của việc đó là quy mô quá to của sự nghiệp, công việc lại là qúa mới và chúng ta còn thiếu kinh nghiệm chính trị, sự lạc hậu của khoa học xã hội của chúng ta kể cả khoa học kinh tế. Tất cả những yếu tố này đã có một ảnh hưởng tiêu cực nhưng sự chậm trễ khi làm các quyết định, cụ thể là yếu tố đóng vai trò quyết định nhất.

Biết bao nhiêu lời đúng đắn đã được phát biểu tại các cuộc họp của Bộ chính trị và trên vô tuyến truyền hình về việc giải quyết cuộc khủng hoảng này hay cuộc khủng hoảng khác. Đã bao lần Goócbachốp phát biểu rất chính xác và đúng đắn về tình trạng của đảng và các phương tiện thông tin đại chúng! Có một ý kiến được lan truyền rộng rãi nhưng sai lầm cho rằng cấp lãnh đạo đảng chóp bu không biết về những sự kiện thật xảy ra bên dưới - đó là một ý kiến rất không đúng. Bộ chính trị có các thông tin rất đầy đủ về mọi khía cạnh của vấn đề xung đột: khía cạnh chính trị, kinh tế, tài chính, nội bộ giữa các sắc tộc.

Tôi nhớ có một lần ai đó đã nói với tôi về Goócbachốp: "Mikhain Xécgâyêvích là vị Tổng thống, người muốn đi qua lịch sử như một con người sạch sẽ, một người mà không ai có thể kết vào tội độc tài".

Có thể sự gìn giữ "hình ảnh lịch sử" đó của mình đã làm Goócbachốp chần chừ không muốn ra những quyết định, những biện pháp cần thiết nhưng không được lòng người. Kết qủa là vấn đề cứ ngày một trầm trọng thêm. Sự đối kháng tăng lên và khủng hoảng leo thang, nói về mặt dài

lâu thì điều đó làm chậm chạp Perestrôika. Nhưng qua tiếp xúc được rất nhiều với Goócbachốp và phân tích rất nhiều các sự kiện thực tế với Goócbachốp tôi đi đến kết luận rằng đó đồng thời cũng là những biện pháp chiến thuật đặc biệt của Goócbachốp.

Goócbachốp là một trong những nhà chính trị sẽ quyết định biện pháp cuối cùng khi mà tình thế đã qúa chín muồi. Ông ta sẽ đợi cho qủa táo chín gần rụng, ông ta luôn quan tâm về việc đất nước và nước ngoài sẽ phản ứng tiếp nhận các giải pháp ông đề nghị như thế nào- điều đó là bình thường trong chính trị. Nhưng tôi cần phải nói là: ông ta rất sợ phải sử dụng những biện pháp không được lòng người. Chỉ khi nào tình hình xung đột đã lên đến đỉnh điểm khi mà sấm chớp đã vang lên thì khi đó Goócbachốp mới bắt tay hành động. Ông ta thích cái kiểu thà chập chạp còn hơn là sai lầm, vì chậm chạp sẽ không hại đến uy tín chính trị bằng hành động sai lầm. Ngoài ra hành động chậm chạp chỉ vào giây phút cuối cùng sẽ tạo nên ấn tượng "người đến cứu" sẽ được coi như vị cứu tinh đến lập lại trật tự. Mặc dù nếu không có sự chậm trễ đó thì có thể tránh được biết bao thiệt hại về người và của, nhưng sau đó những thiệt hại đó sẽ bị quên đi và người ta chỉ nhận thấy vai trò của "vị cứu tinh" như người "giải quyết các hậu qủa".

Đúng Goócbachốp đã thường xuyên buộc phải xử lý tình hình hậu qủa của chính sai lầm của ông ta. Dường như "Ai đó" đã dẫn đảng ra khỏi lĩnh vực kinh tế, "ai đó" đã làm suy yếu nguyên tắc tập trung dân chủ, đã làm suy yếu kỷ luật đảng... và sau đó Goócbachốp kêu gọi các đảng viên tập trung nỗ lực vào kinh tế và khôi phục kỷ luật đảng. "Ai đó" đã cấp tiến qúa đà tiến trình phát triển của kinh tế bằng cách cố gắng áp dụng quan hệ thị trường trong năm 1988 và đi qúa xa trong việc phá vỡ một cách nguy hiểm các mối dây liên hệ kinh tế làm giảm sút sản xuất, "ai đó" đã gây nên những vấn đề trong việc lưu thông tiền tệ... và cuối cùng chính tổng thống Goócbachốp là người đề nghị các biện pháp để giải quyết khủng hoảng. "Ai đó" đã không đánh giá hết các hiểm họa của chủ nghĩa dân tộc cho phép chúng xuất hiện và phát triển và đe dọa sự tồn tại của quốc gia... cuối cùng chỉ một mình Goócbachốp đã có những nỗ lực "phi thường" và "cao thượng" để cứu vãn liên bang.

Danh sách các sai lầm và các biện pháp ứng cứu này có thể kéo dài hơn nữa. Sau năm 1988 chính sách của Perestrôika đã biến thành các việc chỉ "đi theo cái đuôi của chính mình" (ý nói đi thu dọn hậu qủa của chính mình) vì đất nước dần dần bị cuốn vào vực thẳm - cái chiến thuật chậm chạp là đầy tội lỗi, cái "Ai đó" đã gây nên nguyên nhân những vấn đề không phải ai khác mà chính là Goócbachốp.

Chúng ta không thể nói rằng: ông ta không nắm được tình hình và coi thường các hiểm họa. Không đúng như vậy. Goócbachốp cũng như tất cả chúng tôi đều được thông báo kịp thời và các cuộc đấu tranh quyết liệt diễn ra tại các cuộc họp Bộ chính trị và Ủy ban trung ương cũng chỉ về những vấn đề đó, mà phần quan trọng nhất của các cuộc đấu tranh đó là về kinh tế, sự thống nhất của đảng và chủ nghĩa dân tộc đã được phản ánh trong cuốn sách này. Goócbachốp nắm được tất cả các vấn đề đó nhưng ông ta bị nằm dưới sự ảnh hưởng của các nhà cấp tiến (49). Họ tự xưng mình là các nhà tiên phong của Perestrôika (50), nhưng thực tế bọn họ chính là những kẻ đào mồ chôn Perestrôika.

Kết luận chính đó của tôi là hoàn toàn khách quan, nó dựa trên các phân tích và đối chiếu trên các sự kiện và chân lý được mọi người biết rõ. Bắt đầu từ năm 1988 khái niệm ban đầu của Perestrôika dưới tác động ảnh hưởng của các ý tưởng cấp tiến đã có những biến dạng đáng kể. Và từ đó bắt đầu các dích dắc chính trị. Các sự điều chỉnh tai hại diễn ra và bắt đầu qúa trình phá hoại đảng và nhà nước. Đất nước bị rung chuyển như trong cơn sốt và sự rung chuyển đó đã đạt đến điểm rung cánh nguy hiểm (51). Trong bối cảnh cực kỳ nguy hiểm đó Goócbachốp đã quay lại với khởi nguồn của Perestrôika, quay lại với kết luận mà ông ta đã nhiều lần trước đó chối bỏ hoặc không đánh giá hết. Điều đó là rõ ràng trong lĩnh vực kinh tế: chúng ta không thể phá bỏ cái cũ khi mà chưa xây dựng được cái mới. Điều đó cũng động chạm đến lập trường của ông ta về vấn đề hiệp ước liên bang và chính bản chất của chế độ chúng ta. Sau nữa Goócbachốp đề nghị thay đổi nghĩa của chữ "C" thứ hai trong cụm từ viết tắt CCP từ xã hội chủ nghĩa thành có chủ quyền, biến "Liên bang các nước cộng hòa xã hội chủ nghĩa xô-viết" thành "Liên bang các nước cộng hòa xô-viết có chủ quyền". Cuối cùng thì ông ta cũng đã phải nhìn nhận chủ nghĩa dân tộc là một hiểm họa ghê gớm (chỉ trước đó ít lâu rất nhiều người, nhất là Iacốplép rất tránh không động chạm đến vấn đề này chỉ dám dùng một từ chung chung mờ nhạt là "chủ nghĩa cực đoan"...

---

(49). Mùa xuân năm 1991, nói chuyện tại Belôrutxia Goócbachốp đã phê phán xác đáng những kẻ cấp tiến bằng cách nói rằng "Ai đó" đã trao tự do hành động cho những kẻ cấp tiến bằng cách trói tay những lực lượng- cơ chế bảo động tự vệ của đảng. Cuối cùng thì ông ta cũng đã nhìn nhận ra sự việc.

(50) Những nhà tiên phong của cải tổ: là câu rất thịnh hành của thời kỳ cải tổ thường được dùng một cách mỉa mai để chỉ các thành viên gần gũi trong ê-kíp Goócbachốp những người thúc đẩy phương hướng chính trị mới cấp tiến, và những tri thức tự do nổi tiếng ủng hộ các chính sách của Goócbachốp.

(51) Tôi là một kỹ sư hàng không về chuyên môn do đó tôi thấy cái thuật ngữ chuyên môn rung cánh cộng hưởng sắp gẫy là rất phù hợp để mô tả tình hình đất nước. Đó là khi thân máy bay bị rung dữ dội cho đến khi bị phá hủy hoàn toàn, lúc đó mọi điều khiển đều bị vô hiệu hóa.

Mưu đồ của phe cấp tiến buộc tội Goócbachốp đang chuẩn bị thành lập chế độ độc tài là một thủ thuật tuyên truyền rẻ tiền khác của giới cấp tiến trong một chiến dịch nhằm lôi kéo Goócbachốp về phía họ, đặt Goócbachốp vào thế hoàn toàn hết đường tự chủ phải phụ thuộc hoàn toàn vào họ. Goócbachốp đã hiểu rằng: khi ông ta đã lập ra một chiến lược đúng đắn - perestrôika thì ông ta cũng đã phạm phải hàng loạt các sai lầm nghiêm trọng về sách lược, chiến thuật và điều đó bắt ông ta phải quay lại tình hình ban đầu như khi ông ta đã bắt đầu.

Vô tình hay có chủ ý phương Tây đã giúp đỡ ủng hộ rất nhiều bằng cách tuyên truyền cho các lực lượng cấp tiến- những người muốn biến Perestrôika thành "bước nhảy vĩ đại". Điều đó trong thực tế dẫn đến sự hủy hoại- sự sụp đổ của một siêu cường quốc. Một loạt các nhân tố đã góp phần vào điều này. Sự phủ nhận chủ nghĩa xã hội về mặt tư tưởng, quan điểm chính trị, địa lý v.v...

Tuy nhiên, tôi muốn nhấn mạnh rằng chính phương Tây đã sai lầm. Các nhà cấp tiến không thể đưa ra được một tiến bộ thực tế nào cho đất nước. Hơn nữa khi đã nắm lấy chính quyền ở một số xô-viết địa phương trên cơn sóng của sự đấu cơ chống cộng sản và chống xô-viết họ đã thành công trong việc làm mất uy tín bản thân mình chỉ trong vòng vài tháng. Họ hoàn toàn bất lực khi phải bắt tay giải quyết những vấn đề thực tế và đã thành công trong việc làm cho mọi người đứng lên chống lại mình thậm chí những người ở phương Tây mới đây còn ủng hộ họ. Những người mà tự xưng là dân chủ khi lên nắm quyền hóa ra toàn là những thủ lĩnh theo lối suy nghĩ rập khuôn chính trị một chiều độc đoán. Họ cho thấy là họ hoàn toàn không thích hợp để chấp nhận lối suy nghĩ đa nguyên - và khi gặp phải bất đồng thì đi cấm đoán bịt miệng báo chí đối lập. Họ bán tống bán tháo các tài nguyên dân tộc của nước Nga để đáp ứng những nhu cầu trước mắt. Nhưng sự thể không thể nào khác được, nếu các bạn "thử sờ" lên các vị đa nguyên của chúng ta - theo như lời Alếchxăng Sondenitsin thì các bạn sẽ nhanh chóng thấy ngay là tất cả bọn họ đều phất lên nhờ tiến thân trong thời kỳ trì trệ, nhờ vỗ tay hưởng ứng "chủ nghĩa xã hội phát triển".

Còn những kẻ "đổi áo" (chỉ những người thay đổi lý tưởng của mình) - đó là những kẻ "thầy tu bị đuổi khỏi chùa" về mặt tư tưởng. Họ là những kẻ thiếu độc lập, thiếu tự chủ nhất, toàn là những kẻ dựa dẫm, một khi họ đã một lần thay đổi đức tin thì họ sẽ tiếp tục thay đổi và nói dối mãi mãi.

Nhưng thế nào đi nữa tại một thời điểm nào đó trong qúa trình Perestrôika những người đổi áo đó đã thuyết phục được những người có ảnh hưởng quyền lực ở phương Tây rằng: họ là những lực lượng chính trị

chân chính khả dĩ có khả năng nắm quyền điều khiển và lãnh đạo đất nước. Phương Tây đã cung cấp cho họ mọi sự giúp đỡ. Tôi muốn trích dẫn ra đây một vài ví dụ về những sự ủng hộ tuyên truyền mà họ đã nhận được từ báo chí nước ngoài trong các thời điểm khác nhau của qúa trình Perestrôika.

Trong thời kỳ giữa năm 1988 tờ báo Nhật Bản "Tin tức Ashaihi buổi chiều" đã viết: "Ligachốp 67 tuổi được giới trí thức xô-viết coi là bảo thủ. Các lập trường thận trọng đối với các sự thay đổi đã làm cho ông ta trở thành người soi sáng chỉ lối cho các kẻ thù của cải cách...". Trong cùng chính thời gian đó tờ báo Đức Die Weft viết "Trong một thời gian dài bây giờ Ligachốp đã đóng một vai trò như vai trò của Xuxlốp dưới thời Khơrútsốp và Bregiơnép... ông ta xuất hiện ngày một nhiều, thường xuyên hơn, làm lu mờ vị trí lãnh đạo của Mikhain Goócbachốp, tác phong của ông ta khỏe mạnh và năng nổ, tuy nhiên ông ta muốn đi lên một cách thận trọng hơn và từ bỏ các qúa trình thay đổi cấp tiến".

Đó là báo chí phương Tây trong năm 1988 chứ không phải như hồi 17 tháng 7 năm 1986, tờ báo Áo "Die presse" đã viết: "Một vài nhà quan sát cho rằng Ligachốp là một người bảo thủ là nhân tố hãm phanh cho Goócbachốp nhưng đó là còn xa mới đúng với hình ảnh của ông ta. Ví dụ tại Vôronegiơ Ligachốp đã nói: "chúng ta phải trao tự do cho những con người có chủ động sáng tạo, những người có nhiệt huyết và những người suy nghĩ và hành động táo bạo và không theo lối cũ. Những người như vậy là tài sản qúy của chúng ta và chúng ta phải ủng hộ họ về mọi mặt". Ông ta lên án những người đã cản trở qúa trình Perestrôika và hạ thấp sự nảy nở của tính độc lập". Không một người bảo thủ nào lại nói như vậy nếu không phải là muốn bóc trần chân tướng của mình. Nhưng nếu có ai đó rất ghét sự giả dối đạo đức giả và kiểu nói khoa trương lớn tiếng thì đó chính là Igo Ligacchốp. Đúng là Ligachốp thoạt nghĩ rất giống với một người bảo thủ. Ông ta là hiện thân của tính chất nghiêm nghị lịch sử không khoan nhượng của nhà binh về mặt nguyên tắc, đầu tiên thì điều đó gây ra sự khó chịu thù địch, sau đó là sự tin tưởng ở Maxcơva nơi mà đã hơn 20 năm dưới sự tha hóa đạo đức của thời kỳ Bregiơnép, dưới con mắt của Mikhain Goócbachốp một con người đầy nhiệt huyết như vậy là một cộng sự lý tưởng cho một sự khởi đầu mới - đó là một con người hoàn toàn và một chiến sĩ khiêm tốn không có tham vọng lên vị trí số 1. Cuộc đấu tranh không khoan nhượng và cao cả về mặt đạo đức đã được bắt đầu trong chính sách nhân sự. Hiệp sĩ được giao nhiệm vụ dọn sạch bãi của tình trạng nhân sự của Bregiơnép. Đuổi hết bọn bòn rút tiền chùa

ra khỏi nhà chùa đối với Ligachốp không chỉ là nghĩa vụ chính trị mà còn là nghĩa vụ đạo đức tinh thần".

Đó là lý do tại sao nhà báo Canađa Devit Levy đã phải nói trên Rađiô Canađa về cuộc họp báo của Iacốplép: phản ứng tức giận của Iacốplép trước câu hỏi của một nhà báo phương Tây tại cuộc họp báo của ông ta cho thấy rằng Glasnost có lẽ là bằng chứng của ảnh hưởng của nền dân chủ Canađa đối với ông ta trong thời gian dài ở Ốttaoa. Tuy nhiên sự ảnh hưởng đó có yếu tố tiêu cực và là điển hình cho việc sử dụng nửa sự thật (sự thật nửa vời)... cứ xét theo lập trường của Iacốplép thì ông ta không có thái độ kinh tởm đối với những ngày đã qua".

Nhưng chỉ một năm rưỡi sau ý kiến của báo chí phương Tây đã thay đổi hẳn lại. Iacốplép người không có thái đội kinh tởm với những ngày đã qua nay đã trở thành trợ lý gần gũi đắc lực của Goócbachốp. Còn Ligachốp thì ngược lại: từ một chiến sĩ toàn tâm toàn ý không có tham vọng leo lên vị trí số 1, nay trở thành cái gì đó làm lu mờ che khuất vị trí lãnh đạo của Goócbachốp. Đối với những người am hiểu chính trị thì không có gì khó hiểu trong sự thay đổi đó: phương Tây đang giúp phe cấp tiến, các nhà dân chủ giả hiệu đẩy tôi đối đầu chống lại Goócbachốp và đang tìm mọi cách ủng hộ Iacốplép.

Nhưng sự phá hoại Perestrôika là không có lợi cho lợi ích của bất cứ nước nào, đó là điều giải thích tại sao tôi cảm thấy rằng phương Tây đã sai lầm khi ngả sang hàng ngũ những kẻ cấp tiến và làm cho chính mình hoàn toàn bị thông tin sai lạc về những giá trị thực của các lực lượng chính trị khác nhau ở Liên Xô và hàng ngũ của các lực lượng này trong thời kỳ Perestrôika.

Goócbachốp thường chỉ ra một cách đúng đắn rằng Perestrôika của Liên Xô là một yếu tố cấu thành quan trọng của lịch sử thế giới hiện đại, nó không những được làm ra để đáp ứng lợi ích của nhân dân xô-viết mà còn cho lợi ích của toàn nhân loại. Vậy tại sao phương Tây nhiệt thành ủng hộ sự cấp tiến triệt để hóa các qúa trình kinh tế và chính trị ở Liên Xô, mà về mặt lâu dài đe dọa toàn bộ tiến trình đã được bắt đầu một cách tốt đẹp? Điều đó cho thấy rằng phương Tây vẫn chưa có khả năng từ bỏ lập trường tuyên truyền tư tưởng của họ cho các vấn đề hợp tác quốc tế và hợp tác toàn cầu.

Trong thời gian chuyến đi Bêlôrutxia tháng 3 năm 1991 Goócbachốp đề nghị lập trường tập trung hóa, ở đó ông ta gắn vào nhiệm vụ chung của chính trị là giải quyết các vấn đề vì lợi ích của toàn xã hội nhằm đạt được hòa hợp dân tộc.

Ông ta dành sự chú ý đáng kể về vấn đề phe cấp tiến, lên án phe cấp tiến là đã không tính đến các thực tế của các qúa trình xã hội và đã đưa ra những khẩu hiệu giả tạo, tổng thống Liên Xô dứt khoát tách mình khỏi khối cấp tiến. Tuy vậy ông ta vẫn tránh không phân tích rõ ràng cụ thể tại sao phe cấp tiến lại có thể lèo lái được Perestrôika cả trên cấp lãnh đạo tối cao cả trong ý kiến công luận để kết qủa là đã đưa perestrôika đến thất bại. Goócbachốp đã tuyên bố hoàn toàn công nhận sự phân tích chính trị về phe cấp tiến. Những phân tích đã được nêu trong chương này nhưng ông ta không chỉ rõ tên những kẻ đã mang loại "vi rút" nguy hiểm đó đến.

Tôi đã bị xúc động mạnh vì một vài điều khác trong diễn văn của ông ta. Khi phân tích đặc điểm của chủ nghĩa "tập trung" Goócbachốp đã tuyên bố rằng ông ta vì sự lựa chọn xã hội chủ nghĩa, vì sự đoàn kết các lực lượng tiến bộ của xã hội, ông ta lo lắng cho truyền thống lịch sử, lo lắng cho đạo đức quốc gia, ông ta tập trung đến vấn đề của chủ nghĩa yêu nước. Tôi đã nghe bài diễn văn đó trong tháng 3 năm 1991 và sau đó đọc lại nó. Tôi không thể nào thoát khỏi ý nghĩ: đó chính là những gì mà tôi và nhiều các đồng chí đảng viên cộng sản khác đã cố gắng tranh đấu để đạt được từ thời kỳ 1987 và vì đó mà tôi đã bị gọi là "kẻ thù của Perestrôica". Chỉ có điều khác là lập trường đó phải được gọi là lập trường cộng sản chứ không phải là lập trường của chủ nghĩa tập trung.

Sau một hồi im lặng dài Goócbachốp quay lại với vấn đề đảng. Ông ta nói về sự thống nhất của đảng và nói về đảng là một nhân tố tích cực, nhân tố đoàn kết xã hội. Và khối liên minh của các lực lượng xã hội vì tổ quốc và vì hạnh phúc của nhân dân chỉ có thể đạt được bằng đảng, công thức tổng hợp của hòa bình dân tộc và quốc gia phải xuất phát từ các đề nghị được đảng đưa ra.

Phải chăng đó không phải chính là những cái gì mà các đảng viên cộng sản đã cố gắng đòi hỏi ông ta nói trước đây? Đó chính là lập trường của họ trong cuộc đấu tranh chống lại phe cấp tiến, những kẻ cố gắng phá hoại đảng. Phải chăng trước đây chưa từng có cái chỉ thị của lãnh đạo cấp cao của đảng làm tê liệt đảng tại các thời điểm quan trọng nhất của cuộc đấu tranh chính trị và đấu tranh nghị trường? Đó chẳng phải là Tổng bí thư đã cố gắng đóng cửa vô hiệu hóa ban bí thư nhằm làm suy yếu chức năng tổ chức và chức năng kiểm soát của Ủy ban trung ương Đảng hay sao? Và điều này bây giờ cần phải có những nỗ lực to lớn để khôi phục lại. Phải giải thích thế nào về vai trò bị hạn chế đi rất nhiều của Bộ chính trị sau Đại hội 28 và sự giảm sút tính tích cực của nó.

Goócbachốp lại một lần nữa sử dụng cái thủ thuật quen thuộc của mình: "Ai đó" đã làm suy yếu đảng và Goócbachốp sẽ phải động viên lại đảng. Tôi muốn nhấn mạnh rằng: tôi không quan tâm đến bản thân cá nhân tôi và tôi cũng không nói đến vấn đề nguyên tắc ban đầu của Perestrôica mà bao đảng viên bảo vệ bây giờ đã toàn thắng. Không! tôi không muốn đề cập đến vấn đề đó. Ở đây tôi muốn xem xét sự thành thật của Goócbachốp đến mức nào. Rất nhiều những kẻ đã đặt cái bẫy cấp tiến, vẫn tại vị và vẫn là những thành viên gần gũi của ê-kíp ông ta. Do đó hoàn toàn có cơ sở để Ủy ban kiểm tra đảng của trung ương Đảng tháng 3 năm 1991 tại hội nghị trung ương đã đưa ra vấn đề đòi xem xét "hoạt động chính trị của cựu ủy viên Bộ chính trị Iacốplép A.N.

Vài năm trước khi đi cùng Goócbachốp qua Kremli tôi đã nói với ông ta: "Mikhain Xécgâyêvich, anh đã bao quanh mình những người không trung thành, và họ sẽ phá hoại anh".

Và thật đáng buồn điều tôi nói đã đúng, những kẻ cấp tiến đã ở lâu trên cương vị và đất nước không được bảo vệ trước các cơn sốc mới và phương Tây phải chờ đợi với sự lo lắng những điều bất ngờ mới mà sự bất ổn định về kinh tế và chính trị của chúng ta sẽ mang đến cho thế giới.

## CHƯƠNG III

# ĐIỀU BÁO TRƯỚC THẢM HỌA

Đầu tháng 9 năm 1988 Goócbachốp đi nghỉ ở Crimê. Ông ta chính thức giao cho tôi phụ trách khi ông ta đi vắng. Và tôi đã chủ tọa cuộc họp Bộ chính trị. Như mọi khi, công việc lúc nào cũng nhiều. Tôi tìm thấy trên bàn của tôi bản báo cáo của KGB về tình hình bất ổn định ở Lítva. Điều đó làm tôi cảnh giác và đòi hỏi tôi phải có sự đánh giá chính xác về ý nghĩa các sự kiện ở đó.

Vài ngày sau khi có bản báo cáo đó Iacốplép trở về từ đợt đi công tác Lítva. Cũng như mọi khi ông ta gọi điện cho tôi. Tôi hỏi ông ta về tình hình ở Lítva, Iacốplép trả lời "chẳng có gì đặc biệt, như mọi qúa trình bình thường của Perestrôika".

Phải thú nhận rằng tôi đã sửng sốt vì có sự khác nhau ghê gớm giữa ý kiến của ủy viên Bộ chính trị Iacốplép và báo cáo của KGB. Ngay lập tức tôi ghi điện thoại cho Chủ tịch KGB Victor Trebricốp và đề nghị ông ta không can thiệp vội vào tình hình ở Lítva.

"Đồng chí nói rằng tình hình ở Lítva đã có bước phát triển nguy hiểm, nhưng Iacốplép vừa từ đó về nói rằng không có gì đặc biệt xảy ra và không có lý do gì để có những biện pháp đặc biệt".

"Đồng chí định nói gì", "không có gì đặc biệt"?- Trebricốp ngạc nhiên hỏi lại- "Tôi giữ nguyên ý kiến như đã viết trong bản báo cáo cho ủy ban trung ương- tình hình không phải là yên ổn mà là đáng báo động đang bắt đầu qúa trình củng cố đoàn kết lực lượng của các lực lượng dân tộc chủ nghĩa".

Tôi phải tin ai bây giờ? Tôi biết phải làm gì trong trường hợp có sự khác nhau rất lớn trong các ý kiến về các vấn đề quan trọng - phải nghiên cứu vấn đề một cách kỹ càng cẩn thận. Sẽ là không chân thực nếu tôi không nói một điều này: sự khác nhau trong đánh giá tình hình của hai bên làm tôi lúng túng hơn là chính bản thân bản báo cáo của KGB, đó không phải là do nhờ có lôgích mà là nhờ có bản năng chính trị.

Và tôi ngay lập tức gọi điện thoại cho Goócbachốp đang ở miền Nam.

"Mikhain Xegâyevích tôi muốn xin ý kiến đồng ý của đồng chí đưa vào chương trình nghị sự của cuộc họp Bộ chính trị sắp tới, vấn đề về chuyến đi của đồng chí Iacốplép đến Lítva. Theo như báo của của KGB thì tình hình không lành mạnh đang âm ỉ ở đó".

Goóbachốp đồng ý và không lâu sau đó đã có cuộc họp đáng ghi nhớ của Bộ chính trị.

Iacốplép là người đầu tiên trình bày nhận xét của mình. "Không có gì là nguy hiểm diễn ra ở nước cộng hòa này cả và cũng có thể nói như vậy về công việc và các hoạt động của đảng cộng sản Lítva. Đúng là có vài rắc rối phức tạp là ở chỗ trung ương đã áp đặt nhiều và làm hại cho sự phát triển của nước cộng hòa. Các cơ quan liên bang đã làm qúa tải Lítva với nền công nghiệp làm ảnh hưởng xấu đến môi trường sinh thái. Người Nga thì đang tràn ngập đến đó và đáng tiếc là những người đó không phải là tốt lắm và sự di cư đến nước cộng hòa đang tăng lên, điều đó gây ra những xung đột. Có những tài liệu cho thấy rằng cộng đồng dân cư nói tiếng Nga đối xử với người chính gốc ở đó không kính trọng lắm- về việc đó tôi đề nghị những điều sau: thứ nhất: tăng cường các công tác của các cơ quan địa phương trong vấn đề với cộng đồng không chính gốc. Thứ hai: chặn đứng qúa trình di cư. Nói tóm lại tình hình ở Lítva không phải là dễ dàng nhưng cũng không phải là nguy hiểm khẩn cấp. Nước cộng hòa sẽ giải quyết nó trong qúa trình Perestrôika".

Đây không phải là tôi trích dẫn theo trí nhớ mà là theo bản chép tôi đã viết trong qúa trình trình bày ý kiến của Iacốplép. Tất nhiên tôi không có bình luận gì về bài phát biểu của ông ta vì tôi không có một lý do gì để không tin vào ý kiến của một ủy viên Bộ chính trị. Nhưng sau này, khi lần đầu tiên các sự kiện ở Lítva trở nên căng thẳng đe dọa sau đó là tai họa- đó là các sự kiện làm vai trò xúc tác cho qúa trình ly khai phá hoại đe dọa chính bản thân sự tồn tại của liên bang Xô-viết. Sau này khi các sự kiện đó đã xảy ra, tôi thường nhớ lại những ý kiến trình bày này của Iacốplép.

Sau này, trong qúa trình thảo luận sôi nổi về vấn đề Lítva, khi mà đảng cộng sản Lítva tan rã trước mắt chúng tôi, trong qúa trình tranh luận của Đại hội đại biểu nhân dân về biên bản bí mật của hiệp ước Môlôtốp - Ribentrốp (52) tôi thường hỏi mình: Tại sao tôi không đưa ra công khai cuộc nói chuyện tại Bộ chính trị, vì dù sao đi nữa tôi cũng có

(52) Hiệp ước Hítle- Stalin năm 1939 có kèm biên bản bí mật sát nhập, thủ tiêu các quốc gia

thể tác động lên sự phát triển của các sự kiện? Không phải là điều dễ dàng trả lời câu hỏi vì lúc đó tay tôi đã bị trói vì vụ Tbilixi và vụ Gdlyan.

Bây giờ quay trở về cuộc họp Bộ chính trị đáng nhớ- sau khi Iacốplép trình bày, tôi trao lời phát biểu cho Trebricốp, chủ tịch KGB nói "Tôi coi tình hình ở Lítva là cực kỳ nguy hiểm, các lực lượng dân tộc chủ nghĩa ngày càng trở nên tích cực và những lực lượng đó đã xuất hiện trong hàng ngũ đảng cộng sản Lítva và sẽ dẫn đến sự chia rẽ".

Sự chia rẽ thực sự đã xảy ra trong nội bộ Đảng cộng sản Lítva và đang diễn ra rất nhanh chóng. Điều đó quyết định tất cả những gì xảy ra sau này. Những sự chia rẽ đã được báo trước rõ ràng, và xảy ra trong hoàn cảnh rất thuận lợi. Lại một lần nữa lại có những lập trường đối lập nhau trong Bộ chính trị và đó là điều đáng ngạc nhiên. Nhìn lại những sự kiện của hai năm qua, tôi thấy rằng cứ khi nào có sự đối đầu của hai lập trường đối nghịch nhau thì thường là ban lãnh đạo cấp cao sẽ chọn lập trường nào dẫn đến tình hình phức tạp rắc rối hơn và nhiều khi đi đến thất bại. Những điều được báo trước, cảnh tỉnh trước rất có lý (mà tính hợp lý của nó đã được thời gian sau này khẳng định) thì vì những nguyên nhân này khác mà bị bỏ qua hoặc không được chú ý đến.

Tất cả các ủy viên Bộ chính trị có mặt tại cuộc họp đều ngạc nhiên về sự khác biệt, phủ nhận lẫn nhau trong cách nhìn nhận của Iacốplép và Trebricốp. Để hòa giải hai bên, tôi đưa ra đề nghị:

"Hãy để cho các ban của Ủy ban trung ương nghiên cứu kỹ lưỡng tình hình nước cộng hòa, đặc biệt là tình hình trong Đảng cộng sản Lítva, và sau đó cho Ủy ban trung ương biết về sự phát triển tình hình ở đó, và những thông tin của đồng chí Iacốplép sẽ được lưu ý đến".

Đề nghị của tôi được chấp nhận. Tôi gọi điện thoại cho Goócbachốp ở Crimê ngay hôm đó và kể cho ông ta về cuộc họp Bộ chính trị. Tôi nói "Iacốplép không nói được cho chúng tôi điều gì mới- tôi có thể nói rằng báo cáo đó là để làm yên lòng, nó không hề làm sáng tỏ tình hình trong Đảng cộng sản Lítva". Goócbachốp không có phản ứng gì về phần này khi tôi báo cáo cho ông ta, do đó tôi chuyển sang vấn đề khác.

Sau sự kiện này vấn đề này không bao giờ xuất hiện lại nữa ở các kỳ họp của Bộ chính trị cho đến khi sự chia rẽ của Đảng cộng sản Lítva trở thành mối đe dọa thực tế. Lúc đó Bộ chính trị đã gặp gỡ các lãnh tụ của Đảng cộng sản Lítva và có các cuộc nói chuyện với Bradanxcat (53), rồi Goócbachốp đến Lítva. Nhưng chúng ta đã biết, những biện pháp qúa

(53) A. Bradanxcat - là bí thư thứ nhất Trung ương Đảng cộng sản Lítva.

muộn màng này không đem lại kết qủa gì nên đã có sự tan rã Đảng cộng sản của nước cộng hòa này. Lanxbécgitx (54) và những người cùng cánh với ông ta đã lên nắm quyền với mục đích thành lập một chế độ tư bản ở Lítva và tách nước cộng hòa khỏi Liên bang Xô-viết. Cuối cùng là tuyên bố của Đảng cộng sản Lítva rằng Đảng này rời bỏ Đảng cộng sản Liên Xô (bất hợp pháp).

Chúng ta liệu có thể tránh được sự phát triển bi kịch như vậy của các sự kiện không? Không những là có thể mà đó còn là nghĩa vụ của chúng ta. Nhưng sự đánh giá ru ngủ của Iacốplép về tình hình Lítva năm 1988 đã đóng vai trò nguy hiểm bên trong. Sự phân tích sáng suốt các qúa trình dựa trên cơ sở xã hội và giai cấp đã bị thay thế bởi sự phân tích giả tạo, che giấu thực chất vấn đề để lèo lái nó.

Các ban của Ủy ban trung ương đã nghiên cứu và phân tích cặn kẽ tình hình trong đảng cộng sản Lítva và đã gửi những bản ghi nhớ với các thông tin chính xác cho Ủy ban trung ương. Nhưng ban lãnh đạo chóp bu của Ủy ban trung ương đã phớt lờ những phân tích và những hành động có nguyên tắc này. Có thể nói là họ đã chơi một trò chơi với Bradanxcat. Những qúa trình xảy ra ở Lítva có thể coi như tấm gương phản chiếu của Perestrôika. Cái kiểu phân tích "tốt đẹp" đó đã làm cho đất nước trả một giá rất đắt. Trong thời kỳ này Iacốplép tích cực đóng vai trò của một người an ủi về chính trị. Dù có những tổn thất do ông ta gây ra nhưng ông ta không ngớt vỗ về an ủi mọi người và nói "đừng lo lắng". Ông ta luôn làm tôi liên tưởng đến tính cách của Luka, người vỗ về an ủi trong tác phẩm của M. Goócky "Dưới đáy".

Tôi không thể trực tiếp kiểm soát vấn đề Lítva được nữa và thực chất là tôi bị cách ly khỏi việc giúp đỡ tìm kiếm giải pháp cho nó. Cuộc họp Bộ chính trị đáng ghi nhớ đó là buổi cuối cùng mà tôi chủ tọa. Chẳng bao lâu sau, các buổi họp của Ban bí thư do tôi chủ trì cũng bị cắt nốt, trong khi đó Iacốplép tiếp tục làm thành viên Bộ chính trị và cũng được bổ nhiệm vào Hội đồng Tổng thống- cơ quan cố vấn cao nhất của tổng thống.

Không phải ngẫu nhiên mà cuộc họp của Bộ chính trị có Iacốplép trình bày về chuyến đi của mình đến Lítva luôn luôn làm liên tưởng đến cuộc họp về vấn đề nước cộng hòa Grudia. Có những sự liên hệ gần gũi không cần phải bàn cãi giữa hai cuộc họp đó- cả hai đều báo trước ngọn lửa bùng cháy dân tộc chủ nghĩa. Chỉ có điều cho đến tháng Tư năm 1989, thì tình hình Lítva đã tiến xa và nó được xem như kịch bản mẫu cho các

(54) Lanxbécgitx là cựu Tổng thống Lítva .

hành động của các lực lượng dân tộc chủ nghĩa ở các nước cộng hòa khác. Trong tháng Hai năm 1990, khi mà các sự kiện ở Litva đã tuột khỏi tay chúng ta thì chủ đề về nó dĩ nhiên phải xuất hiện tại hội nghị trung ương kỳ tới.

V. Cardamiavichút, bí thư Ủy ban Trung ương Đảng cộng sản Litva lâm thời (trên cơ sở lập trường của Đảng cộng sản Liên Xô) đã phát biểu tại hội nghị:

"Tôi muốn nói rằng: nếu đồng chí Iacốplép có chính kiến của mình và có quyền được thể hiện trình bày nó thì chúng tôi cũng có chính kiến và có quyền trình bày chính kiến của mình. Chúng tôi muốn phát biểu lần nữa rằng: sự xuất hiện của đồng chí Iacốplép tại Litva đã có một tác dụng xấu cho nước cộng hòa của chúng tôi. Thưa đồng chí Iacốplép chính đồng chí có lẽ đã tác động không đúng đến quyết định của Đại hội lần thứ 20 của Đảng cộng sản Litva. Nhiều người đã tin như vậy trong nước cộng hòa của chúng tôi. Điều đó cũng được phản ánh trong cuộc gặp gỡ của chúng tôi với một vài thành viên của giới trí thức Litva. Xin cho phép tôi được phát biểu một cách trung thực với các đảng viên cộng sản".

Thật kỳ lạ khi bản dự thảo nghị quyết về vấn đề Litva tại hội nghị đã không hề được đưa ra sự phân tích chính trị những sự kiện xảy ra ở nước cộng hòa. Hơn nữa, trong dự thảo đã thể hiện những mưu đồ: bằng mọi giá không làm trầm trọng thêm vấn đề. Sự phân liệt ĐCS Litva đã xảy ra, thế mà dự thảo nghị quyết kêu gọi mọi người "hãy dàn xếp các vấn đề, đừng làm cộm các vấn đề". Theo ý kiến tôi, đó là mô hình cổ điển của kiểu chính trị cúi đầu chấp nhận, kiểu tiếp cận vấn đề một cách nhẹ nhàng và như thế nhất định dẫn đến thảm họa.

Tôi không biết ai đã chuẩn bị dự thảo nghị quyết. Trên cương vị một ủy viên Bộ chính trị tôi đã không được tham khảo trước bản dự thảo đó. Tôi hoàn toàn không ngờ nó lại có hình hài như vậy. Nó thậm chí không hề lên án các hoạt động chia rẽ của Bradanxcát và cũng không ủng hộ các đảng viên cộng sản trung thành với lập trường của Đảng cộng sản Liên Xô. Thông qua bản dự thảo như vậy, có nghĩa là dung túng các lực lượng đối lập ngay trong đảng, ru ngủ đảng, đánh bóng trang hoàng những bất đồng và dọn đường cho chủ nghĩa cơ hội. Do đó không có gì ngạc nhiên khi mà dự thảo nghị quyết được đọc lên tại phòng, Hội nghị đã ồn ào lên với sự xao xuyến và bất bình.

Tôi có thể nói rằng: trong bối cảnh đã được định hình vào hồi tháng Hai năm 1990, dự thảo nghị quyết về vấn đề Litva mang tính chất phá hoại. Goócbachốp có lẽ đã có một vai trò trong việc hình thành dự thảo

đó, vì lúc đó ông ta cũng tự an ủi và hy vọng rằng mọi sự sẽ được dàn xếp và sẽ tốt hơn. Nhưng với tôi, tôi tin rằng không thể chấp nhận ký vào bản nghị quyết này. Hai lần tôi đề nghị cho được phát biểu để có thể trình bày ý kiến bác bỏ mạnh mẽ của mình. Tôi đã đề nghị lên án các hoạt động của ban lãnh đạo Đảng cộng sản của nước cộng hòa, những người muốn phân liệt, đồng thời chúng ta ủng hộ những lực lượng nào muốn thống nhất Đảng cộng sản Liên xô.

Chỉ có một mình tôi trong số ủy viên Bộ chính trị phát biểu về vấn đề này. Nhưng rất nhiều các ủy viên Ủy ban trung ương Đảng nhiệt tâm ủng hộ tôi. Bầu không khí tại hội nghị trở nên rất căng thẳng. Tôi nhớ rằng Anatoly Lôgunốp, hiệu trưởng trường đại học tổng hợp Matxcơva, yêu cầu cho 20 phút giải lao để chuẩn bị một dự thảo nghị quyết khác. Ông nói: "Đây là điểm cực kỳ quan trọng. Tại sao chúng ta phải vội vã? Chúng ta phải suy nghĩ thật kỹ càng".

Đối với Goócbachốp việc nắm bắt thái độ của các ủy viên trung ương đảng và định hướng cho mình trong bối cảnh tình hình như vậy không phải là điều gì khó khăn. Ông ta đề nghị giải lao một giờ để làm việc về nghị quyết. Goócbachốp, Anatôly Lukianốp và tôi đã làm việc với các nghị quyết này. Một dự thảo nghị quyết mới khác hẳn nghị quyết cũ. Nó lên án Bradanxcat và ủng hộ Mykolat Burôkêvichut (55) và được thông qua dễ dàng tại hội nghị. Tôi phải nói thẳng rằng: nếu như chúng tôi không ủng hộ các đảng viên cộng sản trung thành với Đảng cộng sản Liên Xô vào thời điểm đó thì số phận của họ sẽ rất xấu trong cơn sốt nóng dân tộc chủ nghĩa do Lanxbecgit đã tạo ra không lâu sau đó (56).

Rất nhiều người khác, không kể V.Cardamiavihút đã phát biểu tại hội nghị về trách nhiệm của Iacốplép với cuộc khủng hoảng đang tăng tại Lítva. Do đó ông ta đã phải bào chữa cho mình.

"Việc lên án luôn luôn là khó chịu - ông ta nói- nhưng tôi phải làm rõ vấn đề vì cách này hay cách khác tên của tôi đã xuất hiện tại hội nghị này liên quan đến những sự kiện ở Lítva. Tôi đã nghĩ gì về việc đó và tôi đã nói gì ở Lítva phải chăng tình hình ở Lítva bây giờ đã bi đát? Tôi không nghĩ như vậy. Có những nguy hiểm? Tất nhiên rồi, không cần phải nghi ngờ gì hết và điều đó phải được nhận thấy. Nhưng có những cái

(55) Mykolat Burôkêvichut là lãnh tụ của đảng cộng sản Lítva, bộ phận vẫn trung thành với Matxcova- (BT).

(56) Như mọi người đều biết: Đảng cộng sản Lítva (bộ phận vẫn trung thành với Đảng cộng sản Liên Xô) không những đứng vững trước các cuộc tiến công dân tộc chủ nghĩa mà còn giành được ngày càng nhiều uy tín trong nước cộng hòa. Một trong những lãnh tụ của Đảng Vladislắp Svet đã được bầu vào xô viết tối cao Látvia. Ảnh hưởng của đảng tăng lên rõ ràng được phản ánh trong qúa trình trưng cầu dân ý về duy trì Liên bang Xô-viết.

khác ngoài mối đe dọa ra. Chúng ta phải công nhận rằng ở trong nước cộng hòa chúng ta thấy hình ảnh rất tồi tệ của các tổ chức đảng không có khả năng hoạt động được. Ban lãnh đạo đã thể hiện sự thiển cận của mình".

Khi tôi nghe Iacốplép nói ra những lời này về sự thiển cận của ban lãnh đạo Đảng cộng sản của nước cộng hòa. Tôi đã bực bội khó chịu. Ông ta không nói về những con người cụ thể mà về ban lãnh đạo của đảng nói chung - nghĩa là ủy ban trung ương. Tại cuộc họp Bộ chính trị tháng Chín năm 1988, Iacốplép đã an ủi chúng tôi. Chính ông ta là người thiển cận chứ không phải các đồng chí của chúng ta ở Lítva. Nhiều người trong số họ đã cảnh báo tại hội nghị này, không hề có một lời tự phê bình, chỉ có kết tội đối với người khác.

Tôi đứng lên ở đoàn chủ tịch và đi đến chỗ Valeri Bôndin (57), người lãnh đạo ban tổng hợp của ủy ban trung ương, ngồi ở một bàn khác. Tôi hỏi "Valerin Ivanôvích, đồng chí có nhớ rằng trong tháng 9 năm 1988 tôi đã chủ tọa cuộc họp Bộ chính trị. Iacốplép đã báo cáo về chuyến đi của anh ấy đến Lítva không? Bản báo cáo ấy còn giữ chứ!".

Bôndin gật đầu xác nhận. "Tất nhiên còn giữ".

"Cám ơn đồng chí"- Tôi trở về vị trí khi Iacốplép kết thúc phát biểu, tôi nói với Goócbachốp rất to để cho cả phòng nghe thấy. "Mikhain Xecgâyêvích, đồng chí có thể giới thiệu cho hội nghị bản ghi nhớ của Iacốplép về vấn đề Lítva".

"Tại sao đồng chí lại thọc vào chuyện đó làm gì?"- Goócbachốp hỏi tôi (chúng tôi ngồi sát cạnh nhau).

Nhưng tôi nhắc lại "Mikhain Xegâyêvích tôi muốn đề nghị đồng chí giới thiệu với các thành viên dự hội nghị bản ghi nhớ và báo cáo mà Iacốplép làm sau khi trở về từ Lítva trong tháng 8 năm 1988...".

Nhưng đề nghị đưa ra đã bị bác bỏ. Khi nhận được bản sao của biên bản hội nghị để sửa chữa, tôi quyết định gạch bỏ lời tuyên bố của mình về bản báo cáo của Iacốplép. Tại sao? vì nếu nhớ lại cuộc hội nghị mà tôi đã có tranh luận với E. Sevacnátde về vụ Tbilixi không thể biến Hội nghị trung ương đảng thành cuộc cãi vã xích mích giữa Ligachốp với ủy viên Bộ chính trị khác- chỉ cần cho ủy ban trung ương nghe thấy tôi nói thế là đủ.

---

(57) Baleri Bôndin cho đến lúc đó là Chủ nhiệm Ban tham mưu của Goócbachốp sau này bị bắt vì liên quan đến âm mưu chính biến thất bại. (BT).

Tại Đại hội 28 của Đảng, tôi cũng không có cơ hội nói sự thật về cuộc họp đáng nhớ của Bộ chính trị. Tại đó, Iacốplép báo cáo về tình hình ở Lítva. Giống như mọi ủy viên Bộ chính trị khác, tôi phải trao bản báo cáo của tôi trước khi có đại hội. Nhưng tôi đã bị cơn sốc khi Iacốplép trong câu trả lời câu hỏi trực tiếp về việc đánh giá của ông ta về tình hình Lítva trong tháng 8 năm 1988. Ông ta nói rằng ông ta đã không hề viết một báo cáo nào cho Bộ chính trị và không biết người ta đang nói về cái chuyện gì vậy. Đó không phải là một câu trả lời trung thực.

Có một sự giống nhau khác giữa cuộc họp về Tbilixi và cuộc họp về tình hình Lítva. Trong thời gian Goócbachốp đi công tác đến Lítva và cuộc gặp gỡ của ông ta với giới trí thức Lítva trên vô tuyến truyền hình. Các bạn có thể nghe thấy những lời khen ngợi Iacốplép từ phía những kẻ ủng hộ phong trào Saydis (phong trào vì quyền của người Lítva và vì nền độc lập). Những lời ca ngợi đó là đáng để suy ngẫm- như Cardamiavichut đã phát biểu tại hội nghị.

Khi mà vụ Tbilixi được thảo luận tại đại hội đại biểu nhân dân lần thứ nhất và tiểu ban điều tra về sự kiện bi thảm ngày 9 tháng Tư được thành lập, Enda Senghelau đã nói "cuối cùng tôi nghĩ rằng sẽ rất thích hợp nếu như tiểu ban sẽ được lãnh đạo bởi Alếchxăng Nicolaiêvích Iacốplép ủy viên Bộ chính trị- và là Bí thư Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô. Điều đó là quan trọng vì có lần trước đây vào tháng Hai năm 1989, vào thời điểm khó khăn và căng thẳng tương tự, ông ta đã ở Tbilixi và đã có lập trường nhất định, ông ta đã xuất hiện trên Ti vi và bài nói của ông ta đã được đón nhận rất tốt cả từ phía các nhóm chính thức và không chính thức, và cả xã hội. Điều đó là rất hợp nếu ông ta đồng ý lãnh đạo tiểu ban".

Các ví dụ về Grudia và Lítva đã cho thấy những "lập trường nhất định" đó của Iacốplép sẽ dẫn đến cái gì.

CHƯƠNG IV

# VỤ TBILIXI
# MỘT TRẬN BÃO CHÍNH TRỊ

Vụ Tbilixi là tên thường gọi để nói đến sự kiện bi thảm xảy ra tại Tbilixi đêm ngày 9 tháng 4 năm 1981. Nói một cách ngắn gọi và không sự phân tích chính trị thì đại thể sự việc diễn ra như sau: tại thủ đô của nước Cộng hòa (Grudia) có một cuộc tụ họp biểu tình bất hợp pháp kéo dài nhiều ngày trước tòa nhà chính phủ. Người ta quyết định chấm dứt nó bằng quân sự và trong qúa trình giải tán đám biểu tình khỏi quảng trường đã có 19 người chết và nhiều người bị thương, quân đội đã không dùng hỏa khí.

Cái đêm bi kịch ở Tbilixi, cái chết của những người tay không đã làm chấn động đất nước. Rất đáng tiếc đó không phải là ví dụ đầu tiên cũng không phải là ví dụ cuối cùng về các nạn nhân nổi loạn trong thời kỳ Perestrôika. Trước vụ này không lâu hàng chục người vô tội đã thiệt mạng trong vụ đập phá kinh khủng ở Sumgat thuộc nước cộng hòa Adecbaigian (chống lại người Acmêni sinh sống ở Adecbaigian). Sau Tbilixi đất nước còn bị cơn sốc của các đơn điên loạn ở Fregana, Udbekixtan, ở đó còn nhiều nạn nhân hơn nữa. Có các cuộc xung đột đẫm máu chưa từng thấy ở Kiecgidia và cuối cùng ở Mondavia. Cảnh sát đã bắn vào những người biểu tình và có rất nhiều nạn nhân.

Tất nhiên các vụ việc này đều là các bi kịch và chúng đều làm xấu đi tình hình ở các vùng khác nhau của đất nước, nhưng không có vụ nào có cộng hưởng chính trị lớn như vụ Tbilix', chỉ riêng có một mình vụ Tbilixi là đã được tranh luận tại Đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô. Và không có vụ nào được điều tra bằng nhiều các ủy ban đến như vậy.

Tại sao vụ Tbixili lại gây nên sự quan trọng chính trị như vậy? thực tế nó là cái gì và nó đã ảnh hưởng đến tiến trình của các sự kiện trong toàn đất nước như thế nào? Trong những ngày đó khi mà báo chí âm ỹ trong công luận và Đại hội tranh luận quyết liệt xung quanh cái đêm bi

thảm ở Tbilixi thì có qúa nhiều cảm xúc mạnh mẽ nên không thể đủ tỉnh táo để cho một câu trả lời xác đáng về những vấn đề quan trọng trên. Cần phải có thời gian để tĩnh tâm và bộc lộ những ý định thật sự của những người tham gia vào cuộc xung đột. Như người ta vẫn thường nói "Lịch sử là quan tòa nghiêm khắc nhất", đối với vụ Tbilixi thì điều đó đúng đắn gấp đôi. Chỉ bây giờ chúng tôi mới có thể đánh giá được cái gì đã xảy ra và vạch ra được những kết luận trên cơ sở những sự thật chính xác.

Theo sự sắp xếp của số phận, tôi đã ở vào trung tâm của cơn bão chính trị quét ngang đất nước do vụ Tbilixi gây ra. Tôi đã nắm được những thông tin lớn vì phải làm việc trực tiếp về vấn đề này. Tôi đã hiểu nhiều về nó lúc đó, nhưng khi đó không thể hiểu hết được, còn bây giờ thì mọi việc đã đứng đúng chỗ của mình, mọi sự đã rõ ràng. Thời gian đã điền những dữ kiện vào các chỗ trống và xóa đi những điều nhảm nhí của sự kiện Tbilixi bi thảm. Và sự hiểu biết rõ ràng cái vấn đề chính trị liên quan đến máu của những người vô tội giúp cho chúng ta hiểu được rõ hơn những qúa trình thực sự và quan trọng dưới các khẩu hiệu của Perestrôika, dân chủ hóa và Glasnost. Đó là chiến lược, chiến thuật và ý định thực sự của các thế lực chính trị khác nhau, những thế lực bước lên vũ đài chính trị sau tháng 4 năm 1985 các phương pháp của những kẻ ly khai dân tộc chủ nghĩa và những kẻ bảo hộ cho chúng.

Trước hết, tôi cần phải nói rằng tôi bị cuốn vào qũy đạo của vụ Tbilixi là hoàn toàn ngẫu nhiên. Trong tháng 3 năm 1989 có hội nghị trung ương về vấn đề nông nghiệp. Vào thời gian đó Victor Nikonop và tôi điều khiển những vấn đề đó tại Bộ chính trị và gánh vác chính việc chuẩn bị hội nghị của Ủy ban trung ương về nông nghiệp. Nghị quyết của hội nghị là rất quan trọng trong việc xác định các cơ sở của chính sách nông nghiệp, lúc đó chúng tôi đã bàn đến việc làm thế nào để tuyên truyền nghị quyết đó trong nông dân. Tôi đã bay đến Brest để họp một hội đồng quan trọng các nhà kế hoạch nông nghiệp từ Ucraina, Belorutxia và các nước vùng Bantích, từ cuộc hội thảo đó tôi quay về Maxtcơva vào sáng 6 tháng 4, vào thứ Bảy mồng 8 tháng 4 tôi định đi nghỉ ngắn ngày. Gánh nặng của các tháng qua là rất lớn và Bộ chính trị đã quyết định cho tôi nghỉ lại sức theo kế hoạch nghỉ đã phân bổ trước cho tôi.

Bây giờ một vài lời nói qua về sơ đồ làm việc của các ủy viên Bộ chính trị, điều đó có lẽ cũng bổ ích ở đây. Khi mà Tổng bí thư Bregiơnep đã đau yếu, bộ chính trị quyết định hạn chế ngày làm việc của ông ta. Sau này đặc quyền đó lan dần sang các ủy viên Bộ chính trị khác. Ngày thứ

sáu được coi là ngày người ta chuyển giấy tờ tài liệu đến cho các vị ủy viên Bộ chính trị tại biệt thự nghỉ ngơi ở ngoại ô của họ, thứ bảy và chủ nhật là ngày nghỉ và thậm chí họ còn cắt bớt cả giờ làm việc trong ngày. Khi mà tôi từ Tomxcơ về Matxcơva thì nhịp điệu làm việc như vậy ở đó là qúa thể đối với tôi. Vì các ủy viên Bộ chính trị thực tế chỉ làm việc 3 đến 4 ngày trong tuần, do đó tôi phải cố gắng giải quyết mọi vấn đề trong vòng 3 đến 4 ngày đó. Tôi mài nhẵn gót giày của mình để chạy qua chạy lại các cơ quan, ấy vậy mà chắc chắn rằng sau 5 giờ chiều là các ủy viên Bộ chính trị sẽ không tiếp bất cứ ai, họ đã về nhà và đã nghỉ. Đó là tình hình mà tôi nhận thấy khi còn là bí thư thứ nhất tỉnh phải thường xuyên bay về Matxcơva giải quyết công việc.

Các bí thư thứ nhất của các tỉnh ủy phải thật nhanh chóng cấp tập chạy việc, thậm chí cả ngày không kịp ăn, chỉ toàn uống nước chè suông, thậm chí không còn cơ hội nuốt qua mấy miếng bánh, chỉ còn ăn tối một cách bình thường. Sau đó một người nào đó trong ủy ban trung ương (người này ngày xưa chắc đã từng là bí thư tỉnh ủy thứ nhất) đề xuất ra một ý kiến qúy giá là lập một quầy ăn uống nhỏ trong ủy ban trung ương cho những người đi công tác xa lên Matxcơva. Từ đó vào bất kỳ lúc nào trong ngày mọi người đều có thể có cái gì đó ăn nhanh được. Nhưng đó là hồi tưởng lại qúa khứ cái thời Bregiơnep. Trong những năm đó chỉ có một người duy nhất còn làm việc từ sáng đến tận khuya là Goócbachốp, còn mọi người khác đều tuân theo chỉ dẫn của bác sĩ cố gắng không làm việc qúa sức.

Khi mà Andrôpốp trở thành tổng bí thư, chế độ làm việc đó biến mất ngay. Không có một quy định văn bản nào được phát ra nhưng mọi người đều chuyển từ chế độ ngày làm việc cắt xén sang ngày làm việc kéo dài. Bản thân tôi phải làm việc đến tận 9 giờ tối, thậm chí đến 11 giờ đêm. Tất cả các thành viên khác cũng làm việc tích cực. Nói tóm lại tình hình chế độ làm việc cũng giống như chế độ của các ủy ban đảng các địa phương, nơi mà người ta thường làm việc rất nhiều giờ trong ngày.

Chế độ nghỉ được sự chấp thuận của Bộ chính trị. Thường thì Goócbachốp, Iacốplép, Sevacnatde, Metvêđép và Lukianốp nghỉ cùng một lúc. Tuy nhiên có những trường hợp do công việc bận rộn mà làm việc hàng tháng không có nghỉ. Goócbachốp và tôi luôn luôn nghỉ không trùng nhau.

Tôi nhớ lại rằng ngày 7 tháng 4 là ngày rất nặng nề đối với tôi. Tôi vừa mới quay về từ chuyến đi công tác. Ngày hôm sau tôi sẽ đi nghỉ, còn lúc đó tôi có nhiệm vụ phải làm. Tôi thường mang từ các cuộc đi công

tác về những ghi chép, đánh giá và đòi hỏi của các thủ trưởng ở địa phương, công việc của các lãnh đạo đảng cấp cao là phải hoàn chỉnh các yêu cầu từ địa phương, giúp họ bằng cách đưa các yêu cầu đòi hỏi đó đến các bộ phận, ban ngành, Bộ, Tổng cục nhất là những vấn đề kinh tế, do đó tôi cần phải tiếp xúc với các tổ chức, ban, ngành để gây áp lực đòi hỏi họ phải thực hiện những công việc này, nọ.

Bây giờ thì công việc đã khác, nhưng lúc đó tôi có thói quen mang từ các chuyến công tác về Matxcơva rất nhiều giấy tờ. Nhiệm vụ của tôi đầu tiên bao giờ cũng là hệ thống hóa các đòi hỏi từ các địa phương và đưa chúng vào hoạt động. Hôm đó tôi phải làm công việc đó trong vòng một ngày.

Buổi sáng tôi nói với thư ký của tôi để anh ta tự trả lời mọi cuộc điện thoại và nói rằng tôi không thể tiếp bất cứ ai để tôi có thể tập trung giải quyết các vấn đề mà tại cuộc họp ở Bêlorutxia chúng tôi đã đặt ra trước ủy ban trung ương Đảng.

Là ủy viên Bộ chính trị, nói chung tôi phải tiếp rất nhiều người. Luôn luôn có nhiều khách trong phòng đợi của tôi. Các thư ký của tôi làm việc ở đó (đó là V.G. Agapop và A.V. Stacsep những đồng chí rất hiểu biết công việc). Ở đó có danh sách khách gặp, danh sách này được lập sơ bộ. Nhưng nếu có vấn đề khẩn cấp hoặc khách ở các tỉnh xa hoặc một nước Cộng hòa khác đến thì tôi sẽ gặp lập tức không kể họ có chức vụ hoặc địa vị như thế nào. Tất cả mọi người trong Ủy ban trung ương đều biết như vậy. Nhưng nếu tôi phải suy nghĩ về một vấn đề nào đó, hoặc phải chuẩn bị diễn văn hoặc phải nghiên cứu một tài liệu gì đó thì tôi sẽ đề nghị chuyển điện thoại cho bộ phận bên ngoài giải quyết và đề nghị không tiếp ai- trừ trường hợp khẩn cấp.

Văn phòng của tôi là văn phòng số 2 của Ủy ban trung ương Đảng, đó là một văn phòng cao ráo và sáng sủa, trên tầng 5 có cửa sổ nhìn ra quảng trường cũ. Ngoài chiếc bàn làm việc của tôi ra còn có một chiếc bàn dài tôi luôn tiếp khách tại đó. Một số ký giả phương Tây đã gặp tôi, viết một số điều kiểu như sau "Tôi đã có cuộc nói chuyện với ngài Ligachốp trong văn phòng ảm đạm của ông ta tại tòa nhà Ủy ban trung ương, đối diện với KGB...". Tại sao lại ảm đạm? Trong khi văn phòng đó sáng sủa, tại sao lại đối diện KGB, khi mà tòa nhà của Ủy ban an ninh quốc gia cách khá xa. Rõ ràng những ký giả này cảm thấy rằng họ phải hư cấu tình hình thực tế để gây ấn tượng.

Văn phòng này được coi là khá tiện nghi, khá yên tĩnh và có tác dụng để tập trung tư tưởng. Say sưa trong công việc của mình, tôi không để ý

là thời giờ buổi sáng đã qua đi, bất ngờ cửa mở và thư ký của tôi bước vào.

"Igo Cudmich, đồng chí Trebricốp gọi điện thoại đến, đồng chí đó kiên trì yêu cầu tôi nối máy cho đồng chí".

Vào thời gian đó Victo Trebricốp là Ủy viên Bộ chính trị, bí thư trung ương Đảng phụ trách về các cơ quan hành chính và chính sách dân tộc. Đó là một người lịch lãm chín chắn và kín đáo. Tôi hiểu ngay rằng Trebricốp sẽ không đòi hỏi như vậy nếu không có việc gì đó nghiêm trọng. Ban tổng hợp đã thông báo cho chúng tôi rằng Goócbachốp đã có kế hoạch từ Luân Đôn trở về sau cuộc viếng thăm, ông ta sẽ có mặt vào sáng ngày mai. Điều đó làm tôi quan tâm hơn đến lời đề nghị muốn gặp của Trebricốp vì: "Gensek" sẽ về tối nay nhưng Trebricốp lại đòi tôi cho gặp ngay lập tức.

Tôi nói với thư ký nối máy với Trebricốp. Sau khi nói lời chào Trebricốp ngay lập tức đi thẳng vào vấn đề: "Tình hình ở Grudia đã trở nên rất phức tạp..." ông ta nói cách quãng "Igo Cudmich, nếu đồng chí không phản đối thì tốt nhất là tôi sẽ đến gặp đồng chí".

Khi đợi Trebricốp tôi nhớ lại những gì xảy ra ở Grudia trong tháng 11 năm 1988 khi mà tình hình đã khá phức tạp và nó chỉ được giải quyết không để xảy ra kết cục không lường trước được khi Goócbachốp gửi điện đến và Sevacnatde công du đến Tbilixi. Bây giờ tình hình có thể lại phức tạp vượt qua khả năng kiểm soát... và lời đầu tiên của Trebricốp khẳng định điều lo lắng đó. "Sự việc ở Tbilixi rất xấu ông ta bắt đầu như vậy - đồng chí đã nhận được thông tin gì chưa?"

"Tôi chỉ mới từ Bêlôrutxia về tối qua, tôi hoàn toàn chưa nắm được tình hình".

"Tình hình cực kỳ nghiêm trọng còn kinh khủng hơn hồi tháng 11 năm ngoái và tháng 2 năm nay. Thường xuyên có tụ tập mít tinh. Có các lời đe dọa tính sổ với những người cộng sản, và đòi tách Grudia ra khỏi Liên bang xô-viết và đang có chuẩn bị lời kêu gọi Liên hiệp quốc gửi quân đội đến".

"Đó là thông tin từ ai vậy Vichto Mikhailovích ?".

"Patiasvili (58) tôi luôn giữ thông tin điện thoại thường xuyên với ông ấy. Mikhain Xecgâyêvích sẽ về vào tối nay, nhưng Patiasvili kiên trì thông báo rằng tình hình đang ngày càng nóng bỏng theo từng giờ. Chúng ta

(58) Dhumbơ Patiasvili năm 1989 là Bí thư thứ nhất Ủy ban trung ương đảng nước Cộng hòa Grudia - và là Ủy viên trung ương Đảng cộng sản Liên Xô.

phải tập hợp lại và thảo luận ngay tức khắc tình hình và cho biện pháp giải quyết. Sao cho đến khi tổng bí thư từ Anh trở về thì sẽ rõ phải làm gì? Tôi đề nghị đồng chí đứng ra triệu tập cuộc họp Bộ chính trị".

Việc triệu tập cuộc họp bất thường của Bộ chính trị khi có các vấn đề cấp bách xảy ra là chuyện vẫn thường xảy ra trong thực tế công việc của Ban lãnh đạo cao nhất của Đảng. Bình thường khi có Tổng bí thư ở nhà thì Tổng bí thư triệu tập cuộc họp như vậy hoặc giao nhiệm vụ cho ai đó triệu tập. Trong trường hợp Tổng bí thư đi vắng thì người được bổ nhiệm trước sẽ triệu tập và chủ trì cuộc họp đó. Các cuộc họp bất thường không có Tổng bí thư tham gia thì không có thẩm quyền thông qua các nghị quyết mà chỉ đề ra các giải pháp kiến nghị để sau đó thông qua.

Nguyên tắc làm việc đó đã tồn tại hàng chục năm. Nhưng cho đến mùa xuân năm 1989 thì có rất nhiều nguyên tắc bị phá bỏ trong cả Bộ chính trị, cả Ủy ban trung ương. Và bây giờ cũng vậy, khi bay sang thăm nước Anh gặp Magrit Thatchơ, Goócbachốp không chỉ định ai sẽ có nhiệm vụ triệu tập và chủ trì. Do đó việc triệu tập và chủ trì cuộc họp của Ban lãnh đạo tối cao khi vắng mặt Goócbachốp là điều không nằm trong quyền hạn của tôi. Tôi nói thẳng điều đó với Trebricốp.

Nhưng ông ta vẫn kiên trì "Igo Kudmich tình hình khẩn cấp đòi hỏi phải có thảo luận ngay lập tức".

Tôi biết rằng Trebricốp là người rất có trách nhiệm, điều kiên trì đòi hỏi đó có nghĩa là thực trạng thực sự là nghiêm trọng. Nhưng tại sao tôi lại phải chủ tọa cuộc họp? khi không có các cuộc họp của Ban bí thư thì luôn luôn có sự rối loạn trong các thủ tục của Ủy ban trung ương. Tôi đã từng triệu tập các cuộc họp của Ban bí thư và có lẽ Trebricốp nắm lấy truyền thống đó và đề nghị tôi triệu tập cuộc họp.

Nhưng nếu Tổng bí thư đã không ủy nhiệm tôi thì tôi không muốn làm việc đó. Trước đó tôi đã quyết tuân thủ mọi quy tắc làm việc một cách thật khắt khe để kín kẽ không còn đất sống cho các lời đồn đại mà các nhà "dân chủ" có thể đem ra lan truyền. Họ sẽ không còn lý do gì để truyền đi các phương tiện thông tin đại chúng rằng khi Goócbachốp vắng mặt, Ligachốp âm mưu chính biến. Hơn nữa lúc đó tôi chỉ phụ trách mỗi một vấn đề nông nghiệp nên tôi không được thông báo về những gì xảy ra ở Tbilixi.

Tôi có những lý do mạnh mẽ để từ chối chủ tọa cuộc họp, nhưng nếu tôi không xem xét vấn đề ở khía cạnh cá nhân mà xem xét ở khía cạnh nhà nước thì vấn đề sẽ khác. Cho đến tháng 4 năm 1989 đã không còn các cuộc họp của Ban bí thư mà xưa nay chúng tôi vẫn xem xét các vấn

đề như vậy. Lúc đó diễn ra cuộc bầu cử đại hội đại biểu nhân dân- cuộc bầu cử hoàn toàn theo cung cách mới theo chức năng quyền lực ở đất nước ta đã bị giảm đi nhiều. "Gensek" đi ra nước ngoài và không bổ nhiệm người tạm thời thay thế, Ban bí thư đã ngừng hoạt động từ lâu. Xô-viết tối cao đã hoàn toàn mất hết quyền lực sau khi bầu cử. Nhưng đất nước vẫn còn trong chế độ điều hành Đảng lãnh đạo, nên chính phủ hoàn toàn chưa quen với việc ra các quyết định chính trị. Đất nước to lớn như vậy trong một giai đoạn phức tạp như vậy trong lịch sử phát triển của mình lại phải đối mặt với một chức năng quyền lực rất yếu.

Tất nhiên là cái hố rỗng quyền lực đó chỉ xuất hiện trong vài ngày, nhưng nếu nói về mặt triết học và cũng như về mặt thực tế thì sự gián đoạn quyền lực đó là cực kỳ nguy hiểm. Điều đó cho thấy sự hấp tấp vội vã, thái độ không muốn suy nghĩ sâu sắc về những hậu qủa có thể xảy ra, thậm chí là sự vô trách nhiệm. Người ta vọi vã xây dựng cái mới, nhưng cái mới chưa có đã đem đập phá cái cũ.

Đối với một hoàn cảnh khẩn cấp, tôi phải cân nhắc vấn đề cá nhân và vấn đề xã hội. Một mặt những sự chỉ trích có thể công khai hoặc lặng lẽ một lần nữa làm tôi lo lắng, mặt khác tình hình không có lãnh đạo trong lĩnh vực quyền lực và nguy cơ của việc ngồi bất động khi những sự kiện nguy hiểm đang diễn ra, đã khiến tôi phải hành động sao cho đúng. Tôi gạt bỏ cái tôi của mình sang một bên và làm cái cần phải làm.

Tôi đồng ý với Trebricốp triệu tập cuộc họp, chúng tôi nhanh chóng lập danh sách những người tham gia. Nhưng tôi chỉ đề nghị Trebricốp nhấn mạnh với họ rằng vai trò của tôi chỉ là chủ tọa còn không phải là người khởi xướng.

Sau khi Trebricốp rời khỏi văn phòng của tôi một vài phút Metvedep gọi điện đến: "Igo Cudmich anh đã nghe về những sự kiện ở Grudia chưa?

"Vichto Mikhailovich đã thông báo cho tôi".

"Vậy chúng ta triệu tập chứ Igo Cudmich?".

Tôi có cảm giác như là Metvedep đã biết về cuộc trao đổi giữa tôi và Trebricốp. Nhưng tôi vẫn hỏi: "Anh nghĩ là chúng ta phải triệu tập ư?".

"Chúng ta phải triệu tập - tuyệt đối cần thiết phải triệu tập cuộc họp", Metvedep nói.

Chẳng bao lâu tất cả những người mà Trebricốp đã thông báo đều đã tập hợp tại phòng họp của Ban bí thư trên tầng 5. Tôi khai mạc cuộc họp ngày 7-4-1989 đó về vấn đề các sự kiện ở Grudia, tôi tóm tắt lại kỳ họp

trước của Bộ chính trị vào tháng 9 năm 1988 mà tôi đã chủ tọa - mà ở đó vấn đề Litva nằm trong chương trình nghị sự. Mối nguy hiểm tiềm tàng đã cố kết cuộc họp này của Bộ chính trị. Trong không khí căng thẳng của ngày đó rất khó mà nắm bắt được sự cố kết đoàn kết đó, nó rất khó diễn đạt rõ ràng nhưng không nghi ngờ gì cả sự đoàn kết đó đã tồn tại.

## ĐIỀU BÍ MẬT ĐÃ BỊ TIẾT LỘ

Trebricốp báo cáo trước cuộc họp về chi tiết những cuộc nói chuyện của ông ta với Patiasvili, mô tả tình hình và nói rằng các nhà lãnh đạo của Grudia đang đề nghị trung ương có biện pháp ngay lập tức.

Sau đó tất cả những người dự họp đều phát biểu, mỗi người phát biểu vài lần. Tôi nhớ rất rõ ràng mọi người đều nói Sumgait (59) nơi mà các nhà chức trách không làm gì cả và hàng chục người dân vô tội đã bị giết. Bóng tối của Sumgait treo lơ lửng trên mọi người trong cuộc họp ngày 7-4-1989 và nó thúc giục chúng tôi phải có biện pháp trước các lời báo trước của Patiasvili, phải thật nghiêm túc với những lời cảnh tỉnh đó. Mỗi một người phát biểu đều cố gắng xác định xem biện pháp đề phòng nào cần phải áp dụng để tránh kết cục bi thảm.

Slyunkop và Lukianốp là những người có lập trường cứng rắn nhất. Họ qúa lo lắng Sumgait có thể lập lại nên đề nghị đặt quân đội vào thế sẵn sàng để cuộc nổi loạn không thể xảy ra. Trebricốp báo cáo rằng các khẩu hiệu trên các buổi tụ họp biểu tình công khai là: "CCCP - nhà tù của các dân tộc", "Bọn chinh phục người Nga hãy cút về nhà", "hãy chấm dứt ngay phân biệt đối xử với người Grudia ngay trên đất Grudia", "Xử lý ngay bọn gián điệp người Thổ Nhĩ Kỳ", và nhiều khẩu hiệu khác dụng ý dân tộc chủ nghĩa rõ rệt. Điều đó thúc giục các ủy viên Bộ chính trị kiên trì đề nghị đưa quân đội vào Grudia như một biện pháp chặn trước. Chính kiến của mọi người phát biểu đều là: ngăn chặn các xung đột sắc tộc và tránh không để xảy ra có các nạn nhân. Chúng tôi phải tính đến bài học Sumgait không được để chậm trễ một lần nữa.

Matvêdep nói một cách dè dặt thận trọng nhất theo đúng tác phong đặc trưng của ông ta. Trình bày các sự thể nhưng không đưa ra bất cứ đề nghị gì. Radumopski cũng giống như Trebricốp có các liên lạc điện thoại thường xuyên với Patiasvili- hoàn toàn ủng hộ những kết luận của Trebricốp rằng:

---

(59) Sumgait một làng của Adecbaigian có rất nhiều người Acmêni sinh sống, là nơi có cuộc tiến công chém giết người Acmêni trong tháng 2 năm 1988 - (BT).

tốt nhất là ban lãnh đạo Grudia thông báo cho chúng ta biết sự kiện đã diễn biến đến đâu và họ sẽ phải tự quyết định lấy các biện pháp. Chúng tôi cũng ghi nhận xu hướng của các nhà lãnh đạo địa phương muốn tránh trách nhiệm, muốn trung ương quyết định tất cả mọi vấn đề. Thêm nữa có một vài quan chức cấp cao vừa từ Grudia quay về, các kết luận và quan sát của họ hoàn toàn phù hợp với những gì Trebricốp đã nói.

Tôi không phát biểu tại cuộc họp. Cuối cuộc họp tôi tổng kết các ý kiến: "Chúng ta không thể có quyết định quan trọng nào cho đến khi chúng ta biết được ý kiến của các nhà lãnh đạo ở nước Cộng hòa Grudia. Hiện nay những gì chúng ta đang biết chỉ là ý kiến riêng của Patiasvili. Chúng ta phải kiến nghị ông ta thảo luận ý kiến về tình hình tại Ủy ban trung ương đảng nước cộng hòa, tại Xô-viết tối cao và tại hội đồng Bộ trưởng của nước cộng hòa Grudia". Sau đó tôi nói thêm "ngoài ra tất cả những gì chúng ta có đều chỉ là thông tin điện thoại với Patiasvili, do đó đồng chí Trebricốp và đồng chí Radumopxki đã lập kết luận là dựa trên các cuộc đàm thoại với Patiasvili. Nhưng chúng ta cần ít nhất là phải có tin điện để có thể ra một quyết định. Hãy để cho các đồng chí lãnh đạo Grudia tập hợp nhau lại thảo luận cân nhắc một cách tập thể và điện tín ngay lập tức ý kiến của họ về Ủy ban trung ương Đảng".

Tôi hoàn toàn tin tưởng rằng chỉ có ý kiến tập thể mới có thể lập ra một bức tranh chân thực về tình hình.

Mọi người ủng hộ ý kiến của tôi. Ở cuối cuộc họp đã thông qua kiến nghị như sau: "Thứ nhất: các lãnh tụ đảng và xô-viết ở Grudia không nên ngồi trong văn phòng của mình mà phải ngay lập tức xuống với hiện trường các cuộc tập họp biểu tình và phát biểu trước công chúng để thể hiện rõ lập trường của họ". Tất nhiên công việc này là khó chịu, công chúng có thể la ó phản đối họ nhưng họ nhất thiết phải đến nói chuyện trực tiếp với nhân dân. "Thứ hai: trước nguy cơ của cuộc nổi loạn cần phải củng cố an ninh tại các điểm công cộng trọng yếu và bảo vệ nhân dân khỏi những sự biến không lường trước được có thể dẫn đến bùng nổ mâu thuẫn dân tộc. Vì vậy chúng ta cần chuyển một số đơn vị quân đội đến Tbilixi thậm chí nếu điều đó đòi hỏi phải rút bớt một số đơn vị quân đội ra khỏi Acmeni".

Đó là những kiến nghị của cuộc họp. Chúng tôi không thảo luận vấn đề khi nào thì điều quân đội, và điều bao nhiêu, chúng tôi chỉ nêu ra gợi ý chính trị mà thôi (60).

---

(60) Kiến nghị gợi ý có nghĩa là chỉ xem xét vấn đề và tác động qua ảnh hưởng của mình đến các đảng viên cộng sản mà thôi. Tác giả nhấn mạnh rằng các biện pháp quân sự và pháp luật là không thuộc lĩnh vực các gợi ý này - (BT).

Tôi kết thúc cuộc họp với ý nghĩa: "Hy vọng rằng chúng ta đã nêu được ý kiến gợi ý của mình, còn sáng mai khi Mikhain Xecgâyêvich quay về, chúng ta sẽ nói lại với ông ta về điều đó".

Mọi người tán thành với ý kiến đó và chia tay, đó là khoảng 3 giờ chiều.

Sau đó tôi không nhận thêm được báo cáo bổ sung nào từ Tbilixi trong ngày đó, cũng không ai gọi điện cho tôi về vấn đề trên nữa. Tôi cũng không có cuộc đàm thoại nào với Patiasvili. Tôi làm việc tiếp với đống tài liệu về vấn đề nông nghiệp mà tôi đã mang về sau chuyến đi, tôi làm việc đến tận đêm khuya. Tôi không đến Vnukovo - cho đến tận 10 giờ đêm. Goócbachốp về chậm 3 giờ.

Sáng hôm sau tôi bay đi Sôchi để nghỉ. Chỉ ở đó tôi mới biết từ Tivi về sự kiện bi thảm ban đêm tại Tbilixi tôi lập tức gọi điện thoại cho Goócbachốp.

- "Điều gì đã xảy ra tại Tbilixi Mikhain Xegâyêvich ?"

- "Vẫn còn chưa rõ ràng, người ta đang làm rõ - có lẽ Patiasvili đã làm một cái gì đó sai lầm ghê gớm"- Goócbachốp trả lời.

Khi trở về từ đợt nghỉ, tôi bắt đầu viết về những gì đã xảy ra. Ở đây tôi không đi sâu phân tích việc quân đội đã được sử dụng để chặn đứng cuộc tụ tập bất hợp pháp. Mà tôi sẽ nói về những âm mưu chính trị về những gì mà tôi thấy cần quan tâm. Theo quan điểm của tôi việc dùng quân đội để giải tán biểu tình là nguyên nhân gây nên tai hại làm thiệt mạng những người chân tay không. Việc sử dụng lực lượng vũ trang một cách lạ lùng như vậy để chống lại dân chúng dân sự cần phải được xem xét nghiên cứu tỉ mỉ để ngăn chặn sự tái diễn trong tương lai. Nhưng lập trường và dự định của những thế lực chính trị tổ chức cuộc tụ tập cũng có ý nghĩa quan trọng. Tôi đã được biết rằng thủ lĩnh của những phong trào không chính thức (là những tổ chức được sinh ra rất nhiều trong thời kỳ cải tổ, nó không thuộc những tổ chức xưa nay vẫn chính thức tồn tại như đoàn thanh niên, hội phụ nữ, công đoàn v.v... do đó có cái tên là các tổ chức không chính thức), những người đã tổ chức ra các cuộc tụ hội biểu tình, họ đã có lập trường rõ rệt chống xô-viết và dân tộc chủ nghĩa. Họ đòi hỏi tách Grudia ra khỏi thành phần liên bang xô-viết. Nói cách khác họ đã có lời kêu gọi bất hợp pháp đòi lật đổ chính quyền hiện hành. Khi phân tích tình hình các sự kiện ở Grudia chúng ta không được coi thường bỏ qua mục đích chính trị của các cuộc tụ tập.

Trong bài diễn văn của mình tại Đại hội thứ hai các đại biểu nhân dân vào tháng 9 năm 1989 Anatoli Sobchec đã nói công khai thẳng thừng về vấn đề trên.

"Những kẻ tổ chức các cuộc tụ hội trước nhà chính phủ phải chịu trách nhiệm về chính trị, đạo đức, tinh thần và kể cả các loại trách nhiệm khác, trong đó có trách nhiệm pháp luật". Sau đó Sobchec đã gọi tên những kẻ đó- Tsecepheli, Gamsakhudia, Chanturia (61) và các thủ lĩnh khác của các tổ chức không chính thức những kẻ đã cho phép xúi dục vi phạm trật tự công cộng trong các cuộc tụ hội và kêu gọi mọi người phớt lờ các đòi hỏi hợp pháp của chính quyền. Khi đã xuất hiện mối đe dọa thực tế là lực lượng vũ trang có thể sẽ được sử dụng, những người này đã không có biện pháp gì để dừng cuộc tụ tập lại và chính điều đó cho thấy họ không có cố gắng gì ngăn chặn kết cục bi thảm của sự kiện".

Những lời của Sopchec là cực kỳ quan trọng để phân tích những sự kiện tiếp theo. Nhưng trước hết tôi muốn gợi lại cho độc giả chủ đề của vụ Tbilixi đã trở thành không thể ngờ được tại Đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô lần thứ nhất như thế nào, và đại hội đã xử lý với vấn đề này ra sao.

Đại hội bắt đầu ngay với vấn đề, ngay sau khi chủ tịch kết thúc bài phát biểu mở màn của mình một trong số các đại biểu nhân dân đề nghị mọi người để phút mặc niệm những người thiệt mạng tại Tbilixi. Không có gì để nghi ngờ đó là một lời đề nghị cao thượng. Tuy nhiên sau đó nhiều người nói rằng chúng ta cũng phải mặc niệm những nạn nhân ở Sumgait ngay lúc này ngay tại đây. Nhưng tôi đặc biệt ngạc nhiên khi có những việc khác nữa: khi mà phút mặc niệm qua đi có một đại biểu chuyển ngay từ vấn đề tình cảm sang vấn đề rõ ràng mang tính chính trị, người này tuyên bố:

"Tôi xin đưa một đòi hỏi xin quốc hội nghiên cứu: Cử tri của tôi đòi hỏi tôi phải đề nghị quốc hội làm rõ và trả lời công khai tại đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô: Ai đã cho binh lính đã đánh những người biểu tình hòa bình và dùng chất độc chống lại họ tại thành phố Tbilixi vào ngày 9-4-1989. Tôi cũng yêu cầu cho biết rõ tên của loại chất độc đó là gì?"

---

(61) Cả ba người này đều là các tù chính trị trước Perestrôika, Irakli Tsetcreli là thủ lĩnh phong trào độc lập Grudia, Zviad Gamsakhudia sau đó được bầu làm tổng thống Grudia sau này vì sự cai trị độc tài của mình nên đã bị tiến công buộc phải bỏ chạy trong cuộc nổi dậy vũ trang tháng 1-1992. Giya Chanturia là một trong những thủ lĩnh đối lập chống Gamsakhudia. - (BT).

Sự việc bắt đầu: đại biểu Grudia là Eldar Shengelaya coi sự kiện ở Tbilixi là "hành động trừng phạt của quân đội" và đòi hỏi rằng tướng Igo Rodionop tư lệnh quân khu ngoại Capcadơ phải bị đuổi khỏi ghế đại biểu nhân dân. Một đại biểu nhân dân khác của Grudia Tamat Gamkrelide cũng nói ở ngày đó: "Ngày 9-4-1989 lúc 4 giờ sáng dưới cái cớ giải tán cuộc tụ họp bất hợp pháp của những người biểu tình hòa bình tại Tbilixi của quân đội đã đánh đập những người vô tội với sự man rợ chưa từng thấy và gây ra thiệt hại về nhân mạng. Hành động quân sự đó được chỉ đạo bởi tư lệnh trung ương I.N. Rodionốp của quân khu ngoại Capcadơ rõ ràng đã được lập kế hoạch trước. Một hành động đã được lập kế hoạch trước với một qui mô như vậy, với một hậu qủa chính trị như vậy rõ ràng phải được giới lãnh đạo cao nhất của đất nước biết trước".

Tôi nghe những người phát biểu với sự ngạc nhiên và căm phẫn: "Cái gì đang xảy ra tại đại hội?". Đúng là thảm họa ở Tbilixi phải được điều tra tỷ mỉ và chúng ta cần trừng trị nghiêm khắc những kẻ mà hành động thiếu cân nhắc của họ đã dẫn đến cái chết của người dân. Không có gì đáng nghi ngờ về việc đó cả. Nhưng đồng thời chúng ta cũng cần phải phân tích một cách bình tĩnh: những kẻ tổ chức tụ tập muốn đạt được cái gì. Nhưng ở đại hội này sự nhấn mạnh rõ ràng là bị thiên lệch về một phía. Quân đội bị xuyên tạc và giới lãnh đạo cao nhất của đất nước bị tiến công, trong khi đó mục đích chính trị của những người biểu tình thì được coi là những vị thánh tử vì đạo. Tôi biết rất rõ rằng việc kết tội "hành động trừng phạt được lập kế hoạch từ trước" là điều vớ vẩn không thể tin được. Nhưng tại sao nó vẫn được lan truyền một cách ngoan cố? Sự kiện bi kịch Tbilixi chính xác là sự khởi đầu của vụ chính trị Tbilixi. Nhưng động lực của nó là cái gì?

Sự tiến công thâm độc chống lại quân đội đã được báo chí cấp tiến cánh hữu nắm ngay lấy. Dư luận xã hội hướng vào chống lại lực lượng vũ trang. Mọi cố gắng của tướng Rôdiônốp nhằm trình bày quan điểm của mình về sự kiện Tbilixi đều bị phản đối kịch liệt. Và các yêu cầu đòi đuổi ông ta ra khỏi vị trí đại biểu nhân dân được lặp lại không chỉ trên đại hội đại biểu nhân dân mà còn trên báo chí và truyền hình.

Vào những ngày đó khó mà đánh giá hết được những hậu qủa của chiến dịch rộng rãi chống lại quân đội. Nhưng bỗng nhiên cuộc sống lại cho chúng ta một ví dụ khác về hậu qủa bi thảm của những âm mưu vô trách nhiệm, có chủ ý, nhằm kết tội quân đội là có các hành động trừng phạt.

Đó là thảm họa ở Phecgana.

Cuộc chém giết đó còn vượt cả Sumgait về quy mô. Nó làm kinh hoàng cả

một dân tộc những người Thổ Meskhetian đã chịu nhiều đau khổ. Họ đã phải chịu thảm kịch khi bị di cư bắt buộc từ Grudia. Khi ở Sumgait nổ ra cuộc bạo động thì lực lượng duy nhất có khả năng nhanh chóng lập lại trật tự khi sự biến đã đến mức ác liệt và quy mô lớn đó là quân đội. Nhưng quân đội đã không hành động. Bức tranh tương tự cũng đã xảy ra ở Phecgana. Chỉ trong vòng 2 ngày làn sóng cướp phá giết chóc tăng lên khủng khiếp, cả đất nước theo dõi trong nỗi kinh hoàng, quân đội có thể chặn đứng bạo lực bằng những hành động can thiệp quyết định, nhưng quân đội cũng bất động đứng ngoài cuộc.

Nhưng nguyên nhân của hai lần bất động này là hoàn toàn khác nhau. Ở Sumgait là do lúng túng vì lần đầu tiên phải đối mặt với sự bùng cháy đẫm máu của chủ nghĩa dân tộc. Còn ở Phecgana (62) thì đó là cơn sốc tâm lý từ đại hội đại biểu nhân dân lần thứ nhất. Sau khi bị lên án thâm hiểm và không chính đáng như vậy thì thử hỏi còn ai dám ra lệnh can thiệp chặn đứng các cuộc bạo động?

Sau này báo chí (và cả nhiều các đại biểu nhân dân) nói rằng: Vụ chính trị Tbilixi bị kích động bởi đại hội đại biểu nhân dân lần thứ nhất đã trói tay quân đội và buộc quân đội phải di chuyển thật chậm chạp về Phecgana. Sau vụ thảm họa này báo chí cấp tiến giảm hẳn nhiệt lượng cho vụ Tbilixi và các yêu sách trả đũa chính trị chống lại tướng Rodionốp lấng hẳn xuống.

Tuy rằng sự chú ý của dư luận đối với vụ Tbilixi đã tắt nhưng các qúa trình chính trị ở Grudia vẫn tiếp tục. Tôi cũng không giữ bí mật sự thật là tôi đã rung chuông báo động cảnh cáo rằng tình hình ở Grudia có thể biến thành một vụ nổ chống xô-viết - chống chủ nghĩa xã hội.

Tôi suy nghĩ về bầu không khí mà ở đó vụ Tbilixi nổi lên trên bề mặt của đại hội đại biểu nhân dân và các dòng chảy, các sự kiện chính trong nước. Tôi hiểu rằng vụ Tbilixi chưa phải là thảm họa tệ hại nhất ở đây. Thảm họa chính là vụ chính trị, nó đóng vai trò cái vỏ bọc cho các lực lượng không chính thức tìm đến quyền lực và rất dễ dàng để nhận ra họ là ai: những kẻ dân tộc chủ nghĩa, người tổ chức cuộc tụ tập ở Tbilixi để tách Grudia ra khỏi Liên Xô. Sau này họ đã lật đổ, truy đuổi, tiêu diệt Đảng cộng sản Grudia. Nhưng lúc đó chức trách của tôi là điều khiển những vấn đề khác. Sau cuộc họp mà tôi chủ tọa ngày 7-4-1989 tôi không

(62) Thung lũng Phecgana ở Udobekixtan là địa điểm của cuộc chém giết năm 1990 khi người Udobếch tiến công người Thổ, những người Thổ này bị Stalin cưỡng ép định cư tại đây (BT).

có dịp nào nữa tham dự vào xem xét vấn đề ở Grudia rõ ràng là nó không nằm trong sự quan tâm trực tiếp của tôi tại đại hội đại biểu nhân dân lần thứ nhất.

Làm sao tôi có thể lường trước được rằng sau đó tôi sẽ phải là nhân vật trung tâm của vụ áp phe này và Sobchec sẽ hướng sự lên án chính trị lớn chống lại tôi.

## TẠI SAO SEVACNÁTDE KHÔNG TUÂN LỆNH GOÓCBACHỐP

Ủy ban điều tra về vụ Tbilixi của Đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô lần thứ nhất bắt đầu đi vào làm việc. Một buổi sáng Anatoli Sobchec chủ tịch của ủy ban gọi điện thoại cho tôi và nói rằng các thành viên ủy ban muốn gặp tôi.

"Rất tốt- tôi sẵn sàng, ở đâu và khi nào?" tôi hỏi và được biết rằng ngay ngày hôm đó tại tòa nhà của xô-viết tối cao, góc của đại lộ Kalinin, nơi ủy ban được triệu tập.

Tôi nhớ lại cuộc nói chuyện với các thành viên của ủy ban rất kỹ bởi vì họ hỏi tôi rất ít về những chuyện liên quan đến vụ Tbilixi mà chủ yếu hỏi về những gì liên quan đến tình hình trong nước, đặc biệt quan điểm của tôi về chủ nghĩa ly khai và ý kiến của tôi về chính sách dân tộc. Họ hỏi tôi cảm thấy thế nào về sự bôi đen lịch sử của chúng ta, về sự thóa mạ các đài kỷ niệm vinh quang cách mạng và quân sự, họ còn hỏi tôi về quan điểm tổ chức đảng trong các công xưởng hầm mỏ. Khi giải thích tại sao họ lại hỏi những việc không hề liên quan đến chủ đề vụ Tbilixi có ai đó đã nói "Igo Kudmich, chúng tôi đi trước một bước trong cuộc họp này để biết được chứng kiến của ông với tư cách một thành viên của Bộ chính trị". Ủy ban có khoảng hai mươi người. Người ta hỏi một số lượng rất lớn các câu hỏi đại loại như vậy cuộc nói chuyện diễn ra hơn một giờ và chỉ có 2 câu hỏi về sự kiện Tbilixi.

- "Ai đã triệu tập cuộc họp ngày 7 tháng 4".

- "Tôi đã triệu tập".

- "Có giờ phút của cuộc họp không?"

- "Không! Đây là một cuộc họp vào việc, nó không được ghi biên bản và cũng không ghi chép giờ phút đó là thói quen bình thường ở ủy ban trung ương".

Và Vladimia Iacovlep- Bộ trưởng tư pháp nói thêm vào "những vấn đề như vậy phải được giải quyết trong các cơ quan nhà nước chứ không phải trong các cơ quan đảng".

Tôi đồng ý với ông ta hoàn toàn.

"Tất nhiên, nhưng lúc này chúng ta vẫn sống dưới chế độ đảng lãnh đạo nhà nước- đó là một thực tế mà lúc đó Xô-viết tối cao kỳ tối hoàn toàn vẫn chưa tồn tại".

Bộ trưởng tư pháp và các thành viên khác của ủy ban hoàn toàn tán thành với câu trả lời của tôi và không hỏi thêm gì về chủ đề đó nữa. Toàn bộ cuộc nói chuyện gây cho tôi ấn tượng tốt rằng đây là một cuộc nghiên cứu phân tích một cách bình tĩnh sự kiện Tbilixi, tôi có cảm giác là ủy ban muốn sắp xếp phân loại các hoàn cảnh của thảm họa một cách bình tĩnh không bị tình cảm kích động chi phối.

Tôi muốn nhấn mạnh một điều là người ta không hỏi tôi bất cứ vấn đề gì về Tbilixi. Tôi nghĩ là ủy ban sẽ còn gặp những người khác, những người đã dự cuộc họp ở ủy ban trung ương. Tôi tin chắc rằng những người liên quan sẽ nói với họ những gì đã xảy ra tại Vnucovo 1-2 vào ngày 7 tháng 4.

Thủ tục đón Tổng bí thư trở về từ nước ngoài diễn ra một cách bình thường. Sau khi chào Tổng bí thư, mọi thành viên của Bộ chính trị và các bí thư trung ương đảng sẽ tụ tập lại hoặc là tại gian ngoài hoặc tại một phòng nào đó của sân bay Vnucovo - 2 để nghe ý kiến của Goócbachốp về các cuộc tiếp kiến ở nước ngoài của mình và để báo cho Tổng bí thư những gì đã xảy ra ở trong nước một cách sớm nhất khi ông vừa đặt chân về đến nhà. Thủ tục đúng đắn và dễ hiểu đó được tuân thủ một cách nghiêm chỉnh và kéo dài khoảng 1 hoặc 2 giờ.

Ban tổng hợp đã hoãn thời gian xuất hiện của Goócbachốp từ Luân đôn về ngày 7 tháng 4 chậm lại 3 giờ, và cho đến tận 8 giờ chúng tôi cuối cùng mới được thông báo là máy bay đã cất cánh lúc 8 giờ tối. Sau khi nhận được thông báo tôi tiếp tục làm việc cho đến 10 giờ đêm và sau đó đi thẳng từ tòa nhà ủy ban trung ương ra thẳng sân bay để đón đoàn đại biểu.

Như thường lệ, nói về những vấn đề chung, về chuyến đi, về cuộc đàm phán của ông với Thatchơ và sau đó quay lại với vấn đề trong nước. "Thế nào, có cái gì mới với các đồng chí không? công việc thế nào rồi?".

Trebricốp và tôi đã thống nhất trước với nhau là tại sân bay Trebricốp sẽ báo cáo về gì đã xảy ra tại Grudia và về cuộc họp của chúng tôi. Điều

chính yếu là chúng tôi đã làm công việc của mình và đã đề ra đề xuất gợi ý. Ai trong số chúng tôi sẽ báo cáo với Tổng bí thư điều đó có gì khác nhau? Không cần phải đi sâu vào chi tiết, tôi cần phải nói rằng trước đây tại các kỳ họp bộ chính trị và Ban bí thư trung ương tôi luôn đứng ra đề xuất các ý kiến và thể hiện lập trường của mình, mà nhiều khi chúng bất đồng với Goócbachốp hoặc với các thành viên khác. Nhưng đó đã là chuyện khác rồi. Sau mùa xuân năm 1989, khi vai trò của tôi đã đổi khác tôi cố gắng không phát biểu vào những vấn đề không thuộc thẩm quyền trực tiếp của tôi, vấn đề nông nghiệp. Tuy nhiên không phải lúc nào cũng có thể im lặng được. Những vấn đề to lớn xuất hiện ví dụ tình hình trong nước và trong đảng, ở Đông Âu - và tôi không có quyền im lặng.

Còn trong vấn đề này tôi và Trebricốp thỏa thuận rõ ràng với nhau là Trebricốp sẽ báo cáo tình hình tại sân bay. Ông ta bắt đầu bằng câu "tình hình ở Tbilixi thực tế là rất phức tạp". Sau khi vắn tắt báo cáo tình hình ông ta nói thêm "Patiasvili kiên trì đòi hỏi sự giúp đỡ từ trung ương- và chúng tôi đã có cuộc họp trong đó Igo Kudmich chủ tọa và đã thảo luận các hành động khác nhau. Chúng tôi muốn báo cáo đề xuất của mình".

"Tiếp tục đi".

Trebricốp trình bày chính xác những kết luận cuộc họp của chúng tôi và Goócbachốp tán thành nó ngay lập tức "Tất cả đều đúng đắn".

Sau đó chúng tôi thảo luận các biện pháp bổ sung. Bộ chính trị và các bí thư trung ương đảng tất cả đều tập trung như thường lệ khi đón Tổng bí thư ở nước ngoài về. Tôi nhớ là Metvedep nói trong qúa trình nói chuyện là: "đã có điện mã hóa từ Tbilixi, nhưng tôi vẫn chưa có dịp đọc nó".

Cuối cùng tất cả chúng tôi nhất trí rằng đề xuất gợi ý là sáng suốt và có tính chất ngăn chặn trước, nó cho phép chúng ta cố gắng thử áp dụng một loạt các biện pháp chính trị. Sau khi tổng kết cuộc trao đổi ý kiến, Goócbachốp đề nghị các biện pháp bổ sung. "Ngày mai ngay buổi sáng các đồng chí Sêvacnátde và Radumopxki phải bay đến Tbilixi, các đồng chí phải đánh giá phân tích tình hình ngay tại chỗ ở đó. Tôi biết rằng còn có rất nhiều việc đang trông đợi các đồng chí phải làm, nhưng các đồng chí phải bay đến đó các đồng chí phải cố gắng làm mọi cái gì có thể làm trong phạm vi thẩm quyền của các đồng chí để giải quyết xung đột bằng biện pháp chính trị. Nếu cần thiết các đồng chí phải gặp gỡ với những người biểu tình.

Tôi hiểu Goócbachốp. Ông ta dựa trên kinh nghiệm của tháng 11 năm 1988 Sêvacnátde biết về tình hình và con người ở đó rất rõ ràng, và ông

ta rất được kính trọng ở Grudia. Sự có mặt của ông ta ở Tbilixi sẽ góp phần rất lớn để chặn đứng các luồng máu nóng chính trị. Đó là một quyết định hoàn toàn đúng đắn. Goócbachốp còn đề nghị Trebricốp sáng hôm sau sẽ triệu tập cuộc họp, tại đó chúng ta sẽ một lần nữa xem xét sự phát triển của tình hình và lần này cộng thêm với những thông tin mã hóa từ Tbilixi.

Tôi nhớ rằng Goócbachốp nói thêm: "Igo Cudmich sẽ đi nghỉ như đã lập kế hoạch".

Tóm lại tôi có thể nói một cách chắc chắn rằng: trong đêm 7 tháng 4 tại sân bay Vnucovo 2 ban lãnh đạo đất nước với sự tham gia của Tổng bí thư đã vạch ra rõ rệt con đường giải quyết cuộc xung đột bằng biện pháp chính trị.

Ấy vậy mà bất ngờ tại đại hội thứ nhất đại biểu nhân dân tôi nhớ lại tôi đã bực bội thế nào khi Shengelaya tuyên bố "một hành động đã được lập kế hoạch trước như vậy với một quy mô và gây một hậu qủa chính trị như vậy rõ ràng phải được giới lãnh đạo cao nhất của đất nước biết trước".

Quay trở lại với các sự kiện tại đại hội lần thứ nhất các đại biểu nhân dân, tôi vô cùng căm phẫn: "Mục đích chính trị thực của họ là gì khi mà kích động các cơn hỗn loạn điên dại đó lên?". Tại sao một số đại biểu Grudia đã bắt đầu chế biến vụ chính trị Tbilixi ngay trước mắt chúng tôi. Tại sao báo chí cấp tiến cánh hữu ngay lập tức cố gắng định hình ý kiến công luận chống lại quân đội?"

Tôi phải nhắc lại một lần nữa là các ý kiến đề xuất của cuộc họp 7 tháng 4 và được khẳng định đêm 7 tháng 4 là nhằm điều hòa cuộc xung đột bằng giải pháp hòa bình. Các biện pháp bổ sung của Goócbachốp buổi chiều hôm đó là đúng đắn sáng suốt và nhìn xa trông rộng, nó cho phép chúng ta giữ được sự kiểm soát tình hình. Sẽ không có vấn đề gì sẽ xảy ra nếu như sáng hôm sau 8 tháng 4 Sêvanátde sẽ đến Tbilixi như Goócbachốp đề nghị, lúc đó vụ chính biến 9 tháng 4 sẽ không xảy ra.

Vấn đề chính yếu không phải là ai đó đã ra lệnh cho quân đội giải tán đám biểu tình trước tòa nhà chính phủ, chúng ta đã biết qúa rõ câu trả lời cho điều đó, mà điều khó hiểu ở đây là tại sao trong từng ấy năm làm việc ở Bộ chính trị và rất được kính trọng tại Tbilixi, đây là một lần và một lần duy nhất Sêvanátde đã không chấp hành chỉ thị của Goócbachốp.

Tôi đã đi nghỉ ngay vào sáng hôm sau, do đó tôi chỉ có thể xét đoán những công việc sau đó dựa trên những tài liệu mà tôi đã nghiên cứu kỹ.

Theo như đề nghị của Goócbachốp một cuộc họp mới của Bộ chính trị về tình hình ở Grudia được triệu tập ngày 8 tháng 4 tại ủy ban trung ương và được chủ tọa bởi Trebricốp. Những người đã gặp nhau tối hôm qua bây giờ gặp lại "trừ trường hợp vắng mặt của I.C. Ligachốp đã nghỉ". Như được viết trong kết luận của ủy ban điều tra của quốc hội. Vadim Bakatin bộ trưởng nội vụ Liên Xô và Sêvacnátde ủy viên Bộ chính trị cũng có mặt. Nói cách khác, không theo chỉ thị của Goócbachốp, Sêvacnátde không vội vã đi Tbilixi vào sáng hôm đó mà vẫn ở lại Matxcơva. Và cũng rất đáng quan tâm đọc nội dung của bức điện mật mã được Pariasvili gửi từ Tbilixi đến trước mà Metvedep đã nói đến lúc ở sân bay. Bức điện này được Lukianốp công bố công khai tại đại hội lần thứ nhất các đại biểu nhân dân, nhưng ông ta không đọc toàn văn bức điện, do đó ở đây tôi sẽ dẫn lại toàn bộ bức điện đó.

"Tình hình ở nước cộng hòa đã xấu đi một cách nghiêm trọng gần như ngoài khả năng kiểm soát tình hình. Các phần tử cực đoan đang dựng dậy chủ nghĩa dân tộc, kêu gọi bãi công và bất tuân thủ pháp luật hoặc tổ chức các cuộc lộn xộn, nhục mạ, làm mất uy tín các tổ chức đảng và xô-viết. Trong điều kiện như vậy chúng tôi đã phải có những biện pháp bất thường.

Quốc hội không được thông báo về những biện pháp bất thường mà Patiasvili đề nghị mà điều đó đáng được quan tâm đặc biệt, bức thư viết về các biện pháp bất thường đó như sau:

"Chúng tôi thấy cần thiết phải:

1. Truy tố ngay lập tức những kẻ tội phạm hình sự và bọn cực đoan, những kẻ làm các khẩu hiệu chống xô-viết, chống chủ nghĩa xã hội và chống đảng (có đầy đủ cơ sở pháp lý để làm việc đó).

2. Tuyên bố tình hình khẩn cấp ở Tbilixi (thiết quân luật) bằng cách điều động các lực lượng an ninh nội vụ bổ sung và các đơn vị quân đội từ quân khu ngoại Capcadơ.

3. Thi hành các biện pháp chính trị, tổ chức, hành chính nhằm lập lại trật tự bằng cách sử dụng các lãnh đạo Đảng, Xô-viết và các ngành kinh tế.

4. Ngăn chặn các bài báo và thông tin khả dĩ có thể làm xấu thêm tình hình trong phạm vi liên bang và phương tiện thông tin đại chúng của nước cộng hòa.

Bức điện kết thúc bằng câu: "chúng tôi đề nghị sự đồng ý cho các điều 1, điều 2 và điều 4.

Sau này khi tôi đọc toàn bộ bức điện tôi hiểu rằng tình hình ở Tbilixi nghiêm trọng hơn là chúng tôi nghĩ trong ngày 7 tháng 4 khi chỉ dựa trên các cuộc điện thoại của Patichsuili. Nhưng thậm chí khi chưa có bức điện Goócbachốp có lẽ đã có hình dung chính xác những gì có thể xảy ra tiếp theo. Sáu tháng trước đó ông đã thành công trong việc khuếch tán cuộc khủng hoảng tháng 11 tại Grudia khi đó ông ta hoàn toàn theo kịp được diễn biến tình hình. Đó là nguyên nhân tại sao ông ta phái Sevacnatde bay đến Tbilixi và đề nghị nói chuyện với những người biểu tình thậm chí không cần phải có tài liệu văn bản để khẳng định tính đúng đắn của quyết định.

Tôi cần phải lưu ý rằng: bức điện được gửi từ Tbilixi vào lúc 8 giờ 30 phút ngày 8 tháng 4, những người lãnh đạo cao cấp kể cả Sevanatde không thể kịp đọc điều đó trước nửa đêm Metvedep lần đầu tiên nhắc đến bức điện đó tại cuộc gặp Goócbachốp mà Goócbachốp rời Luân Đôn lúc 11 giờ đêm. Hơn nữa chúng tôi nói chuyện hơn 1 giờ tại sân bay, khi không còn cuộc liên lạc nào với Grudia cho đến tận sáng.

Bức điện báo động đó, cộng với chỉ thị trực tiếp của Tổng bí thư và nguyên tắc tồn tại lúc đó là phải tuân thủ Tổng bí thư - sẽ quyết định việc phải bay ngay lập tức đến Tbilixi.

Nhưng sự việc lại diễn ra theo cách khác. Tôi muốn trích dẫn một đoạn trong kết luận đã nói ở trên của ủy ban điều tra quốc hội. "Cho đến lúc đó (cuộc họp của ủy ban trung ương 8 (4-1989) đã nhận được điện ngày 8/4/1989 do Patiashvili ký trong đó nói rằng tình hình trong thành phố đã được ổn định và nằm dưới sự kiểm soát. E.A. Sevacnatde và D.T.Patiasvili đã nói chuyện trên điện thoại, đề cập về việc tình hình đã được ổn định vào đêm 7 rạng ngày 8-4 Patiashavili tin tưởng rằng chuyến đi của Sevarnatde và Radumôpxky là không cần thiết nữa. Các thành viên cuộc họp đều nhất trí".

Đó là điều rất thú vị nếu đem so sánh lời tuyên bố và kết luận của Ủy ban xô-viết tối cao Grudia theo đó thì "cuộc gặp với giới trí thức đã được tổ chức vào 7-4-1989 tại Ủy ban trung ương đảng Grudia tại đó Patishvili đã gọi tình hình là thảm họa. Ngày 8-4-1989 cuộc họp của các cốt cán đảng đã được triệu tập tại Tbilixi, tại đó Patiashvili cho rằng có sự căng thẳng tột độ và bầu không khí chính trị trong nước cộng hòa là có tính chất bùng nổ. Các lãnh tụ cực đoan đang kêu gọi lật đổ chính quyền xô-viết và chế độ xã hội chủ nghĩa. Các quan chức đảng quyết định dùng các đơn vị quân sự để giải tán đám biểu tình khỏi quảng trường. Ngày hôm đó có một nhóm phụ nữ tụ tập trước tòa nhà của Patiashvili. Vào

sáng ngày 8-4 đã có sự biểu dương lực lượng quân sự, các máy bay lên thẳng quần đảo trên bầu trời thành phố và có ba đoàn binh sĩ tiến qua thành phố Tbilixi. Trái với kết qủa mong đợi là sự hiện diện quân sự sẽ làm cho đám biểu tình đi vào trật tự nhưng trái lại điều đó càng làm cho đám biểu tình kéo đến đông hơn trước tòa nhà chính phủ (63). Vào ngày 8-4 tình hình trong thành phố đã trở nên cực kỳ lộn xộn. Những lời phát biểu của Patiasvili tại Tbilixi là rất khẩn cấp nếu không nói là hoảng loạn.

Ấy thế mà bỗng nhiên ở đâu lại có một bức điện đến Mátxcơva với nội dung hoàn toàn khác hẳn với giọng hoàn toàn lạc quan "tình hình đang được ổn định".

Những điều đó cũng có thể cho thấy trong cuộc đàm thoại với Mátxcơva. Tại sao Patiasvili lại thay đổi suy nghĩ của ông ta một cách giật cục như vậy? Chỉ đêm hôm trước thì ông ta kiên trì đòi hỏi sự trợ giúp của trung ương và chỉ ra rằng tình hình vượt khỏi tầm kiểm soát. Hơn nữa sau đó trung ương đã không cho phép ông ta thi hành điều 1 và điều 4 trong các biện pháp cấp bách.

Phải chăng sự lạc quan đột biến và qúa thể của Patiasvili người đã từ chối sự giúp đỡ của Sevanatde đã làm cho chúng ta bỏ lỡ mất cơ hội giải quyết xung đột bằng biện pháp chính trị hòa bình.

Câu trả lời hùng hồn cho câu hỏi đó đã được tìm thấy trong kết luận của Ủy ban điều tra xô-viết tối cao Grudia.

"Trong qúa trình cuộc họp (của các cốt cán đảng) Đ. Patiasvili nói chuyện với Mát-xcơ-va ngay trong cuộc họp và ông ta báo cáo lại với những người đang họp về đề nghị của Bộ chính trị ở Mát-xcơva gửi đồng chí Sevanatde và Radumôpxky đến Tbilixi giúp giải quyết tình hình. Patiasvili không coi việc đó là cần thiết. Kết qủa là một cơ hội nữa để giải quyết hòa bình đã bị bỏ lỡ" - đó chính là ý kiến của chính những người Grudia.

Đó không phải là tất cả. Chính ngày hôm đó 8-4, Patisvili gửi bức điện cho Mát-xcơva trong đó ông ta rất lạc quan. "Nhìn chung ủy ban trung ương Grudia, chính phủ, các tổ chức đảng địa phương và các cấp xô-viết đã nắm lại được sự kiểm soát tình hình và đang thực hiện các biện pháp nhằm ổn định tình hình... Tại thời điểm này không một biện pháp nào

(63) Biên bản ghi nhớ của kiểm sát viên Liên Xô chứng tỏ rằng: đám biểu tình bắt đầu ném đá vào binh sĩ và 6 binh sĩ đã bị thương, trước rạp chiếu bóng Rustaveli một nhóm thanh niên thuộc tổ chức không chính thức đã chiếm một xe tuần tra giao thông chắn nó ngang đường và sau đó đánh đập người lái, một sĩ quan cấp tá Metaldadde đã cố gắng nằm chắn ngang đường binh sĩ, biên bản ghi nhớ gồm 140 tập tài liệu điều tra có rất nhiều chứng cứ khác chứng minh rằng vào sáng 8-4 tình hình là nghiêm trọng vô cùng.

được ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô và Chính phủ Liên Xô cho phép còn cần thiết phải thi hành".

Bức điện đó gửi vào lúc 8 giờ 50 phút sau khi mà nhóm thanh niên đã tiến công các binh sĩ làm 6 binh sĩ bị thương và tình hình trở nên bùng nổ.

Ngày hôm sau khi mà thảm họa đã xảy ra ở Tbilixi, Patiasvili gửi một bức điện: "mặc dù đã có mọi biện pháp được áp dụng bởi các quan chức đảng, xô-viết địa phương và các cơ quan thi hành pháp luật sau 9 giờ tối ngày 8-4-1989 các phần tử cực đoan bắt đầu kích động 15.000 người biểu tình trước tòa nhà chính phủ nước cộng hòa Grudia cũng như ở nhiều nơi khác trong thành phố. Chúng kích động người ta đến cực độ và tình hình đã vượt khỏi tầm kiểm soát. Các thủ lĩnh của cái gọi là phong trào giải phóng dan tộc bắt đầu thực hiện kế hoạch công khai của họ nhằm cướp chính quyền trong nước cộng hòa...".

Thế là thế nào? Lúc 8 giờ 50 tối thì mọi tình hình đều đã được kiểm soát, thế đến 9 giờ tình hình đã vượt khỏi tầm kiểm soát. Sự lạc quan của Patiasvili trong cuộc nói chuyện với Mát-xcơva 8-4-1989 là không đúng với thực tế tình hình.

Theo quan điểm của tôi: kết luận của Ủy ban điều tra của xô-viết tối cao Grudia là hoàn toàn đúng đắn và chính xác: vì Sevacnatde và Rađumopxki không bay đến Tbilixi ngày 8-4 như Goócbachốp đã chỉ thị, cơ hội giải quyết hòa bình đã bị bỏ qua. Nhưng câu hỏi tại sao họ lại không bay thì vẫn chưa được trả lời ít nhất là cho đến hôm nay.

Thế nào thì thế, vấn đề tại sao Sevacnatde không chấp hành Goócbachốp là điều rất đáng quan tâm. Bầu không khí trong Bộ chính trị dưới sự cầm quyền của Goócbachốp là dân chủ không bao giờ Bộ Chính trị biểu quyết theo mệnh lệnh chỉ thị của Tổng bí thư. Thường thường đều có tranh luận và chứng minh lập luận. Goócbachốp nhiều khi phải thay đổi lại đề nghị của mình. Nhưng tôi chưa một lần nào chứng kiến Sevacnatde mâu thuẫn với Gensek. Trong nhiều năm khi Bregiơnép ốm và điều hành kém đã tồn tại một kiểu luật lệ tán dương, tán tụng sự vĩ đại của Bregiơnép từ phía các lãnh tụ khác của đảng. Sự tán tụng này không phải tự nhiên xuất hiện mà nó được lập ra một cách có chủ ý và khéo léo. Mọi nhà chính trị đều phải tham gia vào cái luật lệ ấy, thậm chí các nhà chính khách nước ngoài mà không chỉ từ các nước xã hội chủ nghĩa. Chúng ta cần phải lên án điều đó. Nhưng cần phải nhớ lại là vào thời điểm đó bất cứ ai nếu thử tìm cách vi phạm luật lệ đó sẽ bị đuổi ngay lập tức. Mà chính trị là chính trị, do đó ở những năm đó những ai muốn làm

công việc của mình một cách tốt đẹp kể cả Goócbachốp, Enxin và Ligachốp thì đều phải tham gia đóng góp vào cái luật lệ được tạo ra bởi đám quần thần của Bregiơnép. Nhưng có những người rất khéo léo, họ dựa vào luật lệ tán dương đó làm điểm tựa cho đường công danh của mình. Trong số đó Sevanatde là người giỏi nhất.

Tôi phải trích dẫn một vài lời Sevacnatde đánh giá rất đặc trưng Bregiơnép - mà đó vẫn chưa phải là những lời hay ý đẹp màu sắc nhất. Trong tháng 3-1981 tại cuộc họp các cốt cán đảng của Grudia để thảo luận kết qủa đại hội 26 của đảng Sevacnatde lúc đó là anh hùng lao động xã hội chủ nghĩa đã nói: "diễn văn của đồng chí Bregiơnép đã mở ra một thế giới rộng lớn của các viễn cảnh cho sự phát triển của đất nước chúng ta về mặt kinh tế, khoa học và văn hóa, điều đó do đồng chí là sự tập trung hội đủ của sức mạnh của đảng ta, sự nhất trí đoàn kết của đảng, tất cả những cái đó hội tụ trong đồng chí. Chúng ta có thể cảm nhận trong những lời của đồng chí các bước đi vững chắc của tổ quốc đến tương lai, đến đỉnh cao tươi sáng của chủ nghĩa cộng sản.

"Mỗi một đề nghị, mỗi một kết qủa của Leonit Ilích mỗi một lời một từ đều vang lên với tính chuyên nghiệp hoàn thiện lêninnít, với tính định hướng lêninnít, tính khách quan lêninnít, tính tự phê lêninnít, với cách tiếp cận khoa học hoàn thiện sáng suốt lêninnít chân chính để phân tích cuộc sống hiện đại. Trên diễn đàn Leonít Ilích đứng đó sao gần gũi và thân thương cho mỗi một chúng ta và mỗi một chúng ta đều thấy và cảm thấy với tất cả trái tim, đồng chí đang nghĩ như thế nào và sắt đá như thế nào tại đại hội đảng.

Không cần phải trích dẫn lại diễn văn của Sevanatde tại Đại hội 26 của đảng cho phép tôi chỉ ra rằng đó là một trong những bài diễn văn chứa nhiều nhất những lời ca ngợi cho Bregiơnep.

Tôi nói lại những điều trên, vì đó không chỉ đơn giản là ngợi ca "Gensek" - mà đó là sự ủng hộ nhiệt thành cho mọi hành động của "Gensek". Như chứng kiến về diễn văn của Sevanatde ngày 7 tháng 6 năm 1980 tại cuộc họp các cốt cán đảng Grudia, tại đó ông ta nói "tất cả chúng ta đều lo lắng ghê gớm cho số phận của nhân dân Apganixtan, cho số phận của biên giới phía Nam của đất nước ta. Những hành động dũng cảm và đúng đắn liên quan đến Apganixtan được mọi người dân xô-viết trông đợi trong con tim mình. Nhân dân Liên Xô ủng hộ tích cực những biện pháp được đảng và chính phủ Liên Xô áp dụng nhằm bảo vệ và phát triển những thành qủa của cách mạng Apganixtan và nhằm đảm bảo an

ninh cho biên giới phía Nam đất nước chúng ta. Và những sự kiện tiếp sau đã khẳng định đó là quyết định duy nhất đúng đắn".

Nói thực ra, tôi đã giật mình vì tính mềm dẻo trong lập trường chính trị của Sevanatde, về sự sẵn sàng thường xuyên để ủng hộ lãnh tụ trong mọi việc, và thi hành các mệnh lệnh của các lãnh tụ rất nhanh chóng. Do đó tại sao tôi lại bị sửng sốt cứng người khi biết rằng Sevanatde trong ngày 8-4 lại đi ngược lại chỉ thị của Goócbachốp. Đúng là đột nhiên Patiasvili lại gửi bức điện lạc quan và tại cuộc họp do Trebricôp đã quyết định sau khi trao đổi với Patiasvili là không cần phải bay đến đó ngay lập tức nhưng tất cả những điều đó đều xảy ra trong ngày 8-4 khi mà Sevanatde đã phải ở Tbilixi rồi nếu theo đúng như chỉ thị của Goócbachốp. Và kết qủa của sự chậm trễ của ông ta là "một cơ hội để giải quyết vấn đề trong nước cộng hòa bằng phương pháp hòa bình đã không được sử dụng" - như kết luận của Ủy ban điều tra của xô-viết tối cao nước cộng hòa Grudia.

Nhưng thời gian đã cho thấy sự lạc quan là lạc quan giả tạo. Sự đánh giá giả tạo đó về tình hình ở Tbilixi ngày 8-4 không những đã dẫn đến cái đêm bi thảm với cái chết của những người vô tội, mà còn kéo theo cả một dãy những sự kiện sau này kể cả việc xuất hiện của vụ chính trị Tbilixi tại đại hội đại biểu lần thứ nhất, sai lầm khởi đầu đã tạo điều kiện cho cuộc chính biến chống xô-viết tại Tbilixi, chính quyền Grudia đã lọt vào tay các thủ lĩnh những người đã tổ chức điều hành các cuộc tụ tập trước nhà chính phủ, chủ nghĩa dân tộc đã thắng thế trong cơn sốt dân tộc chủ nghĩa. Những thủ lĩnh và Sôpchac đã điểm tên tại diễn văn của ông ta tại đại hội lần thứ hai các đại biểu nhân dân khi ông ta lên án họ phải chịu trách nhiệm luật pháp, chính trị, tinh thần, đạo đức vì đã phá hoại trật tự công cộng.

Trước khi tôi tiếp tục về những âm mưu trong vụ chính trị Tbilixi, tôi thấy cần thiết phải trả lời một vài câu hỏi có tính then chốt cho phép chúng ta hiểu được bi kịch trung tâm của Perestrôika.

## TẤN BI KỊCH CỦA PERESTROIKA

Chính trị là một vấn đề phức tạp nó phản ánh các lợi ích của các giai cấp, các nhóm xã hội, của toàn bộ nhà nước. Đó là cả một bộ môn nghiên cứu phức tạp khó mà xuất định một cách đầy đủ. Nhưng nó có một số luận điểm chính trị cơ bản mà mỗi một nhà chính trị ở mỗi một quốc gia, và mỗi một thời đại đều phải xử lý.

Chúng ta hãy trao cho các học giả nhiệm vụ liệt kê các luận điểm cơ sở đó. Nhưng tôi xin nêu ra một luật điểm mà thôi: Đó là dựa trên những bài học sơ bộ của lịch sử chúng ta phải xác định rõ ràng chính xác và không được phép sai lầm, cái gì là mối đe dọa chính đất nước và dân tộc.

Hiểu rõ và lập luận rõ ràng được mối đe dọa chính đó tức là thể hiện được sự sáng suốt chính trị. Một nhà cải cách nếu như bị lôi cuốn, cuốn hút bởi sự đấu tranh với những mối đe dọa nhỏ nhoi thì sẽ không tìm ra nguyên nhân nhưng khó khăn của mình và nhất định sẽ phạm sai lầm trong việc khắc phục chúng.

Thời gian trôi đi, các qúa trình xã hội cũng phát triển và mối đe dọa chính cho tiến trình cải cách bình thường tất nhiên cũng thay đổi. Một nhà chính trị thấu suốt sẽ nhìn trước được sự thay đổi trong cách suy nghĩ của mọi người và nhờ đó sẽ làm nhẹ và hạn chế được những xu hướng bất lợi cho mình.

Đó là những điểm lý thuyết cơ bản. Còn bây giờ quay lại cuộc sống thực. Chúng ta nhớ lại giai đoạn khởi đầu của Perestrôika được đặc trưng bởi sự đối đầu của hai lực lượng vì cải cách và lực lượng chống cải cách. Lực lượng vì cải cách chiếm bộ phận lớn trong nhân dân, còn các lực lượng chống cải cách là các lực lượng bảo thủ chống lại sự thay đổi xã hội.

Đó là định hướng khởi đầu chính xác. Thậm chí hôm nay vẫn còn có những người mơ tưởng ao ước những ngày dưới chủ nghĩa Stalin, ủng hộ sự lộng hành vô pháp luật và thanh lọc hàng loạt. Số này không những tồn tại trong số những người hoài cổ mà còn có trong số những nhà siêu dân chủ mới - những người kêu gọi "treo cổ bọn cộng sản lên cột đèn". Nhưng nói chung, số đông nhân dân chào đón Perestrôika với lòng nhiệt thành phấn khởi. Đồng thời những thay đổi cấp tiến được bắt đầu từ năm 1987 được tiến hành bởi những lực lượng tự xưng là dân chủ và "tiền phong Perestrôika". Sử dụng lợi thế của mình trong các phương tiện thông tin đại chúng, họ bắt đầu kết án là "kẻ thù của Perestroika", tất cả những ai chống lại những thay đổi tức thời, cấp tiến và ủng hộ nguyên tắc đổi mới dần dần. Những người như vậy bị báo chí cấp tiến gọi là "bảo thủ" và cố gắng kết tội họ là nguyên nhân thất bại của Perestrôika. Nhưng hãy gạt nhãn mác chính trị sang một bên, thử hỏi rằng: những người được gọi là bảo thủ đó phải làm gì với sự đường đột kinh tế thị trường tiêu thụ và quan hệ tiền tệ? Phải chăng những người "bảo thủ" đã khuyến khích sự bùng nổ khủng khiếp của chợ đen và tội phạm, sự xuất hiện của những thế hệ bóc lột mới? phải chăng họ tổ chức châm ngòi các

cuộc xung đột sắc tộc hoặc làn sóng các cuộc tụ hội làm cho mọi người không làm được công việc của mình? không! đó là tất cả những công việc của những kẻ chống cộng sản, những kẻ dân tộc chủ nghĩa, ly khai chủ nghĩa, những kẻ xét lại đủ mọi màu sắc. Những người được gọi là "bảo thủ" trong thực tế đã làm tất cả những gì đó thể làm được để ngăn chặn những hậu qủa tiêu cực đó của các sự kiện.

Những người được gọi là bảo thủ hóa ra lại là những nhà thực tế lớn nhất, nếu như những lời khuyên của họ được chú ý tiếp thu, nếu như chúng ta chặn đứng được chủ nghĩa cấp tiến trong cơn điên loạn của nó trong chính trị và kinh tế, thì đất nước sẽ tránh được biết bao thảm họa bất hạnh. Ấy thế nhưng những người thực tế lại bị đồn lại với lời kết tội "chống Perestrôika" khi họ thận trọng với viễn cảnh của những sai lầm.

Bi kịch thực - đúng là thảm kịch - của Perestrôika là ở chỗ thay vì bình tĩnh tranh luận một cách tỉnh táo với những người bị gọi là bảo thủ, nhưng lãnh tụ của Perestrôika lại bị lôi cuốn vào cuộc đấu tranh chống lại họ mà không nhìn thấy (hoặc không muốn nhìn thấy) cái mối đe dọa thực sự xung quanh - mối đe dọa chính, mối đe dọa khủng khiếp - đó là chủ nghĩa dân tộc và chủ nghĩa ly khai.

Sau này Goócbachốp và nhiều chính khách hàng đầu khác thường hay lặp lại câu nói này: chúng ta đã đánh giá thấp mối đe dọa của phong trào dân tộc. Nhưng thử hỏi "chúng ta" là ai? thời gian sẽ đến soi sáng nguồn gốc và những người cha bảo vệ cho chủ nghĩa dân tộc và sẽ làm mọi người thấy rõ ràng: bị cuốn hút bởi cuộc đấu tranh chính trị chống "bảo thủ" và gượng nhẹ đối với phong trào dân tộc - đó là hai mặt của một vấn đề đó là sai lầm chết người của Perestrôika.

Tôi không muốn làm phiền mọi người với câu hỏi truyền thống của nước Nga. "Ai đáng bị kết tội?". Nhưng nếu không hiểu được cái gì đã xảy ra thì chúng ta không thể hy vọng chiến thắng được trong cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa dân tộc.

Các kinh nghiệm lịch sử và kinh nghiệm thế giới đã có nhiều ví dụ về mối nguy hiểm không thể tránh khỏi của sự bột phát dân tộc chủ nghĩa trong qúa trình cải cách. Đó là điều không có gì là khó để thấy trước được rằng những trào lưu không chính thức đầu tiên xuất hiện trong qúa trình dân chủ hóa cuộc sống xã hội sẽ sử dụng nhân tố dân tộc để tăng cường thế lực của họ. Đó là cách đơn giản, cách dễ làm nhất đối với quần chúng. Và đặc biệt trong qúa khứ đã có biết bao nhiêu bất công về vấn đề dân tộc đặc biệt trong việc phát triển văn hóa và ngôn ngữ dân tộc. Tất cả các trào lưu không chính thức hàng đầu trong các nước cộng hòa của

Liên bang đều bắt đầu bằng việc nghe ngóng đến sự tự nhận biết, tự hồi tỉnh dân tộc. Sự bừng tỉnh dân tộc luôn luôn hòa hợp với vấn đề công dân chỉ khi mà giai cấp công nhân đã được vũ trang đầy đủ kinh nghiệm chính trị.

Bản thân tôi tôi không thấy có cái gì nguy hiểm xấu xa trong sự tự khẳng định dân tộc, đó là yếu tố xúc tác cho sự tích cực chính trị trong nhân dân. Trong thực tế đó còn là điều rất tốt. Nhưng điều quan trọng là phải làm sao đảm bảo để qúa trình phát triển ý thức dân tộc không biến thành ý tưởng vượt trội dân tộc, ý tưởng về sự hơn hẳn của dân tộc mình so với các dân tộc anh em khác, hoặc ý tưởng đàn anh lãnh đạo. Áp dụng điều đó cho tình hình năm 1988 khi mà các mặt trận nhân dân xuất hiện khắp nơi trong các nước cộng hòa liên bang thì vấn đề đối với tôi là làm sao để khuyến khích tính tích cực mà không cho phép chúng biến thành các trào lưu chống chủ nghĩa xã hội chống xô-viết.

Tín hiệu báo động đầu tiên: sự kiện ở Nagornưi - Carabăc cho thấy tính chất bùng nổ của vấn đề dân tộc và là điều cảnh cáo về bước qúa độ đẫm máu của qúa trình phát triển xã hội nếu sự phát triển của chủ nghĩa dân tộc không bị chặn đứng lại kịp thời. Tất nhiên chúng tôi đã thảo luận tình hình ở Nagornưi Carabăc và đòi hỏi của Acmeni và Adecbaigian rất nhiều lần tại rất nhiều cuộc họp bộ chính trị đầu năm 1988, chúng tôi đã đạt được quyết định đúng đắn và hợp tình hợp lý là: vào thời điểm hiện nay không thể vẽ lại biên giới dân tộc và lãnh thổ. Vi phạm nguyên tắc đó dù chỉ một lần là có thể mở đường cho các xung đột nhiều bên đẫm máu.

Sau đó ít lâu trong tháng 5 năm 1988 chúng tôi lại quyết định một vấn đề chiến thuật khác về vấn đề thay thế lãnh tụ đảng ở Adecbaigan và Acmeni. Để triệu tập hội nghị trung ương Goócbachốp đề nghị rằng chúng ta sẽ cử các ủy viên Bộ chính trị đến các nước cộng hòa. Tôi sẽ đến Adecbaigian và Iacôplép đến Acmeni, mọi người ủng hộ ý kiến đó. Chúng tôi quyết định Radumoppxki sẽ được tăng cường cho công việc của tôi còn Dongich sẽ đi theo Iacôplép.

Tôi làm quen với tình hình ở Adecbaigian và chuẩn bị báo cáo của tôi. Tôi kết thúc nó vào 11 giờ đêm. Bản nháp vẫn còn trong cặp giấy của tôi. Thói quen cũ của tôi là giữ lại bản viết tay. Tình hình ở Bacu là phức tạp và mặc dù đã khuya tôi quyết định trao đổi xin ý kiến với Goócbachốp qua điện thoại. "Mikhain Secgayevich, tôi muốn đồng chí cho ý kiến đồng ý với những điểm chính trong diễn văn của tôi tại hội nghị".

"Xin cho nghe qua".

"Vấn đề cơ bản là tuyên bố của Bộ chính trị về Nagorui karabắc.

Điểm chính là chúng ta không thể giải quyết vấn đề dân tộc bằng cách thay đổi biên giới lãnh thổ mà không có sự đồng ý của liên bang. Chúng ta phải giữ nguyên trật tự hiện hành. Nhưng tôi thêm vào là: mọi đòi hỏi chính đáng hợp pháp của mọi dân tộc, mọi nhóm sắc tộc, và mọi công dân không kể họ thuộc dân tộc nào phải được đáp ứng đầy đủ...".

"Được. Đó là nguyên tắc cơ bản - Goócbachốp tán thành - chúc mọi sự may mắn".

Ngày hôm sau tôi đệ trình lập trường đó cho hội nghị trung ương đảng của nước cộng hòa Adecbaigian. Tôi không nghi ngờ gì cả là Iacôplép cũng sẽ làm như vậy với hội nghị trung ương đảng nước cộng hòa Acmani tại Erevan. Nhưng sau này khi đọc bài nói của Iacôplép tại hội nghị tôi sửng sốt phát hiện ra rằng ông ta hoàn toàn bỏ qua vấn đề Nagornui - Carabắc. Iacôplép đã nói rất nhiều về mối nguy hiểm ở phái bảo thủ. Nhưng không có một lần nào thậm chí gọi đến tên Nagornui - Carabắc, cũng chẳng nói đến lập trường cương quyết của trung ương về vấn đề biên giới lãnh thổ và dân tộc, cứ như là vấn đề đó đã không tồn tại.

Ở chương III tôi đã nói về cuộc họp đáng nhớ tháng 9 năm 1988 của Bộ chính trị tại đó Iacôplép báo cáo về chuyến đi của ông ta đến Litva. Cho đến mùa thu sự đánh giá của chúng tôi về ý định của các nước cộng hòa Bantích đã hoàn toàn phù hợp. Rất nhiều nhân tố chỉ ra rằng đó là một trào lưu đang phát triển nhanh thành trào lưu tích cực chống xô-viết, dân tộc chủ nghĩa.

Iacôplép nói rằng ở đó hoàn toàn bình yên, rằng ở các nước cộng hòa Bantích diễn ra qúa trình dân chủ hóa bình thường, đặc trưng cho sự phát triển của Perestrôika.

Nhưng thực tế cái gì đã xảy ra, ai đã nói đúng? Ngày hôm nay chúng ta đã có thể vẽ nên hình ảnh các trào lưu không chính thức của Bantích đã biến thành chủ nghĩa dân tộc cấp tiến như thế nào. Từ hạch toán kinh tế (64) của nước cộng hòa tiến đến tách khỏi liên bang. Trong toàn bộ qúa trình đó một cuộc chiến tranh thâm độc đã được triển khai trên mặt trận chính trị chống lại những người cộng sản chân chính. Họ bị dán nhãn "bảo thủ" trong khi đó thì những kẻ "tiên phong" những kẻ phản bội và xét lại nhanh chóng thay đổi đảng tịch từ cộng sản biến thành

(64). Hệ thống tính toán giá cả - nghĩa là người sản xuất phải phủ hết được chi phí khấu hao đầu ra và các chi phí khác và có lãi độc lập không phụ thuộc vào chỉ thị của trung ương (BT).

(65). "Lichcovidato" (thủ tiêu) - là một phái trào lưu trong đảng cộng sản Nga trước cách mạng họ chủ trương sự biến mất tiêu hủy đảng - không những nhà nước sẽ bị tiêu hủy mà đảng cũng vậy (BT).

"dân chủ dân tộc" gắn cái màu sắc dân tộc vào cổ áo của mình để nắm lấy chính quyền và đặc quyền đặc lợi.

Ở Latvia và Extônhia những nhà điều hành Đảng cấp cao trước đây biến thành lãnh tụ của các lực lượng dân tộc chủ nghĩa. Còn ở Litva thì công lao trong sự nghiệp đập tan đảng cộng sản và tạo đất sống tốt tươi cho phong trào dân tộc chủ nghĩa thuộc về cựu bí thư thứ nhất của Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Lítva một kẻ "lichcơviđatơ" (65) cổ điển - đó là Bradanxkat.

Những người cộng sản chân chính rút ra các bài học từ qúa khứ và thực hiện đòi hỏi chính đáng của nhân dân đã từ bỏ đặc quyền đặc lợi cũ và độc quyền cũ về mặt quyền lực trong khi đó các "nhà dân chủ dân tộc" sau khi lên nắm quyền đã thông qua các luật độc tài và phát triển rộng lĩnh vực của các đặc quyền đặc lợi không hợp pháp. Họ biểu quyết luật cho họ hưởng thụ lương bổng qúa đáng rất cao như các "hoàng thân đại công tước" và lôi kéo những kẻ dân chủ giả hiệu của cộng hòa liên bang Nga cũng làm như vậy. Đó là cách thức mà ở đâu các nhà dân chủ lên nắm quyền cũng đều như vậy ở nước Nga cũng vậy, kể cả ở Matxcơva và ở Leningrát.

Làn sóng dân tộc chủ nghĩa ở Baltic bắt đầu lớn mạnh rất nhanh chóng vào cuối năm 1989 sau khi đại hội đại biểu nhân dân lần thứ hai và cuộc tranh luận đáng nhớ về bài phát biểu của Iacôplép về vấn đề hiệp ước Molotốp - Ribgentrop và biên bản bí mật của nó. Tôi muốn gợi lại cho độc giả một vài lời có tính tiên tri báo trước vang lên từ diễn đàn - khi một trong những đại biểu nhân dân hét lên vì giận dữ "Các người đang làm cái gì vậy! Hãy tỉnh táo lại đi, các người đang bật đèn xanh cho việc phân chia liên bang xô-viết".

Thế nhưng người ta không nghe.

Sự căng thẳng, bầu không khí nóng bỏng của đại hội đại biểu nhân dân lần thứ hai là điều báo trước khủng hoảng của Perestrôika trong cơn sốt chính trị bị quạt nóng bởi báo chí phương Tây và báo chí trong nước, khó mà có thể có chỗ cho những quyết định chính xác đúng đắn. Tất nhiên là tôi hiểu được mối đe dọa - Tôi nói thế không có nghĩa là để xóa lỗi cho mình. Là một thành viên trong ban lãnh đạo cao cấp, tôi chia sẻ hoàn toàn đầy đủ các trách nhiệm vì những gì đã xảy ra trong thời kỳ đó. Nhưng lịch sử đòi hỏi sự đánh giá chính xác tất cả các hành động của mọi nhà chính trị.

Cuối năm 1988, Goócbachốp, Iacôplep và một vài thành viên khác của Bộ chính trị rất ngại không dám dùng từ "chủ nghĩa dân tộc" họ thay

chữ đó bằng một khái niệm chung chung "chủ nghĩa cực đoan". Các từ ngữ "chủ nghĩa quốc tế" và "sự đoàn kết quốc tế" hoàn toàn biến mất khỏi vốn từ chính trị của chúng ta. Điều đó được phản ánh trong các báo chí và trong các bản báo cáo về các vụ lộn xộn. Điều đó phản ánh xu hướng không nói động chạm đến mối đe dọa của chủ nghĩa dân tộc, thậm chí khi nó ăn mòn khối thống nhất của liên bang xô-viết. Còn tôi, tôi muốn gọi đúng tên của sự thật. Tôi nhìn nhận làn sóng dân cao chủ nghĩa li khai là mối đe dọa chính yếu cho sự nghiệp Perestrôika. Tôi tin tưởng rằng chúng ta không thể cưng chiều, gượng nhẹ với các phần tử dân tộc chủ nghĩa, điều đó sẽ mang đến thảm họa cho hàng triệu nhân dân.

Từ bữa Iacôplép báo cáo về tình hình chuyến đi công tác của ông ta đến Litva, tôi đã theo sát các sự kiện trong các đảng của các nước cộng hòa Bantích. Khi mà đảng bị nhiễm bệnh lây lan dân tộc chủ nghĩa thì đảng đó là đảng đang chết không có gì phải nghi ngờ về điều đó. Những lời phát biểu báo động từ Bantich đã rất nhiều lần được thảo luận tại các cuộc họp của Bộ chính trị, các báo động đó đã làm bất an nhiều ủy viên Bộ chính trị, và những vấn đề đó đã được các đảng viên cộng sản nêu ra tại các hội nghị trung ương đảng. Cuối cùng báo sự thật đã bắt đầu đăng nhữn, tư liệu bóc trần bản chất dân tộc chủ nghĩa của các mặt trận nhân dân.

Khi tình hình ở Bantích nóng lên cực điểm vào mùa hè năm 1989, tôi đã làm một bản tuyên bố đặc biệt tại ủy ban trung ương. Cả một cơn lụt các tin tức rất xấu đã đến với chúng tôi từ các nước cộng hòa Bantích về sự phân biệt đối xử với dân cư không phải bản địa và sự căng thẳng giữa các sắc tộc tăng lên. Lời tuyên bố của tôi được sự đồng tình và công nhận với hy vọng của các lực lượng lành mạnh ở Bantích và ở mọi nơi. Nó có thể trở thành điểm bản lề của sự phát triển các qúa trình dân tộc. Tôi muốn rũ bỏ hết tất cả những thiếu sót của qúa khứ, mở ra cơ hội mới cho sự phát triển văn hóa dân tộc, ngôn ngữ dân tộc và quyền tự do hoàn toàn của các truyền thống và tục lệ dân tộc, chú ý đến những đòi hỏi chính đáng của các nhóm dân cư. Đồng thời bài tuyên bố cũng lưu ý đến mối nguy hiểm của chủ nghĩa dân tộc và bảo vệ quyền lợi của mọi cộng đồng dân tộc sống ở Bantích. Đó là cơ sở để lành mạnh hóa tình hình chính trị. Hơn nữa đó không phải là một chương trình trừu tượng lý thuyết được lập ra trong tháp ngà, mà đó là một chương trình thực tế có tính đến hiện thực các tình hình.

Tôi tin tưởng rằng nếu như các phương tiện báo chí và trung ương bắt đầu làm việc theo tinh thần đó thì sự phát triển sau này có thể đã khác

hoàn toàn so với bây giờ, và đã không dẫn đến khủng hoảng chính trị ở Bantích. Rất tiếc các lãnh tụ được ủng hộ của một vài tổ chức báo chí trung ương đã chỉ trích bản tuyên bố. Và ủy ban trung ương đã thể hiện một sự thụ động không thể tha thứ được. Tôi có ấn tượng rằng đối với một số người bản tuyên bố đơn giản chỉ là lời trên giấy. Trong khi đó số phận đáng buồn của nó đã cổ vũ thêm cho các thế lực ly khai Bantích.

Nhìn nhận cái xu hướng nguy hiểm của sự phát triển tình hình tôi quyết định gửi một bản lưu ý đặc biệt cho Bộ chính trị, đó là quyền tự nhiên của tôi như một đảng viên. Nhưng có điều rất đáng lưu ý là bắt đầu từ những năm 1930, không một ủy viên Bộ chính trị nào sử dụng quyền đó một lần nào. Dễ hiểu, đó là một hành động cực kỳ nguy hiểm cho bản thân. Nhưng tôi không có con đường lựa chọn nào khác. Tất cả mọi cố gắng của tôi trong năm 1988 và 1989 nhằm khởi xướng việc thảo luận nghiêm túc tại ủy ban trung ương và Bộ chính trị về vấn đề dân tộc chủ nghĩa và chủ nghĩa ly khai về lập trường và sự thống nhất của đảng đều thất bại, do đó tôi quyết định đặt ý nghĩ của mình vào văn bản.

Tôi xin đăng toàn bộ nội dung:

Gửi: Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô và đồng chí M. Goócbachốp tổng bí thư Ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô.

Trong tháng Ba năm nay tôi đã gửi cho đồng chí Mikhain Xécgâyêvích về vấn đề khối thống nhất của Đảng, tình hình chính trị trong nước và về việc triệu tập hội nghị trung ương Đảng. Tất cả chúng ta đều biết rằng để tránh mắc phải những sai lầm trong đánh giá tình hình chính trị thì điều quan trọng là phải xác định đúng được xu hướng phát triển của các sự kiện. Xác định được chúng ta đang chuyển động từ đâu và đang chuyển động đi đến đâu.

Đã hai tháng kể từ ngày tôi gửi bức thư đó cho Ủy ban trung ương. Trong thời gian ngắn đó tình hình trong xã hội đã xấu đi một cách đáng kể. Đất nước chúng ta đang ở trong tình trạng suy thoái. Đây là câu hỏi: hoặc là mọi thành qủa đã đạt được nhờ nỗ lực của nhiều thế hệ sẽ được giữ gìn và phát triển đổi mới và lành mạnh hóa trên cơ sở xã hội chủ nghĩa chân chính, hoặc là liên bang xô-viết sẽ chấm dứt tồn tại và thay vào đó là hàng chục quốc gia với các chế độ xã hội khác nhau.

Các thế lực dân tộc chủ nghĩa tư sản đã giành thế chủ động ở Litva, và nước cộng hòa này đang dịch chuyển về phía phương tây. Extônia và Latvia cũng đang chuyển động theo chiều hướng đó.

Những kẻ dân tộc chủ nghĩa điên cuồng đang lãnh đạo các xô-viết ở một số tỉnh miền Tây Ucraina. Chiến tranh huynh đệ tương tàn đã mở

rộng ở Capcadơ và đang có tình trạng hai chính quyền trong rất nhiều vùng ở khu vực này. Cộng đồng xã hội chủ nghĩa đã tan rã và đất nước đã mất các đồng minh của mình, trong khi đó phe đế quốc đang được củng cố.

Rõ ràng rằng: trong hoàn cảnh bất ổn chính trị đó thì không thể nào tiến hành cải cách xã hội một cách sâu sắc không thể thực hiện được Perestrôika.

Xung đột sắc tộc và các thế lực li tâm trong liên bang, đình công, không tuân thủ các chỉ thị quan trọng của tổng thống và pháp luật của xô-viết tối cao Liên Xô, và sự vô tổ chức, vô kỷ luật trong kinh tế... Tất cả, tất cả những cái đó đang làm tắc nghẽn việc thi hành chương trình của nhà nước nhằm lành mạnh hóa nền kinh tế và làm cho việc cải cách kinh tế là không thể thực hiện được. Đánh giá thực trạng tình hình thì: chính sách lành mạnh hóa ở nhiều nước cộng hòa đã thất bại dưới áp lực tiến công của các lực lượng dân tộc chủ nghĩa và ly khai.

Những chuyến đi công tác trong nước, các cuộc nói chuyện với công nhân, các cuộc gặp gỡ với các đảng viên cộng sản đã cho thấy rằng có các hố ngăn cách giữa hai bên: một bên là công nhân qua các phương tiện thông tin đại chúng, một bên là tâm tư thật sự của nhân dân, công nhân. Các đồng chí có thể nhìn thấy điều đó trong các thư gửi đến Ủy ban trung ương. Nhưng thường thì chúng ta không nhận thấy hoặc phản ứng với nó một cách không thích hợp. Rất nhiều đảng viên cộng sản và nhân dân lao động đòi hỏi rằng, ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô phải đánh giá một cách thực tế tình hình chính trị và có những biện pháp hữu hiệu vì tổ quốc xã hội chủ nghĩa của chúng ta đang nguy biến. Một sự thật là có các thế lực trong nội bộ liên bang xô-viết đang hoạt động chống lại chủ nghĩa xã hội. Họ được điều phối và có những mối quan hệ với nước ngoài.

Bây giờ vấn đề chính là phải cứu liên bang xô-viết khi vẫn còn là một quốc gia thống nhất. Để làm việc đó đảng cộng sản Liên Xô phải thống nhất tập hợp công nhân nông dân, trí thức và tất cả những ai yêu qúy liên bang xô-viết.

Tôi tin rằng, cần thiết phải triệu tập hội nghị mở rộng của Ủy ban trung ương đảng gồm cả các cốt cán đảng của toàn đất nước để thảo luận về thời điểm hiện tại, xem xét tiến hành thảo luận trước đại hội đảng, chuẩn bị cho Đại hội 28 của Đảng, và thi hành các kiến nghị của Ủy ban trung ương đảng trong bức thư gửi toàn thể đảng viên cộng sản trong toàn quốc.

Hội nghị cũng cần triệu tập để xem xét những biện pháp của nhà nước nhằm chuyển sang kinh tế thị trường. Những vấn đề như vậy vẫn chưa được thảo luận tại Bộ chính trị. Như vậy Bộ chính trị vẫn còn đứng ngoài các chương trình đó mà nó lại động chạm đến toàn đất nước và quyền lợi của mỗi một người.

Điều quan trọng nhất là soạn thảo tại hội nghị Ủy ban trung ương và sau đó thi hành các biện pháp đặc biệt để chống lại các lực lượng chống chủ nghĩa xã hội, các lực lượng ly khai dân tộc chủ nghĩa, nhằm thống nhất các hàng ngũ của đảng và duy trì sự toàn vẹn của Liên bang xô-viết. Rất nhiều ủy ban đảng tỉnh và khu vực đòi hỏi rằng: phải triệu tập hội nghị ủy ban trung ương Đảng. Chúng ta không thể phớt lờ điều đó. Các cá nhân ủy viên Bộ chính trị cũng kêu gọi một hội nghị.

Ngày hôm qua 27 tháng 5 tôi đã nói với đồng chí về bản lưu ý này. Hôm nay tôi gửi nó cho đồng chí và đề nghị đồng chí đọc nó và cả bức thư gửi ủy ban trung ương đảng ngày 27 tháng 3 (bức thư đó vẫn chưa được phân phát). Và chuyển giao cho các đồng chí trong ủy ban trung ương, ban kiểm tra đảng, các bí thư thứ nhất của tổ chức đảng các nước cộng hòa, các ủy ban đảng tỉnh và khu vực.

Gửi lời chào kính trọng

I.Ligachốp - ngày 28-5-1990.

Ngày nay khi đọc lại lá thư tháng 5 năm 1990 với trái tim nặng trĩu, tôi thấy thật bất hạnh làm sao, bức thư đó đã báo trước những tai họa sau này. Đó không phải là kết luận cá nhân của một người cộng sản, đó là một lá thư chính thức được một ủy viên Bộ chính trị giử cho Tổng bí thư ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô.

Đó là bức thư chính thức của tôi với tư cách một ủy viên Bộ chính trị gửi cho Goócbachốp. Nhưng có một cái gì đó kỳ lạ không thể tin được đã xảy ra mà tôi không thể nào hiểu được. Một mặt người ta vẫn cứ tuyên truyền âm ỹ về đa nguyên, công khai (Glasnost) và dân chủ hóa đảng nhưng tình hình ở cấp chóp bu của đảng thì lại hoàn toàn giống với tình hình những năm tăm tối của qúa khứ: sự vi phạm điều lệ đảng, và tất nhiên là đối lập với những ý nghĩa chung của Perestrôica và rất có hại cho Perestrôika. Bức thư của tôi bị phớt lờ các ủy viên Bộ chính trị không được đọc nó.

Epgheni Sokolốp người thay thế Slincốp làm bí thư thứ nhất Ủy ban trung ương đảng Belôruxia kể lại cho tôi về cuộc họp trong kỳ đại hội 28 bàn về các ứng cử viên được đề cử vào ủy ban trung ương mới của đảng.

Có ai đó đã hỏi Goócbachốp "Tại sao không có Ligacchốp trong danh sách? Goócbachốp trả lời "trong thời gian cuối đây ông ta viết nhiều thư qúa...".

Tôi đã viết thư cho Goócbachốp phân tích tình hình trong nước và đòi hỏi có hội nghị thảo luận về tình hình một cách tập thể. Cũng giống như rất nhiều ủy viên trung ương đảng khác, tôi nhìn thấy trước đường hướng nguy hiểm của các sự kiện và tôi không thể im lặng. Tôi đã làm tất cả những gì có thể để ngăn chặn tai họa. Rất tiếc vì nhiều lý do, khả năng của tôi bị hạn chế. Để lời nói của tôi không được ai nghe thấy, Goócbachốp đã đi ngược lại với những lời hứa hẹn dân chủ của ông ta, ngược lại với điều lệ đảng, ông ta phớt lờ lá thư của tôi không gửi cho các thành viên Ủy ban trung ương. Và để bắt tôi phải ngoan ngoãn và để trói tay tôi trong cuộc đấu tranh chính trị những địch thủ chính trị của tôi - những kẻ chính trị cơ hội chủ nghĩa như Ligdlyan không ngừng những cuộc tiến công vô đạo đức vô nhân cách và vô vẩn chống lại tôi. Ở một chừng mực nào đó chúng đã đạt được kết qủa: tôi không thể thay đổi được tiến trình sự việc.

Nhưng ai đã thắng, ai đã thua?

Bởi vì mối nguy hiểm chính của Perestrôica đã không được nhận thức đúng kịp thời nên một siêu cường thế giới đã ở vào thế sắp sửa bị hòa tan. Rất nhiều nhóm sắc tộc phải sống trong nghèo khổ, máu của những người vô tội vẫn tiếp tục đổ vào trong nước có hàng trăm nghìn dân tỵ nạn.

Các đảng viên cộng sản, toàn thể nhân dân trong nước và những người ủng hộ chúng ta ở nước ngoài cần phải biết cái gì đang diễn ra.

Khi mà vào thời điểm các điều mục của báo cáo cho đại hội 28 đảng cộng sản đang được thảo luận. Tôi kiên trì đề nghị rằng, chúng ta phải nêu rõ mối đe dọa chính cho qúa trình Perestrôika. Như mọi lần Iacôplép và Medvedép lại muốn coi đó là chủ nghĩa bảo thủ và người ta đưa điều đó vào bản báo cáo. Chủ nghĩa bảo thủ là mối đe dọa chính của Perestrôika. Sau khi xem lại tôi gửi cho Goócbachốp ý kiến của tôi viết rằng: "chủ nghĩa bảo thủ, chủ nghĩa ly khai dân tộc chủ nghĩa, và các lực lượng đẩy nước ta vào con đường tư bản chủ nghĩa là mối đe dọa chính của Perestrôika". Theo ý tôi chủ nghĩa bảo thủ không phải là mối đe dọa chính cho Perestrôika, nhưng tôi buộc phải làm sự thỏa hiệp chính trị về vấn đề này vì mục tiêu chính là phải chỉ ra mối nguy hiểm của chủ nghĩa dân tộc.

Thật đáng tiếc: mối nguy hiểm của các lực lượng dân tộc chủ nghĩa đang mạnh lên lại được chỉ ra trong báo cáo chỉ là "những phức tạp nghiêm trọng" trong việc thi hành những nhiệm vụ của Perestrôica. Nói một cách khác: thậm chí giữa năm 1990 khi mà qúa trình phân ba chẻ bảy liên bang xô-viết đã bắt đầu diễn ra thì mối đe dọa của chủ nghĩa ly khai dân tộc chủ nghĩa vẫn bị hạ thấp.

Tuy rằng cả ba mối đe dọa đã được nêu trong báo cáo cuối cùng của Goócbachốp cho đại hội 28 của đảng nhưng chỉ đúng 1 tháng sau đại hội khi nói chuyện tại cuộc tập trận tại quân khu Ođetxa, Goócbachốp chỉ nói đến một mình chủ nghĩa bảo thủ như mối đe dọa cho Perestrôika.

Chỉ một năm sau tại Hội nghị trung ương tháng 12 chính Goócbachốp đã phải nói trong báo cáo của ông ta.

"Ngày nay điều rõ ràng hơn cả rõ ràng là: những kẻ ly khai không hề quan tâm về sự chấn hưng dân tộc của họ. Chúng sử dụng những tình cảm thiêng liêng để phục vụ cho kế hoạch của chúng. Chúng ta không thể bỏ qua sự thật là đã có một số thủ lĩnh dân tộc chủ nghĩa truyền bá tư tưởng "đại Litva", "đại Ucraina", "đại Mondavia" và v.v... và họ tuyên bố công khai về những đòi hỏi lãnh thổ. Chúng ta biết rõ điều đó có thể dẫn đến cái gì và điều đó đang dẫn đến cái gì. Tôi xin nói trực tiếp ở đây: ngày nay trên đất nước chúng ta không có mối nguy hiểm nào ghê gớm hơn mối nguy hiểm của chủ nghĩa dân tộc cực đoan một thời đã chết và chúng đang gây ra sự hỗn loạn bất đồng giữa các sắc tộc.

Lúc đó tôi ngồi trong gian hội nghị nghe bài phát biểu này và cay đắng nhớ lại những gì tôi đã nói trong chương này, lại một lần nữa chúng ta lại chậm chân và lần này là sự chậm chân thảm họa. Nhưng tại sao Goócbachốp và những kẻ gần gũi của ông ta lại không chú ý đến lời cảnh tỉnh của tôi? tại sao bọn họ lại im lặng? tại sao họ lại gác bỏ bức thư của tôi không trao cho các ủy viên khác của Bộ chính trị bằng cách đó họ đã vi phạm nguyên tắc lãnh đạo tập thể.

Tôi không nghi ngờ gì rằng thời gian sẽ giải đáp những câu hỏi đó. Tôi chỉ có thể nói rằng Goócbachốp đã bị dắt vào cuộc đấu tranh chính trị to lớn này một cách tài tình bởi bàn tay điều khiển của một số người đầu sỏ là Iacôplép, họ hù dọa Goócbachốp về mối nguy hiểm của phe hữu ám chỉ số phận của Khơrutsôp.

Hơn nữa là trong bức thư gửi cho các ủy viên trung ương Đảng và Goócbachốp tôi chỉ rõ ra rằng các cuộc xung đột sắc tộc và các thế lực ly tâm trong liên bang là các chướng ngại ngăn cản thi hành các chương trình kinh tế và sẽ dẫn đất nước đến thảm họa kinh tế. Tôi tin tưởng

rằng mục tiêu chính là nhằm vào bảo vệ liên bang xô-viết như một quốc gia thống nhất.

Câu hỏi tại sao Goócbachốp luôn luôn hành động chậm chạp là câu hỏi không đơn giản. Sẽ không đúng nếu nói là ông ta không có đủ thông tin tử tế về các tình hình trong nước, nhưng tại sao các lãnh tụ đất nước luôn luôn hành động chậm chạp như vậy khiến cho tình hình trượt khỏi tầm kiểm soát của họ?

## HOẠT ĐỘNG CỦA SỐPCHẮC

Hãy quay trở lại với sự kiện Tbilixi. Tôi muốn nhắc lại rằng cho đến khi có đại hội đại biểu nhân dân lần thứ 2 vào tháng 12 năm 1989 thì tôi đối với nó chỉ như người ngoài cuộc. Tôi đặc biệt lo lắng với sự phát triển tình hình chính trị ở Grudia trong thời kỳ này. Làn sóng dân tộc chủ nghĩa đã bắt đầu trở thành cơn bão chính trị. Lợi dụng thảm họa 9 tháng 4 năm 1989 trong chiến dịch vận động bầu cử của mình các lực lượng chống chủ nghĩa xã hội và chống xô-viết đã làm sâu sắc, rắc rối thêm tình hình. Kịch bản đã được thử nghiệm tại Bantích đặc biệt ở Litva nay cứ thế được tiếp diễn. Thậm chí bí thư thứ nhất ủy ban trung ương đảng nước cộng hòa cũng đi theo bước chân, theo gương của vị bí thư thứ nhất Litva.

Có vài sự lạ đã tiếp diễn trong vài ngày trước khi mở màn đại hội đại biểu lần thứ hai. Anatoli Sốpchắc (66) chủ tịch tiểu ban của đại hội đại biểu nhân dân điều tra về vụ Tbilixi đã xuất hiện trên một chương trình dài của vô tuyến truyền hình Lêningrát. Trong buổi truyền hình này ông ta giới thiệu cho người xem một vài thông tin từ công việc của tiểu ban của ông ta thậm chí giới thiệu trích đoạn phim được quay bởi KGB nước cộng hòa Grudia. Chương trình Tivi này là sự vi phạm nghiêm trọng quy tắc làm việc của quốc hội. Hơn cả thế nữa là việc Sốpchắc đã từ bỏ cách đánh giá khách quan, thực chất là nhằm kích động tình cảm xung quanh việc quân đội sử dụng khí độc quân dụng và lưỡi xẻng. Thậm chí khi bản thân ông ta đã thừa biết là các chuyên gia đã xác định được rằng những cái chết được gây ra bởi chen lấn chứ không phải do thương tích hay do bị hơi ngạt.

Cho đến lúc đó tôi đã được biết về kết qủa báo cáo ở tiểu ban của Sốpchắc. Tôi thấy báo cáo của tiểu ban là thực chất nó cho thấy nhiều khía cạnh của vụ Tbilixi và vụ bi kịch xảy ra đêm hôm đó và đã cho một

(66). Sốpchắc sau này trở thành thị trưởng Lêningrát nay đổi tên thành St Peterburg (BT).

kết luận quan trọng. Tôi chỉ không đồng tình với đoạn trong báo cáo của tiểu ban trong đó có chứa sự chỉ trích dụng ý đối với quân đội và những ý kiến liên quan đến cuộc họp Ủy ban trung ương đảng ngày 7 và 8 tháng 4 và cuộc họp khi Goócbachốp từ Luân Đôn trở về.

Do đó cuộc trình chiếu trên Tivi của Sốpchắc làm tôi phải cảnh giác. Nó làm tôi rất lo lắng. Tôi nhớ qúa rõ vụ Gdlyan chống lại tôi đã bắt đầu như thế nào. Vô tuyến truyền hình Lêningrát rõ ràng là làm việc giúp đỡ cho phe dân chủ giả hiệu bằng cách đánh lạc hướng nhân dân bằng các hành động nghi binh và rõ ràng lần này họ động cơ sâu xa nào đó trong việc mời Sốpchắc đến trường quay.

Các công tố viên quân sự phản đối mãnh liệt buổi truyền hình này, họ tố cáo Sốpchắc đã xuyên tạc sự thật. Đài truyền hình Lêningrát, cái ổ ấp của các vụ Scandan đã buộc phải phát cho một chương trình dài tương tự để các nhà điều tra quân sự trình bày quan điểm của mình về vụ việc này.

Và vụ Tbilixi lại bắt đầu một cơn tuyết lở.

Cho đến lúc này rất nhiều đại biểu nhân dân đã rút ra được nhiều bài học từ các vụ khiêu khích làm náo loạn đất nước trong thời gian vừa qua và đã trở nên chín chắn về mặt chính trị. Họ đòi phải được nghe báo cáo của tiểu ban tại đại hội và mặc dù có sự phản đối của Sốpchắc, của đoàn đại biểu Grudia và của nhóm liên khu vực (67), đại hội đại biểu nhân dân đã ra quyết định đưa vào chương trình nghị sự báo cáo của tiểu ban Sopchac và điều trần của trưởng công tố viên quân sự Catusep.

Và ở đây có một điều không thể ngờ được đã xảy ra: báo cáo đọc miệng của Sốpchắc rất trái ngược với biên bản văn bản kết luận của tiểu ban đã được ký bởi tất cả thành viên của tiểu ban này. Đã có sự cố tình chuyển hướng sự nhấn mạnh, có nhiều sự thật không được nói đến và nhiều khía cạnh bị xuyên tạc hoàn toàn. Báo cáo của Sốpchắc cố tình để làm nên một hình ảnh: Ligachop là tên đầu giả chính của vụ bi kịch Tbilixi.

Sự xuất hiện của Sốpchắc đã là đối tượng của các tranh luận nóng bỏng. Ông ta được cho phép phát biểu tại phiên họp kín, nó không được đưa lên Tivi và toàn bộ nội dung của báo cáo và kết luận của tiểu ban không được đăng trong báo "Tin tức". Chỉ cần in lên báo thì cái tên Ligachốp sẽ ngay lập tức bị báo chí cấp tiến nhặt nhạnh ngay từ báo cáo của Sopchac và nó sẽ bị nhào nặn không những với vụ Gdlyan mà còn với

(67). Nhóm đại biểu liên khu vực là một khối theo xu hướng tự do trong xô-viết tối cao trong đó

vụ Tbilixi lúc đó hành động xảo trá không ngờ của Sốpchắc có thể sẽ đạt được mục đích.

Tôi không muốn kể lại tôi đã sống qua những giờ những ngày sau khi bị vu khống giả tạo như thế nào. Khi tôi bị lôi kéo vào sự vu cáo bỉ ổi liên quan đến vụ Tbilixi lúc đó không còn thời gian cho sự khiêm tốn giả tạo nữa. Tôi đã nắm lấy lòng dũng cảm đã chiến đấu tới cùng và không chỉ cho tôi mà còn cho cuộc đấu tranh chống lại bọn ly khai chủ nghĩa đang đe dọa đất nước chúng ta bằng phân chia lãnh thổ và đổ máu, chống lại bọn thủ tiêu trong đảng của chúng ta.

Bây giờ khi mà nỗi đau tinh thần đã dịu bớt, khi mà mọi sự vu cáo xuyên tạc chống lại tôi đã biến thành bụi khi mà tiến trình sự việc đã cho thấy rõ là tôi đã đúng đôi khi tôi suy nghĩ về hành động của Sốpchắc. Tôi không nghi ngờ gì cả là có bàn tay ai đó đã "chọc gậy bánh xe" nhưng tôi quan tâm về vấn đề khác liên quan đến cơ sở đạo đức.

Tôi thường tin tưởng mọi người, tin vào sự trong sạch tinh thần của họ. Tất nhiên tôi không phải ngây thơ đã đi ngang qua đủ loại trong cuộc sống khá dài của mình, bọn lừa đảo đã có, bọn nói dối cũng có, bịp bợm cũng có. Nhưng nói chung về toàn thể tôi luôn đánh giá con người là tốt đẹp và trong sạch. Tôi đã từng gặp những người mà cuộc sống đã đưa tôi vào sự tiếp xúc rất hữu ái với họ, với trái tim rộng mở và ý định tốt đẹp. Tôi sẽ đánh giá điều đó. Nhưng tôi cũng đã từng bị thất vọng trong con người, nhưng tôi chưa bao giờ tìm cách trả thù những người làm tôi đau. Những người đã từng làm việc với tôi đều biết. Có lẽ tính chất đó tôi đã có được trong những năm khó khăn dưới thời Stalin khi mà gia đình chúng tôi đã chịu đau khổ bị truy bức và bản thân tôi thì cũng đã từng đứng bên bờ vực thảm họa.

Trong sâu thẳm tôi tin vào con người, do đó tôi luôn bị đau đớn và phẫn uất khi tôi phải gặp những trò không tử tế xấu xa nhất là nếu nó xuất phát từ những người được coi là tử tế, trí thức. Tôi đã phải liệt Sốpchắc vào loại như vậy. Tất nhiên giữa chúng tôi đã có bất đồng về nhiều vấn đề có những vấn đề bất đồng sâu sắc về tính nguyên tắc. Nhưng tôi chưa bao giờ nghi ngờ ông ta về tính con người tử tế, tôi đánh giá cao về tính tôn trọng pháp luật của ông ta, ý muốn của ông ta theo đuổi các quy tắc đạo đức... Ấy thế mà tất cả những cái đó chỉ là cái vỏ ngoài của con sò, còn bên trong là cái gì đó khác hẳn. Trong báo cáo của ông ta, ông ta luồn lách sỏ lá quanh những điều đã được tiểu ban phát hiện với sự thô thiển tiếp giáp với tính chất không tử tế.

Đúng! Đó mới chỉ là phản ứng tâm lý vì bản báo cáo của Sốpchắc không được đăng lên báo chí. Tôi phải nói đến một vài "sự thính nhậy" của ông ta. Trái với những bằng chứng mà tiểu ban đã tìm thấy Sobchak không hề liệt kê những người tham gia cuộc họp tại ủy ban trung ương ngày 7 tháng 4 mà còn sáng tạo ra cách vắn tắt nó là "đã có họp dưới sự chủ tọa của Ligachốp". Nhưng đó chưa phải là tất cả. Tôi ngạc nhiên là ông ta không nói đến cuộc họp ở Ủy ban trung ương 8-4, hơn nữa ông ta cũng không nói tới việc tình hình ở Tbilixi đã được thảo luận với Goócbachốp tại sân bay. Tôi xin nhắc lại là tất cả những sự kiện đó đều có trong kết luận chính thức của tiểu ban. Nhưng theo như báo cáo của ông ta chỉ có tôi là đại diện cho trung ương, người có thể quyết định mọi việc với vụ Tbilixi, không một ai trong số các ủy viên Bộ chính trị được ông ta nói đến.

Nếu chỉ nói thế thì tất cả những điều trên dường như mờ nhạt không nói lên điều gì nhưng ở cuối bản báo cáo Sobchak đã thực hiện một loạt ảo thuật nhằm làm nổi bật lên hiệu ứng đó lên và được hâm nóng lên.

Trong qúa trình điều tra của tiểu ban về bi kịch Tbilixi tôi viết một lá thư cho Sốpchắc mà tôi muốn trích dẫn toàn bộ.

"Anatoli Alechxăngđrôvích kính mến!

Vừa qua tôi được biết về kết luận của tiểu ban điều tra của xô-viết tối cao Grudia về sự kiện Tbilixi 9-4-1989 được công bố trên báo "Người Cộng Sản 23-9-1989) tôi cảm thấy rằng nghĩa vụ của tôi phải lưu ý đồng chí về những điểm sau: tác giả của tài liệu này cho rằng trong cuộc họp của ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên Xô dưới sự chủ tọa của Ligacchốp "đã thông qua quyết định đáp ứng các đòi hòi ủy ban trung ương Đảng cộng sản Grudia gửi sự trợ giúp dưới hình thức lực lượng vũ trang". Nó còn tiếp tục khẳng định rằng: "Sự thật này được khẳng định bằng chứng cứ tư liệu của tiểu ban điều tra của đại hội đại biểu nhân dân".

Tuy nhiên như tôi đã biết, tiểu ban mà đồng chí lãnh đạo chưa đưa ra những kết luật ra công khai sự việc này thúc giục tôi viết lá thư này cho đồng chí, tôi muốn khẳng định lại những gì tôi đã nói trong cuộc họp với tiểu ban. Đúng là có cuộc họp trao đổi ý kiến về tình hình Tbilixi tại Ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô ngày 7-4 với sự tham gia của các ủy viên Bộ chính trị, các Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị và các bí thư trung ương đảng. Cuối buổi họp tôi tổng kết rằng đòi hỏi gửi quân đội để giữ gìn trật tự và ban hành giới nghiêm là chưa có sự thảo luận tập thể tại các cơ quan nhà nước Grudia và những đòi hỏi này đến với hình thức

nói bằng miệng của đồng chí Patiasvili. Do đó tôi đề nghị gợi ý rằng ủy ban trung ương đảng Grudia sẽ xem xét kỹ tình hình tại Tbilixi cũng như các cơ quan đảng và nhà nước Liên Xô như Xô-viết tối cao, Hội đồng bộ trưởng. Tôi đã nhấn mạnh sự cần thiết hành động bằng phương pháp chính trị, tăng cường tiếp xúc với những người tham gia biểu tình và trên các vị trí làm việc chứ không ngồi tại các văn phòng. Đề nghị của tôi đã được thông qua ban bí thư của Ủy ban trung ương gửi cho đồng chí Patiasvili.

Rất tiếc rằng những hướng dẫn quan trọng cơ bản như vậy của Ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô đã không được phản ánh trong kết luận của tiểu ban. Sau đó không lâu trung ương đảng Georgia đã gửi các bức điện mật mã cho Mátxcơva mà chúng đã được đồng chí Lukianop đọc tại đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô lần thứ nhất. Vào thời gian đó, sáng 8-4 tôi đi nghỉ theo kế hoạch đã được vạch ra. Trong cuộc thảo luận ngày 7-4 đòi hỏi của Tbilixi được thể hiện và đã được tham khảo ý kiến của Bộ nội vụ và Bộ quốc phòng để chuẩn bị đối phó trong trường hợp sự kiện phát triển nguy hiểm đe dọa tính mạng. Các bộ này không muốn lặp lại sai lầm trong việc ngăn chặn thảm kịch ở Sumgait. Rất tiếc là những sự lo lắng của chúng tôi đã được khẳng định bằng các sự kiện tiếp diễn về sau ở Apkhadia và Fergana, khi mà quân đội không được điều động khẩn cấp từ vùng khác đến, và thậm chí có chăng nữa thì chết chóc phá hoại và thương vong cũng không thể tránh khỏi. Tôi muốn lưu ý đồng chí rằng theo như thông tin từ Ủy ban trung ương Đảng Grudia, Bộ nội vụ Liên Xô và các tiểu ban của trung ương Đảng khi tình hình ở Tbilixi ngày càng trở nên trầm trọng và phức tạp hơn, chủ nghĩa cực đoan đang ngóc đầu dậy. Tôi kiên quyết bác bỏ kết luận của tiểu ban điều tra Xô-viết tối cao Georgia trong một vài báo chí rằng sự kiện 9-4 tại Tbilixi không phải là điều bí mật đối với các nhà lãnh đạo đất nước kể cả Ligachốp, ban lãnh đạo đất nước biết về sự kiện bi thảm sau khi nó đã xảy ra. Còn đối với tôi, tôi có thể nói rằng tôi đã biết về nó từ Tivi, nói một cách chính xác trước ngày 7-4 và sau ngày đó tôi không tham dự vào việc thảo luận về vấn đề Grudia.

Đó là các sự thật. Tôi muốn đề nghi đồng chí cho mọi thành viên của ủy ban làm quen với bức thư này. Đó là bức thư tôi gửi cho tiểu ban tóm tắt trình bày những gì mà độc giả đã biết. Nó dường như không có gì là nhiều nhưng làm thế nào mà nó lại có thể được sử dụng để chống lại tôi?

Tuy nhiên Sốpchắc đã thành công trong việc nặn ra những gì để kết thúc bản báo cáo của ông ta một cách có hiệu qủa. Ông ta đã làm việc đó một cách rất tài tình, tôi phải công nhận như vậy. Ông ta báo cáo tất cả

mọi việc trong thư của tôi và sau đó nói: "Tôi muốn nói thêm một vài điều rằng: nếu một nhà lãnh đạo chính trị hay nhà nước ra một quyết định gì đó thì ông ta mang hoàn toàn trách nhiệm về kết qủa của quyết định đó dù ông ta có biết về kết qủa của quyết định đó hay không và dù ông ta có đi nghỉ hay vẫn ở văn phòng".

Với lời báo cáo kết thúc và các đại biểu của nhóm liên khu vực vỗ tay.

Nhưng tôi không ra một quyết định nào cả và điều đó đã được đánh giá rõ ràng trong kết luận chính thức của tiểu ban quốc hội. Việc làm của Sốpchắc là thủ thuật tâm lý cá nhân của một luật sư dựa trên thực tế phòng phán xử. Ông ta làm việc đó để tạo ra ấn tượng rằng Ligachốp có lỗi trong vụ Tbilixi và sợ trách nhiệm vì việc đó, đó là điều đã được nói ở phần cuối bản báo cáo "mang trách nhiệm".

Trong mỗi một cuộc đời của mỗi một nhân vật chính trị và nhân vật xã hội có những hành vi mà hành vi đó có tính chất quyết định ảnh hưởng lên sự nhìn nhận nhân vật đó từ phía mọi người đương thời và những người thế hệ sau. Người ta sẽ đánh giá nhân vật đó thế nào phụ thuộc vào hành vi quyết định đó và hành vi đó định hình hình ảnh lịch sử của nhân vật, thời đại sóng gió của chúng ta đã đem đến biết bao tên tuổi mà 2 hoặc 3 năm trước họ còn là những người không được biết đến, đó là đặc trưng của những năm chia luồng nước (những năm thay đổi biến động). Sẽ có một số nhà chính khách mới sẽ thành công bám trụ lại được với dòng chảy chính các sự kiện. Còn có người chỉ sáng lên trong khoảng khắc. Nhưng cuối cùng thì ai cũng phải đứng trước sự phán xét của lịch sử.

Cái hành động bất ngờ không lường trước được này của vị giáo sư và luật sư có kinh nghiệm này nhằm xuyên tạc sự thật và xuyên tạc bản chất kết luận của tiểu ban của ông ta chính là bi kịch thật sự của chính Sốpchắc. Có thể trong khói lửa của cuộc đấu tranh ông ta không nhận thấy điều đó nhưng dấu ấn của Tbilixi sẽ không thể nào xóa được khỏi lý lịch chính trị của ông ta và nhất định sẽ xuất hiện trong tương lai.

Vụ Tbilixi là cực kỳ quan trọng và đáng nhớ nó sẽ là một phần của lịch sử và Sobchak đi cùng với nó. Ông ta sẽ đi vào lịch sử như một nhà luật sư dày dạn và một nhà diễn thuyết hùng hồn, người đã sử dụng trình độ của mình để che lấp sự thật.

Chỉ sau này tôi mới được biết rằng mãi đến năm 1987 Sốpchắc mới gia nhập đảng và bỏ đảng vào năm 1990 - không cần có thêm bình luận gì. Tôi cần phải buồn rầu mà nhận xét rằng đoàn chủ tịch đã ngồi yên không nói gì, phản ứng lại lời nói của Sốpchắc. Mặc dù có nhiều người trong

đoàn chủ tịch biết rất rõ sự kiện đã xảy ra như thế nào và thậm chí bản thân cá nhân họ có tham gia vào những sự kiện đó. Ấy vậy mà họ hoàn toàn im lặng. Mới chỉ một ngày trước cũng chính tại gian này bầu không khí tâm lý tình cảm đã sục sôi trong vụ hối lộ trong vụ đó những kẻ điều tra vô liêm sỷ Zlyan và Ivanốp đã cố gắng lôi kéo tôi vào và bây giờ là Tbilixi lại một lần nữa lại Ligachốp, phải chăng sẽ không có ai sẽ làm rõ nữa chính nghĩa lại lặp lại? Tôi đã làm việc vai kề vai với những người đó trong nhiều năm và chúng tôi vẫn thường xuyên nói về tình hình đồng chí trong đảng.

Ấy vậy mà đoàn chủ tịch hoàn toàn im lặng (68). Sau khi Katusev trưởng công tố viên quân sự của Gumbaridze bí thư thứ nhất của Ủy ban trung ương Đảng Grudia là tuyên bố giải lao. Tôi đi vào phòng nghỉ của đoàn chủ tịch. Nếu các bạn quan sát các tầng của cung đại hội các bạn có thể thấy một cái cửa nhỏ dựng trong một cái tường lớn nặng bên phải, đằng sau cái cửa đó là một phòng xinh xắn ở đó các ủy viên bộ chính trị thường tụ tập để nghỉ ngơi, ở đó có mọi loại phương tiện liên lạc và biểu hướng dẫn cho mọi đường dây nóng và có thể ăn nhẹ.

Có lẽ không phải chỉ mình tôi là bị xáo trộn bởi những gì xảy ra tại đại hội. Gần như toàn bộ Bộ chính trị đều có ở đó, và mọi người đều căng thẳng. Không ai nói chuyện với ai, không hỏi nhau câu nào. Ai cũng thấy khó xử. Goócbachốp lặng lẽ uống trà và có vẻ tập trung suy nghĩ.

Bỗng nhiên Sevacnatde bước vào nhanh chóng nhìn khắp phòng và quẳng đống giấy tờ của ông ta xuống bàn và thốt lên với sự hồi hộp: "Đấy thế đấy Mikhain Secgâyêvích, tôi từ chức. Tôi đang phát điên bởi những gì đang tiếp diễn ở đây. Hãy coi đây như một quyết định chắc chắn.

Ngay ngày hôm sau báo chí phương Tây đã mang chuyện quyết định từ chức của Sevácnatde, tôi đã ngạc nhiên làm sao mà các phóng viên nước ngoài biết nhanh được đến thế. Ông ta nói trong một nhóm nhỏ nội bộ và đằng sau cái cửa đóng kín.

Tôi không hề có một giây nghi ngờ gì về lời tuyên bố từ chức của ông ta là vờ vĩnh. Rõ ràng ông ta phải làm như vậy để cứu bộ mặt của mình trước các đại biểu Grudia, những người đã bỏ ra ngoài phòng họp khi trưởng công tố viên quân sự phát biểu và có lẽ không chỉ với các đại biểu Grudia.

---

(68) Tại hội nghị tháng 4 năm 1991 của Ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô, ở đó Goócbachốp bị chỉ trích gay gắt, ông ta nhiều lần nhắc đến tình đồng chí trong đảng trong bài diễn văn kết thúc của mình. Tại sao Tổng bí thư đã quên mất những gì trước đó khi mà các loại những kẻ phiêu lưu đủ màu sắc ném bùn vào rất nhiều ủy viên Bộ chính trị thì ông ta ngồi yên? (TG).

Tôi xin thú nhận rằng vào giây phút đó trong phòng đoàn chủ tịch, tôi đã tính đến chuyện phàn nàn với cá nhân ai đó hoặc với tất cả bọn họ.

"Các đồng chí! Cái gì đang diễn ra? tại sao các anh lại im lặng như vậy, chính các anh biết sự thật diễn ra như thế nào. Các anh có thể thấy là Sốpchắc đang diễn trò với các sự thật". Tuy nhiên cuối cùng tôi đã kìm hãm không phát ra câu đó. Chính trị là trò chơi cứng rắn, nó dựa trên sự tính toán lạnh lùng chứ không dựa trên tình cảm. Tôi cũng biết hành động của Sobchak có một mục đích khác, một mục đích rộng lớn hơn chứ không phải là chỉ để triệt hạ Ligachốp bằng mọi cách.

Sự việc Tbilixi tiếp tục phát triển, nó quật đổ hàng loạt những địch thủ của các thủ lĩnh dân tộc chủ nghĩa Grudia. Và đưa các thủ lĩnh này lên đến đỉnh cao quyền lực. Cho đến khi những đỉnh cao quyền lực đã đạt được rồi thì nó không làm cho các thủ lĩnh phải đối đầu trực tiếp công khai với ban lãnh đạo liên bang. Họ đi theo con đường đã quen thuộc do Sojudis (mặt trận nhân dân) Litva đã vạch ra bằng cách kích động tâm lý và chuẩn bị cho kỳ bầu cử tới. Đó là nguyên nhân tại sao thậm chí khi họ công kích quân đội, họ đồng thời làm nhẹ bớt các công kích của họ vào chính quyền trung ương. Còn trung ương vì những lý do mà tôi đã trình bày thì thấy tốt hơn là làm ngơ không nhận thấy sự phát triển nhanh chóng của chủ nghĩa dân tộc Grudia.

Sốpchắc đã được trao một vai trò rất đặc biệt trong cái công việc được lập kế hoạch kỹ lưỡng này. Dịch vụ của ông ta là cần thiết vì kết luận của tiểu ban đại hội đại biểu nhân dân là khách quan không cho phép có những ảo thuật chính trị, nhưng người ta lại đang rất cần một cuộc om sòm khác để hun nóng tình cảm dân tộc và để hội tụ sự chú ý của mọi người vào vụ Tbilixi. Đó là cái gì nằm ở phía đằng sau sự xuất hiện của Sobchak trên vô tuyến truyền hình Lêningrát.

Tôi phải nói rằng tôi chưa bao giờ cảm thấy bất cứ một sự thù địch nào từ phía người Grudia vì vụ Tbilixi họ hiểu được lời tôi thì đã chẳng làm gì có vụ bi thảm cái đêm hôm đó. Cái cốt lõi thâm hiểm của Sobchak chống lại cá nhân tôi không phải là bộ phận của trò chơi của người Grudia mà nó xuất phát từ Mátxcơva. Và Sobchak không chỉ giới hạn mình trong bài phát biểu trước đại hội đại biểu nhân dân, ông ta còn rêu rao giả thiết của ông ta trên tạp chí "Ngọn lửa nhỏ".

Hơn nữa "Glasnost" non trẻ của chúng ta đã cho thấy một bức tranh kỳ lạ. Đại hội đại biểu nhân dân đã bầu ra tiểu ban điều tra vụ Tbilixi, tiểu ban đã đệ trình kết luận và chứng cớ của mình nhưng kết luận chứng cớ đó lại không phải để công khai cho mọi người mà nó lại được

giữ bí mật trong khi đó chủ tịch tiểu ban Sốpchắc thì lại tự do xuyên tạc bóp méo sự thật và công khai làm việc đó ở các phương tiện thông tin đại chúng để tạo nên sự om sòm và xuyên tạc kết qủa của tiểu ban. Chẳng cần phải nói điều đó là không thể được trong một quốc gia với nền dân chủ phát triển. Ở Hoa Kỳ, Anh hay Pháp tính công khai đã trải qua một thời kỳ dài hoang sơ của nó và bất cứ một nhà luật gia nào mà hành động theo cái lối như vậy ở những nước văn minh đó sẽ mất ngay uy tín chính trị của mình và sẽ mất ngay khách hàng của mình vĩnh viễn.

Cái gì cần đến thì nó sẽ đến. Trong cuộc trả lời phỏng vấn của mình Sốpchắc khư khư rằng "cuộc họp được chủ tọa bởi Ligachốp mà ở đó đã đưa ra quyết định chết người là gửi quân đội đến giúp nước cộng hòa - đó thậm chí không phải là cuộc họp của Bộ chính trị mà chỉ là một nhóm người (dù là những người có trách nhiệm) họ tập hợp lại mà không có tổng thống của đất nước lúc đó đang ở Anh quốc và không có người lãnh đạo chính phủ, thậm chí lúc đó Nhicolai Ivanovich Ryzhnov đang ở Matxcơva. Đấy các vị thấy đấy cái gì đang diễn ra đó chính là mối nguy hiểm thực sự nằm ở đó".

Đó là sự khuếch đại, sự tưởng tượng một cách hoang dại - Nhưng đúng hơn đó không phải là tưởng tượng, đó là sự tính toán một sự cố tình hơn tâm lý người dân thường xuyên bị cảnh cáo về một nguy cơ hội kín bí mật và họ bị đánh lạc hướng khỏi mối nguy hiểm thực sự. Sự cảnh giác của xã hội bị ru ngủ hoàn toàn - tôi tin tưởng như vậy.

Tôi đã trình bày nhiều lần rằng: không có một quyết định nào được làm ra tại cuộc họp đó. Chúng tôi chỉ nói về dự thảo các ý kiến góp ý, gợi ý và chúng ngay sau đó đã được chấp nhận bởi Goócbachốp và các thành viên khác của Bộ chính trị trong khi đó Rưskốp Sêvácatde và Iacốplep. Nhưng lạ lùng ở chỗ trong cuộc phỏng vấn kéo dài đó tại tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" Sốpchắc không khi nào nhắc đến cuộc họp tại Vnucovo - 2 ông ta lợi dụng yếu tố là báo cáo của tiểu ban không được đăng trên tạp chí. Rõ ràng Sốpchắc cố tình dấu đi sự thật là Goócbachốp đã được thông tin đầy đủ về tình hình Tbilixi tại đêm 7-4, Sốpchắc cố tình lôi Goócbachốp và Sêvácnatde ra khỏi cuộc chơi.

Hơn nữa Sopchắc không lần nào nhắc đến việc Goócbachốp chỉ thị cho Sevacnatde bay ngay lập tức tới Tbilixi. Có lẽ đó chính là mục tiêu chính của Sopchắc trong chiến dịch tổng thể của Sốpchắc - ném bóng đen lên Ligachốp để đánh lạc hướng sự chú ý của mọi người khỏi Goócbachốp và có lẽ quan trọng hơn là ra khỏi Sevanatde. Tuy nhiên cần phải đúng mục tiêu chính là làm sao đưa Sevacnatde ra khỏi vụ Tbilixi bởi vì ông ta đã

không chấp hành một chỉ thị rất quan trọng của Goócbachốp một chỉ thị đúng đắn.

Một người biết suy luận sẽ không khó khăn gì để mà hiểu được vai trò của Sốpchắc. Nhưng rõ ràng ông ta đã làm qúa trong cuộc phỏng vấn trong tập chí "Ngọn lửa nhỏ", ông ta muốn cho thấy là ông ta đã cố gắng nhiệt tình thế nào. Nhưng bằng cách đó ông ta đã tạo điều kiện cho tôi nói lên sự thật một cách công khai.

Về việc này tôi muốn trích một đoạn trong bài phát biểu tháng 2 năm 1990 tại hội nghị trung ương đảng, tại đó tôi một lần nữa tuyên bố rõ ràng lập trường của tôi về mối đe dọa chính cho Perestrôika. Tôi chạm đến vụ Tbilixi. Tôi trích từ bản tốc ký.

"Một khiếm khuyết nghiêm trọng là chúng ta không nhìn thấy mối đe dọa chính nghiêm trọng, mối đe dọa chết người cho Perestrôika và cho liên bang xô-viết, đó là các thế lực mạnh mẽ của thiên hướng dân tộc chủ nghĩa, ly khai chủ nghĩa và thiên hướng chống chủ nghĩa xã hội. Chính ở đó mối hiểm họa chính cho tổ quốc và chủ nghĩa xã hội đang nằm chờ đợi.

Tất nhiên một số người cố gắng đánh lạc hướng sự chú ý của cả quốc gia và tạo một ấn tượng giả tạo trong xã hội. Họ chia chúng ta ra làm cấp tiến và bảo thủ. Họ cố tình lan truyền sự vu cáo và các tin đồn giật gân.

Tôi muốn nhắc đến một sự việc cho các ủy viên của ủy ban trung ương, mới vừa đây thôi tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" đã công bố rằng một nhóm các thành viên bộ chính trị và các bí thư trung ương được cầm đầu bởi Ligachốp đã họp tại ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô ngày 7-4 ở đằng sau lưng tổng bí thư và chủ tịch Hội đồng bộ trưởng để bàn về tình hình ở Grudia và đã ra một quyết định tương ứng.

Nhưng rõ ràng là: vấn đề với tầm cỡ như vậy không thể được quyết định bởi một nhóm, rất nhiều đồng chí biết rằng ngày hôm đó 7-4 Bộ chính trị với đầy đủ thành phần với sự tham gia của Goócbachốp, Rưskốp và Iacốplép, Sevacnatde từ nước ngoài về, đã hoàn toàn nhất trí- tôi xin nhấn mạnh đã hoàn toàn nhất trí tán thành và thông qua kiến nghị gợi ý về vấn đề Tbilixi.

Tôi ngạc nhiên tại sao lại xuất hiện sự ngờ vực, tại sao lại có ám chỉ đến hội kín. Tôi đã nói trước đây và bây giờ lại xin nói: với chỉ một mục đích duy nhất mà thôi, để đánh lạc hướng sự chú ý của xã hội khỏi mối đe dọa lớn nhất cho Perestrôika khỏi các công việc phá hoại đang được

thực hiện trong đất nước và trong đảng bởi các lực lượng, tôi xin mạn phép gọi là các lực lượng mị dân chính trị và mưu mô hậu trường.

Phần này trong bài nói của tôi gây ra phản ứng quyết liệt của Sêvácnatde, ông ta xin phát biểu ngay sau tôi. Tôi xin trích dẫn bản tốc ký.

Sêvácnatde: Một vài lời làm rõ liên quan đến ý kiến của Igor Kuzmich.

Tôi không biết tại sao lại cần phải quay lại cái cuộc thảo luận đó khi mà sau khi đã có các cuộc điều tra quốc hội và điều tra đặc biệt về các sự kiện ở Tbilixi. Đặc biệt khi việc này đã được xem xét tại đại hội đại biểu nhân dân.

Để nhằm một lần nữa lập lại sự thật tôi muốn nói rằng: chẳng có cuộc họp Bộ chính trị nào cả chỉ có cuộc gặp bình thường tại sân bay. Giữa các vấn đề khác có báo cáo về các bức điện báo động từ Tbilixi và đã được nói rằng: các yêu cầu của các đồng chí Grudia về sự trợ giúp cần thiết để giữ gìn trật tự đã được đáp ứng kể cả việc trả các đơn vị nội vụ trước đây vẫn đóng ở Grudia nhưng vừa qua được chuyển tới Acmêni.

Đã được tuyên bố một cách kiên quyết, tổng bí thư đã cho lời phát biểu kiên quyết rằng: Bộ chính trị sẽ giải quyết vấn đề bằng chính trị qua các đối thoại chính trị, những ý kiến gợi ý đó đã được trao, đó là tất cả những gì xảy ra tại sân bay.

*Goócbachốp*: Không! Vẫn chưa hết. Chúng ta cũng đã chỉ thị đồng chí Sevanatde bác bỏ mọi chuyến đi khác và cùng với ai đó nữa nhỉ...

*Các giọng nói*: Radumôpxki.

*Goócbachốp*: Cùng với Radumôpxki bay đến Tbilixi.

*Sêvácnatde*: Đúng, cũng có cái đó có cuộc nói chuyện như vậy nhưng các đồng chí Grudia nói rằng không còn cần thiết cho chuyến đi như vậy nữa đó là toàn bộ sự thật.

*Ligachốp* (Nói với Sêvacnatde): Edua Amvrosiyevich không có gì mâu thuẫn giữa chúng ta cả đâu...

*Sevacnatde* Tôi có định nói là có mâu thuẫn gì đâu.

*Ligachốp* Đồng chí hãy nghe - tôi sẽ phải làm gì khi mà tạp chí với số phát hành 4 triệu bản đang bóp méo vấn đề và sau nữa tôi có cơ hội thể hiện lập trường của tôi đặc biệt vì tất cả các đồng chí, mọi người đều im lặng - các đồng chí thân mến ạ.

*Goócbachốp*: tôi nghĩ rằng chúng ta có thể kết thúc phần thứ nhất ở đây và tiếp tục.

*Sêvácnatde*: Tôi cho rằng sự phản ứng bệnh hoạn như vậy là không cần thiết. Trước hết tôi không im lặng. Tôi đã giải thích cho tiểu ban của xô-viết tối cao Liên Xô và đã nói tất cả những gì cần nói. Thứ hai tôi không muốn có tranh luận với đồng chí mà tôi chỉ hỏi có một câu hỏi thôi: tại sao lại cần thiết đưa cuộc tranh luận này ra sau khi đã có đại hội các đại biểu.

*Ligachốp*: Tôi không khởi xướng nó.

*Sêvácnatde*: tôi không buộc tội đồng chí.

*Goócbachốp* Điều đó một lần nữa thể hiện hoàn cảnh mà trong đó chúng ta đang đấu tranh thực hiện chính sách của chúng ta và chúng ta phải hoàn toàn bình tĩnh lạnh lùng.

Tôi tin rằng: dưới ánh sáng của những gì tôi đã vạch rõ trong chương này, mọi việc đều đã rõ ràng cho độc giả. Tôi muốn nhấn mạnh khi tôi nói rằng không có gì mâu thuẫn giữa tôi và ông ta thì tôi muốn ý nói những điều sau:

Phải chăng vấn đề thực tế là ở chỗ cuộc gặp buổi tối ở Vnucovo - 2 được gọi chính thức là cuộc họp Bộ chính trị hay không? Mà điều quan trọng hơn là ở chỗ vấn đề Tbilixi đã được thảo luận tập thể bởi đầy đủ thành viên ban lãnh đạo chính trị kể cả Tổng bí thư của Ủy ban trung ương đảng. Các ý kiến gợi ý đã được thống nhất một cách tập thể không một ai phản đối kể cả Sêvácnatde. Và tất nhiên như mọi người nếu ông ta không nhất trí ông ta có thể nói "các đồng chí! Tôi rất quen thuộc với tình hình ở Georgia, tôi biết người Grudia biết tâm tư và đặc trưng của họ. Và do đó tôi không đồng ý với quyết định đã được làm ra, tại sao chúng ta không làm thế này...".

Nhưng Sevanatde không nói gì cả. Hơn nữa ông ta cũng không phản đối khi Goócbachốp chỉ thị ông ta việc đầu tiên là bay ngay đến Tbilixi vào sáng mai - nhưng ông ta cũng không đi, và sau đó tại hội nghị trung ương ông ta cố tình quên đi tình tiết sự bất tuân thủ lạ lùng đó và chỉ công nhận nó khi Goócbachốp đã nói ra.

Đôi khi không phải lúc nào Bộ chính trị cũng họp ở Cremli, thường thì nhiều khi tiễn Goócbachốp đi hoặc đón ông ta về chúng tôi bàn bạc một cách tập thể các vấn đề và đưa ra những quyết định cực kỳ quan trọng vì nhiều khi hoàn cảnh đòi hỏi cấp bách. Tại sao phải đánh giá cho sự hình thức đó là cuộc họp hay không là cuộc họp?

Còn về bản chất của cuộc cãi vã với Sêvácnatde thì có mâu thuẫn chứ không phải là không. Lợi dụng tham vọng của Sốpchắc và lợi dụng báo

chí chống Perestrôika một vài thế lực đã cố gắng quy toàn bộ trách nhiệm của vụ bi thảm Tbilixi cho một mình Ligachốp (69). Trong thực tế việc đó đã được làm và gây tác dụng nào đó. Bởi vì vấn đề này động chạm đến sự quan tâm của Sevanatde nên nó được cố gắng đóng kín lại. - Tại sao phải mở lại nó ra? Cuộc phỏng vấn trên tạp chí "Ngọn lửa nhỏ" đã cho tôi cơ hội lập lại sự thật và ít nhất là nói công khai những gì đã xảy ra. Sự nói công khai ra đó đã buộc Goócbachốp và Sevanatde phải công nhận công khai rằng Ligachốp đã nói đúng sự thật.

Bản tốc ký của hội nghị ủy ban trung ương đã được đăng trong báo Sự thật lần này thì Glasnost đã thắng thế. Từ đó trở đi không có kẻ nào cố gắng dùng ảo thuật bi kịch Tbilixi với tôi nữa.

Khi mà Sevacnatde nói rằng các đồng chí ở Grudia thấy không cần thiết phải bay đến Tbilixi. Tôi bỗng nhiên nhớ lại rằng cuộc nói chuyện điện thoại giữa Sevacnatde và Patiasvili là có trong cuộc họp của Ủy ban trung ương đảng cộng sản Liên Xô và đồng thời trong thời gian cuộc họp đảng ở Tbilixi (70). Mà tại cuộc họp ở Tbilixi đó người ta quyết định sử dụng quân đội để giải tán những người biểu tình ra khỏi quảng trường. Liệu Patiasvili có nói điều đó cho Sêvacnatde không? Liệu Sevacnatde có biết về ý định sử dụng quân đội không?

Nếu lưu ý đến nguyên tắc quan hệ giữa Ủy ban trung ương đảng các nước cộng hòa và ủy ban trung ương Đảng cộng sản Liên xô thì Patiashivili không có quyền bảo lưu thu hồi lại báo cáo gửi cho trung ương về quyết định đã được làm tại kỳ họp đảng Grudia 8 tháng 4.

Điều đó có nghĩa là Sevanatde đã biết là các đơn vị quân đội đang chuẩn bị được sử dụng chống những người biểu tình. Và trong trường hợp đó phù hợp với chỉ thị của Goócbachốp, Sevacnatde phải bay ngay không chậm trễ đến Tbilixi để có mặt và ngăn chặn ngay quyết định như vậy.

Nhưng Sevacnatde đã không làm gì cả. Ông ta chọn cách hành động như là ông ta không hề hay biết gì về quyết định tại cuộc họp đảng nước cộng hòa Grudia ngày 8-4-1989.

Sau cái hội nghị trung ương này khi mà sự thật đã được lập lại thì tôi đã có thể có được cảm giác hài lòng nếu như không có một điều là: bản

(69) Liên quan đến vấn đề này rất thú vị trích dẫn từ bản tốc ký hội nghị trung ương tháng 10 năm 1987 khi B.Enxin đưa ra vấn đề giải phóng ông ra khỏi trách nhiệm ủy viên dự khuyết Bộ chính trị. Shevarnadze đã gọi tuyên bố của Enxin là "hoàn toàn vô trách nhiệm" và nói thêm "thử hỏi có ai ở trong phòng này lại có thể nghi ngờ tính chất trong sạch của đồng chí Ligachốp một người có đạo đức, nguyên tắc cao cả, hữu nghị chân thành, như người ta vẫn nói toàn thân thể và tinh thần cho sự nghiệp Perestrôika" - tác giả.

(70) Điều đó là rất rõ ràng khi đặt so sánh các báo cáo chính thức của tiểu ban điều tra đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô và của tiểu ban điều tra của Xô-viết tối cao Grudia - tác giả.

thân sự thật đó đã làm giảm ủy tín của Bộ chính trị. Trong hàng trăm bức thư và tại rất nhiều cuộc gặp gỡ tôi đã được hỏi nhiều tại sao Goócbachốp và Sevacnatde đã im lặng tại đại hội các đại biểu nhân dân lần thứ hai khi mà Sobchak cố gắng đổ tội cho tôi và tôi còn biết là câu hỏi đó còn hỏi về cái khác nữa. Một người bình thường với đầu óc tình cảm bình thường và không gần gũi với hành lang quyền lực thì suy nghĩ theo kiểu của mình, họ sẽ nói: "Sẽ là thật tuyệt vời nếu Goócbachốp sẽ phát biểu sau Sopchăc và nói "không các đồng chí - điều đó là không đúng. Sẽ không đúng nếu đem tất cả điều đó đổ lên đầu Ligachốp đó là cách nhìn nhận vấn đề qúa đơn giản hóa. Tất cả chúng tôi đều tham gia vào qúa trình thảo luận tình hình Tbilixi và các sự kiện đòi hỏi phải có sự phân tích sâu hơn..." Một lời tuyên bố như vậy sẽ được tiếp nhận bởi các đại biểu với sự cảm thông và hiểu biết và với nhân dân cũng vậy. Nó sẽ là một lời cao thượng và sẽ giúp làm tăng uy tín và lòng kính trọng đối với nhà lãnh đạo nhà nước và đảng, nhưng đáng tiếc; các nhà chính trị tầm cỡ thế giới đã hành động khác hẳn. Không có một lời tuyên bố nào tại đại hội 28 của Đảng và cũng không có khi tôi trả lời cho câu hỏi đó trong bản báo cáo của tôi cho các đại biểu.

Tất nhiên điều đó cũng không làm cho Sevanatde ngừng nói về tình đồng chí trong đảng trong báo cáo cá nhân của ông ta cho đại hội 28 của đảng.

Các sự kiện ở Georgia đã phát triển như thế nào? Nó đã tác động đến số phận Liên Xô như thế nào? các cuộc tụ tập bất hợp pháp mà đã dẫn đến sự kiện bi thảm ngày 9-4 là đã được kích động bởi các sự kiện ở Apkhadia, nước cộng hòa tự trị này của Grudia muốn tách khỏi Grudia và ra nhập nước cộng hòa liên bang Nga. Sự đối đầu đẫm máu giữa người Grudia và người Apkhadia chỉ bị chặn lại khi có sự can thiệp của các lực lượng của Bộ nội vụ Liên Xô. Tình hình sắc tộc ở Grudia là không đơn giản và khi mà người cầm quyền là những kẻ dân tộc chủ nghĩa điên cuồng thì khả năng xung đột đổ máu mới là xác xuất rất cao. Tất nhiên tôi không muốn một lần nữa lại là nhà tiên tri nói đúng (71).

Chính sách dân tộc cơ bản của đảng cộng sản là đảm bảo các quyền và tự do của mọi công dân bất kể họ thuộc dân tộc nào, bất kể họ sinh sống ở khu vực nào, đảm bảo quyền tự quyết của các dân tộc, chủ quyền của các nước cộng hòa, và đảm bảo cho việc đổi mới siêu cường liên bang xã hội chủ nghĩa xô-viết. Các mối dây chính ràng buộc gắn chặt liên bang

---

(71) Những dòng trên viết trước khi có cuộc nội chiến thực sự nổ ra ở nam Ossechia, nỗi lo lắng xấu nhất của tôi đã thành hiện thực.

xô-viết không phải là thị trường như một số người cố công áp đặt ý nghĩ đó mà là tổng thể kinh tế thống nhất liên hệ lẫn nhau.

Thường thường ý muốn làm yếu mối ràng buộc của các nước cộng hòa đối với trung ương và tách khỏi Liên Xô được thể hiện qua các đòi hỏi và tham vọng của những người đang tìm kiếm sự lãnh đạo độc quyền trong nước cộng hòa và độc quyền đúng đắn trong chính trị. Một thúc đẩy mạnh cho việc chia rẽ là xuất phát từ tuyên bố của cộng hòa Liên bang Nga về chủ quyền của nước Nga, nó khẳng định luật pháp của nước cộng hòa (Nga) cao hơn luật pháp liên bang và điều đó đối lập với hiến pháp của Liên Xô lúc đó là đạo luật cơ bản của đất nước. Điều đó có ảnh hưởng tai hại không những cho Liên Xô mà còn cho bản thân cộng hòa liên bang Nga nữa, nó không muốn có chủ quyền cho các đơn vị lãnh thổ tự trị. Tuyên bố của Enxin về một liên bang thống nhất là một việc nhưng hành động của ông ta lại đặt riêng nước Nga tách khỏi liên bang bẻ gãy liên bang khi ông ta đấu tranh với Tổng thống và các quyền lực trung ương.

Đối với người Nga thì lẽ ra họ phải ủng hộ chủ nghĩa quốc tế và sự thống nhất liên bang hơn ai hết, đó là vai trò thiên định của chúng ta. Điều đó không có nghĩa là tôi kêu gọi người Nga hy sinh chịu đựng mà không có nguyên nhân tương ứng. Tôi tin tưởng rằng các dân tộc trong đất nước chúng ta đánh giá đúng vai trò của nhân dân. Nhưng những mối hiểm họa đang tăng lên cho xã hội đó là chủ nghĩa dân tộc và chủ nghĩa sô-vanh lại bao gồm cả nước Nga và chúng ta những người Nga phải là những người quốc tế, phải là những kẻ yêu nước, đất nước xô-viết. Ý định thực sự của những kẻ dân tộc địa phương và những kẻ đỡ đầu của chúng ở trung ương là rất rõ ràng.

Cần phải có sự đánh giá mới cho lập trường chính trị và tinh thần của những kẻ ủng hộ điên cuồng bọn dân tộc chủ nghĩa Grudia và công kích quân đội, việc đánh giá lại này sẽ đặt những nhà chính trị rẻ tiền - những kẻ chỉ có mối quan tâm chính của họ là làm sao thích hợp với mốt chính trị mới nhất vào vị trí khó xử, các lập trường rõ ràng trung thực là đáng kính trọng và sẽ được củng cố thậm chí bởi những người không chia sẻ với lập trường đó.

Để kết thúc xin có vài lời về sự việc rất thú vị xảy ra tháng 1 năm 1990 và bề ngoài chẳng có liên quan gì đến sự kiện Tbilixi. Ngày 23 tháng Giêng 1990 trong thời gian xảy ra các sự kiện bi thảm ở Baku một vài đài phát thanh phương Tây tuyên bố rằng Ligachốp đã ở thủ đô Azerbaizan. Và hơn nữa đài phát thanh xô-viết Maiak liền chụp ngay lấy thông tin này, và ngày hôm sau tại cuộc thông báo ngắn cho các phóng

viên tại trung tâm báo chí Bộ ngoại giao có lẽ người ta đang thổi cơn gió xoáy vấn đề về Ligachốp ở tại phân ban báo chí. Người ta gọi điện thoại đến cho trợ lý của tôi R. Tomanop từ Bộ ngoại giao và ra câu hỏi chính thức "Các phóng viên nước ngoài đang quan tâm ngay bây giờ ngài Ligachốp đang ở đâu?".

"Ông ta đang ở trong văn phòng của mình".

Một tiếng sau lại một cú điện mới từ trung tâm báo chí: "Hãy nói cho chúng tôi khi nào thì Ligachốp sẽ bay khỏi Bacu?"

Tôi chẳng ở Baku mà chỉ ngồi tại Mátxcơva và khi tôi được thông báo về những cú điện từ Bộ ngoại giao tôi nghĩ ngay rằng có thể có ai đó không ngại bắt đầu một vụ Bacu mới và lôi tôi vào đó sau vụ Tbilixi.

Chỉ rất ít thời gian đã qua kể từ những ngày bi thảm Tbilixi, nhưng cuộc sống giống như là trò chơi có nội dung chặt chẽ và bóc trần những ý đồ và mục đích thực sự của những kẻ kích thích các cuộc hỗn loạn ở Grudia và những kẻ ủng hộ chúng. Gamsakhudia đã lên nắm quyền, trong một thời gian trên làn sóng của chủ nghĩa chống cộng và chủ nghĩa dân tộc và Y đã thiết lập chế độ "độc tài dân chủ" ở Grudia, nó làm công phẫn không những người Grudia mà còn cả nhiều người ở phương Tây. Ở phương Tây chế độ Gamsakhudia được nói đến như là thứ phát xít, và kẻ cầm quyền Tbilixi xử lý đối với phe đối lập của Y giống hệt như phong cách của thời kỳ Stalin. Y tuyên bố rằng: "không hề có đối lập chính trị ở Grudia, chỉ có bọn tội phạm ở trong các nhà tù, chớ trêu thay Y lại nói điều này với một nhóm phóng viên bị Y hù dọa của đài phát thanh "Tự do".

Tất cả những gì mà điều đó mang đến là: sự diệt chủng chống lại dân chúng Ossetia và ý muốn giải phóng Grudia khỏi mọi người không phải là người Grudia.

Nhưng phải chăng kết cục các sự kiện như vậy là hoàn toàn bất ngờ? theo như điều tra của văn phòng công tố Liên Xô: Gamsakhudia, Tbereteli và những kẻ khác đã tổ chức tụ tập ở một làng ở Leselidde (cộng hòa tự trị Apkhadia) thậm chí trước khi có vụ đêm bi thảm Tbilixi. Tại cuộc tụ tập ở Leselidde này đã có những đòi hỏi chỉ định những người thuộc dân tộc Grudia vào các chức lãnh đạo ở Apkhazia và thủ tiêu nền tự trị của Apkhazia. Và tại cuộc tụ tập ngày 5 tháng 4 năm 1989, Gamsakhudia tuyên bố: "Về mặt lịch sử dân tộc Apkhazia chưa bao giờ tồn tại... chúng đang chống lại người Grudia, do đó chúng đã trở thành bị "Nga hóa". Một

bản kiến nghị sặc mùi được những kẻ ly khai chủ nghĩa viết và đã được gửi cho chính phủ nước Cộng hòa Grudia trong đó tuyên bố rằng phải:

1. Chấm dứt ngay "Nga hóa" và "Acmeni hóa" Apkhadia.

2. Chấm dứt ngay "Acmeni hóa" "Meskhetia - Dzhavankhetia.

3. Chấm dứt ngay việc định cư của người Acmeni và người Nga ở Grudia, Mengkelia và Inurati.

4. Chấm dứt ngay việc định cư người Drgestan tại vùng Kvareli.

5. Có ngay các biện pháp ở Telava, Lagodekhi, và Sagaredzhoi nơi mà đang có qúa trình "Adécbaigian hóa".

6. Hồi hương những người Georgia đã đi cư đến vùng Khasnodarsk krai.

Tiếp đó trong tài liệu này còn nói rõ: "tất cả mọi tổ chức của người Apkhadia, Ossetia, Acmeni, Azerbaizan và người Meshkheti gốc Thổ đều bị phong trào chúng tôi lên án và chúng tôi tuyên bố chúng là những nhóm tội phạm và một cuộc chiến tranh không khoan nhượng sẽ được phát động để chống lại chúng". Gamsakhudia tuyên bố tại lúc đó rằng: trong thời gian dài dưới chế độ xô-viết tôi đã không thể hủy bỏ quyền tự trị của Apkhadia, và nam Ossetia.

Trong 140 tập hồ sơ điều tra có rất nhiều bằng chứng như vậy, tất cả những cái đó đều là những tuyên bố dân tộc chủ nghĩa cực đoan, những thứ mang lại máu và nước mắt cho nhân dân Grudia những thứ đó được làm ra trước sự kiện 9 tháng 4. Tại sao không một ai thèm để ý đến chúng. Đó chính là trách nhiệm chính trị và tinh thần của những ai quay cánh quạt (khởi động máy bay) cho vụ chính trị Tbilixi đã đưa Gamsakhudia và những tay chân của Y lên đỉnh cao quyền lực.

Một bộ phận lớn trí thức Georgia vẫn còn trong cơn sốc bị lừa dối bởi cái vỏ dân chủ của Gamsakhudia, kể trong thực tế chúng tỏ là một nhân vật hoàn toàn không có một sự chín chắn chính trị tí nào, và đã bị đổ vì đường lối chống xô-viết, chống xã hội chủ nghĩa của Y. Trí thức đã ở trong tình trạng khó khăn vì sự tự do sáng tác hoàn toàn biến mất ở Grudia. Thật cay đắng đó không phải là bài học đầu tiên mà lịch sử dành cho những người làm công tác nghệ thuật và văn học và còn cay đắng hơn nữa nếu bài học đó là bài học thất bại và nếu trong những nước cộng hòa khác trí thức lại đặt cho mình những cái bẫy dân tộc - ly khai chủ nghĩa.

Tôi tin tưởng chắc chắn rằng dân chủ thực sự sẽ chiến thắng ở Grudia và làn khói dân tộc chủ nghĩa được quạt lên bởi các nhà chính trị đây

tham vọng đã nắm quyền lực sẽ bị thổi bạt đi. Nhưng để cho việc đó đến càng mau càng tốt họ cần phải xiết chặt sự thống nhất với trí thức của các khu vực đặc biệt với trí thức Nga.

Và điều đó trong ánh sáng mới đã nâng lên vấn đề trách nhiệm chính trị và tinh thần của Sốpchắc người đã tuyên bố tại đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô lần thứ hai rằng: "tiểu ban thấy rằng không có chứng cớ gì khẳng định cho lập luận của tướng Podionop tại đại hội đại biểu nhân dân lần thứ nhất rằng có tồn tại những nguy cơ thực sự rằng những vị trí công cộng quan trọng sống còn của nước cộng hòa có nguy cơ sẽ bị chiếm cho đến ngày 9 tháng 4". Cuộc điều tra của Viện công tố Liên Xô thì chứng minh không thể bác bỏ được rằng đã tồn tại những nguy cơ như vậy. Và thời gian đã chứng minh rất rõ rệt là những mối đe dọa đó là thực sự. Làm thế nào mà một luật gia kinh nghiệm có thể bỏ qua những lời tuyên bố cương lĩnh của Gamsakhudia và những kẻ đồng bọn đã được trích dẫn ở trên. Tại sao Sopchắc lại kiên trì im lặng như vậy khi mà chính phương Tây coi chế độ Grudia là chế độ phát xít. nếu Sốpchắc đã để tâm đến các tư tưởng dân tộc cực đoan của những kẻ tổ chức các cuộc tụ tập bất hợp pháp ở Tbilixi thì những cơn ác mộng đẫm máu của Nam Ossetia và các nguy cơ nội chiến ở các vùng tự trị khắc của Grudia có thể đã không xảy ra.

Lịch sử là người phán xét rất nghiêm khắc, sớm hay muộn nó sẽ chỉ ra các nhà chính trị, những người xếp đặt xử lý sự thật để sao cho phù hợp với một chính trị. Trong trường hợp này lịch sử phân loại sẽ rất công bằng. Những sự kiện sau này ở Grudia sẽ mang rõ dấu ấn "dấu của Sốpchắc".

Sau những sự kiện ở Litva, Sốpchắc thường xuyên tiến công chỉ trích những "ủy ban cứu quốc bất hợp pháp" nhưng tại sao ông ta lại nhắm mắt làm ngơ với "các ủy ban liên kết của phong trào quốc gia" được thành lập bởi Gamsakhudia cho những hành động bất hợp pháp trước ngày 9 tháng 4 năm 1989? Tại sao ông ta không rung chuông báo động về các "phong trào chuyển tiếp lâm thời" mà đã được nêu tên trong các điều tra của văn phòng công tố. Càng ngày chúng ta càng được chứng kiến cái trò chơi chính trị và nguyên tắc đã giúp cho việc lập nên khủng hoảng.

Trong việc nghiên cứu lịch sử cách mạng Pháp và cách mạng tháng Mười chúng ta có thể từ khoảng cách thời gian xem xét chính xác hành vi của các nhà chính trị. Một số trở thành những cá nhân chói lọi. Một số khác đi vào lịch sử như sự xấu xa biểu tượng của mục nát sụp đổ. Không nghi ngờ gì cả rất nhiều những thành viên tích cực trong qúa trình cải tổ

sẽ có chỗ trong lịch sử. Và nhà luật gia Sobchak người ra nhập đảng vì lý do chính trị và hai năm sau đó ra khỏi đảng cũng vì lý do chính trị, người đã tình nguyện chơi một vai trò chính trị về nguyên tắc cũng sẽ có một hình tượng lịch sử.

Trong phần kết qủa của phần bàn về vụ Tbilixi tôi phải nhắc đến Sevanatde, người đúng một năm sau khi dọa từ chức đã vứt bỏ trách nhiệm Bộ trưởng ngoại giao, ông ta ầm ỹ đóng sầm cánh cửa sau lưng mình bằng cách đứng giữa diễn đàn đại hội đại biểu nhân dân Liên Xô tuyên bố cảnh cáo về mối nguy hiểm của chế độ độc tài. Một số người dưới ánh sáng các sự kiện tháng 8 năm 1991 đã cho đó là sự thấu suốt đó đã được chứng minh. Nhưng độc giả phải nhận thức được rằng đảo chính nhà nước không phải là thể hiện của chế độ độc tài.

Tôi cũng cần phải nêu lên rằng: là một bộ trưởng ngoại giao Sevacnatde chưa bao giờ thực hiện một chuyến đi công du nào trong đất nước mình. Ông ta không khi nào nói chuyện với một nhóm người lao động nào để cung cấp những tổng kết không chính thức về đường lối đối ngoại xô-viết. Thậm chí chỉ là trong phạm vi Mátxcơva. Thậm chí dưới thời Bregiơnép những nhà lãnh đạo các bộ quan trọng kể cả Bộ trưởng ngoại giao Grômucô cũng nói chuyện với các tổ chức đảng. Còn Sevanatde trong thời kỳ Glasnost và dân chủ hóa hoàn toàn từ bỏ tiếp xúc với nhân dân. Và trong những năm Perestrôika không hề có một báo cáo nào về chính sách ngoại giao tại các hội nghị Ủy ban trung ương đảng.

Sau khi về hưu Sevacnatde tiếp tục hoạt động ngoại giao tích cực mặc dù không mang cặp ngoại giao. Ông ta chu du rộng rãi khắp nơi trên thế giới chỉ trừ quê hương Grudia của mình (72). Thậm chí khi quê hương ông ta bị một cơn động đất dữ dội gây nhiều thiệt hại ghê gớm và mang đi nhiều mạng người. Các bạn sẽ nghĩ rằng trong giờ phút cần thiết đó Sevacnatde sẽ cùng với nhân dân của ông ta bằng cách sử dụng tiếng tăm thế giới của ông ta để kêu gọi sự giúp đỡ nhân đạo cho Georgia chăng? Không Sevacnatde lúc đó đang chu du vòng quanh nước Mỹ và không định quyên góp gì cho các nạn nhân động đất.

Và cuối cùng có lẽ quan trọng nhất - bản ghi nhớ của văn phòng công tố Liên Xô gửi xô-viết tối cao Liên Xô gửi đi trong tháng 3 năm 1991 nói rằng: "các trường hợp tội ác chống lại các quan chức và binh sĩ của lực lượng nội vụ và quân đội bị bỏ qua vì lý do thiếu chứng cứ về các hành động tội phạm đó về phía họ". Còn như một lời buộc tội trung ương sự

(72). Sevinatde quay về Grudia tháng 3 năm 1992 sau khi đuổi Gamsakhia và lãnh đạo Hội đồng Nhà nước lâm thời (BT).

chính biến của Duhumber Patiasvili cho thấy: "không một mệnh lệnh gì hoặc một hướng dẫn gì từ các cơ quan trung ương hoặc các bộ trung ương Liên Xô được phát ra về việc dùng sức mạnh chống lại người biểu tình".

Và như vậy bản ghi nhớ của văn phòng công tố viên Liên Xô trở thành lịch sử - như nó đã bóc trần rằng đã chẳng có chuyện gì cả. Các lực lượng dân tộc ly khai đã âm mưu khiêu khích chống lại các chính quyền hợp pháp và sau đó với sự giúp đỡ của một vài đại biểu nhân dân Liên Xô và phương tiện thông tin đại chúng cấp tiến cánh hữu quay lại chống đảng, chống quân đội và chống liên bang xô-viết, kết luận của điều tra của văn phòng công tố tuyên bố rõ ràng rằng tất cả mọi lời buộc tội đều là giả tạo.

Trong qúa trình điều tra chúng tôi đã kiểm tra các báo cáo trong các báo chí trung ương và của nước cộng hòa về sự dã man của quân đội về sử dụng hơi độc và v.v... cuộc điều tra đã xác định rằng những sự việc đó là không phù hợp với thực tế và dựa trên lời đồn đại và chứng cứ giả tạo. Những tư liệu của vụ việc có cả phim của E. Shengelaya cùng với những xử lý có dụng ý với các sự kiện ngày 9 tháng 4 năm 1989.

Lịch sử của Perestrôika đã đến khúc quanh của nó. Sự lên án om sòm trong sự kiện Tbilixi là giả dối. Nhưng vụ việc lịch sử bị làm giả bởi những kẻ cấp tiến đã có ảnh hưởng ghê gớm đến tiến trình phát triển các sự kiện trong nước và thực tế dẫn đến việc nước cộng hòa Grudia ra đi khỏi thành phần liên bang xô-viết. Những kẻ tổ chức và khuyến khích vụ khiêu khích đổ máu ở Tbilixi đã lên nắm quyền ở nước cộng hòa. Và các đại biểu nhân dân và các ký giả những người không có một tý nỗ lực nào để thổi bạt "Scandal" mà thực tế còn giúp đỡ mang đến cuộc khủng hoảng ghê gớm ở nam Ossetia thì giờ đây đang nở rộ phát đạt - họ xây dựng công danh của mình trên sự dối trá. Và trong khi họ kêu gọi toàn đảng cộng sản hãy ăn năn sám hối với những lỗi lầm của giới lãnh đạo Stalin thì chính họ chẳng vội vã gì đi ăn năn sám hối với chính những cơn điên loạn chính trị của họ đã mang đến các sự kiện đẫm máu ở Capcadơ.

Tôi muốn nhắc lại lần nữa: tôi không có ý định đóng vai trò quan tòa. Lịch sử là quan tòa chân chính. Nhưng lập trường của tôi và những sự thật tôi biết được sẽ giúp các thế hệ kế tiếp lập lại toàn bộ sự thật.

**In tại Trung tâm thông tin KHQS,**
CỤC QUẢN LÝ KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ - BQP.